

ৰমাদাশৰ শ্ৰেষ্ঠ গল্প

ବନ୍ଦୀଦାଶର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗଳ୍ପ

ବନ୍ଦୀଦାଶ

ଡାକ୍ତରୀ ପ୍ରକାଶ ଉପାଦାନ
କଟକ

প্রকাশক—

শ্রীমূবলী চৌধুরী

ভারতী প্রকাশ ভবন

লাথটকীয়া বোড

পানবজার, গুৱাহাটী ।

বেচ :—ছটকা চারি আনা ।

গুৱাহাটী আয়াহন প্রেতত

শ্রীমূবলী চৌধুরী দত্তৰ দ্বাৰা

মুদ্রিত ।

প্ৰকাশকৰ কথা

এইকথা স্বীকাৰ কৰিব লাগিব যে ‘আব্বাহন’ৰ বৃগত অসমীয়া গল্প-সাহিত্যই যি স্তৰলৈ উঠাইছিল, সি এতিয়াও সেই স্তৰ অতিক্ৰম কৰিব পৰা নাই। সেই কাৰণেই, পাঠক আৰু লিখক সকলোৰে স্বার্থৰ হকে, ‘আব্বাহন’ৰ বৃগৰ শ্ৰেষ্ঠ গল্প লিখকসকলৰ একোখনকৈ গল্প—সংকলন উলিওৱাটো অতি প্ৰয়োজনীয় হৈ পৰিছে। কিয়নো তাকে নকৰিলে অসমীয়া গল্প-সাহিত্যৰ ক্ৰমিক উন্নতি অব্যাহত ৰখাটো নাইবা সেই উন্নতি সম্পৰ্কে পিছত আনক এটি সম্যক ধাৰণা দিয়াটো, হয়তো টান হৈ পৰিব পাৰে।

‘আব্বাহন’ৰ বৃগত যি সকল কথা সাহিত্যিকে পাঠকৰ মনত গভীৰ ভাৱে বেথাপাত কৰিব পাৰিছিল আৰু ভৱিষ্যৎ সম্পৰ্কে উজ্জল আশা জগাই তুলিছিল, তেখেতসকলৰ ভিতৰত শ্ৰীযুত ৰমাদাশো এজন অগ্ৰগণি। আমি এই কিতাপত, সেই লিখকৰ ‘অব্বাহনত’ প্ৰকাশ হৈ যোৱা, কেইটিমান গল্প সন্নিবেশিত কৰিছো। তাৰে লগতে, অইন কতো প্ৰকাশিত নোহোৱা নতুন গল্পও দিয়া হৈছে। আমাৰ উদ্দেশ্য হৈছে, এই সংকলনৰ জৰিয়তে, এই লিখকৰ প্ৰতিভা আৰু তাৰ পৰিধি সম্পৰ্কে পাঠকসকলক এটি প্ৰতিনিধিত্বমূলক আভাৱ দিয়া।

সন্নিবেশিত গল্প বেইটিৰ বৈশিষ্ট বা তাৰ বিশেষ “ধাৰা” সম্পৰ্কে ইয়াক বিষদভাৱে আলোচনা কৰিবলৈ আমাৰ মন নাই। সেই কাম প্ৰকৃতপক্ষে সাহিত্য ৰসামোদী সকলৰ কাৰণেই এৰা উচিত। আমি কেৱল এইখিনিতে ইয়াকেই কব খোজোঁ, যে ৰমাদাশৰ গল্পৰ যিটো কথাই, অতি সহজতে আমাক আকৰ্ষণ কৰে, সেইটো হৈছে ছুটি-গল্পৰ টেকনিক বা ৰচনাকৌশল সম্বন্ধ তেখেতৰ অপূৰ্ব দক্ষতা—গল্প কোৱাৰ অতি মধুৰ, স্বচ্ছ ভঙ্গী; ভাৱৰ নিবীড়তা বৰ্ণনাৰ সতেজতা; বাক্যালাপৰ হৃদয়গ্ৰাহিতা আৰু সৰ্বোপৰি মানুহৰ মনৰ সূক্ষ্মাতিসূক্ষ্ম অনুভূতি বোৰকো অতি বাস্তৱকৈ ফুটাই তুলিব পৰা ভাষাৰ কবিতাময় অসাধাৰণ ক্ষমতা। আমাৰ বিশ্বাস উপৰোক্ত গুণবোৰৰ কাৰণেই ৰমাদাশৰ গল্পবোৰ অতি সোণকালে জনপ্ৰিয় হৈ উঠিছিল আৰু সেই গুণবোৰৰ কাৰণেই এই গল্পবোৰ আমাৰ সাহিত্যত চিৰদিনেই এটি অপূৰ্ব বস্তু হৈ থাকিব।

শেষত কওঁ যে এই কিতাপখনেই আমাৰ এই নতুন অনুষ্ঠানটিৰ সৰ্বপ্ৰথম প্ৰচেষ্টা। ৰাইচৰ পৰা আশাকৃতভাবে সমাদৰ আৰু উৎসাহ পালে, অন্যান্য ন-পুৰণি গল্প লিখক সকলৰে এইদৰে একোখনকৈ সংকলন উলিয়াবৰ আমাৰ আশা থাকিল।

শ্ৰীমূৰলী চৌধুৰী
গুৱাহাটী।

সূচী

বিষয়	পৃষ্ঠা
১। বৰ্ষা যেতিয়া নামে	১
২। সেতু বন্ধন	৩৯
৩। অচল টকা	৭১
৪। জাহ্নবী	৯৮
৫। দুৰ্যোগৰ বাতি	১৪১
৬। প্ৰেম আৰু পৃথিৱী	১৬৬
৭। ছলে-বলে-কোশলে	১৮১

বৰ্ষা যেতিয়া নামে

জয়ন্ত এডমাস কলেজৰ ৰাজনীতিৰ ডেকা অধ্যাপক ।

সি এইমাত্ৰ কলেজৰপৰা তিনিটাকৈ বিৰজ্জিকৰ বক্তৃতা দি আহি, মথাৰৰ উদঙুৱা বোৰ্ডিংটোৰ তাৰ নিজৰ কোঠালীটোত সোমাই আপোন মনে কেৱল ছিগাৰেট পুৰিছে ।

এটা পুৰি শেষ নোহওঁতেই জয়ন্তই আৰু এটা নতুন ছিগাৰেট জ্বলায় । যেন টেবিলৰ ওপৰত পৰি থকা প্লেয়াৰ্ছ'নেভিকেটৰ টিনটো সি এই একে বহাই পুৰি শেষ কৰো বুলি কিবা এটা দৃঢ় প্ৰতিজ্ঞা কৰিহে বহিছে ।

শ্বিলঙৰ জুন মাহ ।

ৰাতিপুৱাৰ পৰা লেখাৰি নিছিগা উদাস মনচুনৰ বৰষুণ । স্থিৰ, স্থবিৰ, পশু মনবোৰো তাৰ প্ৰভাৱত অলপ চঞ্চল, চণল হৈ কবিতাৰ কাৰণে লোলুপ হৈ উঠে । পূৰ্ণতাৰ পৰিপূৰ্ণ তৃপ্তিৰ মাজৰ পৰাও সিহঁতে যেন অনাস্বাদিত নতুন কিবা এটি অপূৰ্ণতাৰ অতৃপ্তিৰ মাজলৈ বাবে বাবে অবুজ হৈ লৰি যাবলৈ বিচাবে ।

খোলা সমুখৰ খিড়িকীখনেৰে বৰষুণৰ আছাৰেকনি আহি জয়ন্তৰ কোঠালীৰ মজিয়াখন তেনেই বুৰাই পেলাই তাৰ কোঠালীৰ গাতে লাগি থকা কোঠালীটোৰপৰা, ওৱান-নো-ট্ৰাম্প, টু-হাটছ থি-ডাইমণ্ড, ফোৰ ক্লাবছৰ বিকট চিঞৰ, বৰষুণৰ শব্দও ভেদ কৰি তাৰ কাণত পৰে। ওচৰৰ কোনোবা এটি ঘৰত, ঘৰৰ সকলো অধিবাসীবোৰে একেলগে সুৰ মিলাই গ্ৰামোফোনৰ লগে লগে “আজি শাঙন ঝৰে” গানটো বৰ বীভৎস এটা কোৰাছ কৰি গায়। জয়ন্তই তথাপি একেদৰে আকাশৰ বুকুলৈ, বৰষুণবোৰলৈ চাই নিবৰচ্ছিন্নভাৱে কেৱল ছিগাৰেটকেই পুৰি যায়।

কেতিয়াবা সেই পোৰা ছিগাৰেটটোকে মুখত লৈ সি তাৰ বেৰত আঁৰি থোৱা জাপানিজ মিৰৰখনৰ সমুখত থিয় হয়গৈ। অস্পষ্ট কোঠালীৰ ক্ষীণ পোহৰত, তাৰ প্ৰায় ছফুট দীঘল সুগঠিত সুন্দৰ দেহৰ লগৰ সুন্দৰ মুখখনিৰ মাধুৰিমা থকা সুস্পষ্ট বেথাবোৰ বৰ আগহেৰে নিৰীক্ষণ কৰি চায়। দীপ্ত গৌৰৱৰ এটি স্তিমিত হাঁহিৰ পোহৰ তাৰ ধুনীয়া গুঁঠৰ কোনেদি ৰেঙাই যায়। সি তাৰ পঢ়া কিতাপৰ ৰেকৰ পৰা বৰ আগহেৰে অছকাৰ ৱাইল্ডৰ “ডোৱিয়ান গ্ৰে” খন পঢ়িবলৈ উলিয়াই আনি, নপঢ়াকৈয়ে এনেয়ে আকৌ ৰেকত সুমাই থয়। অধ্বনিত এটা গানৰ সুৰ আপোনা-আপুনি তাৰ ডিঙিৰ ভিতৰৰ পৰা মুঞ্জৰি উঠে। সি চাঙ-নাচাঙকৈও আজি কলেজৰ পৰা আনি তাৰ টেবিলৰ ওপৰত পেলাই থোৱা, চিঠি তিনিখন আকৌ এবেলি হাতত তুলি লয়।

ঠিক ছয় বজাৰ লগে লগে লেথাৰি নিছিগা বৰষুণ জাক হঠাতে অলপ অস্বাভাৱিক ধৰণে শাম কাটি আহে।

তাকে দেখি জয়ন্তই বৰ ব্যগ্ৰভাৱে কেইবেলিমান বাহিৰলৈ ছুমুকি মাৰি চাই, তাৰ হাতৰ আধা পোৰা ছিগাৰেটটো জোৰেৰে এবেলি দলি মাৰি বাহিৰলৈ পেলাই দিয়ে আৰু তৎক্ষণাৎ এনি ভেনি সিটৰতি হৈ পৰা তাৰ মনটো সামৰি লৈ, কোঠালীৰ চাকিটো জলাই নিমিষতে আটাইতকৈ বাছকবনিয়া সাজঘোৰ এশদ এপদকৈ গোটাঁই লৈ, বৰ যত্নেৰে পিন্ধাত মনপুতি লাগি যায়।

কোঠালীৰ জলা বিজুলী চাকিৰ পোহৰত, স্নন্দৰ সাজপাৰ আৰু প্ৰসাধনৰ সৌজন্যত, জয়ন্তৰ স্নন্দৰ দেহ আৰু মুখখন আৰু বেছি কমণীয় হৈ আৰ্চীৰ বুকুত বিকশি উঠে। তাৰ গুঠৰ কোণত লাগি থকা মিচিকিয়া হাঁহিটো পাৰ ভাঙি গোটেই মুখতে বিয়পি পৰে। সি কব নোৱাৰাকৈয়ে প্ৰাণৰ উচ্ছ্বাসত, তাৰ অতি প্ৰিয় শ্যোলীৰ “বেষ্ট উইণ্ড”টো একেবাৰে আগৰ পৰা গুৰিলৈ এবেলি আৱৃদ্ধি কৰি গাই পেলায়। আৰ্চীৰ সমুখত শেষবাৰলৈ থিয় হৈ এন্যোৰাৰে স্নন্দৰকৈ লিপিত খুৱাই লোৱা চুলিকিডাল আৰু মিছাকৈ এনেয়ে ছবেলিমান ব্ৰাছৰে পিহি, বড়িয়াকৈ উঠা টাইৰ গাঁথিটো এনেয়ে আকৌ ছবেলিমান টানি টুনি লৈ স্নন্দৰকৈ টাই আৰু কোটৰ লগত ৰং মিলাই লোৱা বুৰৰ জেপৰ কমালৰ আগকিটা আৰু বাটনহোলৰ বগা কাৰনেছ্যন ফুলপাহ, এনেয়ে আৰু কেইবেলিমান পৰীক্ষা কৰি চাই, জয়ন্তই বিপুল উল্লাসত পানী কোট আৰু ফেণ্ট হেটটো হাতত তুলি লয়। আৰু ওলাই যোৱাৰ আগতে এনেয়ে উচ্ছ্বাসতে কোঠালীটোৰ চাৰিওপিনে এবেলি চকু ফুৰাই চায়। আগবাঢ়ি ৰাৰ খোজা তাৰ খোজ কেইটিক, এইমাত্ৰ কেবাবেলিও পঢ়ি অঁতাই টেবিলৰ ওপৰত পেলাই ধোৱা চিঠি তিনিখনে আৰু এবেলি বলেৰে

পাছলৈ টানি আনে। সি যোৱাৰ আগতে তাৰ উল্লাসৰ পাতল মনটো যেন আৰু বেচি উল্লাসিত কৰি তুলিবলৈ, তিনিওখন চিঠিকেই আকৌ এবেলি এখন এখনকৈ পঢ়ি যায়।

বহুদিন আগেয়ে বিবাহিতা অঞ্জলিয়ে আজিৰ ডাকত যোৰহাটৰ পৰা জয়ন্তলৈ লিখিছে :—

চিৰ আৰাধ্য প্ৰিয়তম মোৰ,

তোমাক যে আজিলৈকে মই পাহৰিব পৰা নাই, সেই কথা কিজানি তুমি ইমান দিনেও অকনো বিশ্বাস নকৰিলা। তুমি হয়তো ভাবা, বিয়া-বাক কৰাই এতিয়া মই পৰম সুখী। কিন্তু, তুমি জানো কলে বিশ্বাস কৰিবা, মোৰ আটাইতকৈ নিবিড় জীৱনৰ তৃপ্তিৰ মুহূৰ্ত্তবোৰো এতিয়াও তোমাৰ অবিহনে সদায় অসম্পূৰ্ণ ৰৈ যায়।

তোমাৰ বৈ পৰা ক'লা চেলাউৰিৰ মাজৰ ধুনীয়া চকুৰুৰি, এতিয়াও ক'লা সন্ধিয়াৰ মেঘৰ বুকুত, সদায় মোৰ চকুৰ আগত ভাহি ফুৰে। বাতিৰ ভাৰাক্ৰান্ত বতাহৰ বুকুত উঠি অহা ৰজনীগন্ধাৰ সৌৰভত এতিয়াও মই তোমাৰ কণ্ঠৰ অপূৰ্ণ স্মৰ মাধুৰী শুনো। বাতিৰ জোনাকে এতিয়াও মোৰ অতৃপ্ত দেহত তোমাৰ অঙ্গৰ শীতল পৰশ ঢালি দি যায়।

কিন্তু তুমি বাক ষ্টিলঙত ইমানেই শিপা পুতি বহিলানে যে মই ইমানকৈ মতাতে তুমি এবেলি আমাৰ ইয়ালৈ আহিব নোৱাৰ হ'লা ? বিয়া-বাক নোকৰাওতে তোমাক যেতিয়া ইমান পূজা পাতৰ দি মাতিব লাগিছে, বিয়া বাক কৰাই বহিলে ছাগে, আমি তোমাৰ

কাৰণে নাখাই সত্যাগ্ৰহ কৰি মৰিলেও আমাৰ পিনে উলটি নাচাবা।
তোমাৰ কাৰণে মই এটা নতুন মোৰৰ বগা উনৰ শ্লিপ-ওভাৰ
গুথিছো। ডিঙিটো কৰিবলৈ এতিয়াও অলপ বাকী আছে।

মোৰ দহোকুৰি শপত, যেন ইবেলি অন্ততঃ পূজাৰ বন্ধত ঘৰলৈ
ঘাওঁতে আমাৰ ইয়াত ছদিনমান থাকি যোৱা। মোৰ “মাগুহজনে”
বহুদিনৰ পৰা তোমাক চাবলৈ হেপাহ কৰিছে। ময়ো তোমাক
সদায় দেখুৱাবলৈ কিমান যত্ন কৰিছো। তুমি বাক সদায় এইদৰে
মোক অৱহেলা কৰিব পোৱানে ?

আসন্ন-বিবাহিতা আৰতিয়ে আজিৰ ডাকতেই নগাস্তৰ পৰা
জয়ন্তলৈ লিখিছে :—

প্ৰাণৰ দেৱতা মোৰ,

যি ভাবিছিলো সেয়ে হ’লগৈ। অৱশেষত আপুনিও মোলৈ
উলটি নোচোৱা হ’ল। ইমান সবলভাৱে আপোনাক বিশ্বাস কৰি,
জীৱনৰ যথা-সৰ্বস্ব উছৰ্গা কৰি দিছিলো কাৰণেই ৰোধকৰো
আপুনি ইমান সহজতে মোক উপেক্ষা কৰি যাব পাৰিলে। আমি
সদায় ইমান অকপটভাৱে আপোনালোকৰ হাতত আমাক উজাৰ
কৰি দিও কাৰণেই হবলা আপোনালোকে আমাক সদায় ছদিনীয়া
সুখৰ সামগ্ৰী বুলি ধৰি লৈ, প্ৰয়োজনৰ শেষত, পথৰ ধূলিৰ বাহী
ফুলৰ দৰে ভৰিৰে ঠেলি থৈ যাব পাৰে।

যক যি হৈ গৈছে, সি আৰু কেতিয়াও নোহোৱা হব নোৱাৰে।
অকাৰণে তাক আজি দোঁহাৰি আপোনাৰ সুখৰ মুহূৰ্ত্তবোৰ

বিযাক্ত কৰি নোতোলো। নাভাবিব আপোনাৰ বৰ্ত্তমান জীৱনৰ গতিৰ দ্বিয়ৈ মই একো নাজানো বুলি। আপুনি ভাগ্যবান আপোনাৰ জীৱনৰ স্তম্ভৰ পথ বিচাৰি লৈছে। মই হুৰ্ভাগ্যৱতী, সেই স্তম্ভ পাম ক'ত ? কিন্তু তথাপি মই মোৰ নিজৰ পথ বিচাৰি ঠিক কৰি লৈছো। মোৰ ইচ্ছাৰ বিৰুদ্ধে মা-দেউতাই হাজাৰ নিৰ্যাতন কৰিও মোৰ ওপৰত তেওঁলোকৰ ইচ্ছা কেতিয়াও থটুৱাব নোৱাৰিব। মইতো আৰু সেই সাতাৱন সাদৰ ক-থ পঢ়িব নজনা অশিক্ষিতা গাৱঁৰ ছোৱালী নহওঁ।

কিন্তু হব পাৰে মোৰ পথ সম্পূৰ্ণ ভুল আৰু কিছু কষ্টকৰো। হব পাৰে, তাৰ কাৰণে ভগৱানৰ বিচাৰত মই পানী বুলি সাব্যস্ত হম। কিন্তু সেই পাপৰ ভাগে আপোনাকো অলপ মুচুৱ নে ?

কিন্তু অস্বাভাৱিক হলেও, সম্পূৰ্ণ অবিৱাহিতা জমিদাৰ কুহিতা বন্দনাই, আজিয়েই ডুই বজাত, নংথমাইৰ পৰা চাপ্ৰাচীৰ হাতত জয়ন্তলৈ লিখি পঠিয়াইছিল :—

প্ৰিয় প্ৰফেছৰ বৰুৱা,

কি সুন্দৰ বৰষুণৰ বতৰ, নহয় নে ? বঙালী হোৱাহেঁতেন হয়তো ৰবি ঠাকুৰৰ ভাষাৰে কব পাৰিলোহেঁতেন—

“এমন দিনে তাৰে বলা যায়,

এমন ঘন ঘোৰ বৰিষায় !

এমন মেঘম্বৰে

বাদল কৰাবৰে,

তপনহীন ঘন তমসায়।

সে কথা শুনিবেনা কেহ আৰ,
 নিভৃত নিৰ্জন চাৰিধাৰ ।
 দুজনে মুখোমুখী গভীৰ ত্ৰখে হুখী
 আকাশে জল ঝৰে অনিবাৰ ।
 জগতে কেহ যেন নাহি আৰ ।
 সমাজ সংসাৰ মিছে সব,
 মিছে এ জীৱনেৰ কলবৰ ।
 কেৱল আঁথি দিয়ে আঁথিৰ সূধা পিয়ে
 হৃদয় দিয়ে হৃদি অন্তৰ
 আধাৰে মিছে গেছে আৰ সব ।”

কিন্তু আজিকালি উৎকট সংক্ৰান্তিৰ দিন, কোনোবাই
 হয়তো বঙালী কবিতা উদ্ধৃত কৰা বুলি জানিলে পৈতৃক
 প্ৰাণটোৰ ওপৰতে আহি হাত দিব পাৰে ।

বাক, আপুনিতো এজন কাব্যিক মানুহ । সদায় কথাই
 কথাই আপোনাক কবিতা আৱৃতি কৰা শুনো । আপুনিয়ো
 বাক ক’কছোন, আমাৰ অসমীয়া কবিসকলে, কমাছি’য়েল
 কোম্পানীয়ে গুৱাহাটী-খিলং ৰোডৰ ওপৰত ম’নপলি পোহাৰ
 দৰে, ব্ৰহ্মপুত্ৰ নৈখন আৰু বসন্ত ঋতুটোৰ ওপৰত কিবা মন’-
 পলি পাইছে নেকি ? নাইবা আমাৰ সাধাৰণ অসমীয়া
 মানুহবোৰৰ দৰে আমাৰ অসমীয়া কবিসকলৰো কাব্যিক
 অস্থভূতিৰ পৰিধিটো অলপ ঠেক নেকি ? আমাৰ কি কবিতা,
 কি গান সকলোতে সেই লুইতৰ পাৰ, লুইতৰ বালি, লুইতৰ
 চৌৰ ওপৰত টলবল কৰা সেই সৰু নাঙ খন । আদি

বমা দাশৰ শ্ৰেষ্ঠ গল্প

যেন সকলো অসমীয়া মানুহবোৰে কেৱল লুইতৰ ওপৰতে নাঙ মাৰি দিন কটোওঁ। সেইদৰে আমাৰ কি কৰিতা, কি গান সকলোতে কেৱল কুলি, কেতেকী আৰু মলয়াৰ বিব-বিব। যেন আমাৰ দেশত বসন্তৰ বাহিৰে আৰু আন কোনো ঋতুৱেই ভুলতো এদিনলৈকে ভুমুকি না মাৰে। কেঁলৈ ? অসমৰ বৰ্ষা দেখো লাহে লাহে জগতত এটা ডাঙৰ প্ৰসিদ্ধ বস্তু হৈ উঠিব লাগিছে ! প্ৰতি বছৰে বাৰিষাৰ দিনত আমাৰ ইয়াত ফ্লাড ৰিলিফৰ কাৰণে কিমান হলহুল লাগি পৰে। তথাপি দেখো আমাৰ অসমীয়া কবিসকলে আজিলৈকে এই বৰ্ষাৰ বিষয়ে এটি প্ৰাণস্পৰ্শী কৰিতা লিখিব নোৱাৰিলে। সেই মৈথিলি কবিৰ বৰ্ষাৰ বিষয়ে লাইন ছুটি,

“এ ভৰা বাদৰ

মাহ ভাদৰ

শূন্য মন্দিৰ মোৰ।”

বাস্তৱিক কি অপূৰ্ণ মনস্পৰ্শী !

সটাকৈয়ে বাক আজিৰ নিচিনা দিনত মনটো অকাৰণে বৰ উকঙা লাগি নাহেনে ? মই তাকেই বাৰে বাৰে ভাবিছো, এনেকুৱা এটি উদাস বতৰত আপোনাৰ নিচিনা কবি প্ৰকৃতিৰ মানুহ এজনে কেনেকৈ সেই কলেজৰ হটঙা লৰাবোৰৰ আগত (কটন কলেজ হোৱা হলেও অলপ ৰক্ষা আছিল) শুফান ৰাজনীতিৰ বক্তৃতা দিব লাগিছে !

দেউতা আজি ঘৰত নাই। হঠাতে জৰুৰী এখন টেলিগ্ৰাম পাই খুবুৰীলৈ গ'লগৈ। মা আজি অসম ক্লাবত ৰাতি ফ্লাড

বিলিফৰ চেৰিটি থিয়েটাৰ চাবলৈ যাব। নীলিও মাৰ লগত যাব বুলি কৈছে। মই আজি অসহনি মূৰৰ বিষ বুলি ফাঁকি দি কলেজলৈ যোৱা নাই। এই মাত্ৰ অলপ আগেয়ে, বেডিঙটো খুলি লৈ, ফাৰপোৰ লাঞ্চৰ কেছানোভাৰ স্পেনিছ অৰকেষ্ট্ৰাটো শুনি শুনি একাপ গৰম শুদা চাহ খাই ললো। এতিয়া চিমনীটো জলাই লৈ আপুনি আনি দিয়া ছেইণ্ট মান্দ্ৰেৰ “যাব, যাইন এণ্ড উইমেন” খন মেলি লৈছো।

আপুনি ক্লাছ শেষ কৰিয়েই বাহিৰে বাহিৰে ইয়ালৈ আহে যেন। নহলে মই সন্ধিয়া আজি বৰ অকলশৰীয়া হ’ম। আপোনাৰ কাৰণে মই এতিয়াই চিমনীৰ আঙঠাৰ ওপৰত চাহৰ পানী উতলিবলৈ দিলোৱেই। আপুনি ক্লাছ শেষ হলেই পলম নকৰি সোনকালে আহে যেন। মোৰে শপত।

ভিনিওখন চিঠি একে উশাহে পঢ়ি শেষ কৰি, আকৌ আগৰ দৰে টেবিলৰ ওপৰত দলি মাৰি পেলাই দৈ, জয়ন্তই ইবেলি ক’তো একৈ বাধা নোহোৱাৰ দৰে সম্পূৰ্ণ নিমুক্ত হৈ বিপুল উদ্দীপনাত কোঠালীটোৰ ছৱাৰ খন বন্ধ কৰি পেলালে। আৰু সেই একেই উজ্জ্বলতে যেন এট মিনিটো অপব্যয় নকৰি, বাটলৈ

ওলাই আহি এটি পুলকৰ, আনন্দৰ, আগ্ৰহৰ দীঘল যাত্ৰা আৰম্ভ কৰি দিলে ।

বৰষুণত ভিজি নিকা হৈ থকা বাট-পথ । গোটেই দিনটো গা ধুই ধুই পৰিষ্কাৰ হৈ উঠা আলিবাটৰ ঢুকাবৰ গছ-গছনি, ফুল-ফল আৰু জ্বিলিকি থকা বগা টিনৰ ঘৰৰ চালবোৰ । সকলোৰে ওপৰত কৰুণ হৈ আহি পৰা অস্ত ৰবিৰ সেই মিঠা হেঙুলীয়া আভাখিনি । মুখ, নাক আৰু দেহৰ সকলো অঙ্গতে চঞ্চল উত্তেজনা জগাই তোলা বতাহত ভাহি ফুৰা পাতল চেঁচা কুৰ্মলীবোৰ । আৰু সকলোৰে উপৰি, আলিবাটৰ ভিজা মাটিৰ পৰা বিদৰি ওলোৱা সেই উগ্র মাদকতা থকা আদিম গোল্ফটো ।

প্ৰকৃতিৰ এই বিচিত্ৰ আৰু উত্তেজনাপূৰ্ণ আশ্বাদত জয়ন্তই উল্লাসৰ সৰল আৰু লঘু মনটো আৰু বেচি লঘু হৈ একেবাৰে ওপৰলৈ উৰি যাবলৈ বিচাৰিলে । প্ৰতিটো ভৱিৰ খোজতে যেন জীৱনৰ একোটকৈ বছৰৰ জড়তা গাৰ পৰা সোলোকাই ধৈ, তাৰ আকৌ সেই তাহা-নিৰ খৰালিৰ দায়িত্বহীন দিনবোৰলৈ উলটি যাবলৈ এটা দাকুণ ইচ্ছা হ'ল । আৰু সেই অদম্য ইচ্ছাৰ লগে লগে, সি যেন সঁচাকৈয়ে এটি অবুজ শিশু হৈ, সেই শিশুৰ দৰেই উলাহৰ সৰু সৰু খোজবোৰ পেলাই, আনন্দত জপিয়াই জপিয়াই আগবাঢ়ি যাবলৈ ধৰিলে ।

মনৰ এই অভূতপূৰ্ব উল্লাসৰ উত্তেজনাত কিছু দূৰ খোজ কাটি যোৱাৰ পিছতেই, হঠাতে এটি জীৱনৰ নতুন সত্য উপলব্ধি কৰাৰ দৰে জয়ন্তই যেন এবেলি অলপ অস্থিৰ হৈ উচপি উঠিল। সি যেন বাৰে বাৰে ভাবি পালে যে, আজিহে সি কেৱল ইমান দিন আগেয়ে পাঠ্য পুথিত পঢ়া আৰু আজিও তাকে ভাললৈক মূৰুজি শ্ৰেণীত শিকাই অহা ফৰাছী মনীষী কছোৰ সেই মানুহৰ দাসত্ব সম্বন্ধে গভীৰ তথ্যৰ কথাখিনি প্ৰাণেৰে প্ৰকৃতৰূপে হৃদয়ঙ্গম কৰিব পাৰিছে।

জয়ন্তই ভাবি গ'ল, মানুহ সঁচাকৈয়ে এদিন স্থিতিৰ আদিম প্ৰভাতত, সমুদ্ৰ বক্ষৰ পৰা আপোনা-আপুনি উদ্বেলি উঠা চোঁবোৰৰ দৰে চিৰশূন্য, চিৰ-স্বাধীন, চিৰ-নিষ্কলঙ্ক হৈ উপজিছিল। কিন্তু আজি সি নিজে নিজেই দেহৰ সকলো অঙ্গতে পৰাধীনতাৰ গধুৰ লোৰ শিকলি আঁৰি লৈছে। মানুহৰ যিদিনেই চোৱা আজি সেইদিনেই মাথোন শিক্ষাৰ, সভ্যতাৰ, সংস্কাৰৰ, নৈতিকতাৰ, লৌকিকতাৰ ওখ ওখ আকাশদৰ্জী নিৰ্মম বাধাৰ প্ৰাচীৰ। আৰু সেই সকলোবোৰেৰে নিষ্ঠুৰ নিষ্পেৰণত তাৰ আজি সজীৱ আত্মাটোৰ প্ৰায় মৃত্যুৰ উপক্ৰম হৈছে।

জয়ন্তই যিমানেই মানুহৰ সেই অতীতৰ হেৰোৱা নিৰঙ্কুশ স্বাধীনতাৰ কথা বেছিকৈ ভাবিবলৈ ধৰিলে, সিমানেই তাৰ আজিৰ মানুহৰ চাৰিওপিনে বেঢ়ি উঠা সেই অন্যায় নিৰ্যাতনৰ প্ৰাচীৰবোৰৰ বিৰুদ্ধে এটা প্ৰবল বিদ্ৰোহৰ স্পৃহা জাগি উঠিল। সি ভাষা প্ৰতিটো খোজতে সেই অহৈতুকী বাধাৰ প্ৰাচীৰবোৰ ভাঙি-চিঙি চুৰমাৰ কৰি, আকৌ সেই মানৱ সভ্যতাৰ প্ৰথম প্ৰভাতৰ মানৱ শিশুটোৰ যুগলৈ একেবাৰে আগুৱাই যাবলৈ বিচাৰিলে।

জয়ন্তৰ মনৰ ভিতৰৰ সেই অধৈৰ্য্য চিন্তাৰ, উত্তেজনাৰ লগে লগে তাৰ ভৰিৰ খোজবোৰ লাহে লাহে বৰ অদ্ভুত ৰকমে ক্ৰি

আৰু উত্তেজিত হৈ উঠিল। আৰু সেই উত্তেজনাৰ ক্ৰিয়াতে এবেলি তাৰ মনৰ ভিতৰৰ ঢাকনীখন মেল খাই, এৰি অহা তাৰ অন্তীত জীৱন নাটকৰ পাতবোৰ আৰু এটি এটাকৈ মেল খাই যাবলৈ ধৰিলে।

প্ৰথমতে তাৰ মনত পৰিল অঞ্জলিৰ কথা।

আজিৰপৰা কুৰিটি বছৰ আগেকৈ সি এদিন কৈশোৰৰ এটি অবোধ্য প্ৰাণৰ আকৰ্ষণ আৰু বহু তৃপ্তিৰ মুহূৰ্ত্তৰ খেলাৰ সঁজনী হিচাবে অঞ্জলিক বিচাৰি পাইছিল। আৰু সেই আকৰ্ষণ আৰু তৃপ্তিয়ে এদিন গৈ সচৰাচৰ হোৱাৰ দৰে ক্ৰমিক যৌৱনৰ লগে লগে জুয়োৰো ভিতৰত উগ্ৰ আৰু অবোধ্য প্ৰণয়ত পৰিণত হৈছিলগৈ।

কিন্তু সমাজৰ চিৰাচৰিত, স্থবিৰ, জীৰ্ণ পদ্ধতিৰ নিস্ত্ৰাণ বিচাৰমতে সেই প্ৰণয় সমাজত ৰীতিসিদ্ধ বুলি গণ্য নহ'ল। কিয়নো অঞ্জলি আছিল এঘৰ সাত্ত্বিক ৰাভঙক ফুকনৰ ঘৰৰ ব্ৰাহ্মণৰ ছোৱালী আৰু জয়ন্ত আছিল মাত্ৰ এঘৰ সাধাৰণ কলিতাৰ লৰা।

সেয়ে সমাজৰ সকলো নিৰ্ম্মম, হিংস্ৰক আৰু ক্ৰুৰ শক্তিবোৰ একত্ৰিত হৈ জয়ন্ত আৰু অঞ্জলিৰ মিলনৰ বিৰুদ্ধে ঘোষণা কৰিলে আৰু তাৰেই অস্বাভাৱিক ফলস্বৰূপে আজিও অঞ্জলিয়ে প্ৰাণৰ সৈতে কোনো সজীৱ সম্বন্ধ নথকা “মামুহ এজন”ৰ গৃহিণী হৈ, তিনিটাকৈয়ে

লৰা-ছোৱালীৰ আদৰ যুৱ অৱহেলা কৰি, জয়ন্তৰ কাৰণে নতুন মোৰৰ বগা উনৰ শ্লিপ ওভাৰ গুধিছে।

জয়ন্তৰ প্ৰথমতে—জীৱনত আজি প্ৰথম বাৰলৈ—অঞ্জলিৰ সেই প্ৰতাৰিত, নিঃসহায়, মৃঢ় ‘মাহুহজন’ৰ প্ৰতি অন্তৰত এটি ডাঙৰ পুতৌৰ সমুদ্ৰ হঠাতে উথলি উঠিল। জীৱনত প্ৰথমবাৰলৈ সম্পূৰ্ণ নতুন এটা যুগ্মৰ বশবৰ্ত্তী হৈ, জয়ন্তই আজি যেন ভাবি পালে, অঞ্জলিয়ে সঁচাকৈয়ে সেই নিৰপৰাদী, ‘অজ্ঞ মাহুহজন’ৰ প্ৰতি তেনে নিষ্ঠুৰ ব্যৱহাৰ কৰি বৰ ডাঙৰ অন্যায় কাম কৰিছে। আৰু সেই অন্যায়ৰ সমৰ্থন হিচাবে অঞ্জলিৰ কোনো ডাঙৰ যুক্তি নাই।

কিয়নো, জীৱনৰ সকলো আবৰ্ষনকে জলাঞ্জলি দি অঞ্জলিক বুকুত সাৱটি লবলৈ জয়ন্ত নিজে সদায় প্ৰস্তুত আছিল। আৰু তাৰ কাৰণে তাৰ অন্তৰত সকলো শক্তিও সঞ্চিত আছিল। কিন্তু অঞ্জলিয়ে জয়ন্তৰ প্ৰাণৰ সেই একনিষ্ঠতা প্ৰাণে প্ৰাণে উপলব্ধি কৰিলেও স্বাভাৱিক নাৰীৰ দুৰ্বলতাৰ বশবৰ্ত্তী হৈ, পিতৃ-মাতৃ, আত্মীয়-স্বজনৰ মেহ আৰু আশ্ৰয় বিসৰ্জন দি আহি, এটা বিপদশঙ্কল, অখ্যাত, অগোবৰ্দ্ধৰ জীৱন সাৱটি লবলৈ সাহ কৰিব নোৱাৰিলে। আৰু অঞ্জলিৰ সেই দুৰ্বলতাৰ কাৰণেই, আজি সিহঁতৰ দুয়োৰো জীৱন

চুটি বিন্দু, চুবুৰী এটি তত্পন্ন স্থান, দৈনিক ঘটনাৰ সমষ্টি হৈ উঠিছে মাথোন।

জয়ন্তই যিমানেক আজি অজ্ঞানৰ এই দুৰ্ভাগ্যতাৰ কথা বেছিকৈ ভাবিবলৈ যত্ন কৰিলে, সিমানেক তাৰ অন্তৰত আজি 'জীৱনত প্ৰথম-বাৰলৈ— অজ্ঞানৰ প্ৰতি এটা ক্ৰোধৰ উত্থাপ ক্ৰমে বাঢ়ি আহিল। আৰু তাৰ লগে লগে তাৰ মনত এটি সত্যই বিজুলীয়াই গ'ল যে অজ্ঞানৰ দৰ দুৰ্ভাগ্য গুৰুৰি ছোৱালীৰ বাবেই পৃথিৱীত প্ৰথম জীৱনবোৰ বেছি কষ্টকৰ আৰু দুখৰ হয়গৈ। সিহঁতৰ প্ৰায়ত যথেষ্ট প্ৰশংসনীয় বৈদিকতা আছে যাঁচা মিহঁতে জীৱনৰ শেতলৈকে স্বামীৰ ঘৰত স্তম্ভ স্ৰচ্ছন্দ্যৰ মাজত থাকিও যৌৱনৰ প্ৰথম প্ৰিয়-জনক পাত্ৰৰ নোৱাৰে সচা : কিয়ত তথাপিও সিহঁতে প্ৰকৃতিৰ কিবা এটা দুৰ্ভাগ্য দুৰ্ভাগ্যতাৰ বাবে সমাজ আৰু সংসাৰৰ বিৰুদ্ধে গিয়া হৈ, যৌৱনৰ প্ৰথমতে এটা বিদ্ৰোহৰ উদ্দাম জীৱনত জপিয়াই পৰিব নোৱাৰে। দুৰ্ভাগ্যক্ৰমে এই দুৰ্ভাগ্যমণী ছোৱালীৰ সংখ্যাই পৃথিৱীত সবত বাৰেই, তত্পন্ন প্ৰণয়ৰ দুৰ্ভাগ্য জীৱনৰ সংখ্যাও অতি সবহ।

অজ্ঞানৰ গুৰুত্ব। জয়ন্তই আৰু বেছি যিমানেক বিশ্লেষণ কৰি চাবলৈ চিচাৰিলে, সিমানেক তাৰ অজ্ঞানৰ প্ৰতি ক্ৰোধৰ উত্থাপটো লাহে লাহে বেছিকৈ বাঢ়ি আহিল। সেই অপ্ৰিয় অভিজ্ঞতাৰ পৰা সি মনটো আঁতৰাই আনিবলৈ নতুনকৈ আৰতিৰ কথা ভাবিবলৈ যত্ন কৰিলে।

আৰতি, উচ্চশিক্ষাভিমানী, বি-এ পাছ, নগৰৰ ডাঙৰ হাকিমৰ ঘৰৰ ছোৱালী।

জয়ন্তৰ কলে সীয়া জীৱনৰ চাৰিটি বছৰৰ সতীৰ্থ বন্ধু আৰু সঙ্গী।

জয়ন্তৰ পক্ষৰ পৰা কোনো সচেষ্ঠে প্ৰয়াস নথকাকৈয়ে আৰতি যেন কিবা ঘটনাচক্ৰত আহি পৰাৰ দৰে, জয়ন্তৰ জীৱনৰ লগত এই চাৰি বছৰে বৰ নিবিড়ভাবে সানমিহাল হৈ পৰিছিল।

আৰু সেই নিবিড়তাৰ দাবাতে আৰতিয়ে আজিও দূৰৰ পৰা জয়ন্তক আৰু বেছি কাৰলৈ টানিবলৈ অহৰহ চেষ্টা কৰিব লাগিছে।

অলপ ভাবিয়েই, জয়ন্তৰ মনটো আৰতিৰ ওচৰৰ পৰাও যেন এটি তীব্ৰ অগ্ৰস্কাত একেবাৰে আঁতৰি আহিবলৈ ভীষণ অধৈৰ্য্য হৈ উঠিল। জীৱনত বহুদিন ভবাৰ দৰেই জয়ন্তই আজিও যেন এটি ঘোৰ বিহুকাৰে ভাবি পালে যে আৰতিৰ প্ৰতি অগ্ৰস্কৰ দৰে কোনো সৰলতা, নিস্বার্থ একনিষ্ঠতা নাই। বৰ তাৰ পৰিৱৰ্ত্তে তাত এটা হীন, স্বার্থপৰ জঘন্য মনোৱত্তি লুকাই আছে। জয়ন্তক নেপালে যে আৰতিৰ জীৱন মকময় হ'ব, সেই কাৰণেই আৰতিয়ে জয়ন্তক ইমান আকুলভাবে বিচৰা নাই। আৰতিয়ে জয়ন্তক বিচাৰিছে এই কাৰণে যে, জয়ন্তৰ দহজনৰ চকুত পৰা দৈহিক সৌন্দৰ্য্য আছে, সন্মানকৰ উচ্চ পদবী আছে আৰু সাংসাৰিক সুখ স্বচ্ছন্দতাৰ কাৰণে

আৰ্থিক ভৱিষ্যত আছে। আৰতি সেই তৰপৰ তৰল আভিজাত্যৰ ঘৰৰ ছোৱালী, যি প্ৰণয়ৰ ক্ষেত্ৰতো আন কি নীচ ব্যক্তিগত লাভালাভৰ কথা পাহৰিব নোৱাৰে। জীৱনৰ জাগ্ৰত অৱস্থাতো যি ছোৱালীয়ে সদায় ভৱিষ্যতৰ সপোন দেখি ভাবে যে, শ্ৰেষ্ঠলোকৰ ভাৱী স্বামী একেলগে একোজন সৌন্দৰ্য্যত বৰাট টেইলৰ, উচ্চ পদবীত আই-ছি-এছ আৰু আৰ্থিক স্বচ্ছলতাত বৰ্কেলাৰৰ একমাত্ৰ উক্তবাধিকাৰী হব। কথাই কথাই এওঁলোকে সদায় ডাণ্টে ব্যাক্তিছৰ প্ৰেমৰ অলন্তু কাহিনীৰ উদাহৰণ দিয়ে। ঠায়ে অঠায়ে সকলো সময়তে কেৱল বাইৰণ, শ্যেলেী আৰু ব্ৰাউনিঙৰ গধুৰ গধুৰ মনস্তত্ত্বৰ প্ৰেমৰ কবিতা আবৃত্তি কৰি গুনায়। কিন্তু প্ৰকৃত জীৱনৰ ক্ষেত্ৰত এওঁলোকে আন কি প্ৰেমাস্পদৰ বুকুত আত্ম-বিস্মৃতিৰ নিবিড়তম তৃপ্তিৰ মুহূৰ্ত্ততো, অন্ততঃ এজন এ-ছি-এছ, নৱতম আধুনিক ধৰণে সুসজ্জিত এটি ড্ৰাইং কম আৰু আইন নহলেও “ভি-এছট” এখনৰ সপোনৰ কথা পাহৰিব নোৱাৰে।

যিমানেক বেছি আৰতিৰ কথা আহি জয়ন্তৰ মনত ঠাই লবলৈ বিচাৰিলে, সিমানেক জয়ন্তৰ মনটো, এটা তীব্ৰ বিবৰ্জিত তেনেকৈ তিতা হৈ উঠিল। সি কথমপি সেই অভিজ্ঞতাৰ পৰা মনটো উদ্ধাৰ কৰিবলৈ নতুনকৈ আকৌ বন্দনাৰ কথা ভাবিবলৈ বন্ধ কৰিবলৈ ধৰিলে।

বন্দনা ?.....

বন্দনাও এদৰ ২০।০০ৰ সন্ধ্যাত থকা উচ্চ আভিজাত্যৰ জমিদাৰৰ ঘৰত, অতিমাত্ৰা বিলাসৰ অস্বাভাৱক আৱেষ্টনীয় মাজত ওপজা ছোৱালী।

কিন্তু আভিজাত্যৰ তেজ হিমান অস্বাভাৱিকভাৱে শৰীৰত বৈ থাকিলেও অতি আচৰিত ৰকম বন্দনাৰ নিজৰ আৱেষ্টনীয় লগত প্ৰাণৰ কোনো সজীৱ সম্পৰ্শ নাই।

লগৰ আৰু দহজনী ছোৱালীৰ দৰে কেৱল অমুকবণ কৰি বন্দনাই ক্লাব, ঘোৰাদোৰ, গল্ফ, পিক্‌নিক, মোটৰিং, মাৰ্কেটিং কৰিয়েই নিজৰ সময়খিনি অকল কটাই নিদিখে। নাইবা মাথোন ইংলিছ গভৰ্ণেছৰ লগত “বন” আৰু “এট হোম”ৰ “এটিকেট” শিকোতেই নিজৰ সকলো শান্তি অপব্যৱ নকৰে।

বন্দনাৰ সেই স্তৰত বহু ০.০০ নগৰাৰ দৰে, নিজস্ব এটি সজীৱ প্ৰাণৰ স্পন্দন থকা প্ৰগাঢ় চমুড়াৰ জীৱন আছে। ভালপোৱা কি বস্তু, বন্দনাই সঁচাকৈয়ে তাক প্ৰাণৰ শ্ৰেষ্ঠতম নিবিড়তাৰে উপলব্ধি কৰে। আৰু সেই উপলব্ধি বোছ মধুৰ কৰিবলৈ সদায় তাত এটি অবাস্তৱ আদৰ্শবাদৰ আশ্বাদ যোগ দি লয়।

বিংশ শতাব্দীৰ উগ্ৰ বস্তুতান্ত্ৰিকতাৰ মাজত উপজিও, বন্দনাই অতি অদ্ভুত ৰকমে ভাবে, জয়ন্ত যেন সঁচাকৈয়ে সেই সাধুকথাৰ যুগৰ সাত সন্মুখ তেৰ নদীৰ সিপাৰৰ পৰা এদিন মেঘৰ মাজেদি পক্ষীৰাজ ঘোৰাৰ ওপৰত উঠি অহা, এজন ৰাজকোঁৱৰ। আৰু নিজে যেন এটি ডাঙৰ দৈত্যৰ দুৰ্গৰ ভিতৰত বন্দী হৈ থকা অচেতনা এজনী ৰাজকুঁৱৰী। জয়ন্তই যেন সঁচাকৈয়ে সেই সাধুকথাৰ দৰে, সোণৰ কাঠিৰে ছুই বন্দনাক আকৌ এদিন জীয়াই তুলিব। আৰু

জীয়াই তুলি, সেই সাধুকথাৰ দৰেই ঘোৰাৰ ওপৰত তুলি, সাভ
শয়তন ভেৰ নদীৰ সিপাৰৰ সেই অদ্ভুত নতুন ৰাজ্যখনলৈ লৈ যাব।

অইন নহলেও বন্দনাৰ চৰিত্ৰৰ এই বিশিষ্টতাখিনিৰ কাৰণেই
জয়ন্তৰ আজি কিছুদিন হ'ল হঠাতে বন্দনাৰ প্ৰতি এটি অতি
অস্বাভাৱিক দুৰ্বলতা আহি পৰিছে। আৰু এই দুৰ্বলতাৰ বান্ধোনত
পৰি সি আজিকালি তাৰ বেছিভাগ সন্ধিয়াই, বন্দনাৰ মা-দেউতাৰ
সন্নিহিত আগ্ৰহত, বন্দনাৰ ড্ৰয়িংৰুমতে কটাই দিয়ে।

কিন্তু আজি ? * * *

এই অপূৰ্ণ সন্ধ্যা, উদাসৰ, উল্লাহৰ সন্ধিয়া ? এই প্ৰকৃতিৰ
আদিম মাৰাত্মক উত্তেজনা ? এই অন্তৰৰ প্ৰতিটোপা তেজ উদভ্ৰান্ত
কৰি জাগি উঠা বেছি নতুন, বেছি তীব্ৰ, বেছি বিপুল অভিজ্ঞতাৰ
কাৰণে দুৰন্ত লিপ্সা ?

জয়ন্তই যেন বাধ্য হৈ বন্দনাৰ কথাও আজি এটি সম্পূৰ্ণ নতুন
ৰিজনিৰে তুলনা কৰি চাবলৈ কোনো বৃথা বোধ নকৰিলে। সেই
যুগ্মৰ নতুন আলোকত জয়ন্তই আজি যিমানেই বন্দনাৰ কথা ভাবিলে
সিমানেই তাৰ কেৱল এটি মাথোন ধাৰণা বন্ধমূল হৈ আহিল যে,
বন্দনাৰ গোটেই ড্ৰয়িংৰুমৰ পৰিমাণতে এটা যেন বিষাক্ত প্ৰাণহীন
বিৰাট অবাস্তৱতা লুকাই আছে।

সেই ওখ ওখ স্প্ৰিং দিয়া দান্তিক আৰামী চকী আৰু শ্বেটিবোৰ !
সেই ৰং-বিৰঙৰ খেদ দি ঢকা স্নান বিড়ুলী চাকিবোৰ ! সেই ওখ
নৰম আভিজাত্যময় মজিয়াত পৰা কাশ্মিৰী দলিচাখন ! সেই জ্বাৰাৰ
ভেছত সজাই ধোৱা বিদেশী ক্ৰিছেনধিমাম, এছটটি, ডালিয়া আৰু
জিনিয়া ফুলবোৰ ! সেই এনি-তেনি পেণ্ডাই ধোৱা বাঘ,
ভাণুক, হৰিণাৰ বীভৎস মূৰ আৰু শুকান গাৰ ছালবোৰ ! সেই

স্বৰ মগজু তিতা কৰি অক্লান্তভাৱে বাজি থকা কোলাহলপূৰ্ণ ফিলিপ্ছৰ বেডিঙটো ! সেই ঘৰৰ চাৰিওপিনে চাপ্ৰাচ আৰু উৰ্দি পিকি ঘৰি ফুৰা মুৰ্খ আৰু অকৰ্মনা মুখৰ চাকৰ বেহেৰাবোৰ ! সেই বন্দনাৰ পাছে পাছে ফুৰা বিভীষিকাময় প্ৰকাণ্ড এলছেছিয়ান বুকুটো !

জয়ন্তই যিমানে আজি এই অভূত কৃত্ৰিমতাপূৰ্ণ পৰিমণ্ডলৰ কথা বেছিকৈ ভাবিবলৈ ধৰিলে, সিমানেই তাৰ প্ৰতি এটি প্ৰাণৰ তীব্ৰ বিতৃষ্ণা তাৰ প্ৰবলভাৱে জাগি উঠিল, আৰু তাৰপৰা গৈ গৈ সি এই দৃঢ় সিদ্ধান্তত উপস্থিত হ'ল যে, বন্দনাৰ ডুয়িংকমৰ নিচিনা এটা নিশ্ৰাণ, নিৰস, বন্ধা পৰিমণ্ডলৰ ভিতৰত থাকি, আৰামী চকীত আধা-শুই বা আধা-জাগি, টেনিছনৰ কবিতাৰ “লোটাছ ইটাৰ” বোবৰ দৰে বেবল দূৰৰ পৰাই জীৱনৰ কোলাহল আৰু কলবহুবোৰৰ মধুৰ সঙ্গীত কাণেৰে উপভোগ কৰিব পাৰি মাথোন । তাৰ ভিতৰত প্ৰকৃততে জাগি, আজিৰ নিচিনা উদ্ধাম উদ্দীপনাৰ এটি সন্ধিয়া, জীৱনৰ কোনো এটি তীব্ৰ অন্তৰ্ভূতিকে অপৰিসীমভাৱে উপলব্ধি কৰা নাযায় ।

আগবাচি যোৱা প্ৰতিটো খোজৰ লগে লগে জয়ন্তৰ মনৰ ভিতৰত যিমানেই এই সিদ্ধান্তটো বেছি দৃঢ়তৰ হৈ উঠিবলৈ ধৰিলে, সিমানেই বন্দনাৰ ডুয়িংকমৰ অভিমুখে চলা তাৰ ভৰিৰ ক্ষিপ্ৰ খোজ কেইটি ক্ৰমে বেছি আড়ষ্ট হৈ আহিল । আৰু নিমেষতে সেই আড়ষ্টতাত বন্দী হৈ পৰাৰ মাজত সম্পূৰ্ণ দিক্‌ভ্ৰষ্ট হৈ পৰাৰ দৰে সি একেবাৰে স্থিতিশীল হৈ পিয় দিলে । বন্দনাৰ নিজৰ ব্যক্তিগত আকৰ্ষণ, বন্দনাৰ আন্তৰিক চাহৰ নিমন্ত্ৰণৰ আকৰ্ষণ, মা-দেউতাৰ অনুপস্থিতিৰ সুযোগৰ আকৰ্ষণ, বন্দনাৰ চিঠিৰ সেই প্ৰলোভনপূৰ্ণ ইঙ্গিতৰ আকৰ্ষণ, একোকেই

লগলাগি জয়ন্তুক আৰু তাৰ গিহুত পুনৰ বন্দনাৰ অভিযুখে গতিশীল
কৰি তুলিব নোৱাৰিলে।

ধানখেতি পাৰ তৈয়ে মৰ্জন্দ সেই সৰু, ধুনীয়া চাপৰ পাহাৰটো।
তাৰে ওপৰত নটক বহা গম মা সেই সৰু ন-বস্ত্ৰখন। তাৰে
মাজত ধুনীয়াটক, আগত এখন দুৰ্গাৰ মূৰ্ত্তা, সেই ট-পেটাৰ
টিঙৰ বঙলা ঘৰটো।

জয়ন্তুই সম্পূৰ্ণ অনিশ্চয় গাঁৱে গাঁৱে খোজ বাঢ়ি আহি
হঠাৎ এই এনেলি সেই ঘৰ, 'দেখি অকস্মাত কিবা এটি অতি
লাগিবাণ বস্তু আৱিষ্কাৰ কৰাৰ দৰে, অগ্নিৰ আনন্দত তলৰ বাটৰ
পৰাই সম্পূৰ্ণ চঞ্চল হৈ উঠিল। আৰু তাৰ লগে লগেই অদ্ভুতভাৱে
অলপ আগেয়ে মাথোন একোটা নিশ্চল হৈ পৰা তাৰ ভৰি
খোজ কেইটি আকৌ এনেলি সম্পূৰ্ণ মল হৈ, সেই ঘৰটোৰ পিনে
এটা উদীপনত চলিবলৈ ধৰিলে।

জয়ন্তৰ বহুদিনৰ সুস্থ আৰু সচপাঠী হেমন্তৰ ভনীয়েক চিত্ৰা এজনী অতি জটিল চৰিবৰ বৰ অদ্ভুত ছোৱালী।

বুকৰ ভিতৰত প্ৰবল আবেগৰ ডকা-চাকটীয়া ফুটিলেও, চিত্ৰাৰ নিছিনা ছোৱালীয়ে মুখৰ অভিব্যক্তি তাক পৰাপক্ষত ফুটাই ফুটলি-বঠলি আপ্ৰাণ চেষ্টা কৰে আৰু ফুটাই তোলাটোও এটা ডাঙৰ দোষণীয় ত্বৰ্কলতা বুলি ভাবে।

কল্লেজৰ যোৱাৰ আগতে চিত্ৰাই প্ৰায় অতি কমেও দু-ঘণ্টা সদায় প্ৰশাধন টোবলৰ ওচৰত থাকে। সন্তৰপৰ হলে দিনটোৰ প্ৰায় প্ৰতি ঘণ্টাতে ৰং সলাই সলাই কাপোৰ পিন্ধিবলৈ দিচাবে। খোজ কাঢ়াতো প্ৰান্তটো খোজকেই অতি সাৱধানে জুখি-মাখি মাটিত পেলায়। পাতিত থাকে কোনোবাই লজাকৰা দেখিলে আয়ুপ্ৰসাদত অলপো মুলুকাই ফাঁহে। তথাপি সেউ শ্বিয়ে কোনোবাই কিবা কণে চিত্ৰাই শীঘ্ৰে প্ৰতিবাদ কৰে আৰু কথ সাজ-পাৰৰ বিষয়ে তেওঁ সদায় বৰ অমনোযোগী। আৰু কোনোবাই বেছি মনোযোগী হোৱাটো চিত্ৰাই বৰ ভাল নোবোলে।

আনব নগলেও জয়ন্তৰ সাগ্ৰধ্য চিত্ৰাই বৰ তৃপ্তিৰে উপভোগ কৰা যেন দেখা যায়। কেনিয়াৰা ভুলত এদিন নগলে দহ দিনলৈ ওন্দ পোহি নমতা হয়। আৰু গলেই সদায় কিবা এটা বুকুৰ চল কৰি নিজৰ পঢ়া কোঠাটোত মাতি নি আৰু এঘণ্টা বেছিকৈ ৰাখে। কোন সময়ত কোন ৰোৰ সাজে জয়ন্তক বেছি গুৱায়, নিজেই তাৰ উপস্থিতি মহামত দিয়ে। আৰু নিজৰ সম্বন্ধেও সেই কথাটো জয়ন্তৰ পৰা বৰ কৌশলেৰে জানি লয়। জয়ন্তৰ লগত ছিঃ-মালৈ গলে চিত্ৰাই মাক নবোৱেকৰ লগ এৰি, সদায় জয়ন্তৰ ওচৰত আহি বহিবলৈ পাৰ্থ্যমানে চেষ্টা কৰে। আৰু ছবিত কিবা

এটি উত্তেজক বস্তু দেখাৰ লগে লগেই জয়ন্তৰ চকুলৈ ভুলতে চোৱাৰ দৰে এবেলি চাই আকৌ লাজতে তলমূৰ কৰে। জয়ন্তই যাব নুখুজিলেও চিত্ৰাই নিজে কোৱা কৰি সদাই জয়ন্তক লগত লৈ গল্ফ লিফ্টলৈ জোনাক চাবলৈ ওলায়। আৰু জোনাকত বহুপৰ জয়ন্তৰ গাত গা লগাই ফুৰি ফুৰি ক্লান্ত হৈ বহি জয়ন্তৰ কোলাৰ ওপৰত সদায় বিয়োৱা মৰাটো নিশেষ্টৰ দৰে পেলায় থয়।

তথাপি জয়ন্তই নিজৰ পক্ষৰ পৰা কেতিয়াবা কিবা অলপ উচ্ছ্বাস দেখুৱাব খুজিলেই, চিত্ৰাই ভয়ানক বাধা দিয়ে আৰু কয় যে, কোনো পুৰুষৰে প্ৰতি চিত্ৰাৰ প্ৰাণত এধানিমানো ক'তো আসক্তি নাই আৰু থকাটো তেওঁ এই অমাজ্জনীয় দুৰ্বলতা বুলি ভাবে।

কোনোদিনে কোনো প্ৰতিবাদ নকৰাকৈ সহি থাকি জয়ন্তৰ এদিন হঠাতে অদ্ভুত বকমে প্ৰতিবাদৰ লিফ্টাটো বৰ বেছিকৈ বাঢ়ি উঠে। আৰু চিত্ৰাই সেইদৰে তেওঁ শেষ কৰাৰ লগতেই বৰ নিশ্চয়ম কুটিল ঠাঁহি এটি মাৰি বৰ ক্ষতভাৱে কৈ পেলায় যে কাৰবাৰ প্ৰতি কাৰবাৰ প্ৰাণত আসক্তি থকাটো দুৰ্বলতা হয় নোহয় সি ভাৱকৈ কব নোৱাৰে। কিন্তু কাৰবাৰ প্ৰতি প্ৰাণত কাৰবাৰ আসক্তি থাকিলে সদায় অস্বীকাৰ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰাটো সি এটি ডাঙৰ দুৰ্বলতা বুলি ভাবে।

হঠাতে জয়ন্তৰ পৰা সিদিনা ইমান নিষ্ঠুৰ আৰু প্ৰত্যক্ষ আক্ৰমণত চিত্ৰাই একেবাৰে শূন্যত বক্ষ্যুত হৈ উফৰি পৰাৰ দৰে উফৰি পৰে। আৰু কোনো প্ৰকাৰে প্ৰকাণ্ড এটি লাজ, অপমান আৰু ক্ৰোধৰ উত্তাপ চম্ভালি নিজকে সমৰ্থন কৰিবলৈ আকৌ চেষ্টা কৰি কয় যে, সঁচাকৈয়ে কোনো পুৰুষৰ প্ৰতি চিত্ৰাৰ অন্তৰত কোনো আসক্তি নাই। আৰু জয়ন্তই যদি নিজে তেওঁৰ প্ৰতি আসক্তি থকা বুলি ভাবে, তেন্তে তেওঁ এটি প্ৰকাণ্ড ভুল কৰিছে।

কথাখিন কৈয়েই কষ্টত, অসহায়তাত আৰু খঙতে বৰ দুৰ্বলভাৱে কণা চিত্ৰাৰ মুখখনি আৰু শৰীৰটোৱে চাই, জয়ন্তৰ হঠাতে এটি প্ৰাণত ডাঙৰ পুতৌ উথলি উঠে। সি সম্পূৰ্ণ সজ্ঞ অভিপ্ৰায়েৰে চিত্ৰাৰ অলপ গাৰ কাষ চাপি, অতি সহজভাৱে চিত্ৰাক নিজৰ বুকুৰ মাজত সুমাই লয়গৈ। আৰু অলপ প্ৰগাঢ় মৰমৰ আশ্বাদেৰে বুজাই কয় যে, জীৱনক প্ৰকৃত জীৱন হিচাপে লোৱাত ক'তো অকণো দুৰ্বলতা নাই। বৰং তাক লব নোৱাৰি অস্বাৰ্থ কৰিবলৈ গলেহে নানা দুৰ্বলতা আহি পৰে।

কিন্তু জয়ন্তৰ সকলো শুভ প্ৰচেষ্টাৰ উদ্ভৱত সম্পূৰ্ণ অন্তৰ এটি ফলে দেখা দিয়ে। চিত্ৰাই তথাপি জীৱনৰ প্ৰকৃত সত্যটো মানি লবলৈ টান পায়। বৰং পৰাজয়ত আৰু বোছ মন্দ্ৰাহত হোৱাৰ দৰে অদ্ভুত উন্মাদনা আৰু অধৈৰ্য্যত জয়ন্তৰ আশিৰ্বাদৰ পৰা নিজক বলেৰে একতাই লৈ যায়গৈ। আৰু কুৎচিও এটি অসংযমত কৈ পেলায় যে, চিত্ৰাৰ প্ৰাণ জয়ন্তৰ সিদিনাৰ আচৰণ সচাকৈয়ে অতি অন্যায় হৈছে। চিত্ৰাই জয়ন্তক সমূলি ভাল নাপায়। বৰঞ্চ ঘৃণা কৰে।

তাৰ পিছত কোনো কথাই বা কাণ্যই সমাচীন নহব জানি জয়ন্তই কেৱল অসংযমত বৰ বিকৃত হৈ উঠা চিত্ৰাৰ মুখখনিটো এটা পুতৌৰ দৃষ্টিৰে বহুপৰ একেধৰে চাই থাকে। আৰু তেনে-কৈয়ে চাই থাকি চিত্ৰাক নিজকে নিজে সুস্থ হবলৈ দি, এবেলি মুখেৰে একো নামাতি লাহে লাহে এখোজ দুখোজকৈ ওলাই গুছি যায়গৈ।

সেই গুছি অহাই আৰু জয়ন্তই আজি পূৰা দুইমাহে কেতিয়াও এবেলি ভুলতেও চিত্ৰাইতৰ ঘৰদুৱা হোৱা নাই। সদায় অন্ততঃ দুবেলিকৈয়ো এই বাটেৰে বন্দনাহঁতৰ তালৈ গলেও, কেতিয়াও ইচ্ছা কৰিয়েই এই ঘৰটোৰ পিনে চোৱা নাই। এই দুইমাহে সি কেৱল বন্দনাৰ তালৈকে যায়। বন্দনাক লগত লৈ ফুৰিছে আৰু ফুৰোতে কেতিয়াবা হঠাতে চিত্ৰাক বাটতে লগ পালে একেবাৰে নেদেখাৰ ভাও জুৰি গুছি যায়। কিয়নো জয়ন্তই এইখিনি ভালকৈ জানে যে চিত্ৰাৰ নিচিনা চৰিত্ৰৰ ছোৱালীক জঁৰাই পৰাস্ত কৰিব নোৱাৰিলে আৰু আন একোৱেই পৰাস্ত কৰিব নোৱাৰে। আৰু বন্দনাৰ প্ৰতি চিত্ৰাৰ জঁৰা চিৰদিনে চলি অহা এটি সকলোৱে জনা বস্তু। চিত্ৰাই জীৱনৰ সকলো বিষয়তে কেৱল বন্দনাৰ লগত এটি প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা চলাবলৈ বিচাৰে। আৰু যেতিয়াই অলপ হৰা যেন পায়, তেতিয়াই কয় যে, বন্দনাজনী, এৰিষ্টোফ্ৰেছিৰ এটা পাৰযেক্ট টাইপ—এজনী ডাঙৰ স্নব,—হোপলেছ ফ্লাট।

আজি পূৰা দুমাহ পিছত, মনৰ এই অস্থিৰ উত্তেজনাৰ মাজত হঠাতেই চিত্ৰাইতৰ ঘৰটো দেখি জয়ন্তৰ মনৰ ভিতৰত এটা অদ্ভুত জন্মৰ তীব্ৰ লাগসা বৰ তীব্ৰ ভাৱে জাগি উঠিল। ইমানদিনে ক'বা

এটা ডাঙৰ পৰীক্ষাৰ ফলাফলৰ কোতুহলৰ আকৰ্ষণে কব নোহোৱাকৈয়ে
তাৰ ভৰি দুখন কেৱল সেই ঘৰটোৰ পিনে টানি লৈ গ'ল।

একে উশাহতে যেন মালকিৰ থিয় পাহাৰটো উঠি, বাহিৰৰ পৰা
দেখোতে কোনো জন-প্ৰাণীৰেই সঁহাৰি নথকা, ভিতৰৰ পৰা বন্ধ
প'টিকৰ ছৰাৰখনত টুকুৰিয়াই টুকুৰিয়াই জয়ন্তই বিপুল উচ্ছ্বাসত
মাতিলে

—হেমন্ত ! হেমন্ত ! হেমন্ত !

বহু পৰলৈ জয়ন্তৰ মাতৰ স্বাক্ষৰ এনেয়ে বাহিৰৰ বতাহৰ লগত
মিহলি হৈ যোৱাৰ দৰে মিহলি হৈ গ'ল। সি গৈ ভিতৰ পৰা
কোনো জাননী দিয়াৰেই সম্ভেদ নিদিলে।

জয়ন্তই তথাপি অকণো নিকংসাহ নহৈ সেই একে আগ্ৰহেৰে
মাতিলে

—হেমন্ত ! হেমন্ত ! হেমন্ত !

ইবেলি কিছুপৰৰ পিছত ঘৰৰ ভিতৰেদি এঘোৰ ছেঙোল চুচৰি
অহাৰ সঁহাৰি পোৱা গ'ল। কোনোবাই আহি তাৰ লগতে প'টিকৰ
ছুইছটো টিপি চাকিটোও যেন জ্বালে। আৰু তাৰ প্ৰায় লগে
লগেই চিত্ৰাই ছৰাৰখন মেলি, বাহিৰলৈ ভুমুকি মাৰি চায়েই, মুখত
এটি অদ্ভুত আগ্ৰহৰ হাঁহি লৈ কলে,

—অ, আপুনি ?

বিনা নিমন্ত্ৰণে জয়ন্তই তাৰ উচ্ছ্বাসত উপচি পৰা দেহটো ভালেখিনি ঘৰৰ ভিতৰলৈ সন্মুখাই নি, চিত্ৰাৰ চকুলৈ চাই এটা প্ৰাণম্পৰ্ণী হাঁহি মাৰি কলে,

—এৰা ময়েই। মোৰ ভূত বুলি ভাবি একেবাৰে ভয়ত উচপি উঠা নাইতো ?

জয়ন্তৰ সেইকণ সান্নিধ্যতে যেন চিত্ৰাৰ উচ্ছ্বাসৰ মাত্ৰা ভালেখিনি চৰি গ'ল। চিত্ৰাই অস্থিৰ ভাবে অলপ জয়ন্তৰ চকুলৈ চাই, প'টিকৰ টেবিলখনৰ দাঁতিত ধৰি বৰ ধুনীয়াটক থিয় দি, মুখৰ হাঁহিটো অতিশয় আহ্বানপূৰ্ণ কৰি কলে,

—উচপি মুঠিলেও মনে মনে অলপ আচৰিত হৈছোঁ, এই বৰষুণৰ দিনৰ বোকা-পানীৰে লেতেৰা বাট-পথ। ভাবিছোঁ এনে হেন এটা কুংচিত বতৰতো কিহে আজি আপোনাক ছমাহৰ মূৰত এইপিনে আচৰিত বকমৈ টানি আনিলে !

জয়ন্তই আক উচ্ছ্বাসত উথলি উঠি, হাতৰ পানীকোট আৰু হেটুটো টেবিলৰ ওপৰত থৈ, অকণো নঘমা কপালখন এনেয়ে জেপৰ জুগজি কমালখনেৰে ছবেলিমান মচি, চকু আৰু মুখৰ হাঁহিটো অসন্তৰ বকমে জীৱন্ত কৰি কলে,

—আচৰিত হ'লেও এই কুংচিত বতৰেই, চিত্ৰা, আজি তোমাৰ ওচৰলৈ মোক টানি আনিছে। তুমি হয়তো ঘৰৰ ভিতৰত বহি থাকি তাক কুংচিত বুলি কব পাৰা। হয়তো তোমাৰ নিচিনা আত্মদ নোপোৱা আৰু দহজনে তাক কুংচিত বুলি কব। কিন্তু মই আজি তাৰেই উন্মাদনাতে যেন গোটেই সন্ধিয়াটো কস্তুৰী মৃগৰ দৰে নিজেই বলিয়া হৈ ক'ভো অকণো শান্তি পোৱা নাই।

জয়ন্তৰ কথাৰ বাগীত চিত্ৰাৰ পুলকৰ মাত্ৰা আৰু যেন অলপ ওপৰলৈ উঠাই গ'ল। আৰু সেই পুলকৰ সোঁততে যেন ঘৰৰ কিছু ভিতৰলৈ সোমাই আহি, ভিতৰত্বাৰৰ পৰ্দাখন আজুৰি গাত মেৰিয়াই লৈ, মূখৰ হাঁহিটো আৰু বেছি অসহনীয় ধুনীয়াকৈ কলে,

—তেনেহলে মই আপোনাক অতি দুখেৰে জনাবলৈ বাধ্য হ'ম যে, আপুনি আজি অতি অসময়ত এই ওখ পাহাৰখন ডেই শান্তিৰ কাৰণে ইয়ালৈ কষ্ট কৰি আহিছে। অশান্তিৰ যন্ত্ৰণাত মই নিজেই জৰ্জৰিত হৈ কটল যাম অকণো উৰাদিহ পোৱা নাই। আজি এসপ্তাহ হ'ল, ককাইদেউ নবোক খবৰলৈ তেজপুৰলৈ গৈছে। আজি তিনিদিন হ'ল মা বিচনাত পৰি ইনফ্লুয়েঞ্চাত ভুগিছে। মই এইমাত্ৰ আপোনাৰ মাত শুনি, ডালিৰ কেৰাহিটো মাটিত নমাই দৈ, ৰান্ধনি ঘৰৰ পৰা ওলাই আহিছোঁ।

তাৰ প্ৰায় পোন্ধৰ মিনিটমান পিছত।

ছদণ্ডৰ কাৰণে চিত্ৰাৰ মাকৰ খবৰ লৈ, কাঞ্চীজনীক ৰান্ধনি ঘৰৰপৰা মতাই আনি বুঢ়ীৰ কুমত অলপ উইণ্ডোজেন ব'হিবলৈ লগাই থৈ, একে উশাহে প্ৰায় পঞ্চাশটিমান ইনফ্লুয়েঞ্চাৰ দৰবৰ ব্যৱস্থা দি, জয়ন্তই সম্পূৰ্ণ এটি নতুন বন্ধুত্বৰ সম্বন্ধত, চিত্ৰাৰ লগত হাঁহি-মাতি, ৰং খেমাৰি কৰি আহি ৰান্ধনি-ঘৰৰ ভিতৰত সোমাল

আৰু নিজে নিজেই কৰবাবপৰা মূঢ়া এটা বিচাৰি আনি বহি, ঘৰটোৰ চাৰিওপিনে এবেলি বৰ আগ্ৰহেৰে লক্ষ্য কৰি চালে।

তাৰ সন্মুখত দহদহাই জ্বলা ছুটা কয়লাৰ ডাঙৰ চৌকা। নমাই ধোৱা সিজা ডালিৰ আৰু ভাতৰ ছুটা কেবাহী। আৰু তাৰে কাষত নটকাকৈ ৰখা এখন কাঁহীৰ ওপৰত কেডো-খৰমান ভজা, বৌ-মাছ আৰু বেচন দি ভজা, কেচকলমান বেঙেনা।

তাৰ ভৰিৰ নিচেই ওচৰত চালনী এখনত এফালি আধাকটা বন্ধা কবি, কেআজলিমান বাকলি স্তম্ভচোৱা কেঁচা মটৰমাহ আৰু গোটাচেৰেক আলু আৰু পিয়াজ। আৰু তাৰে কিছু নিলগত পাৰি শিলপতা এখনৰ ওপৰত এই মাত্ৰ পিহি এৰি থৈ যোৱা কেবিধ-মান পিহা মচলা।

এটা প্ৰকাশ্য অধীৰতাত জয়ন্তই চাৰিওবাঘৰ এই সম্পূৰ্ণ নতুন আৰু অপৰিচিত পৰিমণ্ডলটোৰ পিনে কেৱল বাৰে বাৰে বৰ আগ্ৰহেৰে চাই গ'ল। ভজা-মাছ, ভজা-বেঙেনা, সিজা-ডালি, পিহা-মচলা, ধোৱা-কয়লাৰ এটা অদ্ভুত সানমিহলি গোন্ধে তাৰ অতিশয় উত্তেজিত অনুভূতিবোৰক আৰু ধেন কিবা এটি নতুন আদিম উত্তেজনাৰে বেছিকৈ উত্তেজিত কৰি তুলিলে।

সেই উত্তেজনাতে যেন জয়ন্তই বহা মূঢ়াটোৰে সৈতে চিত্ৰাৰ গাৰ ওচৰলৈ আগবাঢ়ি গৈ, চিত্ৰাক বৰ মনযোগেৰে কথিৰ পাত কুটা দেখি, নিজেও চালনীৰ পৰা ছুটামান মটৰমাহ তুলি লৈ তাকে চোবাই মাতটো যথেষ্ট কোমল কৰি স্মিলে,

—চিত্ৰা সিদিনাৰ পাছত তুমি আকৌ মোক আজি এইদৰে জলপ আচৰিত হৈছা নহয় নে ?

চিত্ৰাই প্ৰথম প্ৰথম জয়ন্তৰ কথা একো স্তম্ভন্য দৰে কেবল মনপুতি কবিতাৰ পাতকে কুটি যাবলৈ বিচাৰে। কিন্তু বেছিপৰ তাকে কবিতা নোৱাৰি, এবাৰ হঠাতে জয়ন্তৰ চকুলৈ চকু তুলি চাই বৰ নিমজ এটি হাঁহি মাৰি কয়,

—আচৰিত হবলৈ যথেষ্ট কাৰণ আছে কাৰণেই অলপ আচৰিত নোহোৱা নহয়।

জয়ন্তই উচ্ছ্বাসত আৰু অলপ চিত্ৰাৰ গাৰ কাষলৈ মুঠাটোৱে সৈতে আগবাঢ়ি যায়। আৰু আগতকৈও বেছি তৃপ্তিৰে এমুঠামান মটৰৰ গুটি মুখলৈ দলিয়াই, দুখত এটা প্ৰস্তুত হাঁহিৰে কয়,

—কিন্তু তুমি যদি ভালকৈ ভাবি চাবলৈ যোৱা, তাত আচৰিত হবলৈ কোনো কাৰণেই নাই। মাহুহে নানা কাৰণত কেতিয়াবা হঠাতে একোটি ডাঙৰ ভুল কৰি পেলায়। মোৰ বোধেৰে, সেই ভুলৰ বাবে ভুল কৰা মাহুহজনক সদায় আঁতৰাই নথৈ তাক সেই ভুল শুধৰাই লবলৈ সুযোগ দিয়াটো বেছি ভাল কথা।

চিত্ৰাই কুটি শেষ কৰা কবিতাৰ কাঁহীখন এফলীয়াকৈ থৈ, হাতৰ ওচৰলৈ আলুগুটি গোটাচোৰক চপাই নি, জয়ন্তৰ চকুলৈ চাই বৰ অৰ্থপূৰ্ণ চোকা এটি হাঁহি মাৰি কলে,

—কিন্তু সেই ভুল কৰা মাহুহজন যে সিদিনা অকল ময়েই আছিলো, আপুনি ইমান সহজতে তাক ধৰি ললে কেনেকৈ ?

চিত্ৰাক আলুৰ বাকলি গুছোৱা দেখি, জয়ন্তয়ো হাতৰ পৰা মটৰমাহবোৰ নমাই থৈ, এনেয়ে আলুগুটি এটা হাতত লৈ, তাক হাতৰ তলুৱাৰ ওপৰত নচুৰাই নচুৰাই, চিত্ৰাৰ হাঁহিটোৰ চকুৰেই এটা সমুচিত উত্তৰ দি কলে,

— মই কেতিয়াও সিদিনা অকল তুমিয়েই ভুল কৰিছিল। বুলি ধৰি লোৱা নাই চিত্ৰা। আৰু লোৱা নাই এই কাৰণেই যে সিদিনাৰ ভুল অকল তোমাৰো নহয়, মোৰো নহয়, ভুল আমাৰ দুয়োৰো সিদিনাৰ সমানে প্ৰতিকূল মনৰ অৱস্থাৰ—

জয়ন্তৰ কথাৰ ইঙ্গিতটো চিত্ৰাই সম্পূৰ্ণভাবে বুজিলেও, বুজাৰ এটি ভাও কৰি, জয়ন্তৰ চকুলৈ বৰ আবেগেৰে চাই হাঁহি লাহে লাহে উঠি থিয় হ'ল। আৰু সাময়িক অলপ অইন ধৰণৰ বাস্তৱতাৰ পিছত, বুটধোৱা কৰি আৰু আলুখিনি সশৰ্কে কেৰাহীৰ ওপৰত পেলাই দি, বৰ ঘন ঘনকৈ তাকে লাৰি কলে,

—কথাৰ এটো অদ্ভুত পাকবোৰ আপোনাৰ এটি সম্পূৰ্ণ নিজস্ব বস্তু। শুনি গলে প্ৰথমে তাক বেচ বুজা যেন লাগে; কিন্তু পিছলৈ গৈ একোটা স্তব্ধ।

জয়ন্তই ভীষণ স্মৃতি পোৱাৰ দৰে আত্মপ্ৰসাদৰ এটা দীঘল সৰু হাঁহি মাৰি, হাঁহিৰ লগে লগে মূঢ়াৰ পৰা উঠি থিয় হ'ল। আৰু লাহে লাহে চিত্ৰাৰ আখাৰ ওচৰলৈ খোজকাঢ়ি গৈ, দুখৰ পিনৰ বন্ধ খিড়িকীখন খুলি দি, হঠাতে বাহিৰত প্ৰবল ধুমহা এটাৰ আয়োজন দেখি, অলপ তন্নয়ৰ স্বৰত কোৱাৰ দৰে কলে,

—অকল কথাৰেই নহয়, চিত্ৰা! কাৰ্য্যৰো অদ্ভুত পাকবোৰ মোৰ এটি সম্পূৰ্ণ নিজস্ব বস্তু। যদি তুমি আজি জানিলাহেঁতেন মই কাৰ ব্যাকুল নিমন্ত্ৰণ উপেক্ষা কৰি, এইদৰে বিনা নিমন্ত্ৰণে উপবাচি তোমাৰ ওচৰলৈ আহিছো, বোধকৰো মোৰ প্ৰতি তোমাৰ কোতূহলৰ মাত্ৰাটো আৰু কিছু দূৰ চৰি গ'লহেঁতেন।

চিত্ৰাই জয়ন্তৰ ইঙ্গিতটো সম্পূৰ্ণভাবে সন্দৰ্ভকৈ বুজিলেও সমূলি স্তব্ধাৰ দৰে, এটা স্তম্ভৰ প্ৰাৰম্ভিক ভঙ্গীত, জয়ন্তৰ চকুলৈ বৰ কোতূকেৰে চাই ব'ল।

জয়ন্তই সেই দৃষ্টিৰ আকৰ্ষণতে যেন আগবাঢ়ি অহাৰ দৰে আহি, আখাৰ জুইৰ তাপত বঙা পৰা চিত্ৰাৰ মুখখনিলৈ আৰু কণালৰ চুলিখিনিলৈ বৰ লোভেৰে চাই, এটা বাধাৰ অভিনয়ত কোম্বাৰ দৰে কলে,

—চিত্ৰা, মই যাৰ নিমন্ত্ৰণ অগ্রাহ্য কৰি আজি তোমাৰ ইয়ালৈ আহিছো, তেওঁ কেতিয়াও আজিৰ নিচিনা এটা সন্ধিয়া এইদৰে মোক কেৱল কেবাহীৰ ওপৰত ভজা কৰি আৰু আলুবোৰ চাবলৈ দি থিয় কৰাই নাৰাখিলেহেঁতেন। হয়তো ঠিক এই মুহূৰ্ত্ততে তেওঁ মোৰ লগত একেখন ষ্টেটিভে গাতে গা লগাই বহি, বেডিঙৰ আৱহ সঙ্গীতৰ লগত, তেওঁ নিজে হাতে কৰা একাপ কোকো মোৰ হাতত আনি তুলি ধৰিলেহেঁতেন।

অন্তৰত আবেগৰ অত্যাধিক উজ্জলি-মুজ্জলিত চিত্ৰাই কি কব একো ঠিক কৰিব নোৱাৰি, কেৱল বাৰে বাৰে অতি খৰকৈ কেবাহীৰ বঙা পৰা তৰকাৰীখিনি লৰাই দি গ'ল। আৰু এবেলি হঠাতে তাৰ ওপৰত কিছু পানী ঢালি ঢাকনী এখন দি, লাহে লাহে হাত ধুই এথোজ দুথোজকৈ আহি, জয়ন্তই অলপ আগেয়ে খুলি দিয়া খিড়িকীখনৰ ওচৰত থিয় হ'ল। আৰু বৰ তৃপ্তিৰে বাহিৰত ধুমহাৰ আজোৰণিত অসহায়ভাৱে লৰা সবল গছবোৰলৈ চাই, এটা প্ৰাণৰ স্পষ্ট আনন্দত কৈ যোৱাৰ দৰে কৈ গ'ল,

—সেই কাৰণেই ভাবিছো, আজি ৰাতিপুৱা মানুহে বিচনাৰ পৰা মাটিত ভৰি দিওঁতে কি এনে ভাঙৰ অস্তিত্ব বস্তুটো দেখি শুবি দিছিল! বন্দনাৰ কথা বাক এৰি দিলোৱেই, তথাপি ক'ত সেই আৰামী ছোফা পৰা ডুইংকম, বঙা দ্ৰান বিজুলা-চাকি, বেডিক্স গাৰ,—আভিজাত্যৰ আৰু কত কি আনন্দৰ উপাদান আৰু ক'ত

এই ভঙা-চিঙা, খৰি-খেৰ, চাউল-ডালি, শাক-পাচলিৰে জাবৰ হৈ থকা লেতেৰা বান্ধনি ঘৰটো ! মোৰ যেন নিজৰেই বিজাই চাই বৰ ডাঙৰ এটি পুতৌৰ ভাৱ হৈছে ।

চিত্ৰাৰ শ্লেষৰ উত্তৰ দিয়াৰ ছলতে, জয়ন্তই একেবাৰে উচ্ছ্বাসত চিত্ৰাৰ গাৰ কাষলৈ গৈ, চিত্ৰাৰ লগত একেলগে খিড়িকীৰ চোঁকাঠত ভেজা দি থিয় হ'ল । আৰু বাহিৰৰ একাৰলৈ 'আকুলভাৱে চাই থকা চিত্ৰাৰ চকুৰ দৃষ্টিটো ধৰিবলৈ আপ্ৰাণ চেষ্টা কৰি কলে,

—চিত্ৰা, তেনেহলে তুমি মোৰ প্ৰাণৰ অদ্বৃত আকুলতা থিনি আজি অলপো বুজি পোৱা নাই । মই যদি আজি কিবা এটি কাৰণে বন্দনাৰ তালৈ যাব নোৱাৰিলো, তেনেহলে অকল সেই বন্দনাৰ আভিজাত্য ভৰা ডুইংকমটোৰ কাৰণেই—

তাতে জয়ন্তই অলপ বৈ বাহিৰৰ উত্তেজক ধুমুহাৰ দৃশ্যটোলৈ বৰ আবেগেৰে চাই, চিত্ৰাৰ মনযোগ সেইপিনে আকৰ্ষণ কৰিবলৈ যেন এটা স্পষ্ট চেষ্টা কৰি আৰু বেছি প্ৰাণৰ উত্তপ্ততাৰে কৈ গ'ল,

আজিৰ নিচিনা বিপুল উন্মাদনা ভৰা ধুমুহাৰ ক'লা আকাশ, বতাহত অসহায়ভাৱে বাগৰি পৰিব খোজা এই গছবোৰৰ অপূৰ্ণ শোভা । সিহঁতৰ পাতৰ মাজেদি বতাহত ভাঁহি অহা এই গোটেই প্ৰকৃতিৰে যেন ব্যথা ভৰা মৰ্মটান । মোৰ দৃঢ় বিখাস বন্দনাৰ ডুইংকমৰ নিচিনা এনে এটি নিস্প্ৰাণ কৃত্ৰিমতাপূৰ্ণ আবেষ্টনত, এনে এটি উদ্ভাস মধুময় পুণকৰ সন্ধিয়াও চৰম তৃপ্তিৰে উপভোগ কৰা সম্ভৱণ নহয় ।

বন্দনাৰ ডুইংকমৰ নিন্দাত বাহিৰৰ প্ৰকৃতিৰ উন্মাদনাত আৰু জয়ন্তৰ কথাৰ বাগীত চিত্ৰাৰ শৰীৰত অধৈৰ্য্যৰ মাত্ৰা কাণে কাণে উপচি পৰিল । চিত্ৰাই বাহিবলৈ উলিয়াই বখা মুখখন ভিতৰলৈ সূমাই

আনি, খিড়িকীৰ চৌ-কাঠত এফালে মূৰটো বৰ বিহ্বলৰ দৰে পেলাই দি, জয়ন্তৰ চকুলৈ চাই কেবল ক্লান্তভাবে হাঁহিলে। চিত্ৰাৰ কক্ষ চুলিৰ মাজত, কৰ্মক্লান্ত মুখখনৰ সেই ক্ষুধাৰ ভঙ্গীটো, বাহিৰত বাৰে বাৰে চমকি উঠা বিজুলিৰ পোহৰে আৰু অসহনীয় উত্তেজক কৰি তুলিলে।

জয়ন্তই সেই উত্তেজনাতে যেন নিমিষতে বিধা, বন্দ, সঙ্কোচ সকলো পাহৰি গৈ, চিত্ৰাৰ আৰু বেছি গাতে গা লগাই থিয় হৈ চিত্ৰাৰ কপালৰ ওপৰত পৰি থকা অসংখ্য চুলি কেডালিমান মৰম কৰি হাতেৰে আঁতৰাই দি, এবেলি হঠাতে উচ্ছ্বাসত কৈ উঠিল,

—চিত্ৰা, তুমি সঁচাকৈয়ে আজি বৰ অপূৰ্ণ ধুনীয়া হৈছা।

চিত্ৰাই জয়ন্তৰ কথাত বা কাণত কোনো প্ৰকাৰেই কোনো বিৰক্তি নেদেখুৱাই, বৰ আগতকৈয়ো বেছি বিহ্বলতাৰে মূৰটো খিড়িকীৰ কাঠত পেলাই, এটা পৰম তৃপ্তিৰ ঈৰ্ষাৰ হাঁহি মাৰি কলে,

—বোধকৰো বন্দনাৰ তালৈ যোৱাহেঁতেনো আপুনি ঠিক এইযাৰ কথাকে কলেহেঁতেন!

জয়ন্তই উচ্ছ্বাসত যেন ভাঙি পৰি, নিজৰ অধিৰ দেহটো সম্পূৰ্ণভাৱে চিত্ৰাৰ দেহৰ উত্তপ্ততাৰ ওপৰত পেলাই দি, বৰ লোভনীয় হৈ খিড়িকীৰ চৌ-কাঠত পৰি থকা চিত্ৰাৰ মূৰটো জ্বয়ো হাতেৰে তুলি ধৰি, কথাত প্ৰাণৰ সকলো সঞ্চিত আবেগ ঢালি দি কলে,

—চিত্ৰা, তুমি অকাৰণে মোক জৰু কৰিবলৈ এই মিছা কথা-মাৰি কৈছা। তুমি নিজে জানা, মই আজি বন্দনাৰ তালৈ যোৱাহেঁতেনো কেতিয়াও বন্দনাক তোমাৰ দৰে সম্পূৰ্ণ নতুন আৱেটনৰ মাজত, এই সম্পূৰ্ণ অসাধাৰণ ভূমিকাত কেতিয়াও দেখা নোপালোহেঁতেন। তুমি সঁচাকৈ বিশ্বাস কৰা, জুইৰ তাপত বঙা পৰা তোমাৰ

ক্লান্ত মুখখনত, সামান্য ঘামত ভিজি থকা তোমাৰ কপালৰ এই
সৰু সৰু কক্ষ চুলিখিনিত, তোমাৰ লগভাৰণা, মুক্ত, গোটেই উদাস
দেহতে আজি মই এটি অসংযত কণৰ উন্মাদনা দেখিছো।

চিত্ৰাই জয়ন্তৰ কথাৰ উত্তেজনাৰ সোঁতত, আনকি জয়ন্তৰ ছয়ো হাতৰ
মাজতো মূৰটো কোনো প্ৰকাৰে থিৰেৰে ৰাখিব নোৱাৰ, কেৱল জয়ন্তৰ
চকুলৈ চাই পাৰপূৰ্ণ ঈৰ্ষা আৰু কামনাত জলা এটা তীক্ষ্ণ হাঁহি মাৰি কলে,

—নাৰীৰ সৌন্দৰ্য্য বৰ্ণনা কৰাত আপুনি সদায় সিদ্ধহস্ত বুলি
জানো। ধুনীয়া ধুনীয়া শব্দেৰে শুনি বেছ ভাল লগাটকৈ কথাকেইটি
অনৰ্গল কিতাপৰ পৰা মুখস্থ মতাৰ দৰে কৈ যাব পাৰে। কিন্তু
এইখিনিয়েই মাত্ৰ ভয় হয়, জানোচা, এই একে কথাকেই আপুনি
জীৱনত ইয়াৰ আগেয়ে আৰু বহু ঠাইতে কৈ আহিছে।

সকলো সংকোচ এৰি দি জয়ন্তৰ হাতৰ ওপৰত পেলাই থোৱা
চিত্ৰাৰ মূৰটো, তথা দেহৰ সকলো ভাৰ, জয়ন্তই আৰু বেছি আকু-
লতাৰে নিজৰ ওচৰলৈ চপাই আনি, প্ৰাণৰ সকলো আবেগ যেন
একেবাৰে নিঃশেষ কৰি দি কলে,

চিত্ৰা, জীৱনত যদি কোনোদিনেই কোনো নাৰীৰ আগত তেওঁৰ
কণৰ প্ৰশংসা কৰি অহা নাই বুলি আজি তোমাৰ আগত কওঁ,
তেনেহলে সচাকৈয়ে তোমাক এটি প্ৰকাণ্ড প্ৰৱঞ্চনা কৰা হ'ব।
সিমান ডাঙৰ প্ৰৱঞ্চনা এটিৰ কাৰণে সচাকৈয়ে মোৰ অন্তৰত
কপটতা আৰু কাপুকবাৰি নাই। কিন্তু তুমি বোধকৰো মোৰ পৰা
এইখিনি কথা শুনি অনায়াসে বিশ্বাস কৰিব পাৰা যে, জীৱনত মই
কোনো নাৰীকেই কোনোদিনে তোষামোদৰ বাবে অপ্ৰাপ্য বা অসত্য
কণৰ প্ৰশংসা দি অহা নাই :

চিত্ৰাই আত্মনিৰ্ভৰ কৰণে সম্পূৰ্ণ অসমৰ্থ হৈ পৰা নিজৰ দুৰ্বটো জয়ন্তৰ বুকুৰ ওপৰত পৈ, জয়ন্তৰ কামিজৰ আঁৰত মুখখনি লুকাবলৈ ব্যৰ্থ প্ৰয়াস কৰি, ডিঙিৰ মাতটো অসম্ভৱ বকমে আবেগত গধুৰ কৰি কলে,

—আপোনাৰ বণাবোৰত সঁচাকৈয়ে কিবা এটি ডাঙৰ অদ্ভুত শাদকতা আছে। অ বিশ্বাস কৰো বুলি আগৰ পৰা হাজাৰ চেষ্টা কৰি থাকিলেও এবেলি শুনিলে যেন তাক আক অ বিশ্বাস কৰিবলৈ লম্বলি মন নেযায়।

জয়ন্তৰ বিপুল গোৰুৱত সম্পূৰ্ণ অশ্রান্ত আৰু লুকু হৈ উঠা জয়ন্তৰ মনটো জয়ন্তই আৰু তাৰ পিছত কোনো প্ৰকাৰেই সংযত কৰি বান্ধি ৰাখিব নোৱাৰিলে। তাৰ বুকুৰ দেহৰ আলিঙ্গনৰ মাজত চিত্ৰাৰ তৃষিত দেহটো নিমিষতে একেবাৰে লুকাই নেদেখা হল।

জয়ন্তৰ দৃঢ় বাহু বন্ধনৰ পৰা নিজৰ দেহটো লাহে লাহে একঘাই আনি, এটা গধুৰ ক্লান্তিত আকৌ আগৰ দৰে খিড়িকীৰ চো-কাঠৰ আশ্ৰয় লৈ, চিত্ৰাক একেধৰে বহুৰ আকাশৰ দূৰত অন্ধিৰ হৈ লৰি থকা ধুমুহাৰ মেঘবোৰলৈ চাই থকা দেখি, জয়ন্তই আকৌ এবেলি গভীৰ আত্মীয়তাত চিত্ৰাৰ গাৰ কাষলৈ গৈ আদৰ কৰি স্থিলে,

— চিত্ৰা, তুমি হঠাতে এই মেঘবোৰলৈ চাই ইমান ভাবুকৰ দৰে ভাবিবলৈ আৰম্ভ কৰি দিলা ৰে ?

চিত্ৰাই অকণো নলৰি বা লৰিবলৈ কোনো উদ্যোগ নেদেখুৱাই আকাশত কলা মেঘৰ বুকুত বিজুলীয়াই যোৱা বগা পোহৰবোৰলৈ একেপৰে কিছুপৰ ওম্মৰ হৈ চাই থাকি, এবেলি হঠাতে মুখখনি ঘূৰাই জয়ন্তৰ চকুলৈ চাই এটা অতি ক্ষীণ শেঁতা হাঁহি মাৰি কলে

— অইন একো ডাঙৰ কথা ভবা নাই। তকল ভাবিছো, সঁচাকৈয়ে আপুনি কি ! অম্ম ঈশ্বৰেই নে কোনোবা এজন ডাঙৰ অপদেৱতাৰ অৱতাৰ ।

জয়ন্তই চিত্ৰাৰ ওচৰৰ পৰা ক্ষত্বেকৰ কাৰণে আঁতৰি গৈ প্ৰাণ-খোলা এটি তৃপ্তিৰ দীঘল হাঁহি মাৰি সোলোকহি থোৱা গাৰ কোটটো বিচাৰি আনি আকৌ পিন্ধিলে ! আক লগে লগে যোৱাৰ এটা ব্যস্ত আয়োজন কৰি, হঠাতে এবেলি চিত্ৰাৰ ওচৰলৈ যোৱাৰ দৰে কাষ চাপি গৈ, ক্লান্তিত বেছি স্নান হৈ উঠা চিত্ৰাৰ মুখখনিৰ পৰা আক এবেলি হৃদালিমান স্থানচ্যুত চুলি মৰমেৰে আঁতৰাই দি, এটা সম্পূৰ্ণ উল্লাসৰ বক্তৃতাৰ ভঙ্গিমাত কোৱাৰ দৰে কলে,

— চিত্ৰা, তুমি, মই, জগতৰ কোনো মানুহেই—আমি ঈশ্বৰৰ বা কোনো অপদেৱতাৰ অৱতাৰ নহয়। আমি সকলোৱে নিৰ্খুঁত তেজ-মজ্জৰ কেৱল সাধাৰণ মাটিৰ মানুহ । আক সেই কাৰণেই আমাৰ কথা-বতৰা, কাহা-কলাপ সকলো সদায় মাটিৰ মানুহৰ দৰেই । আমি জুল কৰি বা মূৰুজি অকাৰণে তাক বোছি জটিল কৰিবলৈ গৈ আমাৰ জীৱনৰ হুখ, কষ্ট, সন্তাপ আৰু নিশ্চাতনৰ মাত্ৰা কেৱল বঢ়াই তোলে মাত্ৰ ।

জয়ন্তৰ কথা শেষ হোৱাৰ লগে লগেই চিত্ৰাই খিড়িকীৰ চৌ কাঠৰ পৰা নিজৰ শৰীৰটো কোনো প্ৰকাৰে তুলি আনি, অলপ স্বাভাৱিকভাৱে মজিয়াত খোজ কাঢ়িবলৈ চেষ্টা কৰি, নীৰৱে আহি ৰান্ধনি ঘৰৰ দুৱাৰ মুখত গিয় হ'ল। জয়ন্তই মুখেৰে আক হুলাই কোনো কথা নকৈ, কেৱল চিত্ৰাৰ চৰুলৈ তীব্ৰ আন্তৰিকতাৰে এবেলি চাই, ভীষণ বেগেৰে ধুনুহাৰ মাজতেই ৰান্ধনি ঘৰৰ পৰা ওলাই আহিল।

অলপ পিছতেই বৰষুণৰ পানী জয়ন্তৰ গাৰ পানী কোট আক হেটৰ কাগেদি বাগৰি ঝৰ্গাৰ পানীৰ ধাৰৰ দৰে, কেৱল আপোন স্নখে বাগৰি পৰিবলৈ ধৰিলে। উত্তৰিত বাৰে বাৰে বোৰ্কা-পানীৰ লগত লেটি-পেটি হৈ তাৰ পেণ্টৰ তল দুখন ভৰিৰ লগত লিপিত খাই পৰিল। আনকি ডাঠ জোতাৰ সিয়নিৰ মাজেদিও বৰষুণৰ পানী নিচৰি গৈ ভৰিৰ মোজাৰ তলত একেবাৰে ডোঙা বান্ধিলে।

জয়ন্তই তথাপি একোলৈকে ভ্ৰঞ্জন নকৰি, একে উল্লাসতে তাৰ বোৰ্ডিং অভিমুখে আগুৱাই যাবলৈ ধৰিলে। তাৰ যেন দেহৰ সকলো শিৰা উপশিৰা অধৈৰ্য কৰি উদাল উঠিছে অতুতপূৰ্ণ আনন্দৰ উদাত্ত এটি জয়গান। তাৰ যেন শৰীৰৰ প্ৰতি অণু-পৰমাণুকে বিদ্রোহিত কৰি ঝঙ্কাৰি উঠিছে অপৰিসীম যৌৱনৰ এটি তুমুল শব্দনাদ।

এই অস্থিৰ পুলকৰ উদ্দীপনাতে যেন জয়ন্তই নিজৰ শৰীৰৰ ওপৰত সকলো সংযম হেৰুৱাই কেৱল একে গতিৰেই ধুমুহা আৰু বৰষুণৰ বুকু ফালি আগবাঢ়ি যাবলৈ ধৰিলে আৰু প্ৰতি খোজতে আগতকৈ বেছি উন্মাদনাত আগুৱাই গৈ ভাবিবলৈ ধৰিলে—সি যেন নিজেই এই ধুমুহা ! এই ধুমুহাৰেই এটা মূৰ্ত্ত প্ৰতীক । এই ধুমুহাৰেই বুকুত লুকাই থকা বিদ্ৰোহৰ সেই জ্বলন্ত প্ৰাণটো । সিও যেন নিজেই এদিন এই ধুমুহাৰে দৰে ধৰণীৰ সকলো বাধা-বন্ধন, নিৰ্গাতন-নিষ্পেষণ জাঙি-ছিঙি চুবুৰা কৰি উৰুৱাই লৈ যাব । আৰু তাৰ পৰিবৰ্ত্তে সম্পূৰ্ণ নতুন মানৱৰ সম্পূৰ্ণ নতুন এখনি পৃথিবী গঢ়ি তুলিব ; য'ত হ'ব যামুহ সেই সৃষ্টিৰ আদিম প্ৰভাতৰ সমুদ্ৰ বক্ষৰপৰা আপোনা-আপুনি উৰিলি উঠা ঢৌকিটিৰ দৰে, চিৰ মুক্ত—চিৰ স্বাধীন—চিৰ নিৰ্ফলক ।

সেতু-বন্ধন

খিলঙৰ অফিছৰ নতুন চাকৰি; তাতে নিগাজি নহয়। সেয়ে পূজাৰ বন্ধ পালেও অফিছ এৰি দূৰলৈ যোৱা টান। যাব পাৰিলেও কিন্তু সিবেলি মোৰ ঘাবলৈ তেনে কোনো প্ৰবল স্পৃহাও নাছিল।

কিয়নো, পূজা !.....পূজা অসমীয়া সামাজিক জীৱনৰ এনে অপৰিহাৰ্য্য একো উৎসৱ নহয় যে, ঘৰলৈ নেহাও নগলেই নচলে। আমি চহৰীয়া দুই-চাৰিজনৈ দেখাক দেখি বছৰেকীয়া পূজা পাতিবলৈ শিকিছো হয়, কিন্তু সি এতিয়াও আমাৰ জাতীয় জীৱনৰ হাড়-হিমজুৰে তেনে দ সঁচ বহুৱাব পৰা নাই।

তাৰ বাহিৰেও, যামেই বা কলৈ ? ঘৰ ? বিশ্ব-বিজ্ঞালয়ৰ জপনা পাৰ হৈ আজি ছবছৰে নিবহুৱা হৈ ঘৰত বহি, সকলোকে ভিত্তা লগাই, এইমাত্ৰ সিদিনা আহি বিদেশত কামত সোমাইছো। কাষে-কাষে মন দিয়া দেখি ঘৰৰ সকলোৰে মনত বঙহে পাইছে। এবছৰে নেদেখিলেও তেনেকৈ চাবলৈ কোনেও বৰ হেপাহ কৰা নাই।

অৱশ্যে গুৱাহাটীৰ কথা স্মৰ্ত্তীয়া। মনৰ সাধাৰণ অৱস্থাত থাকিলে মই যে শত বাধা-বিধিনি নামানিও গুৱাহাটীৰ পৰা এপাক মাৰি আহিলোহেঁতেন, সি ক্ৰম নিশ্চয়। কিন্তু কিহে এনেকৈ গুৱাহাটীৰ উপমাহীতৰ ঘৰখনৰ প্ৰতি মোৰ আকৰ্ষণটো একেবাৰে নাইকিয়া কৰি আনিলে, মই নিজেই বহু সময়ত জাৰি. নাপাই।

উপমাইঁতৰ ঘৰ ? সিতো মোৰ কাৰণে অতি দুৰসম্পৰ্কীয় অকল এজন মোমাইদেউৰ ঘৰেই নাছিল ! জীৱনৰ অতি উৎকৃষ্ট চাৰিটি বছৰ, কলেজত পঢ়োতে সেই অপূৰ্ণ সুখৰ বহুঘৰাটোৰ ভিতৰতে কটাইছিলো। আৰু উপমা ?.....উপমা অকল সেই মোমাইদেউৰে এজনী ছোৱালী মাত্ৰ নাছিল, উপমা মোৰ কাৰণে, জগতৰ সকলোৰে কাৰণে, এটি অপাধিৱ, মহা সাধনাৰ ডাঙৰ সিদ্ধিৰ ধন আছিল।

কিন্তু তাৰ আগৰ বহাগত, সকলো যেন কিবা ওলটপালট হৈ গ'ল। সেই তেতিয়াৰ কেঁচা ঘা, জীৱনত আৰু মোৰ গুৰুনিমুখী হবলৈ নাজানিলে। বিয়া ?.....বিয়াতো জীৱনত বহু ছোৱালীৰেই হয়। কিন্তু উপমাৰ বিয়াত মোৰ কাৰণে বৰ ডাঙৰ কিবা এটি সুকীয়া তাৎপৰ্য্য আছিল। বহুতো বুজাই-বঢ়াই মনটোক উপমাৰ বিয়ালৈ যাবলৈ সন্মত কৰাব নোৱাৰিলো ! জীৱনত কেবা দিনো উপমাক নিজৰ কাবত লৈ কেবা প্ৰকাৰেও কল্পনাৰ বহণ মানি ভাবি চাইছিলো। কিন্তু কোনো দিনে ভুলতো আন কি উপমাক আনৰ লগত লৈ সম্পূৰ্ণ আনৰ আয়ত্বাধীনৰ মাজত ভাবি চোৱা নাই। যিটো কথা জীৱনত আন কি কল্পনাতো কোনো দিনে ভাবি নাপালো, তাৰ জানো বাস্তৱ ৰূপান্তৰ চাই মোৰ মনে কেতিয়াবা সহি থাকিব পাৰিব ? উপমা যদি আনৰ হয়েই, হওক, মই তাক চাবলৈ যাওঁ কেটলৈ ? উপমাক যদি পাই আন কোনোবাই আনন্দ কৰে, কৰক, মই তাত যোগ দিবলৈ যাওঁ কেটলৈ ?

সেই কাৰণেই উপমাৰ বিয়ালৈ মই নগলো বা যাব নোৱাৰিলো। আৰু সেই নোযোৱাই আজিকোপতি মই গুৱাহাটীমুখী হোৱা নাই আৰু কেতিয়াও নহওঁ বুলিয়ে ভাবিছো।

“টিপটপ” হোটেলৰ ওপৰ মহলাৰ আলিকাণৰ খোটালাই এটি। তাৰে খিড়িকী এখনৰ ওচৰত থিয় হৈ, মই তলৰ বাটৰ পূজাৰ বজাৰৰ অগাওত লেপাৰি নিছিগা মাত্ৰৰ স্মৃতিবোৰলৈ লক্ষ্য কৰি থিয় হৈ আছোঁ।

নিজৰ মনৰ ভিতৰত যোয়া শোকৰ ডাঙৰ গৰা-খহনীয়া চলে, তেতিয়া বাহিৰৰ ব-ৰূপহৰ সাজ-সজ্জাই মনটো আকৰ্ষণ কৰে অতি সহজে। সেয়ে মই এটা অদ্ভুত হৃদয় লৈ, বাস্তৱ আৰু উদ্ভেজিত নৰ-নাৰীবোৰৰ সেই অদ্ভুত উত্থল-মাখলখনলৈ বৰ একাগৰতীয়াকৈ চাই আছলোঁ।

হোটেলৰ ভিতৰত জনপ্ৰাণী বুলিবলৈ মই তেতিয়া অকলে। আন কি মোৰ আন্ধাৰ কোঠালাতে বিজুলী চাকিটো পৰ্য্যন্ত জলোৱা হোৱা নাছিল।

নতুন টান জোতা পিন্ধি লেকেচিয়াই লেকেচিয়াই বাটত খোজ কঢ়া সৰু ল'ৰাৰ সমদল। পুতলা আৰু পেপা হাতত লৈ উত্ৰাবল হৈ চিঞৰি বাখৰি যোৱা কেঁচুৰাৰ দল। কোনো দিনে বেছি বাট-পথ নেদেখা অসুখান্ধা কুলবধুসকলৰ গাড়ী-ঘোঁৰাৰ মাজত খোজৰ

থকাখুন্দা। সগলোৱে মোৰ মনত কিবা অভূত এটি তৃপ্তিৰ পৰশ
স্মৃতি দি যাবলৈ ধৰিলে।

কিন্তু বাহিৰত আন্ধাৰ ক্ৰমান্বয়ে বেছি গাঢ় হৈ আহিল।
আলিবাটৰ চাকিটোৰ পোহৰৰ বাহিৰে আন ক'তো মানুহৰ মুখ
চিনি নোপোৱা হ'ল। কিছুপৰ এনেয়ে অন্যমনস্কভাৱে আন্ধাৰৰ
বুকলৈ চাই থাকি মই এবেলি বাহিৰলৈ লক্ষ্য কৰি তলৰ মহলাইদি
নামি আহিলোঁ।

আন্ধাৰ পটিক'টোতে থিয় হৈ মই তেতিয়াও আলিবাটলৈ অনিশ্চিত-
ভাবে চাই থিয় হৈ আছোঁ। ক'লৈ যাম, তেতিয়াও মনৰ ভিতৰত
ভালকৈ সিদ্ধান্ত কৰা নাই। এনেতে হোটেলৰ কম্পাউণ্ডতে কামী-
ছায়াত খাৰ ঘপিয়াই থকা চাকৰটোৱে তাৰ কামৰপৰা মূৰ তুলি
মোক সম্বোধন কৰি কলে—“বাবুজী ! চিঠিৰ বাকচত আপোনাৰ নামৰ
এখন চিঠি আছে। হিৰণ বাবুৱে মোক অথনিয়ে ফুৰিবলৈ ওলাই
যাওঁতে আপোনাৰ “ছিটত” লৈ গাহিবলৈ কৈছিল। কিন্তু আপোনাৰ
ঘৰ আন্ধাৰ দেখি, আপুনি ওলাই যোৱা বুলি সন্দেহ কৰি মই
মোৰ নিজৰ কামতে মন দি আছোঁ। ”

তাৰ পিচত আক সেই ৰাতি মোৰ ক'লৈকো ওলাই যোৱা
নহ'ল। বি অনিশ্চিত খোজেৰে ওপৰ মহলাৰ পৰা নামি গৈছিলো।
সেই অনিশ্চিত খোজেৰেই আকো মোৰ নিজৰ কোঠালীলৈ উভতি
আহিলোঁ। আক চাকিটো জ্বলাই দুবাৰখন ভালকৈ টানি বন্ধ কৰি,
চিঠিখন বৰ মনযোগেৰে পঢ়িবলৈ ধৰিলো।

উপমাহী লিখিছে : —

“* * * * আজিলৈকে যে আপোনাক মই পাহৰিব পৰা নাই
ই কাৰ দোষ ? মোৰ নে আপোনাৰ, নে আমাৰ দুয়োৰো যৌৱনৰ

অপূৰ্ণ বাসনাৰ ? জানো, আপোনাক তেনেকৈ ভবা এতিয়া মোৰ পাপ ; কিন্তু অকল আইনৰ বিচাৰতহে পাপ-পুণ্যৰ হিছাপ হয় নে কি ? জগতত হৃদয়ৰ বিচাৰ বোলা জানো কোনো কথাই নাই ? স্পষ্টকৈ জানো, আকাশৰ জোনটোক মই জীৱনত কোনো দিনেই পাব নোৱাৰো আৰু পালেও ধৰি ৰাখিবলৈ মোৰ নিজৰ অকণো শক্তি নাই। তথাপি জানো জোনটোক সদাই পাবলৈ হাবিয়াহ কৰা মোৰ পাপ ? মইতো সত্যী ধৰ্ম্মৰ ক'তো অকণো অৱহেলা কৰা নাই। দেহে-মনে স্বামীৰ নিতৌ পৰিচৰ্যা কৰিছো। স্বামীৰ মঙ্গল প্ৰতিদিনে কামনা কৰিছো। স্বামীৰ অঙ্কশায়িনী হৈ প্ৰতিনিশাই পত্নীধৰ্ম্ম ৰক্ষা কৰিছো। কিন্তু তথাপিও আপোনাক মই ভাল পাওঁ। ভাল পাওঁ, যেনেকৈ মোৰ দেহটোক সজাবলৈ মই ভাল পাওঁ। ভাল পাওঁ, যেনেকৈ মই গুৱনি সাজ এযোৰ ভাল পাওঁ। ভাল পাওঁ, যিদৰে মই আকাশৰ জোনটোক ভাল পাওঁ। এই সকলোবোৰ ভালপোৱাকেইচোন মই বিয়াৰ আগতে অবাধে ভাল পাই আছিলো আৰু বিয়াৰ পিচত এতিয়াও একেদৰেই ভাল পাই আছো। তেনেহলে অকল আপোনাক ভাল পোৱাৰপৰা মই বঞ্চিত হম কেলে ?

“ই মোৰ হৃদয়ৰ সৃষ্টি ; অন্তৰৰ বিচাৰ। বিবেকে কিন্তু মাজে মাজে মোক আইন এটা পথ নিৰ্দেশ কৰি দিয়ে। এই হৃদয় আৰু বিবেকৰ সম্বন্ধত মই সম্পূৰ্ণ ভাগৰি পৰিছো।

পূজাত দিগবৈৰণৰা ঘৰলৈ আহিছো। সিন্ধনাৰ ছুটী নাই। যাত্ৰ সিদিনা দীঘলীয়া “হা'নিয়ন” শেষ কৰি দীঘলীয়া ছুটীৰ পিছত কামত “জইন” কৰিছে।

‘ঘৰলৈ উভতি আহিছো হয়, কিন্তু মনত অকণো শাস্তি পোৱা নাই। আপোনাৰ হৃদয়ে আক মোক বেছি বিচল কৰি তুলিছে। বিলাস ক’ব ননী কবাইদেউ, মোৰ মনত আজি-কালি এটি অদ্ভুত ধাৰণা হয়। মই ভাবোঁ, বিয়া কবাই আপোনাৰ প্ৰতি যেন মই এটি গোৰ অত্যাচাৰ কৰিছোঁ। মোৰ যেন বৰ ডাঙৰ এটি কলঙ্কময় পদাঙ্কলন হৈছে। মই যেন কোনোবা পৰ পুৰুষৰ লগত থাকি, কাম-নাৰ দাসত্ব কৰি, মোৰ যেন গোটেই জ্ঞান-অবয়ব পাৰেৰে কলুষিত কৰি তুলিছোঁ।

“কালি পূবা ছমাত শেষত সেই আপুনি থকা পূৰ্ণি কোঠালী-টোত সোমোওতে প্ৰথমেই এই ভাবটো মোৰ মনত উদয় হয়। আপুনি নিশ্চয় আপোনাৰ সেই বোকাগী-টো এতিয়াও পাহৰি পৰা নাই। আজি-কালি সেই একেখন চিন্তায়ে চকনে পোৱে। বেৰতু আঁৰি থোৱা সেই ডাঙৰ “মিৰবন্ধু”, য’ত ‘আপুনি’ মোক পঢ়ুৱাই থাকোতে, ছয়োৰে ছাঁৰ চকু চাই, মই অনামনত হলে আপুনি ধমক দিছিল, সেই আচীখন এতিয়াও সেইভাৱে আছে। কালি হঠাতেই তাৰ সমুখত গিয় হৈ মোৰ মনজৰ মুখৰ প্ৰতি-বিষটো দেখি নিজেই মই ভয়তে জেনেই উচল খাই উঠিছিলোঁ। মোৰ চকু, মোৰ দেহ, ক’তো যেন আগৰ সেই পবিত্ৰতা, নিৰ্মলতা, অকণো কিছাৰি পৰিছিল নাই। তাৰ পৰিৱৰ্ত্তে সকলোৰে ওপৰত অপবিত্ৰতাৰ ডাঠ ক’লা আৱৰণ এখন ঘনাই উঠিছে।

* * * পূজাত মাতি পঠিৱালী ভকৰ আহে যেন। নাহিলে মোৰ বিপদ আছে। আপুনি নাজানে, আপুনি মোৰ বিয়ালৈ নাহি সকলোকে লক্ষ্য আৰু দাশোচনা কৰিবলৈ কিমান ডাঙৰ সুযোগ

এটা দিছিল । তার পিছতো, ইমান দীঘলীয়া ছুটা এটা পাই
বছেৰেকীয়া উৎসৱ এটা উপেক্ষা কৰি, আপুনি যদি আমাৰ ঘৰলৈ
নত তেনেহলে সকলোৰে মনত সজ্জহ আৰু দৈনিক শিপাকলৈ সুবিধা
পাব । মোৰ দহোবুৰি শপতঃ আপুনি মোৰ অৱস্থালৈ পুতৌ কৰি
হওঁও এবেলি আহি যায় যেন । * * *

তাৰ পিছদিনাখন বান্ধিগৰা । প্ৰায় চাৰে সাত বজাত খিলঙৰ
পৰা গুৱাহাটীলৈ গৈ শস্য লাভ । মই তাৰ প্ৰায় তৃণ্ণটামান আগতে
বিচনাৰপৰা নামি অস্তিত্বৰ মোৰ কোঠালীৰ ভিতৰতে উঠিল
গাভী । মোৰ মতনাসা মনো ৰাজসি'ৰ অধঃ প্ৰোট "ৰাড়ুযো-
মছায়" ত্বেতিয়াও টোপ নিত এখেতৰে লালকাল । মোৰ বিচ-
নাৰ ওপৰত আৰু খোজা ছুকেছটোত এবাৰ ভৰোৱা লাগবাক
নোহোৱা বস্তু এনেই খেলিমেলৈ গৈ পৰি আছে । মোৰ মনৰ ভিতৰত
গৈয়াও যোৱা-নো যাৱাৰ অস্থৰ বিবেকৰ এখন ডাঙৰ মহামৰ ।

ঠিক চাৰে ছ'বজাত নাজানো কেতিয়া চাবি দি পোৱা "ৰাড়ুযো-
মছায়"ৰ এলীম্ ঘড়ীটো এটা বিকট বন্ধননি তুলি
বাজি উঠিল । আৰু সেই বন্ধননিৰ উল্লাসতে যেন মই মৈৰ
অস্থৰ মনটো অলপ সাৰৰি লৈ, পোনছাটেই মোৰ কাৰৰ

কোঠালীত থকা হিৰেন বাবুৰ কাষ পালোঁগৈ। বয়সত প্ৰবীণ, আৰু অভিজ্ঞতাত সুপৰ, একে অফিচতে কাম কৰা কিছু সহানুভূতি-শীল হিৰেণ বাবুক তেতিয়াই * দৃগাই লৈ কলে - “হিৰেণবাবু ! বৰ ডাঙৰ এৰাব নোৱাৰা এটা শ্ৰেণীত মই এতিয়াই গুৱাহাটীলৈ যাবলৈ ভলাইছো। বাস্তৱপূৰ্ণ এই চান্দিছতে। কিন্তু আপুনি জানে, মোৰ “ষ্টেশ্বন” এৰিবলৈ অনুমতি নাই। যদি “বৰবাবুদে” বিচাৰ লয় কোনো প্ৰকাৰে থাকি-ছুকা দি মোক সৰুৱাবলৈ চেষ্টা কৰে যেন। অগত্যা নেহেৰুৱাবিলে, সিদিনাৰ কাৰণে চেৰাপুঞ্জী বা ডাউকী ক’বলৈ “পিফ্‌নিক্” খাবলৈ যোৱা বুলি কৈ, মোলৈ যেন লৰালৰিকৈ এখন উৰা টেলিগ্ৰাম কৰে। মই তাৰ পিছদিনাই ছপৰীয়া আহি হাজিৰ হ’ম। এই উপকাৰৰ কাৰণে চিৰদিন আপোনাৰ ওচৰত মই কৃতজ্ঞ থাকিম।

মোৰ সঙ্কল্পৰ দৃঢ়তা আৰু ভাৱৰ উত্তপ্ততা দেখি হিৰেণ বাবুৱে বৰ ভয় খেৱান দৰে ততাতৈয়াকৈ বিচনাৰ ওপৰত উঠি বহিল। আৰু বহুপৰে কিয়, এটা ছৰাতৰি পোৱাৰ দৰে গভীৰভাৱে চিন্তা কৰি, মোৰ কণা হাঁহৰপৰা ঠিকনা লিখি কাগজ ডুখৰি সন্ধ্যালৈ, যাবলৈ কোৱা-নোকোৱাৰ মাজতে, * সন্ধিভাৱে মোক বিদায় দিলে।

তার দহ মিনিট পিছত কোম্পানীর বাছ এখনও টিকেট কাটি উঠি, কোণ এটাত কুচি-মুচি বাহি লৈ, মই বাস্তবত বেন সকলো অমূল্যতিকেই একেবারে পাহৰি পেলালো। মোৰ বিবাহসিদ্ধ চকুৰ আগত অকল ভাহি ফুৰিবলৈ ধৰিলে, উপমাহতৰ ঘৰত কটোয়া মোৰ অতীতৰ চাৰি বছৰ। সি অৱশ্যে মোৰ কাৰণে কেৱল চাৰিটি বছৰেই নাছিল এটা অপূৰ্ণ উত্তেজনাৰ মাজেৰে পাৰ হৈ যোৱা সুদীৰ্ঘ চাৰিটি বেন যুগ আছিল। কত শত সৰু সৰু ঘটনাৰ মাধুৰীয়ে তাক আজি আৰু কিমান বেছি বিবাহ-মধুৰ কৰি তুলিছে !

প্ৰথমতে কলেজলৈ পঢ়িবলৈ আহি যেতিয়া মই উপমাহতৰ ঘৰত আশ্ৰয় লওঁ, তেতিয়া মই ঘৰৰ সকলোৰে কাৰণে অপৰিচিতৰ দেওনাখনৰ সম্পূৰ্ণ সিপাৰে। উপমা, অনিমা, চন্দন আৰু জোনৰ লগত মাধোন অতি প্ৰয়োজনীয় আৰু সাধাৰণ ছই-চাৰিটি 'কথা' হয়। সিহঁতেও লাজ, কৌতুক আৰু পৰিচয়ৰ লিপাৰে যোৰ কাৰে কাৰে অঘট বহু দূৰে দূৰে বেন ফুৰে। যয়ো বেন অপৰিচিতৰ সকলো লাজ-শঙ্কা কাতি কৰি থৈ, সিহঁতৰ লগত নতুন পাৰিপাৰ্শ্বিকতাত নিজকে খাপ খুৱাবলৈ বৰ ডাঙৰ এটি পুৰণাৰ কথা।

দ্বিতীয় তাৰ ভিতৰতে হঠাতে এদিন মই অকণো গম নোপোৱাকৈ উপমা আহি মোৰ নিচেই কাষত থিয় হয়। কাৰণ, উপমাইওৰ মৰ বুললেই তাৰ ভিতৰৰ প্ৰাণৰ আচল সজাৰ কেন্দ্ৰটো হৈছে টোমাই। মোমাইদেউ, দেশসেৱী কংগ্ৰেছকৰ্মী। আজি অ'ও বহুলা, কামি ওও বানপানী লৈয়ে ব্যস্ত। মামাদেউ আজীৱনে প্ৰস্তুতাৰ বোগা প'তেওৰ জীৱনৰ ডাঙৰ সম্বন্ধ হৈছে নিজৰ বিচনাখন আৰু কবিৰাজৰ দৰেৰে বাউ ক্লেইট। গতিকে, আজি চাকৰক বজাৰৰ কাৰণে পইচা কিমান দিয়াছিব, দোবাৰ এইবোৰ আটাইবোৰ কাপোৰ দি গ'ল নে নাই, দোকানৰ এই মাহত পিত্তোৰৰ ভিতৰত কোনখন বিল শোধাব লাগিব, তাৰ সকলো স্টিছাৰৰ তাৰ উপমাৰ ওপৰত। সেই কাৰণেই স্বাভাৱকতে ককাইদেউক এইটোঁ নে ঠাণী দিব লাগিব নে সেইটো, ককাইদেউৰ কোঠালীত এইখন টেবিল দিব লাগিব নে সেইখন, ককাইদেউৰ তেওঁলত এইখন টোৰেলক্স দিব লাগিব নে সেইখন, তাৰো সকলো তাৰ উপমাৰে গাত পৰিলগৈ।

ৰাতিপুৱা টোপনিৰপৰা সাৰ নোপাওঁতেই শুনো, মোৰ কোঠালীত উপমাৰ শুদা ভৰিৰ শব্দ আৰু মুগাৰ মেখলাৰ মূহ খহমহনি

—ককাইদেউ !.....অ' মই ভাবিছিলো, আপুনি সাৰ পাইছে হুংলা। আপুনি এডাৰেৰে দাঁত মাজে, নে টুঠপেঠেৰে ?

মুখ খুই উঠোঁ তুঠোতেই উপমাই আহি মোৰ টেবিলত চাহৰ কাপ ধৈ বায় আৰু অপৰাধ কৰাৰ দৰে কয়—“আজি উঠোতে মোৰ বৰ পলম হ'ল নহয়, ককাইদেউ ? সেয়ে চাহৰ লগত দিবলৈ নতুন একো কাৰবলৈ নহ'ল। এই দুখন বৰাক আৰু কেবু, কালি ফুলৰপৰা আহি আবেলি কৰা। বাহী বস্ত্ৰ দিয়াৰ কাৰণে আপুনি চাগে পেটে পেটে কি ভাবে ? ”

চাৰে নটা নোবাঝোতেই উপহাৰহে মোতক বেছি লৰাচপৰা লাগি পৰে। গেহেম হাতৰ কাৰণে “বাপুটি”ক ধমক দি, মোক ভাতৰ পাতত বহুৱাই লৈ কয়—“বব ককাইদেউ, মই লৰালৰিকৈ হুখন পাণৰ আপোনাক ভাজি দিওঁ। “বাপুটি”য়ে চাটগৈ ধৰকাছুট হেৰুৱাই যিখনহে বাকিছে, তাৰে আপুনি চাৰে চাৰিটা বজালৈ থাকিব কেনেকৈ? অ,’ যোৰ মনটো। পৰহিয়ে সেই গিলাচটোত অকণ গাখীৰ থৈ দিছিলো। আজিলৈ চাটগৈ দৈ বাকিছে। আপুনি দৈৰ লগত নিমখ খাই ভাল পায়, নে চেনি?

স্কলৰপৰা আহিয়েই, কিতাপখিনি দলিয়াই থৈ, উদামাই আগৈয়ে যোৰ নিজৰ কোঠালী পায়গৈ।ককাইদেউ! “বাপুটিয়ে” আপোনাৰ জলপান খাবলৈ দিলে নে নাই দিয়া? আজি যে তাক নাৰিকলৰ মোহনভোগ কৰিবলৈ মই শিকাই থৈ গৈছিলো, সি আনো কেনেকুৱাটো কৰিলে....বাক ব’ব। কাইলৈ শনিবাৰ। মই আপোনাক একেবাৰে নতুন বস্ত্ৰ এটা কৰি থুয়াম।“চাইনিজ গ্ৰাছ”—নহয়....“খিমাই” খাইছে নে নাই খোৱা ককাইদেউ? মই আমাৰ ক্লাছৰ ছফিনাৰপৰা “খিমাই” তৈয়াৰ কৰিবলৈ শিকিছিলোঁ।

সেইদৰে ৰাতি শুবলৈ যাওঁতে উপহাৰহে কথা শেষত আহি যোৰ কাণত পৰে।শুবলৈ যাওঁ দেই ককাইদেউ! বেছিকৈ নপঢ়িব। এই টিপয়ত, আপোনাৰ কাৰণে এই মাত্ৰ পানী ব’ল। সুবিশতানৰ সেই খিড়িকীখন শোৱাৰ আগত বন্ধ কৰিব দেই? তলৰ বোন্টটো জলপ বেয়া। এই চ’ক, এনেকৈ হেঁচি জপালেহে খিড়িকীখন বন্ধ হয়।ইহ্, সো কাই-উইগোখন। মই কালিয়েই কৈছিলো “বাপুটি”ক খুলি দিবলৈ। আজিলৈকে খুলি দিয়া নাই।

মই তদুপৰ হৈ চাই বঙ। ভাবো ই মৰম, নে মায়া, নে নাৰীশ্বৰ স্বাভাৱিক বিকাশ ? কিন্তু চাওতে, চাওতে, মোৰ অলক্ষিতেই উপমা আহি আৰু মোৰ বেছি ওচৰত থিয় হয় আৰু কয়—“ককাই-দেউ ! আপুনি সাজ-পাৰত ইমান অমনযোগী আৰু অপৰিপাটি কেলৈ ? আপোনাৰ লগৰ দেখো কলেজৰ লৰাবোৰে বেছ খুনপেচ মাৰে। বব, আপুনি অকণো হকাবধা নকৰিব, আপোনাৰ মূৰটো ফনিয়াই দিওঁ।.....সদায় এই লেখিয়াটোক সেওতাটো এইখিনিবেই ফালিব দেই ?.....মই বৰ ভাল দেখো।”

.....কোনেও হুঠোতে, পূবে ধলফাট নোদিওঁতেই, উপমাই আহি মোক টোপনিৰপৰা জগায় আৰু কয়—“ককাইদেউ, হুঠে নে ? কালি ৰাতি যে আপুনি মোক সোনকালে জগাই দিবলৈ কৈছিল, পাহৰিলে জানো ? বলক, নৈপাৰত আমি দুয়ো অকণ কুৰি আহোঁগৈ ; লগতে বকুল ফুলো মই বুটলি আনিম। অনিমা আৰু চন্দনে ৰিচ-নাৰপৰা উঠি আমাক ৰিচাৰি নাপালে কেনে আচৰিত হব ?

নিম্নত ডিআ দাহনিত দুয়ো খোজ কাঢ়ি কাঢ়ি ভৰি মিলাই বাওঁ। উপমাই সৰু সৰু বঙা ভৰিৰ আঙুলি কেইটিৰে বৰনিৰ নিম্বৰৰ টোপালবোৰ বেছিকৈ সিঁচি যায়। দুয়ো একেলগে কোঁচ জ্বাই

অবিয়া-জৰি কৰি বকুল ফুল বোটালো আৰু তাৰ পিছত নৈৰ পানী-মুহলিত ছটা শিলত বোৰ পাতি অহোঁগৈ।

অলক্ষিতে উপমাৰ ভিজা বকুল ফুল তুলি তুলি শেঁতা পৰা আঙুলি কেইটি উম বিচাৰি মোৰ হাতৰ মুঠিৰ ভিতৰত আহি লুকাই। বচপৰ নিচেঙে তন্নয় হৈ কিবা ভাবি, উপমাই মোক জব কৰিবলৈ বিচাৰি, মোৰ চকুলৈ চাই, ঠাঁহি সোধে—“আপুনি ইমান ভন্নয় হৈ ভাবিছে কি ননী ককাইদেউ ?” মই নিজকে সৰুহাৰলৈ এনেয়ে অলপ ঠাঁহি লৈ কওঁ—“ভাবিছো, এই লুইতৰ ভৰা মুকুৰ ইমানখিনি পানী নিতে বৰ’পৰা আহে আৰু যায় বা কলৈ ?”

* * * তাৰ পিছত সেই একে নৈৰ বালিতে এদিন কুৰোঙে কুৰোঙে হঠাতে উপমাই কৈ উঠে—“ককাইদেউ, আপুনি শুনিছে নে নাই ? আমাৰ ক্লাছৰ ছফিনাৰ বিয়া হৈ গ’ল নহয়। কাৰ লগত জানে নে ? তাইৰ নিজৰ এজন সৎস্বামী ককায়েকৰ লগতে।”

অনিমাই বৰ উচপিচাই উঠি কৈ পেলায়—“ইহু, কি লাজৰ কথা দেও !

উপমাই ততালিকে প্ৰতিবাদ কৰি উত্তৰ দিয়ে—“লাজৰ কথা হব কলৈ ? যি সমাজত যি দম্ভৰ, তাত আৰু কিহৰ লাজ আছে ? মই ছফিনাক নিজেই স্মিছিলো নহয়, তাই নিজে স্মৃতি বেয়া পোৱা নাই বুলি কৈছে। আগৰপৰা জনা-জনা, দেবা দাঙ্গৰ, তাই মনতে কিমান বংহে পাইছে চাওঁগৈ।”

মোৰ সমৰ্থনৰ অভাৱত, কথাটো তাতে বৰ বেয়াকৈ বাধা পাই অন্ত হৈ থাকে। উপমাই লাজতে মোৰ চকুলৈ আৰু চকু তুলি চাব নোৱাৰি ডৰিবে নৈৰ বালি সিঁচিবলৈ ধৰে।

* * * * আক এদিন ৰাতি । দহোটা বজাৰো পিচত টেবিলৰ ওপৰত কিতাপ এখনি মেলি লৈ, পঢ়া-নপঢ়াৰ মাজতে, মই মোৰ কোঠালীৰ ঠিক খিড়িকীখনৰ সমুখতে থকা শেহালি জোপাৰ-পৰা নিয়ৰত দল টুপটুপাই পৰা শুনি আছো ।

অজানিতে কেতিয়াবা ভৱিৰ উমান নিদিয়া'কৈ, হাঁৰ দৰে আহি উপমাই মোৰ সমুখত থিয় হয় । মই কপালৰ উত্তপ্ত, সৰ্মম হেৰোৱা অলকখিনিলৈ আক গাৰ অমনযোগী উদাস সাজ-পাৰখিনিলৈ এবেলি চাই সোধো—“উপমা, তুমি এতিয়াও ইমান ৰাতিলৈ শুবলৈ ঘোৱা নাই কেলৈ ?”

উপমাই খিড়িকীখনৰ ওচৰলৈ গৈ, তাক্কাৰ ৰাতিৰ ফালে চাই, মোৰ পিনে পাছ দি থিয় হয় আক বয়—“ঘোৱা নাই । বিচনাতে হুই হুই এনেয়ে তাপোনাৰ কবিতাৰ বহীখনৰপৰা কবিতা কেইটামান পঢ়ি আছিলো ।”

উপমায় তেনেকৈয়ে মোৰ পিনে পিঠি দি বয় মৰ্মৰ মূৰ্ত্তিৰ দৰে, খিড়িকীৰ চৌকাঠত হেলান দি বাহিৰলৈ চাই বয় । উপমাৰ উৰি ফুৰা মূৰৰ চুলি আক অসলয় গাৰ কাপোৰ লৰাই শেহালীৰ উগ্ৰ গোক লৈ এচাটি বন্যাহ আহি মোৰ গোটেই কোঠালীটোকে ওপচাই পেলায় ।

শুচি ঘোৱাৰ আগতে, উপমাই বাহিৰলৈ এবেলি গৈ আঁজলি ভৰাই একাঁজলি শেহালি ফুল আনি হাঁহি হাঁহি মোৰ গাৰ আক বিচনাৰ চোপাশে ছটিয়াই দি থৈ যাবলৈ বিচাৰে । মই একো জ্বজ্বি, উপমাৰ হাতত ধৰি, আচৰিত হৈ এবেলি জ্বজ্বি পেলাওঁ—“উপমা তুমি এইবোৰ কৰিছা কি ? মই একো বুজা নাই ।”

উপমাই মিচিকিয়াই, কীণ শেঁতা ঠাঁহি এটা মাৰি মোৰ হাতৰ
বান্ধোনৰপৰা একবাই মাৰলৈ মূছ চেষ্টা কৰি কয়—“একো নহয়—
অকল আবেগ। আবেগতে এনেয়ে ছুটা শেয়ালি ফুল আনি
আপোনাৰ বিছনাত ছটিয়াই দি থৈ গৈছো। কোনে জানে, হয়তো
বা এই ফুলৰ মাজত শুই শুই টোপনিতে আপুনি ফুলৰেই সপোন
দেখিব। আৰু কিজানিবা সেই সপোনৰ মাজত ময়ো। এবেলি
আহি আপোনাৰ কাষ চাপিব পাৰো।”

কুলীৰ সুবৰণা ছুটকেছটো নমাই মই যেতিয়া উপমাইডৰ
ঘৰৰ পিৰালিত উঠিলো, তৰ দুপৰীয়াৰ ব'দে চাৰিউপিনে যেন জুইব
আঙঠায়ে বৰষিব ধৰিছে। নিজজাল ঘৰটোৰ দুৱাৰমুখতে কাকো
নেদেখি, অতৰ্কিতে মোৰ মনটো বেছিকৈ দমি যোৱা যেন পালো।
কিছুপৰ বাহিৰৰ বাৰাণ্ডাতে ধিয় দি, কপালৰপৰা বাটৰ ধূলি-মাকটি
লাগি অহা ক'লা ঘামছকোটাৱান মচি, মই মনৰ ভিতৰতেই
ঘৰৰ ভিতৰৰ অৱস্থাৰ বিষয়ে এটা কাল্পনিক বিৱৰণ সাজি উলি-
য়ালো। মোৰ কল্পনাত ওলাল, মোমাইদেউ নিশ্চয় ঘৰত কেতিয়াও
নাই। মামীদেউ তেওঁৰ চিৰ অভ্যস্ত, অতি প্ৰিয়, দিবা ভজনৰ
পিছত নিদ্ৰাত অভিভূত। অনিমা, চন্দন আৰু জোন জলৰ কোনোবা

ঘৰত, আজি পূজাৰ দিনত কিবা বৎ-ধেমালিত বাস্ত। আক উপমা ? উপমাই হয়টো লোহাঁৰ টেবিলত কিবা এখন লৈ, নতুবা পঢ়াৰ টেবিলত কিবা পঢ়াত মনোযোগ দি বহি আছে। অৱশ্যে, বিয়াৰ আগতে উপমাই নিশ্চয় এইদৰে থাকিলেহেঁতেন। কিন্তু এতিয়া বিয়াৰ পিছত, কোনে জানে উপমাৰ মনৰ কিমান ডাঙৰ এটা পৰিবৰ্তন হৈছে ?

যাওঁ নাযাওঁকৈ অনিশ্চিত গতিত, এথোজু দুখোজকৈ ভৰি পেলাই, মই ইটো কোঠালী সিটো কোঠালী বগাই, একেবাৰে মাজৰ ডাঙৰ শোৱনি বৃঠৰীটো ওলালোঁগৈ। মই বেছিকৈ আন একো ঠাইৰ দিবলৈ নোপাতোঁহেঁ, মোৰ অকল জোতাৰ খোজৰ শব্দতে, উপমাই এলুপু হৈ চকু মেলি উঠি, একেবাৰে বিশ্বয় আৰু আনন্দত মোক গাহি আগচি ধৰি কলে—“বিতাস কৰক ননী ককাইদেউ ! মই এই মাত্ৰ শুই শুই টোপনিত আপোনাৰ সপোনকে দেখি আছিলো। জানেনে মই দেখিছিলো কি ?—আপুনি আৰু মই কোনোবা এখন পাহাৰৰ ওপৰত উঠি ফুৰিবলৈ গৈছো। সেই পাহাৰৰ মাজতে যেন বৰ ডাঙৰ এটি কুকং ; আৰু সেই কুকংতে যেন আপুনি গৈ গৈ একেবাৰে নেদেখা হৈ নামি হেৰাই গ’ল। তাৰ পিছত মই যেন আপোনাক চাবওপনে চিঞৰি চিঞৰি বিচাৰি ফুৰিছো।

ওচৰতে শুই থকা স্নায়ীদেউৰ অৱশ্য শৰীৰটোলে দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰি, মই উপমাৰ আবেগ ভাঙেখনি চোঁচা কৰি দি, অলপ আঁতৰলৈ ধৰি নি, বৰ সংঘত কৰে। কলো—“উপমা, তুমি সঁচাকৈ দেখিলেও, সেই সপোনৰ কথা নকলোকে জনাই কবলৈ এতিয়া

আক তোমার অধিকার নাই। তুমি বর্তমানে মিছ উপমা চোখুৰী হৈ থকা নাই। এতিয়া তুমি যোল অনাই মিছেছ দস্তবকৰা। সপোনত নালাগে, দিঠকতো যদি মই তোমার কাষৰ-পৰা এতিয়া হেৰাই যাওঁ, তথাপি তুমি মোক বিচাৰি চিঞৰি ফুৰিব নোৱাৰা।”

উপমাই মৰ্মাহত বৰ নিকৰণ অঘাত পোৱাৰ দৰে অভিমানত বৈ বৈ, মোৰ হাতত বৰ অসহায়ৰ দৰে ধৰি ডিঙিৰ ভিত্তা মাতেৰে কলে—“মোক সোৱবাই নিদিলেও, ননৌ ককাইদেউ, মই বুজো; বিয়া কৰাই জীৱনত মইকি নতুন অধিকাৰ পাইছো আক কি পুৰণি অধিকাৰ হেৰুৱাইছো! মোৰ সৌভাগ্য নে দুৰ্ভাগ্য কৰ নোৱাৰো, আজি পৰিমিত বিবাহিত জীৱনটো মই প্ৰকৃত জীৱন হিচাপে লব পৰা নাই। সি মোৰ কাৰণ এতিয়াও অভিনয়ে হৈ আছে। কিন্তু হাজাৰ সুনিপুণ অভিনেতা হলেও অভিনয় কৰি কৰি অভিনয়ৰ অস্বাভাৱিকতাত সি এদিন অতিষ্ঠ হৈ উঠে। সেই কাৰণেই মই ইমান উষাউল হই আত্মপ্ৰকাশৰ সুযোগ বিচাৰি দৰলৈ উধাতু খাই লৰি আহিছো। আক আপোনাক ইমান কিৰা-পপত দি ইয়ালৈ মতাই অনাইছো। জীৱনত যি অভিনয় তাক অভিনয় হৈয়ে থাকিবলৈ দিয়ক, ননৌ ককাইদেউ। জীৱনত যি অভিনয় নহয় তাক প্ৰকৃত জীৱনৰ সূত্ৰৰে বুজিবলৈ শিকক।”

• • • তাৰ ছমিনিটমান পিছতেই ঘৰৰ পাৰিপাৰ্শ্বিকতাৰ এটা সম্পূৰ্ণ নতুন সলনি হৈ যায়। ক'ৰবাৰপৰা কেনেকাকৈ খবৰ পাই অনিমা, চন্দ্ৰন আক জোন উদ্ভাবল হৈ মোৰ ওচৰলৈ উধাতু খাই লৰি আহে। বাৰীঘেৰে ভেঙৰ আঁঠি গাঢ় সুখনিজা এবি উঠি বহে।

আক “বাগুটি”য়ে বান্ধনি ঘৰৰ দুঘাৰত খিল দি দিবাভাগলৈ ওলাই
ঘোঁহাৰ কাৰণে উপমাই গৈ সেই খিল খুলিবলগীয়া হয়।

* * * আক ডেৰ বন্দীমান পিছত। গা-পা খুই উঠি মই
বান্ধনি-ঘৰত পীৰা এখনত বহি, উপমাই তেতিয়াই লৰালৰিকৈ
বান্ধি দিয়া, তপত ভাত ছটামান আগত লৈছে। আক উপমাই
মোৰ কাষতে মূঢ়া এটাত বহি, মোৰ পাতত ইতো সিটো খোঁহাৰ
দিহা—উপকৰণ যোগাই আছে।

বহুপৰ নিবৰে আহাৰ কৰি, মই এবেলি অন্তৰৰ আবেগ বোধি
বাখি নোৱাৰি কৈ পেলালো—“মনতেই ভাবিছিলো, উপমা,
তোমাৰ হাতৰ এই পৰিচৰ্চ্যাৰ সোৱাদ আক জীৱনত কেতিয়াও
লবলৈ নাহিম। যি পাইছো তাৰেই স্বতিকে লৈ আজীৱনেই
বং মনেৰে শুচি যাম।

উপমাই অন্তৰত বৰ আঘাত লগা এটি দীঘল হুহুনিয়াহ পেলাই
বৰ ককণ স্তবত কলে—“যদি তাকে কৰে, মোৰ প্ৰতি বৰ ডাঙৰ
অন্যায় কৰিব ননো ককাইদেউ! মই বিচাৰো ক্ষমকৰ কাৰণে
হলেও আপুনি সদায় এইদৰে আচৰিতে আহি মোক মাজে মাজে
পৰিচৰ্চ্যাৰ স্তৰোগ দি যায় যেন। কাৰণ, আপুনিতো জানেই
মোৰ জীৱনৰ একমাত্ৰ হেপাহ আছিল, আজীৱনেই আপোনাক
এইদৰে সেৱা কৰাৰ।”

বান্ধনি-ঘৰৰ জুইৰ তাপত বঙচুৱা পৰা উপমাৰ মুখৰ লাৰনিত,
নাকৰ আক ঠাঠৰ কাষৰ দায়ৰ মুকুতাৰোৰত, ভিজা কপালত
ইপিনে সিপিনে সিঁচৰিত হৈ পৰা অসংখ্য চুলিখিনি, যই যেন
সিহিৰা জীৱনত প্ৰথম বান্ধলৈ এটা অতি মকুৰ ককণ আক স্তম্ভক

সৌন্দৰ্য্য দেখিবলৈ পালো। বেছি পৰ একেবাৰে সেই সৌন্দৰ্য্য চাই সহি থাকিব নোৱাৰি মই নিজকে সংযত কৰি লৈ কলো—
“উপমা, জীৱনটো আমাৰ বহুতৰে এটি অনিশ্চিত জুৰাংখেলৰ দৰে হয়গৈ। আমি সমাজৰ সকলোৰে সুখৰ কাৰণে, ব্যক্তিগত সুখ জলজলি দি, কলাকলৰ কাৰণে ভাগ্যৰ ওচৰত হাত পাতে। অদৃশ্যৰ ধূলি-কুঁৱলী ধোঁৱাৰ মাজত জীৱনৰ সুখ লগৰী এদিন আমি হোৱাৰ ঠকিৰপৰা হাতেৰে খেঁপিয়াই নিয়াৰ বাহিৰে আমাৰ আক গত্যন্তৰ একোৱেই নাথাকে। এনেকৈ চাবলৈ গলে, অজিতক লৈ তুমি জীৱনত সুখী হোৱা উচিত আছিল। তুমি উচ্চ শিক্ষিতা, অজিত বিলাত ফিৰং; ধনাৰ ঘৰৰ ল’ৰা। দিগবৈত আট্টেণ টকাৱা কাম কৰে। বাবুচা, খানচামা, আৱা হয়তো তোমাৰ সংসাৰত কিমান আছে তাৰ লেখ-জোখ নাই।”

উপমাই কিছুপৰ গহীন হৈ ভাবি, আগতকৈও মাতটো আক বেছি ককণকৈ লৈ কলে—“অন্তৰৰ সুখটো ইমানেই আচৰিত বস্তু, ননী ককাইদেউ, যে তাক বাহিৰৰ উপকৰণৰ মাত্ৰাৰে কোনো প্ৰকাৰেই জুখিব নোৱাৰি। সকলোতেকৈ আচৰিত হৈছে আমাৰ তিবোতাৰ মনটো। কিন্তু কি ভাঙৰ অদ্ভুত পৰিহাস যে, সমাজে সদায় আমাৰ মনটো পানীৰ প্ৰকৃতিৰ দৰে যি পাত্ৰতে ধোঁৱা যায় সেই পাত্ৰতে গঢ় লোৱা বিষৰ গুণি ধাৰ পাহিছে। আমাৰ যে মনৰ যন্ত্ৰ কিবা কচি থাকিব পাৰে, দাবী থাকিব পাৰে, সেই কথাৰ ভুগতো সমাজে কেতিয়াও সন্তোদ লোৱা নাই।”

*** তাৰ পিছত, উপমাৰ স্তম্ভ হৃদয়ত পৰা আঘাত দিয়াৰ ওচৰত ঘোৰ আক কোনো কৰাই উত্থাপন কৰিবলৈ সাহা নহ’ল।

যাখনে ভাতৰ পাতৰপৰা উঠি আহোতে, উপমাৰ মুখৰ পিনে নাচাই, এনেয়ে গভীৰ নৈবাণ্যৰ সুৰত কলো—“সমাজৰো ভুল হয় কাৰণেই সমাজে এদিন নিজ হাতেৰেই গঢ়া শিলৰ দুৰ্ভেদ্য গ্ৰাচীৰ আন এদিন আকৌ নিজ হাতেৰেই ভাঙি পেলায়। কিন্তু, সমাজৰ ভুল হলেও, আমি সদায় সামাজিক মঙ্গলৰ কাৰণে নিজৰ ব্যক্তি-গত স্বার্থৰ আত্মহৰ্তি দিবই লাগিব। ব্যক্তিৰ আত্মাবোক লৈছে বিৰাট সমাজৰ সুখ গঢ়ি উঠে।”

উপমাই মোৰ লগে লগে উঠি, ছাৰাৰ চৌকাঠত ধৰি, সজল নয়নে মোৰ পিনে চাই ব'ল। উপমাৰ চকুৰ পিৰিতিৰ তলত উপাচি পৰা সেই বেদনাৰ সোতক চাই চাই মই বান্ধনি ঘৰৰপৰা লাহে লাহে ওলাই আহিলো।

হিৰেন বাবুৰপৰা আহিবলগীয়া টেলিগ্ৰাফখনৰ লক্ষ্য চকুৰ আগত ভাহি থাকিলেও, মই কোনো উমান নোপোৱাকৈয়ে উপমাইতৰ খবৰত মোৰ চাৰিটি দিন কাটি গ'ল। এই চাৰিওটি দিনৰ আনকি এটা মুহূৰ্ত্তও মই উপমাৰ বাহিৰে আৰু অইন কাৰো কাৰণে খবচ কৰিব পৰা নাই। বাতিপুৰাতে উঠি উপমাক লগত লৈ একেলগে নৈৰ পাৰত ফুৰিছো; হুপবীয়া একেলগে বহি উপমাৰ লগত ভাত খাইছো; আবেলি একেলগে উপমাক লগত লৈ এখন

এখনকৈ প্ৰতিমা চাই কুৰিছো ; আৰু বহু ৰাতিলৈ শুবলৈ নগৈ
উপমাৰ লগত একেলগে বহি, মোৰ বিচনাও কথা পাতিছো ।
প্ৰথমে প্ৰথমে অনিমা, চন্দন আৰু জোনে মোৰ এই উপমাৰ
প্ৰতিপক্ষপাতিতা দেখি বিদ্ৰোহ কৰিবলৈ বিচাৰিছিল, কিন্তু চেষ্টা
নিৰাশ হৈ শেহত সেই বিৰোধিতা এৰি দিলে ।

ইবেলি আহি উপমাৰ মনৰ বিশেষকৈ এটা ডাঙৰ পৰিবৰ্তনৰ
কথা মই বৰকৈ লক্ষ্য কৰিছো । উপমা কোনো দিনেই জীৱনত
ইমান শঙ্কাহীন স্পষ্টবাদী নাছিল । বিয়াৰ পিছত সকলো ছোৱা-
লীবেই স্বাভাৱিকতে অলপ প্ৰগল্ভতা আৰু আত্মপ্ৰকাশৰ ক্ষমতা
বাঢ়ে । কিন্তু ইয়াৰ আগেয়ে বৰ্তমানৰ উপমাৰ দৰে কোনো
ছোৱালীকেই ইমান নিৰ্ভীক আৰু কুণ্ঠাহীন দেখিছো বুলি মনত
নপৰে । এই কেইদিনে উপমাই মোৰ লগত অনৰ্গল কেৱল জীৱ-
নৰ নৈৰান্ত আৰু অতৃপ্তিৰ কথাকেই পাতিছে । আমাৰ সমাজ
আৰু বৈবাহিক প্ৰথাৰ অচল জৰাজীৰ্ণতাৰ বিষয়ে উত্তেজিত হৈ
আলোচনা কৰিছে । অশান্তিৰ দীৰ্ঘ জীৱন আৰু শান্তিৰ ক্ষণিক
স্বপ্ন-মৃত্যুৰ লাভালাভ বিজাই চাইছে আৰু আত্মঘাতিনী হোৱা বৈধ
নে অবৈধ সেই লৈ তুমুল তৰ্কৰ অৱতাৰণা কৰিছে । সেইবোৰ
দেখি-শুনি মই এতিয়া ক্ৰমাৎয়ে ডাবিবলৈ আৰম্ভ কৰিছো, কিয়নো
যি এই মানসিক অৱস্থাত উপমাৰ ইমান সান্নিধ্যত থাকি মই
অমঙ্গলকে কৰিছো ।

* * * * * সিদিনা নবমী পূজাৰ বাতি । ঘৰৰ ঠাকুৰ-চাক-
বৰতো কথাই নাই, আন কি কথা মামীদেউ পৰ্গ্যন্ত সান্ধতেই
খোৱা-বোৱা শেষ কৰি ল'ৰা-ছোৱালী কেইটি লৈ পূজাৰ থিয়েটাৰলৈ
ওলাই গৈছে ।

ঘৰত প্ৰাণী বুলিবলৈ অকল মই আৰু উপমা ।

সেই চুপৰীয়াৰেপৰা উপমাই যি কল্পিত বা প্ৰকৃত শৰীৰ অনু-
খৰ ভাও ধৰি, থিয়েটাৰলৈ নামাও বুলি ভিন্ ধৰি আছিল, হাজাৰ
সাখা-সাধনা কৰিও সেই ভিন্ কোনোৱেই ভাঙিব নোৱাৰিলে ।
গতিকে বাধ্য হৈ মই অকল উপমাৰ কাৰণেই ঘৰৰ ভিতৰত
বন্দী হৈ থাকিবলগীয়া হলো ।

* * * বাতি ভালেখিনি পাৰ হৈ গৈছে । তাতে অস্বাভাৱিক
ৰকমে অলপ জিপজিপাই বৰষুণো দিছে । মামীদেউৰ্ত্তত ওলাই যোৱাৰ
পিছতেই উপমাই যি তাক্কাৰ বাৰাণ্ডাখনত চোফা এখন উলিয়াই
ৰহিছিল, এতিয়ালৈকে সেই একেদৰেই তন্ময় হৈ বহি আছে । ময়ো
উপমাৰ কাষতে চোফাখনৰ এচুওত বহি নিবহে সেই বাতিৰ নিবহতা-
খিনিকেই মনে মনে ভোগ কৰি আছো । ভাক মনতেই ভাবিছো, উপমাৰ
অল্পভূতি জানোচা আজি বেছি গঢ় হৈ ভাষা হেৰুৱাই গৈছে ।
নতুবা উপমাই চিন্তাৰ প্ৰাধান্যত ভাষাৰ প্ৰয়োজনকেই সন্মিলি অল্প-
ভব কৰা নাই ।

তেনেকৈয়ে তন্ময়ত বহু পৰা বুগৈ থাকি, এবেলি উপমাই
সপোনত কোৱাৰ দৰে বৰ ক্ষীণ স্মৰত কৈ উঠিল—“ককাইদেউ !
মনত পৰে, বহুদিন আগতে মই ফাৰ্ট ইয়েৰত পঢ়োতে এদিন
ব্ৰাউনিঙৰ “পৰকিবিয়াৰ লাভাৰ” বোলা কবিতাটো আপুনি মোক

বুজাই দিছিল। অল্পবয়সে কবি আছিল এৰাৰ সেই কবিতাটোৰ কথাখিনি মোক কব নে ?” মই ইমান পৰে বৰষুণত ভিজি ভিজি অহা-ঘোৱা কৰা বাটৰ মাথুহবোৰলৈ চাই চাই ভাবি আছিলো। বোধকৰো এনেকুৱা এটি ৰাতিৰ বৰষুণতে ভিজি বৰি জুকলি-জুপুৰি হৈ পৰফিৰিয়াই তেওঁৰ প্ৰত্যাখ্যাত প্ৰেমিকৰ ঘৰত ওলাইছিল গৈ।

অস্তবত বৰ্ণনাৰ কাৰণে মোৰ তেনে কোনো গভীৰ প্ৰেৰণা নাথাকিলেও, এনেয়ে উপমাৰ অনুৰোধত, সেই অমৰ কবিৰ অদ্ভুত মনস্তত্ত্ববৃত্ত জটিল কবিতাটো অতি সাধাৰণভাৱে এৰাৰ কৈ পেলালো। মই বহু চিন্তা কৰিও ভাবি নাপালো, ইমানবোৰ সহজ সৰল ইংৰাজী, অসমীয়া কবিতা জনা থকা সত্ত্বেও, উপমাই হঠাতে কেলেই সেইদিনা সেই কঠিন আৰু লোমহৰ্ষক কবিতাটোৰ প্ৰতি এনেকৈ আকৃষ্ট হৈ পৰিল।

মই কোনো আবেগ নোহোৱাকৈ কৈ গলো—“ইয়াতোকৈ আৰু বেছি ডাঙৰ চৰ্চাগৰ এদিন ৰাতি। পৰফিৰিয়াই অস্তবত কিবা এটি চৰ্চালতা অনুভৱ কৰি হঠাতেই সামাজিক ব্যৱধানৰ সকলো কথা পাহৰি তেওঁৰ ভাংজনয়ৰ প্ৰেমিকৰ ঘৰত ওলালগৈ। প্ৰেমিকে তেতিয়া অকলশৰে টিমিকি টিমিকি জ্বলা তেওঁৰ জ্বালৰ ওচৰতে বহি হতাশ প্ৰেমৰ নিবৰ চিন্তাত নিমগ্ন হৈ আছিল। ভিত্তা জুকলি-জুপুৰি গাৰ কাপোৰ-কানি লৈ পৰফিৰিয়া প্ৰেমিকৰ ঘৰৰ ভিতৰত সোমাল। জ্বালৰ কাষলৈ গৈ নিজে জুইকুৱা নতুনকৈ ধৰি দি, ভিত্তা কাপোৰবোৰ এখন এখনকৈ গাৰণৰা সোলোকাই ধলে। নিজে উপৰাচি প্ৰেমিকৰ গাৰ কাষত বহি প্ৰেম নিবেদন কৰিলে। ভিত্তা চুলিবোৰ, গাত চলি পৰা প্ৰেমিকৰ দুখৰ ওপৰত

মেলি জুইব ওচৰত শুকাবলৈ দিলে। যুহুৰ্ত্তৰ মিলনৰ উত্তেজনাৰ প্ৰেমিক হঠাতেই উদ্ভাস্ত হৈ উঠিল। ভাবিলে এই শুভ যুহুৰ্ত্ত হয়তো আৰু দুনাই তেওঁৰ জীৱনত নাহিবও পাৰে। সেয়ে অতুত এটি যুক্তিৰ বশবৰ্ত্তী হৈ, তেওঁ পৰক্ষিৰিয়াৰ মেলা চুলিবোৰ পৰক্ষিৰিয়াৰ ডিঙিত মেৰিয়াই লৈ, সেই স্থৰ যুহুৰ্ত্ততে পৰক্ষিৰিয়াক হত্যা কৰি পেলালে। * *

ৰাতি ঘোপ মৰা আন্ধাৰৰ বুকলৈ চাই উপমাই মোৰ মুখৰ কথাবোৰৰ প্ৰত্যেকটোকে যতনেৰে শুনি আৰু যেন বেছি নিশ্চেষ্ট হৈ এটা গভীৰ তন্ত্ৰাত ডুব দিলে। মই আচৰিত হৈ উপমাৰ সেই সমাধি ভাঙি দিবলৈ শুৱ কৰি তেনেকৈয়ে আড়ষ্ট হৈ চাই বুলো।

* * * * অলপ আগতে বিজাৰ্ডৰ ঘড়ীত এঘাৰটা কোবাই যোৱা শুনিছো। তাৰে প্ৰায় আধা ঘণ্টামান আগতে উপমাক অন্ত-বোধ কৰি মই বাৰাণ্ডাৰপৰা তুলি নি নিজৰ কোঠালীত স্তম্ভাই থৈ, শুবলৈ বিশেষকৈ কৈ আহি মোৰ নিজৰ বিচনাত শুইছো; কিন্তু মোৰ নিজৰেই ভেটিয়ালৈকে টোপনি অহা নাই। অসংবত ভাৱৰ খেল-মেলিতে মনটোৱে মোৰ কেৱল বাৰে বাৰে লেকাৰ ছিগি উৰাউল হৈ বাবলৈ বিচাৰিছে; মই কোনো প্ৰকাৰে তাক সামৰি-সুৰ্ভাৰ আনিব পৰা নাই। একোবেলি একেবাৰে হতাল হৈ টোপনিৰ চোটা এবি দিও আৰু বহুলকৈ চকু দুয়োটি মেদি চিমিকি চিমিকি জলা হেৰিকেনটোৰ পোহৰত ইচ্ছা কৰিয়েই মোৰ স্বশিঙানত থকা চন্দনৰ টেংলিৰ কিতাপবোৰ, তাৰ কাষতে বেৰত থকা এলেক্সাৰ কবলুগাৰ গিট্টিংৰ আৰু বন্ধাই আৰি থোৱা জহৰ-

লালৰ আৰু অজিতৰ ডাঙৰ ডাঙৰ ফটো ছখনলৈ চাই নানা কথা ভাবো। কেতিয়াবা আকৌ বাগিদি মনটো উপমাৰ কোঠালী পায়গৈ। মই শোৱা খাটখনৰ প্ৰায় গাত লগালগিকৈ থকা ইক-বাৰ বেৰখনৰ সিপাৰে মোমাইদেউৰ নিজৰ কোঠালীটো ; সেইটো বৰ্তমানে উদং। তাৰ সিন্ধুৰ বেৰাখন পাৰ হৈ গলেহে উপমাৰ নিজৰ কোঠালীটো পোৱা যায়। কোনে জানে, হয়তো বা সেই কোঠালীতে থকা স্কন্ধৰ পালেংখনত উপমাই ইমান পৰে লালকাল দি গুই পৰিছে। নাইবা হয়তো মোৰেই দৰে গুৰ পৰা নাই ; অথবা তাতকৈও ডাঙৰ মানসিক বিকাৰত ভুঞ্জিব লাগিছে।

* * * * অলপ চিলমিলকৈ পাতল টোপনি আহিবলৈ খুজিছিল হে মাথোন ; এনেতে মোৰ ছৰাৰৰ সিপাৰে তৰিৰ সহাবি পাই, মই একেবাৰে সজ্জ হৈ উঠি বহি চিঞৰি স্মিগলো “কোন ?”

কিছুপৰ নিৰৱতাৰ শিছত উপমাই বৰ বৃচ সযতভাৱে কলে—
“মই.....আপোনাৰ কাৰণে পানীৰ গিলাচ লৈ আহিছো.....
হৰাৰখন ৰেলক।”

এই ৰাতি ?.....উপমা গুৰলৈ ঘোৱা নাই ? মোৰ কাৰণে পানী গিলাচ লৈ আহিছে,.....অকাৰণে ?

মোৰ ধৈৰ্য্যচ্যুতি হৈ গ’ল। মই বিচনাৰপৰা নামি প্ৰাণপণে ছবাৰৰ খিলটোত হেঁচা মাৰি খৰি বৰ কঢ়ভাৱে কৈ পেলালো—
 “উপমা তুমি যোৱাগৈ। মোৰ পানী গিলাচৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই। এই ৰাত মই ছবাৰৰ খিল, কোনোমতেই শুচাব নোৱাৰো।”

উপমাই মোৰ এনে উত্তৰত কোনো অস্বাভাৱিকতা নেনেখি সেই একেদৰেই দৃঢ়ভাৱে মোক বাৰে বাৰে অম্বোধ কৰি কৈ গ’ল—
 “পানীৰ গিলাচটো মই থৈ যামেই.....আপুনি ছবাৰখন মেলক.... আপুনি ছবাৰ মেলিবই লাগিব।”

স’চাস’চকৈ মোৰ পক্ষৰপৰা কোনো চেষ্টা নোহোৱাকৈয়ে যেন অকাৰণে আপোনা-আপুনি ছবাৰমাৰিডাল ছিটিকি গ’ল। উপমাই এটা জয়ৰ আৰু ডাঙৰ গোৰুৰ তীব্ৰ আত্ম-প্ৰসাদৰ হাঁহি মাৰি মোৰ সমুখত আহি খোটাগীৰ ভিতৰত থিয় হ’ল।

উপমাৰ ভৱিৰপৰা মূৰলৈকে অতি যতেনেৰে পৰিপাটিকৈ পিন্ধ ৰাছকবনিয়া এটি জৰ্জেটৰ দামী সাজ। মুখখন অতি ধুনীয়াটোব সান্ধানে প্ৰসাধন কৰা। হাতত পানী গিলাচৰ পৰিৱৰ্ত্তে বিহাৰ আঁচলত আঁচল ভৰা একোজলি শেৰালি ফুল।

তেতিয়াও ত্ৰস্ত মোৰ মুখখনিলৈ বৰ পুতৌৰ পূৰ্ণদৃষ্টিৰে চাই উপমাই কথাবোৰ যেন এটি এটিকৈ উচ্চাৰণ কৰি অভিনয়ৰ ৰচন যতাব দৰে মাতি গ’ল—“অস্তৰৰ ছবাৰ যেতিয়া মেল খায় ননী-ককাইদেউ, তেতিয়া আমি মিছাকৈয়ে বাহিৰৰ ছবাৰ বন্ধ কৰি ৰাখিবলৈ চেষ্টা কৰো। কিন্তু অস্তৰৰ প্ৰকৃত দাবীৰ আগত বাহিৰৰ কৃত্ৰিম ছবাৰ কেতিয়াও ভিত্তিৰ নোহোৱে। হাজাৰ শাসনৰ, নিৰ্ধ্যাতনৰ মাজতো সি এদিন মেল খান্ধি খাব। কিয়নো আমি সকলো

তেজ-মণ্ডহেৰে গঢ়া মাটিৰ মানুহ । নীতিশালুৰ পৃথিৱীৰ পাত্ৰৰ নিকাৰ
নিম্পূহ, গুণৰ আধাৰ দেবতাৰ অংশ নহয় । ব্ৰাউনিঙে পৰ-
ফিৰিয়াক হত্যা কৰি ভাবিছিল, হয়তো পৰফিৰিয়া মৰি পৃথিৱীৰপৰা
ভূত হৈ গৈছে । কিন্তু সেইটো ব্ৰাউনিঙৰ ভুল । পৃথিৱীত আবহমান-
কালৰপৰা পৰফিৰিয়া সদায় জী আহিছে আৰু পৃথিৱীৰ প্ৰেৰণৰ
শেষ দিনলৈকে পৰফিৰিয়া সদায় জী থাকিবই । মই আজি সেই
পৰফিৰিয়াৰ ভূমিকা লৈহে আপোনাৰ কোঠালীত এই দোভাগ ৰাতি
উপযাচিকা হৈ সোমাইছোঁহি । আপুনি নিৰ্ভয়েৰে মোৰপৰা জ্ঞানৰ
পাৰে যে থিয়েটাৰ ভঙাৰ পিছত, মাইত বৰলৈ উভতি নহালৈকে
মই এই কোঠালীৰপৰা কেতিয়াও ওলাই নগৈছোঁ । আপুনি ইচ্ছা
কৰিলে ছুৰাৰত খিল দি, সৌ চন্দনৰ টেবিলৰ ওপৰত বেষত জ্বাৰি
ধোৱা তাৰ ভিনীহিয়েকৰ ছবিখন জ্বাৰাই ধব পাৰে ।”

* * *

হিৰেন বাবুৰপৰা আহিবলগীয়া সেই শঙ্কাজনক টেলিগ্ৰামখন
নাহিলেও, মই বিজ্ঞাৰ পিচদিনাখনেই আহি যি খিলঙৰ পাহাৰৰ
ওপৰত উঠিছোঁ, তাৰ পিচত আৰু ঠৈয়ামলৈ এবেলিও নমা নাই ।
তাৰ পিছত এটি এটিক ক্ৰমান্বয়ে তিনিটি মাহ অতিবাহিত হৈ
গৈছে । বৰদিনৰ বন্ধ আহিছে আৰু বৰদিনৰ বন্ধ গৈছে । তথাপি
মই অইন কলৈকো যোৱাৰ কথা এদিনলৈকে ভাবা নাই । যাবোৰ

মনপুতি অফিছৰ কাম কৰিছে। স'চাকৈয়ে কিবা প্ৰেৰণা থকাৰ দৰে অকল অফিছলৈকেই অহা যোৱা কৰিছে। বাহিৰৰ জীৱনৰ লগত আক নতুন সম্বন্ধ একোৱেই পতা নাই। পুৰণি সম্বন্ধবোৰো খেন বৰ নিৰস আৰু স্পন্দনহীন হৈ পৰিছে।

সিদিনা জাহ্নবাৰী মাহৰ হাড়ে-হিমজুৱে কঁপোৱা খিলঙৰ ভূতৰ জাৰ। চাবে পাঁচ বজালৈকে অফিছৰ ফাইলৰ ধূলি ঘাটি, কোনো মতে জাৰত ঠেটুৱা লাগি কঁপি কঁপি আহি হোটেলৰ ^১ দুয়াৰমুখ পাইছে। মনতেই ওৰে বাটে ভাবি আহিছে, হোটেলত কোনো প্ৰকাৰে মূৰটো স্তম্ভবাই লৈয়ে চাকৰক চিমণিত বৰ ডাঙৰকৈ জুই একুৰা ধৰিবলৈ দিম। আৰু জুইৰ ওচৰত বহি বহি বৰ কঢ়াকৈ কফি একাপ খাই হিৰেন বাবুৰ লগত মূৰৰ মগজুৱে জানি যোৱাকৈ উত্তেজনাশূলক এক খেল দবা খেলিব লাগিব। আজি কিছু দিনৰপৰা হিৰেন বাবুৰ শিক্ষকতাত মই এই নিজীৱ, জটিল, অর্থহীন খেলটোত স'চাকৈয়ে এটা সজীৱ মানসিক উদ্গাদনা পাবলৈ আৰম্ভ কৰিছো। ৰজা, মন্ত্ৰী, ঘোৰা, নাও, সৈন্যবোৰে মোৰ নামত এতিয়া ৰংচঙীয়া কাঠৰ টুকুৰা হবলৈ এৰি এটা জীৱন্ত ৰূপ লবলৈ ধৰিছে। সিহঁতৰ অহা-যোৱা, বিপদ বন্ধনবোৰেও এতিয়া মই স'চাকৈয়ে অস্তৰত সুখ-দুখ অস্তিত্ব কৰিব পৰা হৈছে।

মই আহি পোৱাৰ লগেই লগেই মোৰ কোঠালীৰ চিমনিটোত
জুই অলি উঠিল। মই কফি কৰিবলৈ শিকাই লোৱা হোটেলৰ
চাকৰৰ লৰাটোৱে কফি একাপ আনি মোৰ হাতত দিলে। হিৰেন
বাবুক দবাৰ কথা কওঁতেই অতি আগ্ৰহেৰে তেওঁ অফিছৰপৰা
আহি লোৱা লেপৰ উমৰ মাজৰপৰাও উঠি আহি মোৰ বিছনাৰ
ওপৰত ঢালখন পাতি বহিল। কিন্তু তাৰ অলপ পিছতেই হঠাতে
মোৰ টেবিলৰ ওপৰত সিদিনাৰ ডাকত আহি অপেক্ষা কৰি থকা
ছখন চিঠিৰ ঠিকনাৰ আখৰবোৰে মোৰ মনৰ অৱস্থাটো ভেঁনেই
ওলটপালট কৰি দি গ'ল। মই থিয়খিৰি কফিৰ কাপটো এহাতে
হাতত লৈ, চিমনিৰ জুইৰ ওচৰত আহি, একেলগে দুয়োখন চিঠি
পঢ়ি পেলালো।

এখনত মোৰ বৃদ্ধ পক্ষঘাতগ্ৰস্ত মুমূৰু পিতাই লিখিছে—

বোপা সুদীৰ্ঘজীৱেবু,

পৰম ঈশ্বৰৰ আশীৰ্বাদ লৈ মই মোৰ
মৃত্যুৰ আগেয়ে তোমাৰ প্ৰতি মোৰ শেষ কৰ্ত্তব্যক্ষেমা সোনকালে
সমাপ্ত কৰি যাবলৈ একান্ত বাসনা কৰিছো। তোমাৰ যুটী আয়েৰা
আৰু মোৰ সময়েত ইচ্ছা যে, এই মাঘ মাহৰ ১০ তাৰিখেই সেই
গুৰুকাৰ্য্য সিদ্ধি হৈ যায়। পাত্ৰী আদি তোমাৰ জনামতেই আমাৰ
সকলোৰে মনঃপুত হৈ আছে। গতিকে মোৰ আতৰিক অহুৰোৰ
তুমি যেন এই চিঠি পালে সুবিধা বুজি ছুটী লৈ যাবলৈ যেনেভেনে অহা।
ভগবানে জীৱনত তোমাৰ মজল কৰিব। মই আৰু সৰহ দিন এইদৰে
নিকাৰ জুজি নাথাকিম হব পাৰ। মোৰ একান্ত অহুৰোৰ, তুমি যেন
বেলি আৰু আগৰ দৰে আমাৰ মন নিৰ্দ্ধাৰন নকৰা।

আনখনত উপমাই দিগবৈৰপৰা লিখিছে—

.... এদিন নিজেই ইচ্ছা কৰি মৰিবলৈ ওলাই গৈছিলো ; কিন্তু সিদিনা মৰিব নোৱাৰিলো । আজি সেই ক্ষমতা মই নিজে নিজেই হেৰুৱাইছো । এটি অনাগত জীৱনৰ দায়িত্বৰ বোজা আহি মোৰ মূৰৰ ওপৰত পৰিছে । সেই নতুন মায়াত আবদ্ধ হৈ মই যেন আকৌ জীৱনৰ প্ৰয়োজন নতুনকৈ অনুভৱ কৰিছো । কিয়নো মোৰ প্ৰাণৰ গভীৰতম স্থানৰ সবল বিশ্বাস যে, সেই অভ্যাগত মোৰ জীৱনৰ এটি নিবিড়তম ভূমিৰ সুহৃদত পোৱা দেৱতাৰ আশীৰ্বাদ । প্ৰমাণ যদি কোনোবাই বিচাৰে হয়তো মই বিশ্বাস-যোগ্য প্ৰমাণ দিবলৈ অপাৰগ হম । কিন্তু প্ৰাণৰ নিভৃততম প্ৰদেশৰ-পৰা মই দিনে-নিশাই যি গোপন ইঙ্গিত শুনিব লাগিছো, তাক মই অবিশ্বাস কৰো কেনেকৈ ? সেই আগতকে মোৰেই প্ৰাণৰ অনুৰ লৈ, মোৰেই নিজৰ বুকুত অদৃশ্য পীড়নধাৰাৰ সোৱাদ লৈ দিনে দিনে সজীৱ হৈ উঠিব লাগিছে । গতিকে মই তাৰ প্ৰাণৰ অনুজ ভাৱা যদি বুজো বুলি আপোনাক কওঁ, তাক প্ৰতিবাদ কৰিবলৈ আপোনাৰ কি যুক্তি আছে ? সি যি নহওক, মৰিম বুলি এদিন আপোনাৰ আগত কৈয়ো মই যে মৰিব নোৱাৰিলো, তাৰ বাবে যেন মোক ক্ষমা কৰে । আপোনাক জীৱনত এযেলি হেৰাই আকৌ নতুনকৈ পোৱাৰ প্ৰতীক্ষাতে যেন মোক সদায় জী থাকিবলৈ দিয়ে । * *

হিৰেন বাবুক আকৌ এদিনলৈ অশ্বাক কৰি, আগ্ৰহেৰে বাট চাই থকা চিহ্ননিৰ কুইৰ মায়া আৰু দৰা খেলৰ আকৰ্ষণো অৱ-
হেলি মই ক্ষেতিয়াই এটা ডাঙৰ বাস্তৱ লৈ হোটেলৰ খটখটীৰে

তলতলালৈ বৰ বেগাই নামি আহিলো। মোৰ সমুখত চকুৰ আগত যেন অনন্ত কোটি যোজনৰ সুদীৰ্ঘ দুৰ্গম এটি পথ। মোৰ মনৰ ভিতৰত তুমুল ভাব আৰু আবেগৰ এখন মহাসমৰ। কাগজেৰে সজা দবাৰ ঢালৰ ওপৰত নিজীৱ কাঠৰ গুটিৰ বজা নহয়, মজী নহয়, ভেজ-মজহৰ মই নিজেই জীৱনৰ যেন সঁচা দবা খেল এখনত বৰ বেয়া এটি “চালত” পৰি একেবাৰে বন্দী হৈ বৈছো। তাৰপৰা সতকাই কোনো গতি নাই, উদ্ধাৰ নাই, মুক্তি নাই।

পাইনৰ তলে তলে অকাই পকাই পাহাৰ উঠি-নামি আগবাঢ়ি যোৱা খিলঙৰ পাহৰুৱা ঝটবোৰ। তাৰে ওপৰে ওপৰে মই যেন এটি কিবা অতি অস্বাভাৱিক গতিৰ তাড়নাত পৰি অনৰ্গল একে-বাহে খোজকাঢ়ি যাবলৈ ধৰিলো। মোৰ মনৰ ভিতৰত যীশা সা কৰিবলগীয়া অপাৰ চিন্তাৰ জুমুৰি।

জাৰত ঠেটুৱা লাগি মোৰ ভৰিৰ আঙুলি জোতাৰ ভিতৰতে ক্ৰমে ক্ৰমে অৱশ হৈ আহিল। মোৰ আঁঠুৰ হাড়ৰ জোৰা পৰি-

শ্রমভ কান্তৰ হৈ একেবাৰে জঠৰ হৈ পৰিল। বাতিৰ হিম্বৰ
 চোঁচাত চোঁবেঙা দি মোৰ চকু-কাণ, নাক-মুখ নিশ্চেই আক আড়ট
 হ'ল। তথাপি মোৰ মনৰ ভিতৰৰ সমস্যাব কোনো সমাধান
 বিচাৰি নাপালো। মোৰ গম্ভ্য পথৰ কতো সমাপ্তি দেখা নগ'ল

অচল টকা

আচল হলেও সময়ৰ সোঁতত টকা কেতিয়াবা অচল হৈ যায় ।
ওজনত অলপ লঘুভাৱ, গাত দেখা নেদেখা কথবাত অলপ ঘূণ,
পীড়িত অজ্ঞাত হাতৰ কিকিত দাগ, তাৰে অভিলাপ লৈ সি এদিন
উজাৰ নোৱাৰা হয় । দেহত তাৰ কেঁচা ৰূপৰ ভেজ অকমকাই
উপচি থাকিলেও গতি তাৰ ৰুহ হৈ যায়, বাত্ৰা-পথৰ অন্ত পৰে ।
জীৱন-কাহিনী কোমোৰা একাৰ অশ্লীল বাকচৰ চুকত নিৰৱ হয়-
নিৱাহৰ মাজত গীন হৈ যায় ।

তেনে এটি টকাৰে কথা । দিনৰ পিচত দিন ৰাতি ঘোৰ
গুপ্ত এটি বাকচৰ একাৰ চুকত সিন্ধল হৈ পৰি থাকে সেই
টকাটি । লৰুৱা তাৰ জীৱনৰ মোৰ এটি ডাঙৰ অভিজ্ঞতাৰ লগত,
পৰিচয়ৰ লগত মৰ্মস্পৰ্শ কাহিনীৰ লগত । কোনে জানে, হয়তো
বা ঘোৰ প্ৰথম অজানিত প্ৰেমৰ লগত । কিন্তু অচল আজি সি ।
আক সেই প্ৰেম ?

বিয়াৰ ঠিক এসপ্তাহ পিছত। বতাহত উৰি ফুৰা শিমলু তুলাৰ দৰে লঘু মোৰ মনৰ গতি সেই সময়ত। অন্তৰত মোৰ উন্মুক্ত খৰণাৰ অবাধ ছন্দ। চকুত বঙীন মেঘৰ বাগী। কাণত সবগৰ বেউলাৰ নৃত্যৰ শিঞ্জিনী।

অকলে অকলে মই অনাই-বনাই ঘূৰি ফুৰো—নিমজ, পিছল খিলঙৰ পিচ ঢলা আলিৰ ওপৰত। গধুৰ কৰ্তব্যময় জীৱনৰপৰা হুমাৰ জিৰণি লৈছো। মূৰৰ ওপৰত মোৰ সবলৰ পাতৰ গধুৰ সবসৰীয়া শব্দ, গা মুখত আৱেশ সানি বহাগী বাসন্তীৰ উভলা সমীৰন।

লাইটুমত্ৰাৰ অজান দূৰণি কোণত এটি ভেৰণীয়া ঘৰ। তাতে আহি আজি হুদিনমানৰপৰা লগত চাকৰৰ লৰা এটি লৈ মই নতুনকৈ বসতি কৰিছো। তাকে সজাই পৰাই, তাতে এপদ দুপদকৈ আহিলা পাতি গোটাই নতুন সংসাৰ এখন পাতিবলৈ যো-জা কৰিছো। ইচ্ছা, সংসাৰখন অলপ নিয়াৰ লাগি উঠিলেই ভৈয়ামৰ ঘৰলৈ বাতৰি দিম। তেতিয়া মোৰ নব-বিবাহিতা পত্নী, বৃদ্ধা মাতৃদেৱী আৰু ভূমলীয়া ভনী ইলা আহিব। আৰু এয়েই হ'ব মোৰ শুভ-বিবাহিত জীৱনৰ মধু আৰম্ভণি, বহু দিনৰপৰা অন্তৰত পুহি থকা হেঁপাহ খিলঙৰ শৈল শিখৰৰ ওপৰত সংসাৰত মোৰ প্ৰথম প্ৰৱেশ। পান্ধাতা জীৱনৰ জানিবা ৰোমাঞ্চকৰ উপন্যাসৰ “মধু ৰামিনী”। অথবা “আলছৰ” তুৱাৰ শিখৰত “জিৱিঃ” অভিধান, ভূমধ্য সাগৰৰ বুকুত “ৱাটিং ফৰ ইজ,” “পৰিত্বেয়াৰ” দাগৰৰ উপকূলত “আতপ-মান,” “মটিকাবলোৰ” উদ্ধাৰ ৰজনী।

“গৰ্ণমেন্ট হাউছৰ” কাঁহত অলপ আগেয়ে দহোটাৰ কোব পৰি গৈছে। লাবানৰপৰা বাটত অগণিত অফিছৰ “বাবু” দলৰ লানি ধৰিছে। মই সেই সোঁতৰ লগত উজাই আহি আহি ডাকঘৰৰ আগত থিয় হৈছো। মোৰ হাতত নালা বঙৰ গধুৰ বন্ধ চিঠি এখনি। তাৰে ওপৰত বঙা বঙৰ টিকেট এখনি কিনি লগাই মই এতিয়াই বাকচত পেলাই যাম। ষিলঙলৈ অহা দিনৰেপৰা এদিন বাদে এদিন সদায় মই এই সময়তে চিঠি এখনি এইদৰে লিখি আনো আৰু চিঠি-বাকচত পেলাই দি যাওঁ। ডাকঘৰৰ দৌঘল খট-খটীটোৰে নামি, ঘৰৰ ভিতৰত সোমাই, টিকেট বেচা মানুহজনৰ কাঠগৰাৰ আগত আহি বৈ মই থিয় দিলো। টিকেট কিনা মানুহৰ সিদিনা কি অভূতপূৰ্ব জুৰি! কিমান বিভিন্ন ধৰণৰ লোকৰেই বা সমাগম! পিতলুৱা চকুৰ, কুটকুৰা চুলিৰ বুঢ়ী, কেটেঙী মেম, গহীন, গপচ, সূতাম, সূপুৰুষ ইংৰাজ; পেটাল, বিৰাটবপু, পাণ্ডৰি মৰা, মাৰো-বাৰী “বাবু”; কৰ্কশ, বিকৃতকণ্ঠী, শ্ৰীহটবাসী; উৰ্দ্ধ পিন্ধা অফিছৰ চাপ্ৰাচীৰ দল; আৰু কত অগণিত বৈচিত্ৰ্যৰ প্ৰাণী।

মই অবস্ৰাভাৱে, নিৰৱে, নিজজালে জনতাৰ এমূৰত একাধৰী-য়াকৈ ঠাই এডুখৰি লৈ থিয় দিলো আৰু নিৰ্ৰীক্যদে নিজৰ স্ত্ৰযোগৰ কাৰণে অপেক্ষা কৰিবলৈ ধৰিলো।

মোৰ ঠিক সমুখতে দড়ীয়া, পাণ্ডৰি মৰা, ছ’ফুট দৌঘল এজন শিখ; আৰু তাৰ সপিৰনেই বোড়লী, সূন্দৰী, বোধকৰো এগৰাকী কিৰিঙী ছহিতা। নীলা আকালী বঙৰ আঠুলৈকে পৰা এটি ব্ৰুক। সূতাম, সূগতি, লাৱণী, উদং, এমুৰি কলাকুল। ক’লা “শ্বেডৰ” চাপৰ ছিলৰ জোতা। বগা, চুটি, নীলা বৰ্ডাবৰ পাৰ ভাঙি দিয়া এখেৰ বোজা

কোনোদিনে তেলৰ পৰশ নোপোৱা কুমৰ ওপৰত সোণালী চুলিৰ উন্মুক্ত মধুৰ হিল্লোল। ছয়োটি চকুতে প্ৰথৰ স্বচ্ছ ভাষাভৰা চাৰনি। দেহৰ মুকলি সকলো অঙ্গতে সানি দিয়া যেন সোণালী আভা।

মই চাওঁ। চাই চাই একোবাৰ অতৰ্কিতে নিজকে পাহৰি যাওঁ। কোনোৱে গম নোপোৱাকৈয়ে বিৰাট অতিকায় শিখৰ দেহীৰ প্ৰাচীৰ উল্গতন কৰিও একোবাৰ গাভৰুৰ নিচেই গাৰ কাষ চাপোৱায়ে। অপৰিচিত গাভৰুৱে কোনো কুণ্ঠা নেদেখুৱাই নিৰ্ভীকভাবে এবোজা চিঠিৰ কাৰণে এজাপ টিকেট কিনে আৰু সেই কাঠগৰাৰ কাঠৰ ওপৰতেই পেলাই লৈ এখন এখনকৈ চিঠিবোৰত টিকেট লগাই যায়।

মই চাওঁ। মোৰ কোঁতুহল লুকুৱাবলৈ কোনো চেষ্টা নকৰি উদং মনেৰেই গাভৰুৰ চিঠিৰ ঠিকনাবোৰ চাই যাওঁ আৰু পঢ়িবলৈ যত্ন কৰোঁ। সুদূৰ বিলাতৰ ঠিকনাৰ “এয়াৰ মেইলৰ” ছাবমৰা চিঠি, কলিকতাৰ লৰেটোৰ ঠিকনাত লিখা লেফাফাৰ চিঠি, মাদ্ৰাজৰ “বেড-ক্ৰছ নাছিং হোমলৈ” লিখা গধুৰ চিঠি আৰু লগতে কিমান খন। মই গাভৰুৰ কাৰত থিয় হৈ চিঠিৰ ঠিকনাৰ আখৰবোৰ নিৰ্দিষ্টবাদে পঢ়ি যাওঁ। সেউজীয়া চিহ্নাইবোৰে লিখা গাভৰুৰ হাতৰ অকোৱা পকোৱা দীঘল দীঘল আখৰ কেইটি চাই মোৰ ভাল লাগে। টিকেটত আঠা লগোৱা গাভৰুৰ ব্যস্ত হাত, ল—নি লিহিবা লিহিবি আঙুলি কেইটি চাই চাই মই তন্দৰ হওঁ।

জনতাৰ মাজত এটি চাকল্যই দেখা দিয়ে। টিকেট বেচা যাহুৰ জনে মুখেৰে অলপ বিবক্তি প্ৰকাশ কৰে আৰু গাভৰুৰ ঠিক সমুখতে চিঠিবোৰৰ ওপৰত টকা এটা পৰ কৰি আকলিয়াই পেলাই দিয়ে।

মুখেৰে ধোতা মোজা লগা চুটি চুটি ইংৰাজীৰে কয়—আপোনাৰ এই টকাটো অচল, ই নচলে।

শেষ চিঠিখনিত টিকেট এটা আধা লগোৱা কৰি গাভৰুৱে হঠাতে বাধা পোৱাৰ দৰে চকু তুলি চায় আৰু মাহুহজনলৈ লক্ষ্য কৰি অস্থিৰভাৱে প্ৰশ্ন কৰে, নিমজ সৰল স্তৰলা ইংৰাজীত—অচল টকা ! কাৰ ? মোৰনে ?

টিকেট বেচা মাহুহজনে সেই একে নিবল ভঙীৰে কাঠগৰাৰ সিপিনে থিয় হৈ থাকে আৰু সেই একে ধোকা-ধোকি লগা ইংৰাজীত কষ্টেৰে কলে—হয়, আপুনিৱেই এতিয়াই দিয়া টকাটো অচল। মাহুহৰ হাই-উকমিত দিবৰ সময়ত মোৰ চাই লবলৈ নহল ; এতিয়া দেখিছো তাত খুঁত আছে। আপুনি অস্থিৰ কৰে যদি মোৰ বাকচৰ ভিতৰখনলৈ জুমি চাব পাৰে। তাত এইটোৰ বাহিৰে দ্বিতীয় টকা আৰু নাই। বাকী সকলোবোৰ নোট আৰু ভঙনীয়া পইচা।

গাভৰুৱে অস্থিৰ নকৰি নিৰৱে টকাটো তুলি লৈ অলপ পৰ নিৰীক্ষণ কৰি বিমোহিত পৰাৰ দৰে নিৰ্বৰ্ণকভাৱে এৰোলি এনেৱে মিচিকিয়াই হাঁহিলে আৰু তেনেকৈ হাঁহি বৈয়ে সৰু সৰু ঘন জিকমিকীয়া দাঁতেৰে তল ঠঠটি কাহুৰি বৈ বহুপৰ ভাবিলে। ভাবি ভাবি কোনো উদাহিছ নাপাই অতি সহমেৰে ধীৰে ধীৰে কলে—তেনেহলে মই অলপ বিপদত পৰিলো বেনেই পাইছো। মোৰ হাতত এইটোৰ বাহিৰে আৰু দ্বিতীয় টকা এটিও নাই। তাৰ ওপৰিও পলম হোৱা কাৰণে ইয়াৰ ভিতৰতে প্ৰায় পোটেইখিনি টিকেটত আঠা লগাই পেলাইছো। যদি আপোনাৰ লবলৈ আপুনি নাই মই আঠা লগোৱা

টিকেটখোৰকে আকৌ তুলি ওভতাই দি যাব লাগিব।

নহলে * * *

এটা অদ্ভুত সমস্যাৰ কুংচিত পৰিস্থিতিৰ উদ্ভৱ হ'ল। টিকেট বেচা মাত্ৰহজনেও বিমোৰত পৰি এটা কৰ্কশ বিকৃত ভীমী ধাৰণ কৰিলে। অস্থিৰ জনতাই ত্ৰকাহৰণৰা চলি পৰি অশাচিত ভাবে নানা সমালোচনাত যোগ দিলে। গাভৰুৰ হৃচ্চ আৰু উজ্জল চকুৰে মুখে লাজ আৰু অসহায়তাৰ বৰণ ছবি স্পষ্ট হৈ বিৰিঙি উঠিল। অতঃ—হন—বহল ছয়োটি চকুৰ তাৰকাত বিপদ, কাউৰতা আৰু মিনতিৰ নানা চিত্ৰ আৰু কৰিতা হীটোৰ পিছত সিটোকে বাগৰি যাবলৈ ধৰিলে।

মই স্পষ্টভাৱে আৰু কাৰ চাপি আগবাঢ়ি গলো, সন্তুষ্টে, সন্মানেৰে, গাভৰু চকুলৈ চাই উপাচি কলো, নিভাজ ইংৰাজীয়ে—বদি আপুনি অমুমতি দিয়ে, মই আপোনাৰ টকাটো সলাই লব খোজো মোৰ বিখাল টকাটো অইন ঠাইত চলিবও পাৰে; আৰু নচলিলেও ই এবাৰ নোহাৰা বিপদত এহেৰি মাথোন আপোনাৰ সাহায্য হ'ল ভদ্ৰতাৰ খাতিৰত ই সমাজত সচৰাচৰ চলি থাকে তাত বেগ পাবলৈ বা অস্বীকাৰ কৰিবলৈ বোধকৰো আপোনাৰ কোনো হেতু নাই।

গাভৰুৱে স্তম্ভিত দৃষ্টিৰে কৌতুকত মোৰ চকুলৈ চকু তুলি চালে শলাগমনা স্তম্ভৰ এটি হাঁহি মাৰি, কোনো কুষ্ঠী নোহোৱাকৈ মোৰ চকুলৈ চাই কলে—আপুনি অত্যাশ্ৰয় কৰি যেতিয়া ইমান বদান্যভাৱে মোক সহায় কৰিবলৈ আগ বাঢ়িছে, বোধকৰো তাক উপেক্ষা কৰাটো মোৰ অন্যায় হব। আৰু মই কথা বুলি কবলৈ লাম

কি, মই কি কৰিম নকৰিম ভাবি একো উদ্ধাৰিহে পোৱা নাছিলো। “এয়াৰ মেইলৰ” চিঠি কিখন মোৰ আঙি নগলেই নহয়। আঠা লগোৱা টিকেটবোৰ যে মাতৃহৃদনে ওভতাই লব, মোৰ বিশ্বাস নহয়। চিঠি বোৰ ইয়াতে এৰি আকো যে ঘৰলৈ গৈ টকাটো লগাই আনিম, সিমান পৰিশ্ৰমো কৰিবলৈ টান পাইছো।

গান্ধকৰে অতি পৰিচিতৰ দৰে কথাখিনি কৈ, স্নানিষ্ঠ, সৰল হাঁহিৰেই মোৰ চকুলৈ চাই ব'ল। মট সগৰ্হে কাঠগৰাৰ ওপৰত পৰি থকা গান্ধকৰ অচল টকাটো সামৰি লৈ মোৰ নিজৰ মনিবেগৰ পৰা সচল টকা এটি উলিয়াই দিলো। আৰু নতুন এটা পৰিচয়ৰ অধিকাৰ পোৱাৰ দৰে কোনো অনুমতি নোলোৱাকৈয়ে কাঠগৰাৰ ওপৰত সিচৰতি হৈ পৰি থকা গান্ধকৰ চিঠিবোৰ নিজে চিঠিৰ খোৰোঙত পেলাই দিবলৈ যতনাই লুপাই ললো।

গান্ধকৰে অবিচলিত দৃষ্টিৰে কোনো প্ৰতিবাদ নকৰি অকল মাথোন মোৰ পিনে কোতুকৈ চাই ব'ল। মট এখন এখনকৈ গান্ধকৰ প্ৰত্যেকখন চিঠিৰেই টিকেটবোৰ পৰ্য্যবেক্ষণ কৰি মোৰ হাতৰ চিঠিখনৰ কাৰণে বেলেগ টিকেট এটা কিনি আনিলো আৰু গান্ধকৰ আগতে মোৰ চিঠিৰ ওপৰত টিকেটটো লগাই ঠিকনাটো বহুপৰে যতনেৰে লিখি, আটাই কেউখন চিঠিকেই একেলগে নি খোৰোঙত পেলাই দি আহিলোঁগৈ।

ডাকঘৰ এৰি খটখটীয়ে আকো আলিবাটলৈ। উঠি আহোঁতে গান্ধকৰে বিনা সন্ধোচে মোৰ লগত একেলগে ভৰি যিলাই ওপৰলৈ উঠি আহিল আৰু বাটৰ কাষত থিয় দি উঠি, এবলি বহুসোৱে

হাঁহি মোৰ চকুলৈ চাই স্থিলে—সেই একে নিখুঁত ইংৰাজীত—মই স্থবিৰ পাবোনে, আপুনি অসমীয়া নেকি ?

মই বিস্ময়েৰে গাভৰুৰ চকুলৈ চাই হঠাতেই কথাষাৰ শুনি যেন বৈ গ'লো আৰু মোৰ দেহৰ ওপৰত থকা আঁঠটকীয়া বেণাকিমৰ “চুট”যোৰৰ আৰু সম্পূৰ্ণ চাহাবী সাজটোৰ ওপৰত এবেলি নিৰাশ ভাৱে দৃষ্টি পেলাই, ভয়ে ভয়ে উত্তৰ দিলো—অৱশ্যে পাৰে। প্ৰকৃততে মই অসমীয়াই। কিন্তু আপুনি স্থিলে কেলৈ মই বুজি নোপালো।

গাভৰুৱে নিচেই সৰু ছোৱালী এজনীৰ দৰে মই চকুলৈ চাই আত্মপ্ৰসাদত কিছুপৰ আপোন মনে হাঁহি ললে আৰু সৰু ছোৱালী এজনীৰ দৰেই বিনা সন্ধোচে মোৰ চকুলৈ চাই হাঁহি হাঁহি কৈ গ'ল, নিভাজ শব্দ অসমীয়াৰে—স্থিছে। এই কাৰণেই যে, ময়ো নিজে অসমীয়া। বোধকৰো মোৰ দেহৰ সাজপাৰ দেখি কেতিয়াও সেই বুলি মোক সন্দেহ কৰা নাই। মই নগাওঁৰ অসমীয়া খুঁটান ছোৱালী। মোৰ নাম মিনি এওকজ বৰবৰা। মোৰ বাইদেউ লৰেটৰ মিষ্ট্ৰছ্। ময়ো তাতে “ছিনিয়ৰ কেমিজ” পঢ়ে। আপুনি যালৈ এতিয়া চিঠিখন “পোষ্ট” কৰিলে, তেওঁক মই অতি সৰুৰেপৰা চিনি পাওঁ। লতিকা মোৰ সৰুৰেপৰা একে লগে ধেমালি কৰি ডাঙৰ হোৱা বহু। আজি চাৰি বছৰ মান হ'ল মাধোন, নগাওঁ এৰি মই বিদেশে বিদেশে ফুৰিছো। তথাপি মই লতিকাৰ সৰুলো থবৰ পাওঁ। মই জানো লতিকাৰ অলপতে সিদিনা মাধোন নগাওঁত বিয়া হৈ গ'ল। কোনোবা এম-বি ডাক্তৰ এজনৰ লগত, তাৰো মই থবৰ পাওঁ। আগৈয়ে লতিকাই “দুৱৰা” লিখিছিল। এতিয়া চিঠিত আপুনি “বকৰা” লিখিছে। বোধকৰো, লতিকাৰ দৰাৰ

নাম কোনোবা ডাক্তৰ বকব। হ'ব পাৰ। মোৰ প্ৰথমতে অলপ সন্দেহ হলেও শেহলৈ সমূলি নোহোৱা হৈছে। কাৰণ, চিঠিত স্পষ্টকৈ লভিকাৰ দেউতাকৰ নামটো লিখা মই দেখিছো। আৰু ভেতিয়াৰে পৰা কথাষাৰ সুধিবলৈ মনটো খু-চুৱাই আছিল। আপুনি নিশ্চয় লভিকাৰ কোনোবা সখীকৰ মাসুহ হ'ব যেন পাইছো।

মই কি কম সতকাই কোনো কথা বিচাৰ নেপাই একেধৰে গাভ-কৰ মুখলৈ ব-লাগি চাই বুলো। গাভকৰে সেই খটখটৰ মূৰতে থিয় হৈ, অবিচ্ছেদ্য সুখৰ অমৃত সুবমাৰে অনৰ্গলৈ কথাখিনি কৈ গ'ল। মই নিৰ্বাক নিষ্পন্দ হৈ গাভকৰ চঞ্চল ওঠৰ হাঁহিৰ তৰল হিল্লোলখিনি পৰম গভীৰভাৱে উপভোগ কৰিছো মাথোন। আৰু গাভকৰে কথা শেষ কৰি কিছুপৰ বোৱাৰ পিছত হাঁহি বগৰ কৰি অলপ বহলোৰে কলো—পৃথিৱীৰ সকলো ডাঙৰ ঘটনা আকস্মিকভাৱে হোৱাৰ দৰে আপোনাৰ আৰু মোৰ পৰিচয়টোও সম্পূৰ্ণ আকস্মিক। কিন্তু তাৰ ভিতৰত ইমান আত্মীয়তাৰ যোগসূত্ৰ এগছি আছে যেতিয়া, আশাকৰো এই এই পৰিচয়ো এদিন আত্মীয়তাত পৰিণত হ'বলৈ সুযোগ পাব। আপোনাৰ ইমান পৰিচিত বালাবন্ধু লভিকাৰ মই অকল সখীয়েই নহওঁ, নিচেই ওচৰ সখীয়ে মাসুহ। আৰু আপুনি বোধকৰো তুমি সুখ পাব যে, লভিকাহঁতৰ খিগড়লৈ অহাৰ বন্দবস্ত কৰিবলৈকেই মই আগধৰি এইখিনি পাইছোহি। সেই বন্দবস্ত আজিলৈকে হৈ উঠা নাই কাৰণেই লভিকাহঁত এতিয়াও ইয়ালৈ আহিব পৰা নাই।

“ক্লাৰ্কৰ দোকানৰ” পৰা “বিলং টেইলাৰিং”; “বিলং টেইলাৰিং” পৰা “লাল চাদ”; “লালচাদৰপৰা ঘোৰালৰ কটোৱা দোকান সকলোতে একেলগে যিবি এণ্ডকৰৰ লগত গভীৰ আত্মীয়তাবে সৈতে হুন্দি,

লাইটুমথুলাই বোৰা চমু বাটেৰে পাহাৰখন পাৰ হৈ “আপলেকুৱা” ওচৰত যেতিয়া মিনি এগুৰুজক বিদায় দিলো, তেতিয়া “গৱৰ্ণমেণ্ট হাউচৰ” কাঁহত বাৰহাৰ কোব পৰি গৈছে আৰু মূৰৰ ওপৰত বেলিটোও কিছু কিছু চোকা হৈ উঠিছে।

অকলে অকলে নিৰ্জন বাটেৰে খোজ কাঢ়ি, ছেপৰ অৰ্ধশিষ্ট ‘কফি’কেইটা চোবাই গৈ গৈ হঠাতে মোৰ মনটো কিবা এটি ‘অজান বিষাদত বৰ গধুৰ’ হৈ উঠিল।

মই বৰ বিষয়মানে গভীৰ ভাবে ভাবিবলৈ ধৰিলো, আচল খাটি কপৰ টকা এটাও সময়ৰ সোঁতত এদিন কিয় হঠাতে অচল হৈ যায় ? আৰু যদি হয়ই, মিনি এগুৰুজৰ দৰে এনে এগৰাকী মিৰ্জীক উদ্ধৃত্তা, গুৱনৌ স্মৃতাৰ গাভৰুক বিপদত পেলাই অচল হয় কেনেকৈ ?

আৰু এসপ্তাহ বাগৰি যায়। কিবা কাৰণত লভিকাইডক ধিলঙলৈ ঘাতি পঠোৱা চিঠিখন ধিলঙৰ পৰা নাযায়। বৰটোৱেও যেন সম্পূৰ্ণ সাহু হৈ অপেক্ষা কৰি থাকে। আগবঢ়াই নিয়মিত ভাবে লভিকালৈ চিঠি যায়। আৰু জাৰ. প্ৰত্যুত্তৰো আহে। কিন্তু কিবা কাৰণে ধিলঙলৈ অহা কৰাবাৰ হঠাতেই যেন ভয় পৰি যায়।

এখিনি যাহৰ উজ্জল দিও এটি বাতিপুৰা। চৌহদৰ চাৰিওপিনে
দগ্নিৰ অকুৰত কপৰ বিচিত্ৰ ফুলেৰে জাতিহাৰ। নিমৰৰ টোণাল-
বোৰ তেতিয়াও গছে-পাতে ওলমি আছে। ভৰিৰ তলৰ নিমজ
দুৰিৰ ভিত্তা গালিছাখনি তেতিয়াও ব'দ পৰি শুকাই নাই।

ফুলনিৰ মাজত বাহিৰত ব'দত পৰা সৰু এখন ভেনেটোৰ টিপ'ৰ
আৰু সমুখাসমুখিকৈ পৰা ছয়ো কাষে হুখন চকী।

মিনি এগৰকৰ গাত বগা ফুলৰ পাৰি দিয়া ঘন নীলা বড়ৰ
পাটৰ অলমীয়া সাজ এযোৰ। অতি চোকা বঙা বড়ৰ হাত চুটি
এটা ব্লাউজ। ভৰিত মেখেলাৰ বং মিলাই পিছা মাটাৰ নীলা বড়ৰ
ছেঙেল ছু এজোৰ। সুৰত অবাধ্য সোণালী চুলিখোৰ অতি
কষ্টেৰে পিন্ মাৰি সাৰ চান্দৰৰ আঁচলৰ তলত লুকাই ধোৱা।
গুৰু কপৰ টি পট এটাৰ পৰা মোৰ কাৰণে মিনি এগৰকে সেউজীয়া
বেকলবড়ৰ কাপত চাহ চালে আৰু নিজ হাতেৰেই চামুচেৰে চেঁচি
বাটি বাটি কৰ—বাহুৰ পৰিচয়বোৰ জগতত বাস্তৱিকৈ কেনে অজুত।
মিদিনা সামান্ত সেই ডাকঘৰৰ ঘটনা বা ছুৰটনাটো! তাৰ পিছৰ পৰাই
ইমান গভীৰ সন্ডাৰ আৰু ঐতিহ্য! অথচ তাৰ এক যুহুৰ্ত্ত আগলৈকে
আৰি কোনেও সেই কথাৰ পৰা নাপাইছিলো।

যই সময়ৰে চাহৰ কাপটো ফুলি লও আৰু মিনি এগৰকে
দামকাই দিয়া ধালখনৰ পৰা ভঙেটৰ কৌৰ যোৱা এটা ফুলি
লৈ অতি অল্প বয়সতকৈ কষ্ট—কিন্তু আটাইতকৈ হুৰ লুপে এই

কাৰণেই যে, আমাৰ প্ৰায়বোৰ পৰিচয় জীৱনত অতি অসময়ত ঘটে সদায় হয় সময়ৰ কিছু আগ, নহয় কিছু পিছ। যেন ইচ্ছা কৰিয়েই জগতত “ট্ৰেজেডি” বোৰ ঘটাবলৈ কোনো কুটিল নিয়-তিয়ে সদায় অসময়ত আহি আমাৰ পৰিচয়ৰ দৌত্য কৰে।

মিনি এগুৰুজ্ঞে আৱদাৰ কৰি মোৰ কথাৰ জটিলতাৰ প্ৰতিবাদ কৰি কয় যে মই হেনো সদায় কথাত এনেকুৱা অতি চকু-চটিল। অতি সামান্য কথা এটাক আহ টানি নি তুৰ্কীয়া জটিলতাৰ মেৰপাকত পেলাবলৈ ভাল পাওঁ। ই অকল মোৰেই নহয়, সমগ্ৰ পুৰুষ জাতিটোৰে এটি বদগুণ।

মই আশ্ব প্ৰসাদত ফাঁহে। অতি নিভীকভাৱে আত্মীয়তাৰ দাবী লৈ মিনি এগুৰুজ্ঞৰ চকু ছুটিৰ সৰণ স্বৰ্ছ দ্যোতিখিনি লৈ মই একেধৰে চাই থাকোঁ।

এটি জটিল কথা সৰল, স্বচ্ছ, স্পষ্টভাৱে কৈ দিবলৈ প্ৰাণত তদুপা বাসনা ওপজে। কিন্তু সন্তৰ্ভৰ প্ৰাচীৰত সি বাধা পাই বৈ যায়।

ৰামকৃষ্ণ মিশ্যনৰ কাণেৰে, বিজুলিৰাহৰ তলে তলে, “প্ৰেছ ইংলছ ফল্টলৈ” বোৱা লুঙলুঙীয়া শাহকুৱা ঠেক বাটটো।

টকলা পাছাবৰ ওপৰত জনা বাইনিৰ বহন পথাৰখন। আকৌ ঘন সৰণৰ শাবী।

পৰিশ্ৰমত মিনি এগুৰুজৰ চকুৰ ভাৰকা ছুটি আৰু বেছি বহু হৈ জলি উঠে। নাকৰ পাহ ছুটি আৰু বেছি প্ৰস্ফুৰিত হয়। গালৰ হেঙুলীয়া আভা আৰু বেছি মনোলোভা হৈ বিৰিঙি পৰে। পুলকত কথাৰ অমৃত নধৰা হয়। গোটেই অঙ্গতে বাসনাৰ প্ৰবল অনলশিখা ধোৱাঁপ ধৰে।

ছয়ো গৈ যোৰ পাতি নিজৰাৰ ওপৰত বহল শিলটোত বহোঁ-গৈ। মিনি এগুৰুজ ভৰিব জোতাযোৰ খুলি নিজৰাৰ পানীত ক্ৰান্ত, বস্ত্ৰান্ত ভৰিব আঙুলিকেইটি মেলি দিয়ে আৰু গুপ্ত নিপোটল আঙুলিকেইটিৰে পানীৰ ওপৰত চৌ তোলে। বহু পানীৰ দাপোনৰ মাজেদি মই সেই শোভা চাই চাই তৰুৰ হৈ বহি থাকোঁ।

মিনি এগুৰুজ মোৰ গাত ঢকা মাৰি মোৰ তদ্ব্যস্ততা ভাঙি দি সোধে—আপুনি কৱিব দৰে ইমান ভাবে কি ?

মই নিজৰাৰ তলৰ কুকণ্ডৰ হিৰ নিশ্চল দ ঘন ক'লা পানী-খিনিটলৈ চাই চাই চিত্তাৱিষ্টৰ দৰে কণ্ঠ—ভাৱো, সৌন্দৰ্য্যই যাত্ৰুক ইমান বিহ্বল কৰে কেলৈ, ছৰ্জল কৰে কেলৈ ? তাৰ ঘনৰ লুপ্ত আদ্য অস্তচেতনাবোৰ আকৌ জগাই তোলে কেলৈ ? অসীম অপৰিমেিত সৌন্দৰ্য্যৰ আগত যাত্ৰুহে তাৰ লিকা, লভ্যতা, সংসাৰ সকলো পাহৰি গৈ আকৌ সেই আদ্য পৃথিবীৰ প্ৰথম প্ৰভাতৰ উদ্ভূত নিবন্ধন মানৱ শিঙটো হবলৈ বিচাৰে কেলৈ ?

মিনি এগুৰুজ ছুটালিডৰা হাঁহিৰে মোৰ চকুলৈ চায় আৰু বহি জৰলৈ গা তেলি বহে আৰু সোধে—কেনে লাগে ?

মই অনিশ্চয়তাত পৰি সোধো—কি ?

মিনি এগুৰুজো সেই একে টুটালিডৰা হাঁহিৰে কয়—নিজৰাৰ তলৰ কুকুৰৰ পানীখিনি ?

মই মিনি এগুৰুজৰ চকুলৈ আবেশলডৰা দৃষ্টিৰে চাই কওঁ—অতল স্বৰূপ, ঘন, নিবিড়, যক্ষ্মাঙ্গী ।

মিনি এগুৰুজো মোৰ হাতৰ সাৰাধি লৈ শেলুৰে ধৰা, ভিক্কা শিলৰ কাষে কাষে বগুৰা বাই, ঢেকিয়াৰ হাবি ভাঙি ভাঙি, জুৰিব পাৰত আহি থিয় হয় । ভিঙা দুবৰিব ওপৰত থিয় হৈ ভৰিব জোতাঘোৰ পুলি শেলাই হাতত ধৰি আক ধৰি—গুদা ভৰিত ভিঙা ঘাহৰ সজীৱ পৰাখখিনি বৰ ভাল লাগে । তাত যেন গোটেই শৰীৰকে উতলা কৰি অনা হ'ব কৰি অনা এটি মাদকতা আছে । সটাকৈয়ে জুৰিব কাষত পানী হুগলীত গুদা ভৰিৰে খোজ কাঢ়ি কাঢ়ি মিনি এগুৰুজ উতলা হয়, অধোবা হয়, চকুলা হয় । উপাচতে টাঁহ হাঁহি মোৰ গাত ধৰি বাগৰি পৰে, ভাগৰি পৰে, হালি পৰে, উতলি পৰে । উৰনীয়া পখিলাৰ পাছে পাছে লক হোৱালীৰ দৰে লৰি যায় আৰু যোকো টানি নিয়ে । চুকি নোপোৱা বগুৰা ফুল ঝাঁজুৰি ছিটিকিলে বহু কৰে; নোৱাৰিলে মোৰ হতুজাই ছিটায় । দুবনীয়া শিলঙটি বে.চ ৭ বাই ফুটলি ০.৪ আৰু মোৰ গাটো নহলে পানী লৈ দিয়ায় ।

হাঁহি হাঁহি মিনি এগুৰুজো জুৰিব মাতলৈ শিহৰ ওপৰে ওপৰে লৰি যায়। খোপনি হেৰাই পিছলি পৰিব খুজিলে মোক চিঞৰি মাতে। ওচৰত গৈ পিয় হলে, গোটেই গাৰে ভৰ দি মোক পেলাব খোজে। মই পৰিব খুজিলে মোক টানি তোলে, হাঁহে, মিছাকৈ ভয়তে চিঞৰে। তয়ো ধৰাধৰি কৰি কোনো বকমে পাব হৈ আহে। পৰে পৰোঁক নপৰি কথমপি বৈ যাওঁ।

ভাগৰি জুগৰি মিনি এগুৰুজো আহি দৌল দি ঘাইনিঙ অৱল হৈ গুই পৰে। ময়ো আবেলত কাবত বহি আশ্ৰয় লওঁ। গুই গুই সৰল গছৰ শুকান পাতবোৰ মিনি এগুৰুজো হাতেৰে শুদ্ধি কৰি শুভে। শুদ্ধিবোৰ ত্ৰয়োখন হাতৰ মাজত লৈ হাঁহি হাঁহি, বুখেৰে কু দি বতাহত উৰুৱাই দিয়ে, মোৰ বুখলৈ মাৰি পঠিয়ায়, নিজে নিজে চুলিৰ মাজত সানি ৰয়। লেতেৰা কোৱা বুৰটো মোৰ কোণাৰ ওপৰত আনি তুলি দিয়ে আৰু চুলিৰ মাজৰ পৰা পাতৰ শুদ্ধিবোৰ বাচিবলৈ কয়।

মই বহি বহি বুৰটো কোণাৰ ওপৰত তুলি লৈ বৰ মতনৰে চুলিবোৰ লিৰিকি-বিদাৰি শুকান পাতৰ শুদ্ধিবোৰ বিচাৰো। বি'ব এগুৰুজো একোবেলি বৰ স্তম্ভিতৰে বুৰটো মোৰ কোণাৰ ওপৰত পেলাই ৰ'ৱ আৰু একোবেলি হঠাতে বিছোৱা কৰি হাঁহি হাঁহি বুৰটো ছোহোকাই টানি লৈ যায়। কিছুশৰ নিশ্চিত ভাৱে

চুলিবোৰ চৌৰ দৰে মোৰ কোলাৰ ওপৰত মেলি থয় আৰু কেতিয়াবা আচৰিতে মূৰটো তুলি আঙুলিৰ মাজৰ পৰা চুলিৰ কোছাবোৰ একটাই হাঁহে।

মিনি এগৰকজৰ চুলিৰ যদিৰ গন্ধ মোৰ সৰ্ব্বাঙ্গত লাহে লাহে উপচি পৰি মোক মতলীয়া কৰে। মোৰ হাতৰ আঙুলিৰ ভিতৰত নিহিত শক্তিবোৰ সজাগ হৈ উঠে। মোৰ ছয়ো হাতৰ আবেশ বন্ধন ক্ৰমে দৃঢ় হৈ যায়।

হাজাৰ চেষ্টা কৰিও মিনি এগৰকজে মোৰ ছয়ো হাতৰ কঠিন বান্ধ মোকোলাই আৰু মূৰটো মোৰ কোলাৰ পৰা একটাই নিব নোদাৰে।

মিনি এগৰকজে তপালি হাঁহে, কেবল হাঁহে। হাঁহি হাঁহি যেন অজ্ঞান হবলৈ বিচাৰে। আউলী খাউলী হৈ সিঁচৰতি হৈ পৰা চুলিবোৰৰ ফাৰ্কেদি হাঁহি হাঁহি এবেলি মোৰ চকুলৈ চায় আৰু নাহাঁহিবলৈ চেষ্টা কৰে।

মিনি এগৰকজৰ মূৰটো জ্বল হৈ, ভাগৰি হাব মানি মোৰ কোলাৰ ওপৰত পৰি থাকে।

মিনিৰ নাকৰ ঘন নিংগে স্তম্ভ জ্বলিৰ পাৰৰ শীতল পদুম বহাৰখিনিও উত্তলা কৰি হোলে।

আক এসপ্তাহ অতিবাহিত হৈ যায়। তথাপি লতিকাহঁত নাই। যেন অহাৰ কোনো লক্ষণে একেবাৰে নোহোৱা হয়।

সজোৱা ঘৰটো হতান হৈ পৰি থাকে। মই তালৈ যেন লক্ষ্য নকৰি অইন কিবা এটা ভাবো। ভাবো, সদায় সকলো সময়তে থাকো। উৎকৃষ্ট, উদ্ভাৱন হৈ ভাবো; কিন্তু তাৰ মীমাংসা বেন মোৰ ভাবনাতে যায়। কেতিয়াও একো গঢ় লব নোৱাৰে।

মিনি এওকৈ সকলো লক্ষ্য কৰে, কোতুলৈ দেখুৱায় আৰু লোখে—আপুনি ইমান বিহ্বল হৈ সদায় নো ভাবে কি ?

মই পৰাপক্ষত উত্তৰ নিদিওঁ। কিন্তু অগত্যা নিদি নোৱাৰিলে কওঁ—ভাবো লতিকাৰ কথা। তেওঁ অতি সহজতে তাৰ প্ৰতিবাদ কৰে আৰু কয়—কিন্তু আপুনি লতিকাৰ কথা ইমান ভাবিব কিয় ? লতিকাৰ কাৰণে বেছিকৈ ভাবিবলৈতো লতিকাৰ স্বামী আছে। আপুনি তেওঁৰ এজন ওচৰ সৰ্বস্বীয় মানুহহে।

প্ৰাণৰ কষ্ট আবেগ যেন বোধি ৰাখিব নোৱাৰি মই হঠাতে কৈ পেলাওঁ—কিন্তু লতিকাৰ স্বামীয়ে বৰ্তমান লতিকাৰ কথা ভাবিবলৈ এৰি দিছে, নাভাবে। তেওঁ অইন এঠাইত প্ৰেৰণ কৰে।

মিনিৱে অতিকৈ কোতুলৈ দেখুৱাই কয়—অসম্ভৱ; অস্বাভাৱিক। যিযাৰ প্ৰমাহ পূৰ্ব নোহওঁতেই এনেকুৱা কথা এটি মই বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰো।

মই কথাৰ শুকনু বাধি প্ৰতিবাদ কৰি কওঁ—কিন্তু তথাপি সকলো সম্ভৱপৰ হৈ গৈছে। মই লতিকাৰ স্বামীৰ নিজৰ মনৰ স্বীকাৰোক্তি

পাইছো। মই জানো, লতিকাব স্বামীৰ অমলিন মনৰ ভিতৰত লি-
কাৰ বিয়াৰ ভাগেয়ে কোনো প্ৰকাৰৰে বিকৃতি নাছিল। লতিকাব
বিয়াৰ এসপ্তাহ পিছলৈকেও তাত সেই একে পৱিত্ৰতাই বিৰাজ
কৰিছিল।

মিনি এওকজে বেছি উৎসুকতা দেখুৱাই সোধে—তাৰ পিছত ?

মই সেই একে সুৰৰ গান্ধীৰ্য্য লৈ কওঁ—তাৰ পিছত, অতি
অকস্মাতে তেওঁৰ সকলো সজ্ঞানতা, চেষ্টা, পুৰুষাৰ্থৰ বিপক্ষেও তেওঁ
এগৰাকী অজ্ঞাতা সম্পূৰ্ণ অপৰিচিতা গাভৰুৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হৈ যায়,
এটা আকস্মিক ঘটনাৰ ভিতৰেদি। বেলেগ কুলৰ, বেলেগ ধৰ্ম্মৰ,
সম্পূৰ্ণ বিভিন্ন পৰিপৰ্শিকতাৰ মাজত প্ৰতিপালিত যুৱতীৰ।

ভেনেহলে তেওঁ এতিয়া লতিকাক এৰিব বা অৱজ্ঞা কৰিবলৈ
বিচাৰিছে ? —মিনি এওকজে চিন্তিত হৈ সোধে।

মই স্পষ্টভাৱে উচ্চাশেৰে কওঁ—বিচাৰা নাই আৰু তেওঁ কোঁত-
য়াও নাবচাৰেও। সেইখিনিতেই তেওঁ ভাঙিব নোৱাৰা এটা ডাঙৰ
সমস্যা আহি পৰিছে। তেওঁ লতিকাক এতিয়াও আগৰ দৰে সমান
ভাগ পায়, মেহ কৰে, পুতৌ কৰে। লতিকাব প্ৰতি তেওঁৰ মৰম
চিন্তা এতিয়াও অধিনিষ্ঠামানো সলনি হোৱা নাই। সেই কাৰণেই তেওঁ
বিচাৰিছে এটি দোমোকাৰ বাট, এটি মাজ স্তুতি, দুটি পৰম্পৰ বিবোধী
মনস্তত্ত্বৰ ভিতৰত এটি স্থিৰ মীমাংসা।

মিনি এওকজে যেন সমস্যাৰ ভিতৰত অকণো প্ৰৱেশ নকৰাকৈয়ে
এনেয়ে কয়—যদি সেয়ে হয়, ভেনেহলে তাৰ নিষ্পত্তি অতি সহজতে
আপোনা আপুনি ওলাই আছে। প্ৰেৰ আৰু বৈজ্ঞানিক সবল দুটা
সহায় পৰম্পৰ বিভিন্ন বস্তু; যদিও আমি সকলো সময়তে দুপকৈ

আৰু বগেৰে ছয়োটিকে একে ঠাইতে আবদ্ধ কৰি ৰাখিব খেতিয়া।
লতিকাব স্বামীৰ বেলিকা যদি ছয়োটি ইমান সহজতে আৰু কোনো
বিবাদ নোহোৱাকৈ বিভিন্ন হৈ পৰিছে, তেনেহলে তেওঁৰ প্ৰকৃত
কঠোৰ হব, সিহঁত ছয়োটিকে সেইদৰে সদায় কোনো অন্যায় নবৰাকৈ
বিভিন্ন কৰি ৰখা।

মই আবেগেৰে প্ৰতিবাদ কৰি কওঁ—কিন্তু সেইটো যে সম্পূৰ্ণ অসম্ভৱ
মিন। কল্পনাত হলেও বাস্তৱত একেটি মন্দিৰত কোন্মাতো দুখানি একে
প্ৰতিমাৰ পূজা সম্ভৱপৰ নহয়।

মিনি এগৰাকৈ উদ্ভাৱণে তালৈকে প্ৰত্যাহ্বান দি কয়—একে
মন্দিৰত যুলি আপোনাক কলে কোনে? সামৰণ দৃষ্টিত আপুনি
একে দেখিলেও ছয়োটি বস্ত্ৰৰে পৰিষি আৰু বৃদ্ধ চকুৱে অকণীয়া।
গৃহিণী বুলি যাৰ লগত আপোনাৰ মধ্যস্থতাৰ হ'ল তালৈ আপোনাৰ
গৃহৰ মাজত। গৃহ বুলিলে ঠিক যিটো আয়তন উপলব্ধি কৰা যায়,
ঠিক তাৰ ভিতৰত। কিন্তু মৰমৰ অৱস্থাতো আপোনাৰ কি দেখা,
কি বন্ধু, তাৰ পূজাৰ কোনো নিদৃষ্ট স্থান নাই—আপোনাৰ অন্তৰৰ
অসীম, অনন্ত মৰমৰ সকলো কেন্দ্ৰতে তেওঁ বসব পাৰিব।

উচ্ছ্বাসেৰে কথাষাৰ শ্ৰেণ কৰি মিনি এগৰাকৈ ততাত মাৰ
চকুলৈ এবলি চকু তুলি চালে আৰু কিছুদূৰ চালে গাজত, সজা-
তত চকুটি নমাই নি জড়িত কণ্ঠেৰে কলে—মোক ক্ষমা কৰিব,
তৰ্কৰ চলতে ভুল কৰি মই “আপুনি” বুলি কৈ পেলাইছোঁ। অৱশ্যে
আপুনি নহয়। লতিকাব স্বামীৰ কথাহে মই কৈছিলো।

বিস্মৃত চিন্তে মই কেৱল মিনি এগৰাকৈ চকুলৈ একে দৃষ্টিৰে
চাই বুলো। অব্যক্ত অন্তৰৰ ব্যথা আৰু বেদনাত বুৰব পৰা এটা
কথাও মোৰ সৰি নপৰিব।

আক কিছুদিন বাগবি যায় । মিনি এওকজে যেন আক্ৰোশ কৰি
কৰি মোক সদায় অবিবল অহুৰোধ কৰিবলৈ ধৰে, লতিকাক মাতি
পঠিয়াবলৈ । লগতে লতিকাৰ স্বামী আৰু তেওঁৰ বান্ধবীকো । সদায়
মোক তৰ্ক কৰি বুজায়, মই যিটো সমস্যা মীমাংসাৰ অতীত বুলি ভাবিছো,
তাক অতি সহজতে তেওঁ সমাধান কৰি দিব পাৰে । অকল তেওঁক
লাগে লতিকাক, লতিকাৰ স্বামীক আৰু তেওঁৰ বান্ধবীক ।

মই তথাপি বাধা দিওঁ আৰু কওঁ—সি সম্পূৰ্ণ অনন্তৰ কথা,
মিনি । জগতত বহুতে তেনে চেষ্টা কৰিছিল; কিন্তু কোনেও কৃত-
কাৰ্য্য হ'ব পৰা নাই । এজন পুৰুষ দুগৰাকী তিৰোতা, দুজন পুৰুষ
এগৰাকী তিৰোতা—ই জগতত আৱহমান কালৰ পৰা চলি থকা
“চিৰন্তন ত্ৰিভুজৰ” । চিৰন্তন দিক্ চক্ৰবালৰ দৰে ই সদায় আছে
আৰু সদায় থাকিবও । বিবাহ বন্ধ এনে এটা সীমাহীন অনিৰ্দ্ধিষ্ট
বন্ধ যে তাৰ দোহাই দি বিবাহিত পত্নীয়ে স্বামীৰ ওপৰত বাস্তব,
কাল্পনিক “সৰ্বস্বত্বে” দাবী কৰে । তাৰ এখনিষ্টামানো আন
কাকো কতো এবি দিবলৈ সক্ষম নহয় । বান্ধৱৰ বন্ধুই নালাগে
বন্ধু বন্ধুও বিবাহিত পত্নীৰ মনত এটা ঈৰ্ষাৰ বন্ধ ।

মিনি এওকজে তথাপি হাব নামানে আৰু কয়—ঈৰ্ষা আদিয়
বান্ধৱ এটা প্রাচীন বিকৃত অহুত্ব । শিক্ষিত প্ৰগতিশীলা, আধু-
নিক দাবীয়ে তাৰ অস্তিত্ব অস্বীকাৰ নকৰে । তেওঁ জানে, লতিকা
শিক্ষিতা, উদাৰ, অতি বহল মনৰ ছোৱালী ।

মই পৰাস্ত হৈ কেৱল হাহৌ। যিনি এওকজে ভাণি অহুৰোধ
নেৰে।

অগত্যা হাব মানি মই হঠাতে এদিন সন্মতি দি পেলাওঁ। যিনি
এওকজ আনন্দত অধীৰা হয়!

লতিকা আহে। লগত মোৰ সৰু ভনী ইলা আৰু মাকুদেৱী।
মিনি এওকজে ইচ্ছা কৰিয়েই নিজে ঘটৰ টেনচনলৈ আগবঢ়াই
আনিবলৈ নাযাওঁ বুলি কলে। কাৰণ, সন্ধিয়া হঠাতে আহি ওলাই
লতিকাক বিস্মিত কৰা তেওঁৰ অভ্যুদয়। মই অকণো তাত বাধা
নিদিওঁ। বৰং সন্মুখত ডাঙৰ বিপদ এটাৰ পৰা বক্ষ্য পৰা যেন পাওঁ।
ক্ৰমান্বয়ে মিনি এওকজৰ কথা ভাবোতে ভাবোতে মোৰ অন্তৰত
চৰ্ছলতা আহি পৰে।

লতিকা আহি ঘৰত উঠিয়েই মোক একেবাবেঅতিষ্ঠ কৰি তোলে।
বিয়াৰ ঠিক এমাহৰ পিচৰ মিলন—বাধাৰ অন্তত ভেটা ভঙা
যৌৱনৰ অকুৰন্ত সন্ধ্যাৰ লৈ মোক বিহ্বল কৰি পেলায়। মোৰ
ঘৰত প্ৰথম পদাৰ্পণ কৰিয়েই মোৰ ওপৰত গৃহিণীৰ, সন্ধিনীৰ মৰম,
দোষাখ্যা আৰু কৰ্তৃত্ব চলাবলৈ উদ্ভূত হৈ উঠে। লতিকাই সীতাকৈ
এডালি পল্লৱিত লতিকাৰ দৰে মোৰ দেহত মেৰাই নিজৰ সখা
হেৰুৱাবলৈ সুযোগ বিচাৰি জৰ্জৰিত কৰি তোলে।

মই অকল পলাই হুৰো, আঁতৰি হুৰো, ভালকৈ কাৰ চাপি
হাব নোৱাৰো। অদৃশ্য এটি আত্মাৰ ব্যৱধানত মোৰ বাট ভেটি
ধৰে।

জিকাই সহজ সবলভাবে মুকলি অন্তৰেৰে আহি মোৰ ওচৰত
হাবিাস কৰি দিয় হয়। মই লুকাই পলাই গৈ মোৰ ভ্ৰূয়াবৰ
ভিত্তৰ স্তমাই থোৱা মিনি এণ্ডকজৰ বাষ্ট ফটোখনি চাওঁ আৰু
ভান্দো।

কিন্তু ভাবি ভাবি একো পাব নাপাও। শেষ হৈ যোৱা দিনৰ
নিৰণ শিখালৈ চাই চাই, মিনি এণ্ডকজ আহি ওলোৱা ঘটনাটো
মনতে বসুনা কৰি, মই ভয়ত উচপি উঠো।

মাজৰ একোৰ লাহে লাহে গঢ়ি আহে। পথৰ ক্লান্তিত অধীৰ
হৈ পৰি তাই আৰু ইলাই সোণকালে পাটীৰ আশ্ৰয় লয়গৈ।

চৰমিত শাৰী শাৰী পাহাৰৰ স্তোৰ পৰা সন্ধিয়াৰ দিপাৰ্ছিতা
চৰি উঠে। সৰল গাৰ দন বেথা বাৰিৰ একোৰ মঠীৰ লগত ক্ৰমে
মিলি হৈ যায়। পাহাৰৰ গায় চাই বগাই উঠা তবোৱা পকোৱা
নেদৰ্শ্য আভিৰূত ২০ দৰিৱংগত অস্তিত্ব হৈ নেদেখা হয়।

খিঁড়নীৰ পায়ত 'ময়'ত জিকাই কোনোদিনে নেদেখা সেই
নিহক, নিবিড় দৃশ্যলৈ তলত হৈ চাই থাকে। ময়ো কাষতে থিয়
হৈ মোৰ নিজৰ চিত্তৰ মাণ্ডলত গৈ থাকো।

ভাৰ্য্যতে ২০ দাঁতে মোৰ মনলৈ এটা দৃঢ়তা আহে আৰু ভবি-
ষ্যৰ বাবে সন্দেহবশত 'কু' চাতি লিকাক মোৰ নিজৰ কোঠালীলৈ
ওপৰতাই নিষ্ঠ আৰু ভ্ৰূয়াৰ গুল মিনি এণ্ডকজৰ ছবিখন হাতত
লৈ লোৱা—'নয়' এণ্ডক 'চিন' পোৱা ? ভোমাৰ সৰুকাৰে পৰা
ডালৰ বন্ধ বুলি মই অন্তঃ গম পাও।

জিকাই ছবিখন হাতত লৈ যথেষ্ট কোতুক দেখুৱাই যে আৰু
সোধে—কিন্তু আপোনাৰ হাতলৈ ই আহিল কেনেকৈ ? মই

জানো, আজি চাৰিবছৰ মিনি মাদ্ৰাজত । তাইৰ ডাঙৰ বায়েকৰ লগত ।

কৌতূহল অথবা বঢ়াবলৈ চেষ্টা নকৰি মই বহুসী ভাঙি দি ক'লো—তেওঁ বৰ্ত্তমানে গিলঙত । আমাৰ ঘৰৰ পৰা বেছি দূৰৈত নহয় । আৰু বোধকৰো, এই মুহূৰ্ত্ততে তোমাক লগ পাবলৈ এইখিনি ওলাবও পাৰে । তাৰে আগ জাননী দিবলৈ মোৰ হাতত ছবিখনি আছে ।

মিনি এগুৰুজক ইমান আকণ্ঠিকভাৱে লগ পোৱাৰ অনন্তত লতিকাই মোক কৰিবলগীয়া সকলো প্ৰস্তুতি পাতিব গ'ল । কেৱল উচ্ছ্বাসিত হৈ বন্ধুৰ গুণ গান কৰি ক'লে—‘মিনিজনী নিভীক, পোন-পতীয়া আৰু স্বাধীনচিতীয়া ছোৱালী । তাইৰ নিজৰ এটা ব্যক্তিৰ বা বিশেষত্ব আছে । পানীৰ দৰে যি পাতলৈ ঢোৱা হয় সেই পাতলৈ গঢ় লোৱা বিশ্ব মিনি সাধাৰণ ছোৱালী নহয় । মিনিৰ লগত বন্ধুৰ তেওঁৰ অতি সৰু কালৰে । তেওঁ নিশ্চয় জানে, মিনিয়ে কেতিয়াও তেওঁক পাহৰিব নোৱাৰে । তেওঁ অতি খলৰ গুনি কেতিয়াও মিনি নহাকৈ থাকিব নোৱাৰে । যদি সচাকৈ তেওঁ মিনিৰ লগ পায়, তেনে হলে অতি আনন্দৰে তেওঁ দিনকেইটা গিলঙত কটাব পাৰিব ।

ইচ্ছা থাকিলেও লতিকাৰ উচ্ছ্বাসত মই বাধা দিব নোৱাৰিলো । প্ৰাণৰ উৰ্বেলিত আবেগৰ ধৌকি-বাধৌকিৰ পৰা কোনো সংলগ্ন ভাৱৰ বাক্য মোৰ মুখেৰে স্কুটি নোলাল । কেৱল অসহায় দৃষ্টিৰ লতিকাৰ চকুত জলি উঠা পুলকৰ বিজুলীখিনিলৈ মই চাই ব'লো ।

“লতিকা” বুলি উচ্ছ্বাসত চিঞৰি কৰবাৰ পৰা এডাটি তাঁত বাঁ মাৰলীৰ দৰে মিনি এগুৰুজৰ কোঠালীৰ ভিতৰলৈ সোমাই আহিল

আৰু ঘৰৰ সকলো পাৰি-পাৰ্শ্বিকতাৰ এটা নতুন সলনি আনি বন্ধুৰ ডিঙিত সাৰটি ধৰিলে। লতিকায়ো সেই কথা উচ্ছাসত আন কি মোৰো অস্তিত্বলৈ পাহৰি গৈ বন্ধুক নিজৰ বুকুলৈ সাদৰি আনিলে আৰু বহু দিনৰ সঞ্চিত মৰম স্নেহ উজাৰি দিবলৈ চেষ্টা কৰিলে।

মই নিজেও নিজৰ অস্তিত্ব পাহৰি গৈ সেই দুয়ো বন্ধুৰে মোহাৰ্দ্দ্য প্ৰীতি, আবেগ, আনন্দ, বগৰ নিশ্চল শিলৰ মূৰ্তিৰ দৰে একেধৰে চাই থাকিলো; আৰু বহুপৰ সেইদৰে চাই চাই শিলৰ মূৰ্তিৰ নিচি নাকৈ এবেলি বঠিন হৈ বহু বৰ্ষেৰে মাতিলো—মিনি এণ্ডকজ !

কেবাবেলিও মোৰ মাত উৎপেক্ষা কৰি মিনি এণ্ডকজে অতি অনিচ্ছাৰে যেন এবেলি মোৰ চকুলৈ চকু তুলি চালে আৰু উলাহেতে নিচেই সৰু ছোৱাণাৰ দৰে জ্বৰৰ বকৃত ভঙ্গি উলিয়াই কলে—মিষ্টাৰ চলিহা !

অতি অচৰিত, অদ্ভুত কিবা এটি কথা শুনাৰ দৰে লতিকাই বন্ধুৰ ডিঙিত ধৰি অসংযত ভাব ধৰি হাঁহিবলৈ ধৰিলে। আৰু বন্ধুৰ দুয়োটি ঠুঠ হাতেৰে টিপি ধৰি, এটি এটি কৈ কবলৈ লিকালে—মিষ্টাৰ চলিহা নহয় আঁকবী—ডক্টৰ বকৰা। এম পি বকৰা এম-বি ডি পি-এইচ। মোৰ....মোৰ....

মিনি এণ্ডকজে-অতি দ্বিধাত, সঙ্কোচত ভীষণ ভয়ে ভয়ে মোৰ চকুলৈ চাই, কষ্টেৰে কথাষাৰ কোনোৰকমে সম্পূৰ্ণ কৰিলে—তোৰতোৰ....অৱশ্যে স্বামী।

তাৰ পিচত কিছু চঞ্চলতাবে, কিছু ব্যস্ততাবে, কিছু অন্তৰৰ খেলি-মেলিত, লাজেৰে বুঙাবে, বৈ বৈ মোৰ চকুলৈ চাই, হাঁহি হাঁহি কলে—কমা কৰিব ডক্টৰ বকৰা। আপোনাৰ নামটো মই তুলকৈ জানি-

ছিলো। কিন্তু মোৰ নামটো বোধকৰো গুৰুতকৈ জানে। মই মিনি এণ্ড-কৰ্জ—লতিকাৰ প্ৰিয় বন্ধু। ইজা কৰিলে আপুনিও বন্ধু বুলি ভাবিব পাৰে।

তাৰ পিছদিনা বাতিপুৰা। ফুলনিৰ মাজত সেই ভেনেটাৰ সৰু টিপয়খন আৰু সমুখত চাহৰ সৰঞ্জামবোৰ, দুবত পাহাৰৰ ওপৰত জ্বলিকি উঠা নতুন স্কুৱাৰ কুমলীয়া পোহৰৰ ছাঁ।

লতিকাৰ চকুত তেতিয়াও টোপনিৰ জড়িত আৱেশসনা দুই-এডাল আউল ভঙা চুলি এনি-তেনি চকুৰ ওপৰত বাগৰি পৰি আছে।

লতিকাই মোৰ সমুখত চাহৰ পৰিবেশন কৰি থয়। মই, অসুখসেবে কাপটো নোৰে হাতত লওঁ আৰু লাহে লাহে সন্ধোচেৰে সোধো—মিনি জনী বৰ মুকলীমুৰীয়া সৰহৰহা ছোৱালী। তুমি নিশ্চয় কাৰ্ল ইমান আচৰিতে লগ পাই বৰ সুখ পাইছিল।

লতিকাৰ উত্তৰ আহে—সুখেই নহয়, পুলকতে নিজকে নিজে পাহৰি গৈছিলো। খিলঙলৈ আহি যে মিনিক লগ পাম মই সপোনতো নভবা কথা। মই জানিছিলো তাই মাদ্ৰাচতে ইমান দিন আছিল। খিলঙলৈ আহি তাই এবছৰ হ'ল পঢ়িছিল মই তাৰ খবৰকে নাপাইছিলো।

অলপ নিবৰতা। কাপ, প্লেট, চামুচৰ সজীৱ হুং হুং শব্দ। মই নিজেই সেই নিবৰতা ভাঙি আকৌ প্ৰশ্ন কৰো—পঢ়িছিল বুলি কলা যে? বোধকৰো মিনি এতিয়াও ইয়াতেই পঢ়ে। অন্ততঃ প্ৰদে বুলিয়েই মই এতিয়াও জানিছিলো।

লতিকাই উত্তৰ দিলে—পঢ়িলেও আৰু ইয়াত নপঢ়ে বুলি কালি তাই মোক কলে। কিবা কাৰণে আকোঁ তাই মাদ্ৰাজলৈ যোৱাটোকে ঠিক কৰিবলগীয়া হৈছে হেনো। আজিয়েই তাই শ্বিলং এৰি যোৱাৰ কথা। মাত লগাবলৈ সময় কৰিব নোৱাৰিব বুলি কালি ৰুতিয়েই মোক মাত দি গৈছে।

এইবেলি বহুপৰ ভাঙিব নোৱাৰা গধুৰ নিৰবতা। আনকি কাপ পেটে, চামুচৰ শব্দও শুন হৈ নিস্তৰ্দ্ধ হয়।

সেই কুৎচিৎ মোনতা ভাঙি ময়ে বহু যত্নেৰে আকোঁ ক্ষীণ হুবে কণ্ঠ—তেনেহলে মিনিয়ৈ এবেলি মোক মাত লগাই যোৱা উচিত আছিল। সেই তুমি মোৰ নামটো সুধৰাই দিয়াৰ পিছত, যি তোমাৰ লগত কথা পাতি পাতি ভিতৰ কোঠালীলৈ সোমাই গল, তাৰ পিচত মোৰ লগত আৰু দেখা দেখিয়েই নহল। ময়ো তোমালোকৰ গল্পৰ কিবা বিধিনি ঘটে বুলি কোনো প্ৰতিবন্ধকতা নজন্মালে। যোৱাৰ সময়ত মিনিয়ৈ নিশ্চয় মোৰ কথা একো কৈ যোৱা নাই।

লতিকাই মূৰ জোকাৰ কলে—নহয়, কৈ গৈছে। আপোনাক কৰলৈ কৈছে যে তাই যি বিষয় এদিন সম্ভৱপৰ বুলি আপোনাৰ লগত তক কৰিছিল, তাই তাত হাৰ মানিছে। আপোনাৰ ওচৰত পৰাজয় স্বীকাৰ কৰিছে আৰু তাৰ বাবে তাইক ক্ষমা কৰিবলৈ অনুৰোধ কৰি গৈছে।

তাৰ বহুদিন পিছৰ কথা। প্ৰাণৰ স কলো উদ্ধাম, উত্তেজনা, শূহা কলিৰ সৌভত স্থবিৰ হৈ আহিছে। জীৱন কোনোৰকমে জটিল নহয়

গতিত পৰি মান্নাক্ৰান্তা ছন্দত বাগৰি গৈছে। লতিকায়ো লাহে লাহে মোৰ ওপৰত কৰা সহজ কৰ্ত্তব্যৰ আনন্দ এবি দি চাৰিটি লৰা-ছোৱালীৰ শাসনভাৱত বেছি মনোনিবেশ কৰিছে।

.. মই তথাপি সেই অচল টকাটিৰ কথা পাহৰিব পৰা নাই।

কেতিয়াবা সময় পালেই তাৰ কথা নিবন্ধে মই ভাবো আৰু গতিকাৰ ভ্ৰূয়াৰ ওপৰত থিয় কৰি ধোৱা, যিনি এওকজৰ ধোৱা লাগি প্ৰায় উঠলি যোৱা বাষ্ট ফটোখনি চাই চাই চিন্তা কৰো, যিনি এওকজে যে এদিন কৈছিল—জীৰ্ণ আদিম মানৱৰ অতি পুৰণি এটি বিকৃত অনুভূতি। শিক্ষিতা, উদাৰমনা নাৰীয়ে তাক অধীকাৰ কৰে—সেই কথাযাৰিত কোনো সত্যতা আছেনে?

জাহ্নবী

ৰাতিপুৱা লক্ষ্য কৰি, আহি, পোনে পোনেই ঘৰত সোমাই
দৈনিক কাকতখন মেলি লৈ, এনেই ওপৰে ওপৰে আখৰৰ ওপৰত,
চকু ফুৰাইহোঁহি মাথোন, এনেতে দেখা এগৰে হাতত এটা জপা
ছিগাবেট হপি হপি মোৰ পঢ়া-কোঠালিৰ ভিতৰত সোমাই চকী
এখন টানি লৈ বহিল।

সচৰাচৰ পৰিপাটি সাজ-পাৰৰ, পৰিবৰ্তে, এগৰৰ দেহত আৰু
পৰিচ্ছন্ন এটা শিথিলতাৰ আৰু উদাস ভাৱৰ আৱেশ দেখি, মই
সন্মোহন কৰি স্থৰিলোঁ,

“এগৰ, ৰাতিপুৱাই এনে কৰি-বেশে ওখালা কলৈ ২ চুৰিয়াত
ভাল ইটী নাই, ভৰিত ওদা ছেঙেল, গাত উকা কাষিজ, মূৰ
চুলিও অৱতত আউল-বাউল—তাৰ ওপৰিও ক্লাহত আজি অল্পশিত।
তোমাক দেখিলেই কব পাৰি, যেন ওৰে ৰাতি কিবা এটা উগ্ৰ
কল্পতাৰ চৰ্চ্চা কৰি এতিয়াহে মাথোন এটি অৱসাদৰ জড়তা লৈ
উঠি আহিছা।”

এগৰে এটি নিস্তেজ ইঁহি মাৰি, ছিগাবেটৰ পোৰা ছাইখিনি
‘এছ-ট্ৰে’ত পেলাই ধোৱাৰ লগে লগে, ‘এছ-ট্ৰেখন’ জাবুকৰ দৰে

আঙুলিৰে টেবিলৰ ওপৰত লাহে লাহে বুৰাই বুৰাই বিয়াদৰ তৰত কলে,

“কবিতা নহয়, বজ্জিৎ ! বাস্তৱে মোক আকৃতি অলপ জৰ্জৰিত কৰি তুলিছে। ইমান দিনে বুজো বুলি যিটো বস্তু লৈ মই গৰু কৰি আহিছিলো, এতিয়া দেখিছো, সি ক্ৰমাৎ মোৰ চকুৰ আগত বেছি অৰোধ্য, জটিল হৈ উঠিছে। সচাটকৈয়ে বজ্জিৎ, ছোৱালীৰোষক মই সমূলি বুজিব নোৱাৰা হৈ পৰিছো।”

অতি সোনকালে বহুসাতোৰ সন্ধান পোৱাৰ দৰে, মই এটা তৃপ্তিৰ দীঘল হাঁহি মাৰি, সম্পূৰ্ণ পাণ্ডিত্যৰ ভঙ্গীৰে কলো,

“তাতেইতো তোমালোকে বস্তু ভুল কৰা প্ৰণয়। যিটো বস্তু সহজ, যিটো বস্তু স্পষ্ট, তাক বহুসৰ আৱৰণৰ মাজেদি বুজিবলৈ গলে সি অৰোধ্য সাধৰ হৈ উঠি হব কি ? কোনে কলে তোমালোকক ছোৱালীৰোৰ “মিট্ৰি” বুলি ? সিহঁত অতি সহজ, অতি বহু। তুমি যিমানেই সিহঁতক জৰ্জৰ বুলি দকৈ বুজিবলৈ ধোৱা, সিমানেই সিহঁত তোমাৰ চকুৰ আগত বেছি অৰোধ্যগম্য হৈ উঠিবলৈ বাধ্য।”

ইমান সহজতে প্ৰণয়ে মোৰ বুদ্ধিখিনি মানি নোলোৱাৰ ভঙ্গীত, চকীখন লবাই, আক বেচি নিশ্চয়তাৰে বহি লৈ, মোৰ চকুৰ দৃষ্টিলৈ চাই তৰ্কৰ ইচ্ছাতে কলে,

“কিন্তু তথাপি বজ্জিৎ, যদি বাৰ বছৰে এজনী ছোৱালীৰ সান্নিধ্যত থাকি মনৰ অভাৱৰ যোগাই, নিজকে বিলাই নিশ্লেষ কৰি দি আজি আকৌ এইদৰে তোমাৰ আগত বুজাব যন্ত্ৰভঙ্গ অসমৰ্থতা প্ৰকাশ কৰিব লাগে, তেনেহলে সিহঁতক কুৰি জটিল হুকুলি বুলিবা

কাক ? সিহঁত, তুমি কোমোমতে সহজ হলেও এক অদ্ভুত ধৰণৰ
সহজ ! চকুৰ ওপৰত অতি স্পষ্ট দেখিলেও মনৰ আঁৰত সিহঁতৰ
হাজাৰ অভিযুক্তি লুকাই থাকে । জগতত কোনেও ক'তো কেতিয়াও
এজনী ছোৱালীকে চিনি পোৱা নাই । একেজনে সিহঁতৰ সদায়
বহুজন ।”

* * * * *

মই বুজিছিলো, প্ৰণৱৰ প্ৰাণৰ আচল আক্ৰেপ ক'ত । মোৰ
আগত বিশ্বাসতে সি কেবাদিনে কৈছিল, সি জাহ্নবীক ভাল পায় ।
জাহ্নবীৰ ৰূপৰ পূজা কৰে, জাহ্নবীৰ সৌন্দৰ্যৰ সান্ত্বনা-মন্দিৰৰ
আগত নিভো ডক্তৰ কাৰুৰ অৰ্থা দান কৰে । সেই ভালপোৱাত,
সেই পূজাত, কবিতা এটা কবিতাৰ মাদকতা আছে । পূজাৰীৰ
“অৰাধ মনোপোষক,” অসীমৰ আদৰ্শবাদিতাৰ এটা কৰুণতা আছে ।
সমগ্ৰ সোঁঠৰ—প্ৰাণৰ ৰূপ ৰস স্পৰ্শ, চকুৰ প্ৰতি এটা জাগতিক
আকুল ক্ৰন্দন আছে ।

কাৰণ, প্ৰণৱ কবিতা, প্ৰণৱ সৌন্দৰ্যৰ পূজাৰী প্ৰণৱ বাস্তৱ জীৱনৰ
এজন উদ্ধাম উপাসক ।

প্ৰণৱে নিজৰ অস্তৱৰ অভিযুক্তি অতি স্পষ্টকৈ প্ৰকাশ
কৰিব পাৰে । ব্যৱহাৰত কবিতাৰ ডকী আছে । কণ্ঠত সঙ্গীতৰ
ৰস আছে । দেহত পুৰুষৰ অতুলন সোঁঠৰ লাৱণ্য আছে ।

প্ৰণৱ ধনীৰ সন্তান । বাপেকৰ মটৰ চলাই কলেজ কৰে । কলাই
কথাই অনৰ্গল ওমৰ-খায়ামৰ কবিতা মুখৰ মাতো । “চৌৰিন ডুৱিঃ
কমত ‘ভায়োলিন’ বজাই গান গায় । “হাই চাৰ্কেলৰ” লগত টেবিল
খেলে আৰু ছিনেমা চায় ।

জাহ্নবীও সেই সমাজৰ একে স্তৰতে ওপজা ছোৱালী। দূৰত চুটিকৈ কটা বৰ-চুলি আৰু নগৰত চোৱালীয়ে ছাইকেল চলোৱাৰ প্ৰথম পথ-প্ৰদৰ্শিকা। কলেজৰ লেডিজ কমন্সমৰ নাম কৰা পিং-পং চেম্পিয়ন। ইছাডোৰা ডান্‌কানৰ “মাই লাইফ”ৰ প্ৰধান শিষ্য আৰু আনা পাভ'লোভাৰ শিল্পৰ এগৰাকী বিশিষ্ট উত্তৰাধিকাৰিণী।

সমাজৰ একে স্তৰতে, একে ঠাইতে, চিনাকি দুটা পৰিয়ালৰ ভিতৰত অবাধ স্বচ্ছন্দতাৰ মাজত ডাঙৰ-দীঘল হলে সাধাৰণতে যি হয়, প্ৰণয় আৰু ভাঙ্গৰীৰ ভিতৰতো ঠিক সেয়েই হৈছিল। উপ-কৰা পৰিচয়ৰ পিছত ঘনিষ্ঠ চিনাকি ; ঘনিষ্ঠ চিনাকিৰ পিছত দ' আত্মীয়তা ; দ' আত্মীয়তাৰ পিছত মনৰ ভাবৰ আদান-প্ৰদান ; আৰু তাৰ পিছত প্ৰেৰল আকৰ্ষণ।

গতিকৈ বৰ্ত্তমানে প্ৰণয়ে দেখাকৈয়ে জাহ্নবীক ভাল পায়। বন্ধু-বান্ধৱৰ আগত তাকে প্ৰকাশ কৰে আৰু দেখুৱায়। সদায় সহজ গতিত জাহ্নবীহঁতৰ ঘৰলৈ যায়। জাহ্নবীৰ শোৱনী ঘৰৰ ডাঙৰ আঁচৰ আগত বহি বন্ধুৰ দিনত দুপৰীয়া অকলশৰে মাহেকীয়া আলোচনীৰ গল্প পঢ়ে। সদায় গধূলী ড্ৰিং-কমৰ নীলা “মেলো” লাইটৰ পোহৰত কোৰাহ গান গায়। চিনেমা ঘৰত একেলগে বহি ডাইটিংৰ “ছং অয় ছংছং” চায়। বাতিপুৰা “মৰ্গিং হাৰু” কবি নৈৰ পাৰত শেৱালি বুটেল আৰু বৰষুণৰ দিনত নিজে আগ বাঢ়ি গৈ মটেৰেৰে কলেজত থৈ আহে।

প্ৰণয়ৰ অন্তৰৰ আঘাত বৃত্তিও দুবুজাৰ দৰে মই কলো, “কিন্তু তাৰ বাবে তুমি ছোৱালীৰেবক মোৰ দিবা কেনেকৈ প্ৰণয় ? এটা অভেদ্য কোঁড়কৰ আভৰণেইতো ছোৱালীৰেবৰ জীৱনৰ সবল।

ছোৱালীয়ে পুৰুষক কত বকমে জীৱনত তুটী আৰু ভৃগু কৰি
বাখিৰ লাগে। যদি সকলো ছোৱালীয়ে স্পষ্ট আৰু সহজ হ'ল-
হেঁতেন তেনেহলে জীৱনৰ দুৰ্ভাগ্যৰ গুৰু-ভাৰ পুৰুষে সহিলেহেঁতেন
কেনেকৈ ? ই বে বিধাতাবে এটা ডাঙৰ বিধান।”

ইমান ডাঙৰ মোৰ জীৱনৰ ফিলছফিটো প্ৰণয়ে অকণো ঐশ-
লকি নকৰাব দৰে সেই একে আক্ষেপৰ সুবতে কলে,—

“কিন্তু তথাপি জীৱন্ত, অলন্ত, বাস্তৱ মানুহ এটাই যদি সদায়
ফাঁকি দি নিজৰ আৱতৰ হাতৰ বান্ধোনবপৰা পিছলি গৈ থাকে,
কোৱা, কাৰ প্ৰাণত এটা স্বাভাৱিক আক্ষেপ নহয় বাক ?
ছোৱালীবোৰ চলনাময়ী, ছোৱালীবোৰ জটিল—তাৰ কাৰণে
প্ৰাণত কোনো দুখ নাই। কিন্তু খেদ আছে অকল যেতিয়া সেই
চলনৰ মাজত সোমাই, সেই জটিলতাৰ পাকত পৰি, আমাৰ মস্তব্যস্তৰ
ওপৰত কালিয়া পৰে। তেতিয়া নিজে নিজেই আমি ভালেখিনি
লঘু হৈ যোৱা যেন উপলব্ধি কৰো। পুৰুষ হৈ ছোৱালীৰ ইন্ডি-
কিঙৰ পাত্ৰ হোৱা বুলি মনত ভাব হয় : পুৰুষ আমি, আমাৰ
ভালপোৱাৰ এটা একাগ্ৰতা আৰু একনিষ্ঠতা আছে। একমী
ছোৱালীৰ মনৰ খেৱালৰ সাময়িক যোগনিয়াৰতো আমি কেতিয়াও
হৰ নোৱাৰো।”

পড়িব মনৰ জটিলভাও আৰু অজস্ৰ বিৰাগত এটা পখুৰ ভলীভ প্ৰণবে নিজৰ মুখেৰে, প্ৰায় ডেৰ ঘাং জোৰা। তাৰ জীৱনৰ কাহিনী এটি কৈ গ'ল।

ঘাই সহাদুৰুতিত, মনপুতি নিৰবে শুনি গ'লো।

পূজাৰ বন্ধ হল। কলিকতাৰ বীৰা জাহ্নবীৰ ককায়েক বিমানৰ লগত আছিল তাৰ যোৰহাটৰ নতুন বন্ধু পদ্মজ—জাহ্নবীহঁতৰ ঘৰত পূজাৰ আলহী হৈ।

সৰবেপৰাই প্ৰণৱৰ লগত বিমানৰ বন্ধুও আছিল অগাধ আৰু সেয়ে জাহ্নবীৰ লগত তাৰ আত্মীয়তাৰ পথ সুগম হৈছিল ইমান সহজতে।

আজি তিনিমাহ হল মাথোন প্ৰণৱ আৰু বিমানৰ এৰা-এৰি হবৰ। যোৱাবেলি অকল বি-এ পৰীক্ষা দি, সিবেলিৰ সৈতে ছবে-লিও বি-এৰ জপনাখন বিষম বিক্ৰমেৰে আক্ৰমণ কৰিও চেৰাৰ নোৱাৰি, বিমানে গুৱাহাটীৰ নিজৰ ঘৰৰ ভাত এৰিছে আৰু সুদূৰ কলিকতালৈ গৈ “ছিটিত” নাম লিখাই আকৌ এবেলি-ভিগ্ৰীৰ যাত্ৰাৰ আয়োজন কৰিছে। আৰু প্ৰণবে সেই যাত্ৰাতে কোনো বকৰে সাৰি নৈ, অস্ত বছৰে সৰবেপৰা পঢ়ি পঢ়ি ভাগৰি নৰি জীৱনটোক আৰু বেছি ছৰলৈ টানিব সুখুজি, কম আয়ালতে নিজৰ কবৰ-কাৰখে'ল' কমেজমটো নাকটো ভৰ্তি কৰি লৈ, এবোই-বাকতিপুৰা কুমাৰ লগতে অভ্যাস বাখি ক্লাছলৈ এবেলি অহা-যোৱা কৰিছে মাথোন।

প্ৰণবে আচৰিত হৈছে, কলে, এই তিনি মাহতে কোনো বিমানৰ মকৰ এটা আচৰিত-পৰিৱৰ্তন হৈছে নৈছে। কলিকতালৈ জীৱন-কৰিব পৰাকৈ তাৰ মনৰ অৱস্থাৰ এটা সলনি আহিছে নৈছে। সৰল

পঙ্কজৰ নিচিনা এজন ডেকাৰ লগত তাৰ মনৰ সমন্বয় খাটব কেনেকৈ ?

এটা অদ্ভুত, লঘু আভিজাত্যৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি পঙ্কজটো । সদায় প্ৰকাশ কৰিবলৈ বিচৰা বিকৃত কচিৰ এটা নাটকীয় ভঙ্গী তাৰ আভ্যন্তৰীণ। নিজকে নিজে সুন্দৰ দেখুৱাওঁলৈ কৰা ছোৱালীৰ দৰে সকলো সময়তে এটা মনৰ চেষ্টা । গাত বেছি দামী বিলাতী কাটৰ আপ-টু-ডেট ছুট । হাতত সদায় এটা জ্বা-ছিগাৰেটৰ সৈতে এটা ছিগাৰেটৰ ভৰা টিন । বাউসিৰ তলত যতে ততে সদায় এখন বঙ বোণোৱা বেটু-পাতৰ নাম কৰা লিখকৰ ইংৰাজী নভেল । মুখত সদায় আমেৰিকান ইংৰাজীৰ “ইয়াক্সি,” “প্লেণ্ড্” । কথাই কথাই অৰিৰল “হলিউদৰ” আৰু লগতে মুখস্থ মতা ছিনেমাৰ এষ্টৰ-এষ্টে ছবোৰৰ “ডাইভোৰ্ছ” কেছৰ ষ্টেটিছটিক্সৰ” আৰু সকলোতকৈ জঘন্য হৈছে তাৰ ভাৰতীয় নৃত্য আৰু “পেইণ্টিংৰ” বিষয়ে জোৰ দি কৰা বক্তৃতা ।

প্ৰণৱৰ গল্পত বাধা দি, মই অলপ ব্যক্তৰ আভাসেৰে কলোঁ,
 “বোধকৰোঁ প্ৰথমৰপৰাই পঙ্কজক তুমি প্ৰেমৰ প্ৰতিদ্বন্দ্বী হিচাপে লৈছিলো, প্ৰণৱ ! সেয়ে তোমাৰ চকুৰ আগত যি এনেকুৱা এটা কদৰ্য্য জীৱন্ত বহুৱাৰ দৰে হৈ উঠিছিল, বিদেহৰ চকুৰে চালে বাস্তৱিক সদায় এইদৰে হীন দেখি ।”

প্ৰণৱে মোৰ মনঃস্বস্ত মোৰ বৰি, তাৰ নিজৰ অভিমত দি কলে,

“সেইটো তোমাৰ জুল, বঞ্চিত । বিদেহতহে বাস্তৱে অকল বাস্তৱক নিদাৰ্ঘ্য প্ৰকৃত ৰূপটো দেখা পায়—মৰমৰ, বাৰ্ষৰ জুল বাস্তৱ জালৰ মাজেৰে নহয় ।”

হুলাই প্ৰতিবাদ নকৰি, প্ৰণৱৰ অন্তিমতটো মই মুখৰ হাঁহিৰেই সমৰ্থন কৰি, নিবৰ হ'লোঁ। প্ৰণৱে সন্মুখ হৈ আকৌ তাৰ গল্পটো আগৰ দৰেই কৈ গ'ল।

তথাপি প্ৰণৱে, বিমান তাৰ ইমান দিনৰ বন্ধ বুলি সদায় বিমানক লগ পাবলৈ জাহ্নবীহঁতৰ ঘৰলৈ গৈছিল। একলগে ছটা আকৰ্ষণ, এটা বিমান, এটা আগৰ দৰেই জাহ্নবী। গতিকে নগৈ সি পাবে কেনেকৈ? তাতে জাহ্নবীৰ বিশেষ অস্থবোধ। বিমান আকৰ্ষণ অহাৰ প্ৰথম দিনাই বাতি জাহ্নবীয়ে প্ৰণৱক কৈছিল,

“কি “ইম্প্ৰেছিভ” বিমানদাৰ নতুন বন্ধ, প্ৰণৱদা! এটা বেন ডাভৰ ব্যক্তিত্বৰ আভাস আছে। নীৰস এম-এছ-ছিৰ ছাইলৰ ছাত্ৰ হৈও আৰ্ট সম্বন্ধে ইমান গভীৰ জ্ঞান। বিশ্ব-সাহিত্যৰে যেন এটা ডাভৰ “অথৰিটি!” মৰ্যাদা “ছেক্স” নভেলবোৰৰ হেভুলক ইলিছৰ “ছাইকোলজি” সৈতে কি সুন্দৰ ব্যাখ্যা দিব পাৰে! হেভেলৰ ইণ্ডিয়ান আৰ্টৰ কথাবোৰ একেবাৰে তেওঁৰ যেন মুখৰ আগত। আৰু ভাৰতীয় নাচৰ কথা সম্পূৰ্ণভাৱে “ইম্পাৰাৰ্ড” হৈ যেন অনৰ্গল টক যাব পাৰে। কিমান নতুন কথা শিকিলো মই আজিৰ দিনতে। বাগিনী-দেৱীৰ পাৰ্ৱতী নাচৰ হাতৰ যুগ্মাবোৰ কিমান সোনকালে তেওঁ মোক শিকাই দিলে। বাস্তৱিকে এইখাৰ পূজাৰ দিনবোৰ সঁচাকৈয়ে আমাৰ বৰ সুখৰ হ'ব যেন পাইছোঁ।”

“ইম্প্ৰেছিভ”, “ইম্পাৰাৰ্ড”, “ব্যক্তিত্ব,” কথা কেইটি যেন প্ৰণৱৰ প্ৰাণত এটা নতুন আঘাত দি ডিভৰলৈ সোমাই গ'ল। প্ৰণৱে যথেষ্ট জাকিল, জাহ্নবীৰ ঘন কেতিয়াবপৰা নো ইমান পাৰুল হ'বলৈ গ'লে। ব্যক্তিত্ব? জনতত যদি পৰ্বতৰ ব্যক্তিত্ব আছে তেনেহলে

আলিবাৰ্ণ “ছেনাছুববালা” এটাৰো ব্যক্তিত্ব থাকিব পাৰে। সঁচা-
কৈয়ে ছোৱালীবোৰৰ মনবোৰ ইমান বেগত স্পন্দিত হয় কেলেই?
সিহঁতৰ বিজ্ঞানিত সদায় এইদৰে চিন্তা-শক্তি নাথাকে কেলেই?

প্ৰণৱৰ অন্তৰত একুবা ঘোৰ প্ৰতিদ্বন্দ্বিতাৰ জুই উমাই উঠিল
সমুখ সমৰত পঙ্কজৰ লগত দেৰ মাৰি থিয় দিবলৈ মন গল। এবাৰ
সকলো বিষয়তে বিজ্ঞানিত উঠি পঙ্কজৰ লগত তাৰ নিজৰ গুচা
জুখি চাবলৈ ইচ্ছা গল। পঙ্কজ আৰু প্ৰণৱ! প্ৰণৱ আৰু পঙ্কজ
কাৰ অন্তৰত কিমান প্ৰগাঢ়তা আছে, কাৰ ব্যক্তিত্বত কিমান গভী
ৰতা আছে, কাৰ পৌৰুষত কিমান উৎকৰ্ষতা আছে, সহজ কথাত
কোনে বেছি কৃতিত্বৰে জাহ্নবীৰ প্ৰেমৰ দাবী কৰিব পাৰে!

চাওঁতে চাওঁতে জাহ্নবীহঁতৰ ঘৰত জঁঘাৰ এখন ডাঙৰ প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা
যুজ আৰম্ভ হ’ল। প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা হিচাবে দেখা দিলে দুকাষৰণৰ
পঙ্কজ আৰু প্ৰণৱে, মাজত পুৰুষাৰ জাহ্নবী।

প্ৰণৱে নিজে “চেলেন্স” কৰি জাহ্নবীহঁতৰ “ক’ৰ্টত” পঙ্কজৰ
“নিৰ ছে’ট” দিবলৈ চেষ্টা কৰি আপ্ৰাণ খেলিবলৈ আৰম্ভ কৰে
জাহ্নবীয়ে হাঁহ হাঁহ মাঙত থিয় দি “আম্পায়াৰ” হৈ “পইণ্ট”
গলে। ‘ব্ৰীজত’ সদায় বিপৰীত লগৰীয়া লৈ প্ৰণৱে পঙ্কজৰ বিৰূপে
থিয় দিয়ে; আৰু জাহ্নবীয়ে ভাবলৈ যেমালি পাই স্মৃতি কৰি তুলোৱা
হৰা-জিকা লক্ষ্য কৰি যায়। মডৰৰ ‘স্পীড ৰেকৰ্ড’ লবলৈ গৈ
তুলো সদায় জাহ্নবীক মাজত বহুৱাই লৈ “টেষ্ট” আৰম্ভ কৰে
আৰু জাহ্নবীয়ে মাজত বহি বহি সদায় সেই “প্ৰ’ল” উপভোগ
কৰি যায়। সেইদৰে সদায় সজিয়া ড্ৰয়িং-কমত, জাহ্নবীক সমুখ
লৈ, প্ৰণৱৰ ভাৰ কণ্ঠৰ সকলো নিহিত স্তবৰ সমাবেশ নিঃশেষ ক’

ঢালি দিয়ে, পছন্নে তাৰ অক্ষৰ সকলো নীলান্বিত ডকী বিকশিত কৰি কোনোবা শাপমুক্তা উৰুশীকে যেন উদ্ধাৰ কৰিবলৈ ছৰ্ঘোৰ সাধনা আৰম্ভ কৰে।

পছন্দ আৰু প্ৰণয়ৰ পতিত্বান্বিতা জাহ্নবী আৰু বিমানহঁতৰ ঘৰখন পূজাৰ বজাবৰ আনন্দ উৎসবৰ উপৰিও এটা অদ্ভুত উগ্ৰ উত্তেজনাৰ অত্যন্ত উত্তেজিত হৈ উঠিল। আজীবনেই ঘৰত স্বাধীনতাৰ আদৰ্শ দাঙি ধৰা, উদাৰচিহ্নীয়া, ঘৰৰ গিৰিহীত বুঢ়া জজ চৌধাৰী ডাঙৰীয়াই, তাকে লক্ষ্য কৰি, দূৰবৰণা মাথোন তেওঁৰ বিপুল মুখৰ প্ৰকাণ্ড বৰ্মা চুবটৰ ফাঁকেদি অলপ ক্ষীণ হাঁহিব বেখাৰ পোহৰ দেখুৱালে। আৰু নগৰত নাৰী প্ৰগতিৰ কৰ্মধাৰিণী মিছেছ চৌধাৰীয়ে মাথোন এবেলি সমুখলৈ ওলাই আহি তেওঁৰ দ্বিগুণ ঘোৰনৰ স্নান চকু দুটাৰ সৌন্দৰ্য্যেৰে নিজৰ হুহিতাৰ প্ৰথৰ চকু ছুটিলে চাই এটা অৰ্থপূৰ্ণ কুটিল ইঙ্গিত দি ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল। তাৰ বাহিৰে, বিমানৰ লগতে, ঘৰৰ সাধাৰণ সকলোৰে লেই নতুন উন্মাদনাক পূজাৰ স্মৃতিৰে অন্তৰ্গত আনন্দোৎসব বুলি সহজভাৱে বুজিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। আৰু জাহ্নবী? কেৱল জাহ্নবীয়ে যেন সকলো কথা উপলব্ধি কৰি সেই উদ্‌যমতাৰ সোঁতৰ মাজত পিয় হৈ, ছজন ডেকাৰ হাতৰ ত্ৰয়োপিনৰ পৰা পোৱা আনন্দৰ পুষ্পাঞ্জলি একে সমানভাৱে বুটলি গৈ, সেই ঈৰ্ষাৰ প্ৰতিবৰ্মিতাক আৰু বেছি উৎকট কৰি তুলিলে।

জাহ্নবীৰ নিজৰ কল্পনাত, বিমানৰ সাহচৰ্য্যত, প্ৰণয় আৰু পছন্দ দুয়োৰে সংযোগত, পূজাৰ চাৰিওটা দিন অপাৰ আনন্দ আৰু বিবিধ চাকল্যৰ “প্ৰগ্ৰেমৰ” মাজেদি বাগৰি গল। সকলোৰে মিলি প্ৰতি

দিনে, প্রতিটি পৰে বোড়শোপচাবে, অকল যেন একেটি প্ৰতিমাবে পূজা কৰিলে, অৰ্থা দিলে, মনোবঞ্জনৰ চেষ্টা কৰিলে।

তথাপি জাহ্নবীৰ তৃপ্তি নহল, ক্লান্তি নাহিল, অৱসাদে দেখা নিদিলে ; কাৰো হাতত তথাপি জাহ্নবীয়ে দেখুৱাই প্ৰকাণ্ডে প্ৰতিষন্দিতাৰ জয়মালা তুলি নধৰিলে। অকল উচ্ছ্বাসৰ পুলকৰ প্ৰথৰ গতিৰ মাজত, একেদৰে আগৰ ভাৱেৰেই উটি গৈ থাকিল ; যেন ভৰা লুইতত উটি অহা বানৰ সোঁতত ভাহি যোৱা এডালি আঁহৰ লতা ;—হুজন ডেকাৰ হুখন কাকৰ ওপৰত উলাহৰ হুখনি হাত। এজন পঙ্কজ আৰু আনজন প্ৰণৱ।

জয়ৰ “নিচা” ক্ৰমান্বয়ে প্ৰণৱৰ বুকত আশ্ৰয়গিৰিৰ ধোৱা তুলি বেছি প্ৰবল হৈ উঠিবলৈ ধৰিলে। প্ৰণৱৰ জীৱন-মৰণৰ পণ হল, যেনে তেনেকৈ পঙ্কজক এই প্ৰতিযোগিতাত পৰাস্ত কৰিবলৈ লাগিব। সৰবেপৰাই একেলগে গভীৰ আত্মীয়তাৰ মাজত ডাঙৰ দীঘল হোৱা, প্ৰণৱ আৰু জাহ্নবী। আশৈশৱ সিহঁতৰ ছয়োনে অন্তৰৰ পৰিচয় আছে। পঙ্কজ মাথোন আজি হঠাতে উৰি আহি পৰা, হৃদিনীয়া বাটৰ চিনাকি। তেনেস্থলত মাত্ৰ হৃদিনৰ স্মৃতি পাই পঙ্কজে জাহ্নবীক জয় কৰি শুচি ৰাব, ই প্ৰণৱৰ মন্ত্ৰমুগ্ধ, যৌৱনৰ অপমান।

সিদিনা, বিজয়াৰ সন্ধিয়া। সিদিনাও প্ৰতিযোগিতাৰ কোনে ফলাফল নিৰ্দ্ধাৰিত হৈ ওলোৱা নাই। প্ৰণৱৰ হেণাহ আছিল

এই বিজয়াৰ দিনটোকেই তাৰ জীৱনৰ এটা চিহ্নবৰণীয়া দিন কৰি তোলা। বিজয়াৰ বিসৰ্জনৰ সন্ধিয়াৰ ক্ষুৰ্তিৰ আয়োজনৰ মাজেদিয়েই তাৰ নিজৰ ব্যক্তিত্বৰ বিশেষত্বখিনি জাহ্নবীৰ চকুৰ আগত দাঙি ধৰা; যাতে, তাৰ পিছত আৰু কোনো দিনেও পঞ্চজৰ লগত প্ৰতিদ্বন্দ্বিতাত থিয় হোৱাৰ দৰে যুগলীয়া কাম এটিৰ কেতিয়াও তাৰ প্ৰয়োজন নহয়।

বিসৰ্জনৰ ঘাটত, কিছু জীৱনৰপৰাই কৰ্মনাশাৰ ওচৰলৈকে স্নানৰ দীঘল বহল বাগিৰ চৰ পৰিছে। অলপ নাৱেৰে ঘাটৰ পানীখিনি পাৰ হৈ গলেই সেই বালি-চৰত নিৰাপদে খোজ কাঢ়ি দূৰৈ পাবি। প্ৰণৱে ভাবিলে, এই ঘাটৰ আগৰ পানীৰ খুলিখিনিতে প্ৰতিমা উঠুৱা অহা অসংখ্য মানুহৰ নাৱে গিজ খাই পৰিব। হয়তো তাত চাবলৈ নাৱৰ মাজত মুকলিমুৰীয়াকৈ দূৰৈলৈ অকণিও সন্ধিৱেই নোলাব পাৰে। কিন্তু যদি নাৱেৰে পাৰ হৈ আহি, এই বালি-চৰত কেন্দ্ৰ সাজি, পাৰৰ বিসৰ্জনৰ দৃশ্য চাবলৈ পৰা হয়, তেনেহলে ৰাজ-বিকেই সি বৰ উপভোগ্য হব। আৰু তাৰ লগে লগে সময়ে সময়ে যদি বালিৰপৰা নামি, নাৱত উঠি বালিৰ কাষে কাষে ফুৰা হয়, তেনেহলে আনকি পাৰৰপৰাও সকলোৱে সেই ক্ষুৰ্তি দেখি জীৰ্ণাশ হব।

জাহ্নবী নাৱৰ মাজত বহি থাকিব; প্ৰণৱে নাৱৰ দীঘল দীঘল ডাৰ মাৰি, নৈৰ চৌ কাটি যায়। হয়তো পানীৰ চৌ দেখি জাহ্নবীয়ে কেতিয়াবা ভীষণ ভয় পাই চিঞৰিব খুজিব, হয়তো কেতিয়াবা প্ৰণৱৰ বাউসিলৈ চাউ, তাৰ পুৰুষ-মূলত শক্তি প্ৰশংসা কৰিব। প্ৰণৱে বেছি উল্লাসনাৰে নৈতে নৈৰ আৰু বেছি ভয়ানক

ঠাইলৈ নাও উজাই নিব আৰু মনৰ আনন্দত অধীৰ হৈ হাঁহি হাঁহি, নিজৰ ডিঙিবপৰা বাইনোকুলাৰৰ 'ট্ৰেণ'ডাল সোলাকাই আনি, জাহ্নবীক পাৰৰ দৃষ্টি উপভোগ কৰিবলৈ কব।

প্ৰণবে বিমানেই এই কল্পনাৰ কথা ভাবিলে সিমানেই তাৰ মনত এই কল্পনাক জীৱন্ত কৰি তোলাৰ প্ৰিন্সা বলৱতী হৈ উঠিল। সি ভাবি ভাল পালে যে এই দৃষ্টিত, এই কৃত্তিত, তাৰ গৌৰৱ অকলে নিজৰ। তাত পক্ষজৰ কোনো স্থান বা প্ৰতিযোগিতা নাই। আচ্ছবা, অ'চনাকি ঠাইৰ মাস্তুহ পক্ষজ, মাজ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পানীৰ লগত জীৱনৰ তাৰ কোনো দিনৰে সম্বন্ধ নাই। কিন্তু এই একে ঘাটৰে লুইতৰ পানীৰ সোঁতৰ গুন্দা খাই খাই প্ৰণৱৰ গোটেই শৰীৰৰ অৱয়ৱটোৱেই ঘেন গঢ়ি উঠিছে।

বিসৰ্জনৰ গধূলি লাহে লাহে ওচৰ চাপি আহিল। প্ৰণৱে তাৰ বহু আগবেপৰা নিজে ডাৰ মাৰি মাৰি নাৱেৰে গৈ, কেবা-বেলিও বালিৰ চৰলৈ টেবিল-চেয়াৰ কাঢ়িয়াই নি, ছয়ো ঘৰৰে মাস্তুহ জোৰাকৈ এটা প্ৰকাণ্ড কেম্পঘৰ সজাই তুলিলে। আৰামৰ, আনন্দৰ আৰু "চখৰ" কোনো বস্তুৰে তাত বাদ নপৰিল।

জনতা পাৰত লাহে লাহে এটি এটিকৈ জুম খাই, নানা বৰণৰ নতুন সীমাৰেখা এটা গঢ়ি ঘাটৰ একোকে নেদেখাকৈ ঢাকি পেলালে। কেৱল চকুৰ আগত ভাহি উঠিল ঘেন আনন্দৰ আৰু আহৰণৰ বিচ্ছুমান ঢৌ, কোলাহল কৰি সেই বিৰাট জন-সমুদ্ৰৰ মূৰৰ ওপৰে ওপৰে ভাহি ফুৰিবলৈ ধৰিছে।

আবেগত, উৎকণ্ঠাত, পাৰত বাট চাই থকা প্ৰণবৰ নাৰত আহি সময়ৰ মূৰত এজন এজনকৈ সকলোৰে ভৰি দিলে। বৃদ্ধা জৰ্জ, মিছেছ চৌধাৰী, বিমান ; তাৰ নিজৰ মাতৃ, দেউতাক, ভনীয়েক, সকলোৰে নানা কোলাহল আৰু আনন্দ কৰি প্ৰত্যেক সম্বন্ধনা জনাই, নিজৰ ঠাই উলিয়াই নাৰৰ ওপৰত উঠি বহিলহি। কিন্তু যাৰ কাৰণে প্ৰণবৰ ইমান আয়োজন, ইমান কল্পনা, অন্তৰৰ ইমান অভিলাষ, সেই প্ৰতিযোগিতাৰ বাণী জাহ্নবীয়েই কিবা কাৰণত অনুপস্থিত আৰু লগত পহুজো নাই।

হতাশাত, ব্যৰ্থতাত, সম্পূৰ্ণ মহামান হৈ পুণকহীন ভাৱে প্ৰণৱে কোনো বকমে নাওখন বাগিৰ মাজুনীলৈ বাই নিলে আৰু পাৰত উঠি, একাবতীয়াকৈ খোজ কাঢ়ি আহি, বিমানক মুখৰ সমুখত লৈ স্থিলে,—আক্ষেপত, ব্যৰ্থত, দৰদৰত, বিহ্বল হৈ,—“জাহ্নবী ? জাহ্নবী ক’ত ? বিমান !”

হাঁহিত, ঠাট্টাত, তচ্ছিল্যত, প্লেয়াৰ ভঙ্গিমাৰে কলে বিমানে, “ঘৰত জাহ্নবী আৰু পহুজ, পহুজ আৰু জাহ্নবী হয়ো “লাভ ছিক”। এটাৰ মূৰৰ বিধ ; ইটোৰ ভৰিত “শ্ৰেইন”। ডেকা বয়সত বৰ বেছিটো “ই.শ্ৰেছড” হলে বি হয় সেয়ে। যুঠভে চম্বোৰেই এটা ফাঁকি, এটা ফলি কৰি ঘৰত নিৰ্বিয়ে থাকি বোকাৰ ইচ্ছা, এয়েই কথা। নাজানিছিলো, জাহ্নবীজনী ইমান সোনকালে ধৰা দিয়া ছোৱালী বুলি। পহুজ ধুমুহাৰ দৰে এদিন আহি আগন্ত, ওলাল আৰু জয় কৰি উকুৰাই লৈ গুচি গেল। “পাপাঘো” বিশেষ আপত্তি নাই। তেওঁৰ বহুদিনীয়া পুৰণি বন্ধ বোকাহটিৰ বিসীয়াৰ্ত্তি জি-পিৰ লৰা পহুজ। “মা”ই ভো হাঁহি হাঁহি “পাল্লিকলি” আদি

সকলোৰে আগত “ডিক্লেয়াৰেই” কৰি দিলে। পঞ্চজ লগত জাহ্নবী “এনগেজড্। অহাবাবেই এম্-এছ ছি দি উঠি পঞ্চজে ছেফি-ল্ডলৈ “ছেইল” কৰিব আৰু বিলাতৰ পৰা উভতি আহিলেই চয়োৰে এখন প্ৰকাণ্ড “লাভ মেৰেজ” হৈ যাব।”

দৈন্য ধৰি, বাহ্যিক কোনো অভিশ্যক্তি নেদেখুৱাই প্ৰণৱে কথা-বোৰ বৰ মনোযোগেৰে এটি এটি কৈ শুনি গ’ল। হাজাৰ দমাই বাখিব খুজিলেও এটি বিৰাট তিত্ততাই তাৰ মনৰ সকলো সংযম ভাঙি বিদ্ৰোহ তুলি উঠিল।

প্ৰণৱে ভাবিলে, ছোৱালীবিলাকৰ মনবোৰ কেলেই সদায় এনে-কুৰা উত্থুৰা? ইমান তৰাং কেলেই সদায় সিহঁতৰ অমুভূতিৰ গাতবোৰ? দকৈ ভাবি চাবলৈ, মানুহ এজনক সম্পূৰ্ণৰূপে বুজিবলৈ সদায় কেলেই এইদৰে সিহঁত অসমৰ্থ? মানুহজনৰ বাহ্যিকটো ভেদ কৰি অন্তৰখন চিনি পাবলৈ সিহঁতৰ চকুত গধুৰ দৃষ্টি নাই কিয়? সদায় যেন পানীৰ ওপৰত ভাহি ফুৰা তেলৰ টোপাল-বোৰৰ দৰে সিহঁতৰ মনৰ ভাৱবিলাক। বিপিনেই অকণি ঢো, হেম্বোলনি লাগে, সিপিনেই লাহেটক স্পন্দিত হৈ বাগৰি যায়।

হিমানেই প্ৰণৱে মন দি ভাবিলে হিমানেই জাহ্নবী তাৰ চকুৰ আগত লোভনীয়, আদৰ্শগীৰ, কামনাৰ এটা ছদ্মশ্য ছায়াৰূপৰা আঁতৰি আঁতৰি লাহে লাহে হীন হৈ হৈ, এটা মূলাহীন নিষ্কট অন্ধসাব্যুত পদাৰ্থৰ দৰে হৈ আহিবলৈ ধৰিলে। সি ভাবিবলৈ

চেঁটা কৰিলে, জাহ্নবীৰ লগত এই জীৱনত যেন তাৰ কোনো দিনেই কোনো পৰিচয় হোৱা নাছিল আৰু পিছতো আজীৱনেই তেনেকৈ চিৰ অপৰিচিতৰ দৰেই সি সদায় বৈ যাব। আৰু কোনো দিনেও কোনেও জাহ্নবীহঁতৰ ঘৰত জনাই যেন তাক মূৰ সন্মুখত দেখা নাপায়। জাহ্নবীবো সন্মুখত সি আৰু কেতিয়াও দেখা নিদিয়ে। জাহ্নবীয়ে জীৱনত যাকেই প্ৰেমৰ প্ৰাৰ্থী বুলি বাছি লৈছে, তাকেই লৈ চিৰ দিনেই সুখেৰে থক। তাত সি একো হকা-বাধা নকৰে।

গভীৰ ব্যৰ্থতাৰ মাজতো, দহজনৰ স্তুতিৰ লগত বিমাণ প্ৰাণ খুলি যোগ দিয়া সম্ভৱ, প্ৰণবে সিমান স্বচ্ছন্দতাবে সকলোৰে আনন্দৰ লগত নিজৰ যোগ দিলে। কোনোবাই লক্ষ্য কৰিলে, বুজাবলৈ চেঁটা কৰিলে, সি যেন অকণিও দূৰ হোৱা নাই, অকণিও আঘাত পোৱা নাই, আগৰ দৰেই সম্পূৰ্ণ সুস্থ, অবিচলিত হৈ আছে, এনে ভাৱ দেখুৱাবলৈ মনটোক ভিতৰৰপৰা বান্ধি সি প্ৰবোধ দি বুজাবলৈ চেঁটা কৰিলে। পূৰ্বৰ সি। জাহ্নবীৰ দৰে একজনী সামান্য ছোৱালী নহয়। কিজানি, তেনেকুৱা কত শত ছোৱালীয়ে এতিয়াও তাৰ মৰম কামনা কৰিব লাগিছে আৰু কৰিব।

স্বাভাৱিক হৰ্ষ আৰু আমোদৰ মাজেৰে বিসৰ্জনৰ বিষাদৰ সৰু নাটিকাখনি শেষ হৈ গ'ল। সকলোৰে ব্যস্তভাবে ঘৰা-ঘৰি যাবলৈ আলিবাটত জুম বান্ধি “যোৱাৰ আয়োজন” বিচাৰি, বিপুল আড়ম্বৰ লগাই দিলে। প্ৰণৱো তাৰ নিজৰ পৰিয়ালৰ লগে লগে আহি, স্নহিষ্ণুতাৰ নিশ্বাস পেলাই, লাহেকৈ সহজ গতিৰে সিহঁতৰ নিজৰ মটৰত উঠি বহিল যেন সঁচাকৈয়ে সিহে অকলে, অন্তৰৰ বাস্তৱ প্ৰতিমা এখনি ক'ববাত বিসৰ্জন দি আহি, নিৰ্লিপ্ত মনেৰে ঘৰলৈ যাবলৈ ওলাইছে।

কিন্তু প্ৰণৱৰ মনৰ ইচ্ছা পূৰ্ণ নহ'ল। সি আপোন ভাৱেৰে তাৰ মনৰ ভাৱৰ গতিৰ লগত উঠি যাব নোৱাৰিলে। দুয়ো পৰিয়ালৰ মিলিত আলোচনাত, বিমানৰ নিজৰ অহুৰোধত, বিমানৰ “পাপা” আৰু মাক আহ্বানত বিজ্ঞাৰ বছেৰেকৰ মূৰৰ এটি সন্ধিয়াৰ কাৰণে, সকলোৰে মিলি আকৌ জাহ্নৱীতৰ ঘৰলৈকে ‘বিজ্ঞাৰ প্ৰীতিসন্মিলনী’লৈকে যাবলৈ বাধ্য হ'ল। হঠাতে ধৰা পৰি যোৱাৰ অনিচ্ছাত প্ৰণৱেও মনৰ ঘোৰ আপত্তিৰেও তাত সন্মতি নজনাই অইন একো কৰাৰ কোনো পথ নেদেখিলে।

ঘৰ পাই কিন্তু, সম্পূৰ্ণ নিৰ্ভীক, অবিচলিতৰ দৰে অভ্যস্ত উল্লাসৰ গতিত, প্ৰণৱে বিমানৰ সৈতে জাহ্নৱীৰ পঢ়া-কোঠালিলৈকে আগেয়ে সকলোৰে আগতে আগবাঢ়ি গ'ল আৰু বিমানৰ লগত, একে স্বচ্ছন্দভাৱেৰে বিনা সঙ্কোচে কোঠালীৰ পৰ্দা দাঙি ভিতৰলৈ প্ৰবেশ কৰিলে।

জাহ্নবীৰ চলি থকা নৃত্যৰ লহৰী, হঠাতে বাধা পাই আকস্মিক বকমে বন্ধ হৈ গল। দেহৰ আঁৰে আঁৰে থাকি অঙ্গৰ বিচিত্ৰ ভঙ্গী শিকাই থকাৰ ঠেঙতে পঙ্কজে বৰ কঠোৰে বৈ থিয় দিলে। সকলোকে দেখি, জাহ্নবীয়ে অঙ্গৰ লীলায়িত প্ৰকাশ সামৰি পেলাই দ্বিৰ হৈ, সহজ পতিৰে মাতি সম্বোধন কৰিবলৈ হাহিব চেষ্টা কৰিলে। ওচৰতে টেবিলৰ ওপৰত ইছাডোৰাৰ “মাই লাইফ”খন, আমেৰিকাৰ “সাগৰ নৃত্যৰ” বৰ দীঘল বিৱৰণটোৰে সৈতে মেল খাই পৰি ব’ল।

বিমানে তাৰ কণ্ঠৰ সকলোখিনি বলেবে, গোটেই ঘৰটোকে খলক লগাই হাঁহি হাঁহি চিঞৰি কলে,

“বাঃ ! কি সুন্দৰ তহঁতৰ ছৰভিসন্ধি ! এয়েই বোধকৰো মূৰ-কাষোৰণি আৰু ভৰিৰ বিষ, নহয়নে ? ঘৰ-ভৱাৰ বন্ধ কৰি লৈ এই বিজয়াৰ নিচিনা দিন এটাতো বাহিৰৰ স্মৃতিলৈ পাছ দি, ডুয়িং ক্ৰমৰ নীলা লাইটত একেলগে ইছাডোৰাৰ সঙ্গীত চৰ্চ্চা। বোধকৰো এতিয়াহে উদয় শব্দৰে অসমলৈ আহি লাজ পাই উদ্ভতি ঘাব লাগিব।”

জাহ্নবীয়ে নিজক সামৰি লৈ অলপ হাঁহি, প্ৰণৱৰ কাষলৈ আগ বাঢ়ি আহি যেন এটা দোষৰ “জবাব” দিয়াৰ দৰে তাৰ মূৰলৈ চাই কলে,—

“সচাকৈয়ে প্ৰণৱদা, ভীষণ মূৰ-কাষোৰণিত মই ছোকাভ মূৰটো পেলাই গুই আছিলো। তেখেতে কাষতে বহি, যোক ইছাডোৰাৰ এই কিতাপখনৰপৰা “সাগৰ-নৃত্যৰ” সেই অপূৰ্ণ বৰ্ণনাটো যোক পঢ়ি গুনাইছিল। হঠাতে ব্লক এণ্ড্ৰাডাইটৰ সেই কথাবোৰ পঢ়ি পঢ়ি

আমাব প্রাচ্য উৰ্ব্বশীৰ কল্পনাটো মোৰ মনত সজীৱ হৈ দেখা দিলে। সেয়ে দুয়ো লগ লাগি তাকে অলপ নৃত্যৰ ভাষা দিবলৈ চেষ্টা কৰিছিলো। এনেতেই আপোনালোকে আহি পালে। সচাকৈয়ে, উৰ্ব্বশীৰ, সেই সমুদ্ৰৰ বুকু উথলি উঠা দৃশ্যটোৱে মোক বৰ “এপিল” কৰে। সেই কাৰণেই এই নীলা ছিকৰ বিহা-মেখেণাঘূৰি মই লাঠটৰ নীলা পোহৰৰ লগত খাপ খুৱাই মিলাই লৈছিলো। পাৰ ভাঙি পৰা সাগৰৰ ঢৌৰ উৰ্বেলিত ডঙ্গিযাবোৰ কাপোৰৰ পাৰিৰ চউবোৰেৰে ফুটাই মূতুলিলে আৰু তাইন একোৰেই তুলিব নোৱাৰি, নহয় জানো ? আপুনি কি কয় প্ৰণবদা ?”

অতি সংক্ষেপে প্ৰণৱে তাৰ উপস্থিতিৰ কামখিনি জাহ্নবীহঁতৰ ঘৰত শেষ কৰি পেলালে। একোতেই তাৰ মনত অকণিও আবেশ নালাগিল। যেন সেই ঘৰৰ ভিতৰে-বাহিৰে আনকি বা-বতাহতে তাৰ কাৰণে কোনো আকৰ্ষণ নাইকিয়া হৈ পৰিছে। তাত কে প্ৰাণৰ আৰু কোনো উন্মাদনাৰে সম্বল সি বিচাৰি নাপায়। জাহ্নবী আৰু পঙ্কজ, পঙ্কজ আৰু জাহ্নবী যতে একেলগে থাকে, সেই ঠাইত বাসু-মণ্ডল সি যেন আৰু সহ কৰিব নোৱাৰে।

প্ৰণৱে কলে,

“সেই বোবাই জাহ্নবীহঁতৰ ঘৰলৈ তাৰ শেষ যোৱা। তাৰ পিছত লক্ষ্মী পূজা গৈছে, দীপান্বিতা গৈছে, কিমান আমন্ত্ৰণ-নিমন্ত্ৰণ গৈছে, কিমান কাবো-কাকুতি গৈছে, তথাপিও সেই ঘৰৰ দূষিত বায়ুৰ ভিতৰত আক সি পিয় দিয়া নাই। এনেয়ে দূৰবে-পৰা সি সকলো লক্ষ্য কৰিছে। জাহ্নবীও আছে, পঙ্কজো আছে, ভূয়িং কমৰ নীলা লাইটো আছে, সঙ্গীতৰ স্তবো তাৰ কাণলৈ ভাহি আহে, নৃত্যৰ পুলকো বতাহত উৰি ফুৰে, হাঁহিৰ হেন্দোলনিও আহি তাৰ কাণত পৰ। কিন্তু একোৰেই আক সেই ঘৰৰ চৌ-ইদলৈ আকৰ্ষণ কৰি নিবলৈ পৰা নাই।

গল্পৰ মাজত জিৰণি লৈ, চকীখনত বেছি আয়াসেৰে বহি প্ৰণৱে এটা ছিগাৰেট জ্বলালে। ময়ো নিজে ছিগাৰেট এটা জ্বলাই বৰ তৃপ্তিৰে হপি হপি, ইমানখিনিটলৈ শুনা গল্পটোৰ এটা মন্তব্য দিয়াৰ ইচ্ছাত, সমালোচনাৰ স্তবত কলোঁ,—

“নিৰ্ম্মমভাৱে প্ৰাণেৰে অনুভৱ কৰা হলেও, তোমাৰ গল্পটো লগৰ এটা সাধৰণ উপন্যাসৰ মামুলী ঘটনা। সেই একে এজন মতা আৰু এজনী তিবোতাৰ প্ৰেমৰ, সৃষ্টিৰ আৱহমান কালৰ পৰা চলি অহা, চিৰন্তন ত্ৰিভুজৰ, (ইটাৰ্ণেল ট্ৰাইঙ্গেলৰ) আদিম কথাটোৰ এটা নতুন উদাহৰণ মাথোন। যদি মোৰ আগত নকৈ, কাগজত লিখি গল্প আকাৰে ইয়াক ছপালাহেঁতেন, তেনেহলে বহুতে কলেহেঁতেন, অতি পুৰণি প্ৰেমৰ গল্প, তাৰ প্ৰয়োজনই বা কি ?

প্ৰণৱে তাৰ স্বাভাৱিক ভাবকভাবে, অলপ উজ্জ্বল কলে,

“প্ৰয়োজন যদি সৃষ্টিবলৈ যোৱা, জগতৰ বহু দৈনন্দিন কথাৰেই প্ৰয়োজন নাই, বৰ্জ্য ! আৰ্চৰ কথা তো দুবডেই থাকক। যাহা

ওপজে ; কেইদিনমান জী থাকিবলৈ বৃথা চেষ্টা কৰে ; তাৰ পিছত নোৱাৰি মৰে ; তাৰেই বা প্ৰয়োজন কি ? তাৰ পিছত, পুৰণি এই চিৰ-সনাতন আৰু পুৰাতন পৃথিৱীত, নতুন বস্তু জানে। কিবা আছে ? জগতত যি সত্য, যি শাস্তি সি সদায় আদিম, সদায় পুৰণি । শেষত চোৱা প্ৰেমৰ কথা । - মাহুহৰ জীৱনৰেই যদি প্ৰয়োজন বিচাৰি উলিয়াব নোৱাৰি, তেনেহলে প্ৰেমৰো উলিওৱা টান । আমি কেলেই সদায় প্ৰেমৰ গল্প কবলৈ বা লিখিবলৈ বেছি চেষ্টা কৰো, তাক মই বুজাই দিব নোৱাৰিম । কিন্তু এইখিনি মই বল দি কব পাৰো, যিমান দিনলৈ মাহুহৰ স্বাভাৱিক প্ৰৱৃত্তিৰোৰ আজিৰ দৰে হৈ থাকিব, যিমান দিনলৈ, প্ৰেমেই মাহুহৰ শ্ৰেষ্ঠতম অনুভূতি বুলি পৰিগণিত হ'ব আৰু মানৱ কল্পনা আৰু শক্তিৰ যাবতীয় শ্ৰেষ্ঠ অৱদান এই প্ৰেমৰ মাজেৰেই পৰিস্ফুট হৈ উঠিব ।”

ইমান আবেগৰ এই উচ্ছ্বাসৰ পিছত মই আৰু প্ৰণৱক কোনো বাধা নিদিলো । সি আকৌ এবেলি গল্পৰ ছিগা আঁহডাল জুৰি লৈ, আগৰ ভঙ্গীতে একেদৰে কৈ গল । মই নিৰবে এবেদৰেই শুনি গলো ।

প্ৰণৱে কলে,

বিজয়াৰ দিনৰপৰাই সি সঁচাকৈয়ে জাহ্নবীক তাৰ কল্পনাৰপৰা চিৰ-বিসৰ্জন দিলে । জাহ্নবীৰ সকলো স্বত্বকে সি অন্তৰৰপৰা চিৰদিনলৈ ধুই-মুছি পেলাবলৈ যত্ন কৰিলে, যেন জাহ্নবীৰ লগত তাৰ জীৱনৰ কোনো দিনেই প্ৰাণৰ আদান-প্ৰদান একোৱেই নাছিল । সি মনক একেদৰেই সান্ত্বনা দি গ'ল যে, জগতত তো জাহ্নবীয়েই অকল এজনী ছোৱালী নহয় । হয়তো, জাহ্নবীৰ নিচিনা আৰু

কিমান হাজাৰে হাজাৰে ছোৱালী প্ৰণৱৰ কাৰণেই জীৱনত বৈ আছে আৰু তাৰ প্ৰাণৰ সামান্য এটি পুষ্পাঞ্জলিতে চিৰ ক্লতস্ত হৈ আজীৱনৰ কাৰণে তাৰ হাতত আত্ম-সমৰ্পণ কৰি নিজকে নিজে ধৰা মানিব।

তথাপি প্ৰণৱে কলে, তাৰ প্ৰাণত এটি সামান্য ভয় সদায় লুকাই আছিল। কিয়নো, তেতিয়াও বিমান আৰু পতঙ্গ কলিকতালৈ যোৱা নাছিল। যদি ইয়াৰ ভিতৰতে আহি বিমানে বুদ্ধিব পাৰি, মধ্যস্থতা কৰি কিবা ডাঙৰ এটা অনুৰোধ কৰি পেলায়, কিজানি প্ৰণৱৰ পক্ষে সেইটো প্ৰতিৰোধ কৰিবলৈ টানো পৰিব পাৰে! সেয়ে সি অতি ভয়ে, ভয়ে, বিমান কলিকতালৈ যোৱা দিনটোলৈ বাট চাই আছিল। কিয়নো, হাজাৰ হওক, আজি টনছিলৰ বিধ। কালি এপেণ্ডি-ছাইটিছৰ উৎপাত, পৰহিলৈ ভনীয়েকৰ জ্বৰ, আৰু কিমান মিছা ফাঁকি দি গোটেই মানুহ এঘৰক ঠাং বখা যায়। মানুহৰ মনৰ ভাৱ যিমানেই উৎকট হয়, তাক ঢাকি বখা যিমানেই টান হৈ পৰে আৰু ঢাকি ৰাখিবলৈ গণেশ প্ৰান্ত সিমানে সহজেই ধৰা পৰা যায়।

সি যিকি নহওক, প্ৰণৱে এদিন গম পালে যে বিমানটোৰ কলিকতালৈ যোৱা দিন আহি পালে আৰু ঠিক সিদিনাই সদলবলে বিমান, জাহাজ, পতঙ্গ আটাইকেইজনে ৰাতিপুৱাতেই প্ৰণৱটোৰ ঘৰ ওলালগৈ।

দূৰ পালে, জাহাজীয়ে আগেয়ে আগ বাঢ়ি গৈ, প্ৰণৱৰ শোৱা আৰু পঢ়া কৌঠালিৰ ভিতৰত সোমাই, প্ৰণৱক বিচনাতে আধা গুই চাহৰ কাপ হাতত লোৱা অৱস্থাতে পাই ভীষণ ঠাট্টাৰ ছলত কলে

“প্ৰণৱদা, কেতিয়াবপৰা আপুনি বেমাৰৰ এইদৰে ডাঙৰ হস্পি-টেল এখন হৈ পৰিল আমাক কবনে ? আজি জৰ, কাটলৈ ডাইৰিয়া, পৰহিলৈ লিভাৰৰ বিষ, কেতিয়াবপৰা এইদৰে আপুনি সকলোবোৰ বেমাৰ গোটোৱাত লাগিল ? জগতৰ সকলো বেমাৰৰ বাহকে আপুনি নিজৰ অধীন কৰি লব খোজে নেকি ? আমি হব পায় আপোনাৰ ফাঁকি ধৰিব পৰা নাই ? আজি আপোনাৰ কোনো ওজৰেই নাখাটব। সেই কাৰণে, সকলোকে লৈ এইদৰে সমল কৰি আহিছোঁ। আজি বিমানদাহত যোৱাৰ দিন ; গোটেই দিনৰ কাৰণে আপোনাক আমাক লাগেই। এনেকি মোৰ দৰে আপুনি আজি কলেজলৈকো যাব নোৱাৰে। আজি সম্পূৰ্ণৰূপে আমাৰ “হোলিডে পাক’মেন্স !” একেবাৰে সন্ধিয়া পাণ্ডুত সকলোকে বিদায় দি অহাৰ পিছতহে আপোনাক ছুটী দিয়া যাব।”

বিমানেও সেই একেই সূৰতে একে কথাকেই উত্থাপন কৰিলে। পঞ্চজেও লগে লগে তাৰেই এবাৰ দোহাৰি কলে। অগত্যা কাৰো কথা পেলাব নোৱাৰি, প্ৰণৱে তথাপি অলপ তাক্সিল্যৰ ভাৱত উত্তৰ দিলে,

“জাহ্নবী, বিমানইত তো ছাউণ আফ্ৰিকা নাইবা হিমালয়ান কোনো এক্সপেডিচ্যনলৈ যাবলৈ ওলোৱা নাই। মাত্ৰ কলিকতালৈ যাবলৈ ওলাইছে। তাতেই ইমান বিৰাট আড়ম্বৰ কিহৰ ? যিহক ভোমালোক সকলোটিয়েই অদ্ভুতবোধ কৰিছা। যেতিয়া মই নিষ্ঠুৰ এবেলি যোদ্ধাৰ পৰত গম্বুলি গৈ দেখা দিম। কিন্তু তাৰ কাৰণে গোটেই দিনকে এইদৰে বঠ কৰাটো মই কোনো বক্তৃতা সমৰ্পন কৰিব নোৱাৰো। আজিকালি মোৰ সময়ৰ সঁচাকৈয়ে বৰ বাটনি।”

হুয়ো পক্ষৰ নানা বাক-বিতণ্ডাৰ পিছত, দোমোজীয়াটক মাজতে এটা মীমাংসা হৈ গল। ঘোৰ অনিচ্ছাত প্ৰণয়ে তেতিয়া বিমানইতৰ ঘৰলৈ নগলেও, ন বজাত কলেজৰণৰা আহি গোটেই দিনটোয়েই জাহ্নবীইতৰ ঘৰত কটাবলৈ স্বীকাৰ কৰিবলগীয়া হ'ল। হুণৰীয়া ভাতলৈ নিমন্ত্ৰণ। তাৰ পিছত সকলোৱে মিলি-জুলি অলপ পুৰণি কথা-বতৰা, আলাপ-আলোচনা, লঘু গান-বাজনা আৰু স্মৃতি। তাৰ মাজতে আবেলি আকৌ একেলগে চাহ। আৰু সমশেষত পাণ্ডুবাটত কিছুদিনলৈ পৰস্পৰৰ এৰা-এৰি।

কিবা দুৰ্বলতা এটাত পৰি, একোতেই প্ৰণয়ে এই দিনটোৰ কাৰণে নিজক কঠোৰ কৰিব নোৱাৰিলে। কিছু কোমল হলেও, সি বনক প্ৰবেশ দিলে—আজিৰ দিনেই মাথোন সেই ঘৰৰ লগত তাৰ শেষ সংস্পৰ্শৰ দিন। আজিৰ দিনতে বিমানৰ লগত এই শেষ মাত্ৰাটো তাৰ ছিন্ন হৈ গলে, আৰু তাক দুৰ্বল কৰিবলৈ সেই ঘৰৰ কোনো শক্তিয়ে নাথাকিব। সেই কাৰণে, নানা ভাবি-চিন্তি সি বাবলৈ নিজকে সম্মতি দিলে। কঠিন হৈ প্ৰণয়ে মনক বুজালে যে, সি মাথোন নিস্পৃহভাৱে লোকৰ এখন নিৰ্বাৰ্ণ অভিনয় চাব বাবলৈ ওলাইছে, তাত নিজৰ তাৰ কোনো ভূমিকা নাই। আজি পহুঁজে কিছুদিনৰ কাৰণে জাহ্নবীক এৰি যাব। জাহ্নবীয়ে নিশ্চয় সেই উৎসলকে এখন অত্যন্ত কৰণ বিচ্ছেদৰ নাটিকা ৰাইজক কৰি দেখুৱাব। পহুঁজ আঁতৰি গলে জাহ্নবীয়ে নিশ্চয় অস্থিৰ হৈ কাৰ্ছিবি, বিবহত আউলী-বাউলী হব, অৱশ্যে কষ্টত ছটপটাই

কুৰিব। তেনে এটা অভিব্যক্তি চাৰলৈ পোৱা-টোঙা তেনে এটা ভাৱ
ক্ষুণ্ণ কৰা। নিশ্চয় সেই নৃশ্যই প্ৰথমৰ জৰ্জৰিত প্ৰাণত বৰ
গভীৰ এটা কৃষ্ণিৰ সোৱাদ আনি দিব পাৰিব।

সেয়ে প্ৰথম বাৰলৈ ওলাল; ঠিক যি সময়ত বাণী বুলিছিল সেই
সময়তে। আৰু যেন স্পষ্ট এটা আগ্ৰহ লৈ গোটেই দিনে বিধান,
পৰজ আৰু জাহ্নবীৰ লগত সকলো কথাতে ক্ষুণ্ণিৰে যোগ দিলে
—যেন পইচা দি টিকিট কিনি সি এটা থিয়েটাৰ দৰত সোৱাই,
বৰ ডাঙৰ এখন থিয়েটাৰ নাটক চাবলৈ আহিছে। সি তাকে
মনোযোগ দি উপভোগ কৰিব আৰু অন্তৰত গভীৰ কৃষ্ণি পাব।

কাটনমতে দিনৰ সকলো কাম শেষ হৈ গ'ল। তাত খোৱা,
বহি গল্প-চল কৰা, বীজ-বাগাটেলি খেলা, শিঙ-পঙ কোবোৱা, এটা
এৰেই আড়ম্বৰহীন গান গোৱা, হুঁতামান আবৃত্তি কৰা, গ্ৰামোফোনত
মিছাকেই চুখনমান ৰেকৰ্ড বজোৱা, তাৰ পিছত লাহে লাহে বোৱাৰ
লাজ-পাৰ কৰা, টোপোলা-টাশলি বন্ধা, সকলোৰে লগত একেলগে
বিদায়-চাহ খোৱা আৰু তাৰ শেষত ইজনে-সিফনে পৰস্পৰক নিজৰ
বিজয়ৰ খেৰ সন্মোহন জমোৱা।

এনেকৈয়ে গধূলি বোৱাৰ সময় আহি পালে। হোন্ডাৰ, হুটকেছ,
টিকিন্ কেব্ৰিয়াৰ আৰু মানা ভৱৰৰ মাল-পত্ৰই সৈতে যটবৰ কেব্ৰিয়াৰ
পাহাৰ সদৃশ তথ হৈ খঙলাৰ গাড়ী-বাবাঙাৰ আগত প্ৰকাণ্ড
উইলিং বাইটখন আহি থিয় হল। জৰু চোখাৰী, যিহেহ চোখাৰী,
বিধান, জাহ্নবী পৰজৰ লগতে বৰৰ আৱা, বাবুচী, মালী, ভাইজাৰ,
সকলোৰে একেলগে আহি যটবৰ ওচৰত এখন মহা ব্যস্ততা আৰু
ব্যস্ততাৰ বিৰাট উত্থল-মাত্থল জগাই দিলে। বহুপৰে ক্ৰায়েজবৰ

পিছত, জজ চৌধাৰী, বিহেহ চৌধাৰী, জাহ্নবী, পদ্ম আৰু বিদ্যাব, সকলোৰে এজন এজনকৈ মটবত উঠি বহাৰ শেষত, হঠাতেই এটা দুৰ্ভৱ বিচাৰত ঠিক হৈ গল যে প্ৰণৱে এনেই বহি নগৈ মটব চলাই গলেই আটাইতকৈ বেছি শোভন হ'ব। মটবত ঠাইবো নটনি, তাৰ ওপৰিও এনেকুৱা এটা বিদায়-কণ্ড সিঁহৰ মাজেই সকলোতে আৰিণতা কৰিলে, কথাকো অলপ বেছি প্ৰাণপূৰ্ণ হৈ পৰে। সকলোৰে একবাক্যে এই অভিযন্তৰ ওপৰতেই ভোট দিলে। তাৰ উপৰিও বিশেষকৈ জাহ্নবীয়ে কলে, যে ব্যক্তিসত্তাৰে প্ৰণৱৰ “বিপ্লিং” অথচ “দুখ” ভূত্বিত্তি তেওঁ সকলো মনজতে পছন্দ কৰে। তাৰ বাহিৰেও প্ৰণৱে যদি মনৰ ভাল অৱস্থাতে থাকি, মটব চলোৱাৰ লগে লগে তেওঁৰ অক্লান্ত “হিউমাৰাছ” পদৰ ভাৱাৰবপৰা পোটাৱিয়ক পদ বাটে বাটে কৈ যায়, তেন্তেহলে বিদায়-বাজাৰ ককণতা লাঘৱ কৰিবৰ কাৰণে আৰু বেছি উপযোগী আন একোৱেই হ'ব নোৱাৰে।

এটা সাময়িক উল্লাসৰ উত্তেজনাত পৰি, প্ৰণৱে দিবা ওলমি সকলোৰে কথা মাথি মটবৰ “ট্ৰাফিক” ধৰি বহিল গৈ। আৰু তাৰ অভ্যন্তৰীণ ক্ষমতাৰে মটবখন সম্পূৰ্ণভাৱে নিজৰ আৱশ্যাবীন কৰি, ক'তো অকণো বাধা নোপোৱাকৈ বাহিৰ নতলাৰ আলিবাটলৈ উলিয়াই আনি, নগৰৰ আলিৰ ওপৰত স্তম্ভৰ দৃঢ়তাৰে কিছু দূৰ পৰি মটবৰ ইঞ্জিন এৰি দিলে।

কিন্তু দুৰ্ভৱৰ বৌদ্ধিক পিছত মটবৰ ক্ষমতাৰ পতি, আলিবাটলৈ গুৰুত্ব দৃশ্য আৰু নবেদৰ মাত্ৰ সাক্ষাৰ পীতল বতাহৰ ক্ষুৰ উত্তেজনা আৰু হৰ্ষত, মটবৰ ভিতৰত থকা সকলোৰে এজন এজনকৈ

লাহে লাহে বুথেবে মাতি, যথেষ্ট গল্প আৰু কথাৰ উজান তুলি দিলে।

প্ৰথমতে বুকু জজ্ চৌধাৰীয়ে নানা কথা উত্থাপন কৰি, তেওঁৰ নিজৰ জীৱনৰ সুপৰু অভিজ্ঞতাৰপৰা বহু গল্প উলিয়াই, প্ৰধানতঃ ৰাজ-নীতি আৰু তেওঁৰ ভৱিষ্যত সম্বন্ধে আলোচনা আৰম্ভ কৰিলে। জগতৰ নানান বিখ্যাত জজ্ অৱসৰ লোৱাৰ পিছত তেওঁলোকৰ জীৱনৰ “এ’ ইভিটি”, অসমত বীমা কোম্পানীৰ সুন্দৰ ভৱিষ্যত, ধুবুৰীত মৈমনছিঙীয়া ইত্যাকাৰী কিছুমানৰ বিপক্ষে দিয়া তেওঁৰ ‘মেমোৰেণ্ড’ জাজমেণ্ট’ বিফ’ৰ্মৰ পিছত অসমৰ মন্ত্ৰীৰ ক্ষমতা আৰু কাউন্সিলৰ আহিব পাৰিলে তেওঁৰ বৰ্ত্তমান “লায়’বিলিটিজ” খিনিৰ কিদৰে মীমাংসা হৈ যাব তাৰে এটা সামান্য পূৰ্বাভাৱ।

নগৰৰ নাৰী-সম্মিলনীৰ সম্পাদিকা মিছেছ চৌধুৰীয়েও জগতৰ নাৰী প্ৰগতিৰ নানা কাহিনী শুনাই, তেওঁৰ নিজৰ আলোচনাৰো সূত্ৰ মে’ল দিলে। বোবা বছৰৰ ইঞ্জিনিয়ৰ উইমেণ্স কন্ফাৰেন্সৰ প্ৰস্তাৱ, অসমত বাঢ়ি অহা “পপুলেছনৰ” সমস্যা, মৰগাবোট ছেকাৰৰ সজ উপদেল, ‘মহাৰানী অব ময়ুবজ্জে’ পিকা এখন শাৰীৰ দাঘ বেগম আগা খাঁৰ “টয়লেটৰ” বছৰেকীয়া খৰচ আৰু তেওঁৰ বৰ্ত্তমানে অহুহুৰ কৰা অলপ বুৰ-কামোৰণি, ইত্যাদি।

সুবিধা পাই, বিমানেও তাৰ “পাপা” আৰু “মা”কৰ কাণ চুহুৱাই অহা হুমাৰৰ তাৰ কলিকতাৰ প্ৰোগ্ৰেম, ‘হিনেমাব সন্তান্য অভিজ্ঞ’ আৰু হোটেলৰ সকলো অভাৱ-আভ্যোগৰে এটা খৰচৰ লগে জনাই গ’ল।

পছজোও সকলোকে জুমাई তাৰ এম্-এছ-ছিৰ “প্ৰিপাৰেঞ্চন”, বিধ-বিভাগলয়ৰ পৰীক্ষাৰ প্ৰতিক্ষণী, তাৰ পিছত ভৱিষ্যত ছেফিডৰ ডিগ্ৰী আৰু সকলোৰে শেষত তাৰ নিজৰ এটা সোণালী জীৱনৰ কল্পনাৰ আভাস দি গ’ল।

জাহ্নবীয়েও মুখেৰে মাতি, পছজৰ নৃত্যৰ প্ৰশংসা, কটন কলেজত “কো-এডুকেঞ্চন”ৰ “চাক্ছেছ”, কমল-কৰত তেওঁৰ উৎসাহত পিণ্ড-পণ্ডৰ বাঢ়ি অহা চৰ্চা, অসমীয়া ল’ৰাৰ সাৰাধণতে লাজকুৰীয়া স্বভাৱ আৰু “চিভালি”ৰ নাটনি, আৰু আই-এ পাছ কৰাৰ পিছত তেওঁৰ ভৱিষ্যত প্ৰাচ্য-নৃত্য সাধনাৰ এটা চমু বিৱৰণৰ সৈতে নানা কথা কৈ আলোচনা আৰু বেছি তৃপ্তিকৰ কৰি তুলিলে।

অকল প্ৰণবে, এবেলিও মুখেৰে নামাতি নিৰ্ম্মক-নিষ্কল ভাৱে জড়ৰ নিচিনা মটৰৰ টিয়াৰিং হাতেৰে বুৰাই-পকাই চলক ইজিন চলাই গ’ল। সি মুখেৰে এটাও কথা নকলে, কাৰো আলোচনাত কোনো সিদ্ধান্তও নিদিলে, নিজৰ মনৰ ভিতৰৰো একো অভিব্যক্তি নজনাগে, যেন অকল মটৰ চলাবলৈকেহে সি কেৱল মটৰৰ ভিতৰত আহিছে আৰু তাৰ বিৱৰণ যেন কোনোও নিবিচাৰে। কাৰো লগত প্ৰাণৰ কোনো সম্বন্ধ নথকা সি যেন অকল বাত্ৰ এজন টিকাৰ টকা খোৱা ডুইভাৰ।

“চাহাবৰ সময়ৰ” হিছাবত গৈ মটৰ পাখুৰ ফ্ৰেটৰ ঘাট পালে। বৰ তৎপৰতাৰে সৈতে অকলো বাই-কই নোহোৱাকৈ মূখৰ “ছিঞ্জিল” ভাৱে, এজনৰ এজনকৈ সকলোৱে গৈ ফ্ৰেটৰ ষটখটিৰে ওপৰলৈ উঠি বন্ধ-বাহানি আগত লৈ শাবী পাতি ধিয় হ’ল আৰু জাহাজৰ বৰী চাই ল’ৰালকিতৈ সকলোৱে সৰ্কসম্মতিক্ৰমে শেষ বাবলৈ, এবাৰ

ফ্রেটৰ “বিক্ৰেছমেণ্ট” টেবিলৰ সমুখত পৰম্পৰে সুখা-সুখীকৈ বহিল।

সকলোৰে আগতে এইবেলি মিছেছ চৌধাৰীয়ে, কাৰা চাহৰ তপত কাপ এটাত এটোক দি উঠিয়েই, পক্কজ আৰু বিমানলৈ চাই সাধাৰণ গাহঁত্যা উপদেশৰে সৈতে শেষবাৰলৈ * সক এটা বক্তৃতা দি ললে। জাহ্নবীয়ে সেই সুযোগতে, বৰ সতৃষ্ণ নহলে, কটিৰ লাইছ, এটুকুৰাত অমনযোগেৰে মাখন লগাই লগাই পক্কজৰ চকুলৈ বহু পৰলৈ চাই ব’ল।

পক্কজও চাহৰ পিয়লাত চেনীৰ চামোছৰ হিছাব পাহৰি গৈ আপোন মনেৰে তুলকৈ চেনি চালি চালি, সেই দৃষ্টিৰ প্ৰত্যুত্তৰ জনালে।

বিমানে সুবিধা বুজি, সেই ছলতে লাহেকৈ উঠি গৈ, দাকৰ কাপত ডাব টকা সঞ্চয়ীৰ কথা এটি বৰ গোপনে নিবেদন কৰিলে গৈ।

আৰু সকলোৰে শেষত, বক্তা জন্ম চৌধাৰীয়ে আধে-বেধে উঠি সকলোকে মুক্তকণ্ঠে শুভ আশীৰ্বাদ জনাই, তেওঁৰ সজ্জিয়াৰ চিৰ অভ্যন্ত বস্ত্ৰধিনিৰ অভাৱটো ঠিক সময়তে ছোৱাৰলীৰ বঙা ওলল জলীৰ এটোকেৰে সমাপ্ত কৰি ললে।

ফ্রেটৰ শেষ বিদায়ৰ জাননীৰ ঘণ্টা বাজি উঠিল। তললৈ যোৱাৰ দল স্তুৰ্পণে খটখটিৰে তললৈ নামি গল। ওপৰত থকাৰ দল ফ্রেটৰ ৰেলিঙত হেলান দি দাঁতিত আছি থিয় দিলে।

আজ্জাৰ নগীৰ বুকত বিচিত্ৰ কিছুলীৰ পোহৰ পেলাই, পক্কজ আৰু বিমানক বুকুৰ মাজত লৈ, যত্নৰ লাহাজ ক্ৰমাবশে হাঁহকি নৈৰে উজাই যাবলৈ ধৰিলে। সি বেন নিছৰ পৰ্বত কাষো অত-

বৰ কথা অকণো বুজিবলৈ চেষ্টা নকৰিলে। পাৰৰ ফ্ৰেটবৰণা অকল জন্ম চৌধাৰী, মিছেছ চৌধাৰী আৰু জাহ্নবীয়ে, শেষবাৰলৈ ডাঙৰ টৰ্ক লাইটেৰে ফোকাছ কৰি ক্ৰমে অস্পষ্ট হৈ যোৱা পতল আৰু বিমানৰ মুখ হুৰনি এবেলি চাই ললে।

কালীপূজাৰ পিছৰ কীণ জোনাৰুৰ বাতি। জাহ্নবী আগবঢ়ি অলপ দীঘল আভাস। তাতে এনেকুৱা এটি বিদায় দৃশ্যৰ পিছত স্বাভাৱিক ককণতা! গতিকে পটভাৱেই পাণ্ডুৰণবা গুপ্ততা বাত্ৰাটো সকলোৰে কাৰণে অলপ মৰ্মস্পৰ্শী আৰু গম্ভীৰ হ'ল। স্বাভাৱিক নিৰীচিভৰ দৰে প্ৰণৱেই আগৈয়ে আগ বাঢ়ি গৈ ইবেলিও ঘটবৰ ড্ৰাইভিং ছিটত বহিল! জাহ্নবীয়ে অলপ বিহ্বল যেন দেখুৱাই, পাছৰ গাদীৰ ছিটত অলপ আয়াসতে হেলন দি বহি ললে। মিছেছ চৌধাৰীয়েও আৰু বেছি কাতৰ ভঙ্গীত একেধাৰে গা এৰি দি পাছৰ শাৰীতে দীঘল হৈ গুই পৰিল। সকলোৰে শেষত আধে-বেধে আহি, বুদ্ধ জজ চৌধাৰীয়ে পাছৰ শাৰীত কাকো বিৰক্তি কৰিবলৈ, ইচ্ছা নকৰি, প্ৰণৱৰ লগতে আগৰ ছিটত তেওঁৰ বিৰাট বগুটো কোনো বকমে ঠেলি-হেচুকি সুমুৱাই লৈ বহি, মুখত এটি আকৌ মতুমকৈ প্ৰকাণ্ড বৰ্ষা চুবট লগাই ললে।

ঘটৰ অলপ চলাৰ পিচত, প্ৰথমতে জজ চৌধাৰীয়েই ধুখেৰে বাতি নতুন কথা সূত্ৰপাত কৰিলে। আগতকৈয়ো বেছি প্ৰগল্ভ-ভাৱে তেওঁ পছন্দক বখানি কলে যে আজি-কালিৰ উঠি অহা, অলপ বিদেশ জুৰা ডেকাম্বাৰ গঁচটোৱে যথেষ্ট ভালৰ কালে ভাল পাই আঁঠিৰ লাগিছে। সেই আগৰ চকু-কেকুলি, জকাইচুকীয়া "য়েদেংলিটি" ইহঁতৰ গাত ভালৈখি নোহোৱা হৈ পৰিছে। বেছ,

উন্মুক্ত স্বাধীন প্রকৃতিৰ পঙ্কজটো, প্রাপ্ত এটি স্বচ্ছন্দ নিৰ্ভীকতা আছে। হোছাইটিত আদৰ পাব পৰা বহুতো লোভনীয় গুণো আছে। এনে লৰাৰ প্ৰকৃততে জীৱনত ক'তো মৰণ নাই। মিছেছ চৌধাৰীয়েও পঙ্কজৰ লগতে তেওঁৰ বিমানকো কিছু প্ৰশংসা কৰিবৰ ইচ্ছাত, অলপ ককণভাৰে, কথাটো উত্থাপন কৰি কলে। বিমানৰো এই অলপ দিনৰ ভিতৰতে, কলিকতা আৰু পঙ্কজৰ লগ পায়েই হব পাৰ, ভালেখিনি ধৰিব পৰা পৰিবৰ্তন হৈছে। আগৰ দৰে তাৰ সেই লাজকুৰীয়া, পিছলৈ টনা অসমীয়া লৰাৰ “এফিমিনেছি” খিনি আজি-কালি অকণো নোহোৱা হৈছে। বাহিৰা জগতৰ আৰু উন্নত সমাজৰ চলন-ফুৰণৰ বহু কথা সি সোনকালেই শিকি পেলাইছে। এতিয়া বিনা সঙ্কোচে সি ভিৰোতা, মতা সকলোৰে সমাকৃত স্মৰণকৈ “মিল্ল” কৰি ফুৰিব পাৰে।

মটৰ এৰাৰ লগে লগেই মাত্ৰ, ইমান জলন্ত এটা বিচ্ছেদৰ পিছত প্ৰত্যক্ষ আৰু পৰোক্ষভাৱে প্ৰণয়ৰ বিষয়ে ইমানবোৰ কথা-বতৰা, প্ৰশংসা-আলোচনা বোধকৰো জাহ্নবীৰ দেহৰ স্নান-মণ্ডলীত কিছু অসহ্য হল। তাৰে প্ৰতিবাদ কৰিবলৈকে হব পাৰ, জাহ্নবীয়ে গাদীৰপৰা মূৰটো তুলি, কৃত্ৰিম খং আৰু “আবদাৰৰ” ভিজা হুৰত, “পাপা”কক মাতি কলে,

“পাপা ! তই ইমান জোৰে জোৰে পাছৰ ফাললৈ ছিগাবৰ ধোঁৱাবোৰ এৰি নিদিবিতো। এনেই অসহ্য মূৰ-কামোৰণিত মই কোনোধৰণে থাকিব পৰা নাই। উঃ, ৱেলিং-চণ্টৰ বটলটো লগত আৱাইডেন !”

ঢেক্ ঢেক্ কৈ বৰ দীঘল অসম্ভৱ এটা তবল হাঁহি মাৰি, বুদ্ধ চৌধাৰীয়ে কথা কবলৈ সুবিধা কৰি পাছলৈ মুখ ঘূৰাই একতীয়াটক বহাৰপৰা আগলৈ পোনাই বহি লৈ কলে,

“বাক, বাক, কিডি ! তোক বাক আজি মই নোজোকোওঁ । ভইত ছোৱালীঘোৰ এনেকুৱা সময়ত বৰ “ছেণ্টিমেন্টেল” হব । বাক, মই এই আগলৈ বুদ্ধ কৰি বহিলো ; কাৰো লগত এটা কথাও নাপাওঁ। আক পাছলৈ ছিগাবৰ ধোৱা অকণো, মুকুৰাও । তই আপোন ইচ্ছাই তোৰ মুখ কামোৰণি লৈ নিজৰ মনেৰে গুই থাক ।

শব্দেৰে কাৰণে মটৰৰ ভিতৰত এটা সাময়িক শুকুতাই ঠাই ললে । মাহুহৰ কথা-কল্পনাৰ পৰিবৰ্ত্তে অকল শুনা গল মটৰ চলাৰ শব্দ আৱাজ, টাৱাৰৰ আগন্ত পৰি উকৰি যোৱা শিলশুকুটিৰ শব্দ । বাটৰ গৰু গাড়ীৰ চকাৰ ফেৰ কেবলি আৰু গাৰোৱানৰ কদম্ব গালি-মাত । মটৰৰ ব্ৰাইণ্ডৰ কাষেৰে কাটি যোৱা বতাহৰ পাতল হিল-হিল সোঁত আৰু দূৰৰ কামাখ্যা পাহাৰৰ ওচৰত শাৰী পতা কঁহাৰৰ আঁলত, নিৱাৰিও ওপৰত মৰা লানি নিছিগা হাতুৰীৰ ঠুং ঠাং শব্দ ।

মটৰ বৰ শব্দ গতিৰে লাহে লাহে চলিবলৈ ধৰিলে । প্ৰায়ে বৰ নিশ্চিন্তভাৱে যত্নৰ মাহুহৰ দৰে নিশ্চল হৈ বাহ অকণ মটৰ চলাই গল, যেন তাৰ নিজৰ আন্তৰ মটৰৰ আন সকলোকে পাহাৰে যোৱাৰ দৰে লগ নিজে নিজে পাহৰিবলৈ চেষ্টা কৰছে, যেন তাৰ মনৰ ভিতৰত কোনো ভাৱ বা অল্পভূতিৰে ভীষণ ভোলপাৰ লাগি উঠি ভকা-চাকনৈয়া ফুটবলৈ আয়োজন কৰা নাই । তাৰ প্ৰাণৰ উদ্ভবত কোনো বিতৃকা আৰু উঠি গোটোই দেহটোকে অত্যন্ত দৃষ্ণ কৰি তোলা নাই, যেন সি গঁচটোৱে নিৰ্ভিকৰি, নিশ্চুহ বাঁহৰ বিৱাৰী মাহুহ এজন ।

কামাখ্যা ষ্টেশনৰ আগত, নতুনকৈ শিল পেলাবলৈ খান্দি তোলা এডোখৰ অসমান দীঘল আলিবাট। সমুখত ডাঙৰ ডাঙৰ ট্ৰি বোলাবেৰে সৈতে শাৰী পতা বগা “ডেনজাৰ” লাইট আৰু ব’ম্বে ত’তে, কেৱল পিচৰ টিন, এছ ফাণ্টৰ দম, কুলিৰ কণ্ঠৰ বাকচ আৰু হাথিয়াৰ। যোৱাৰ সময়ত অতি কষ্টে প্ৰাণে হেচি বহল উইলিছ নাইটখন অকনো জোকাৰণি নোখোৱাকৈ, এই ঠাই ডোখৰেৰে দক্ষতাৰে সবকাই নিছিল। ক্ষীণ হলেও, তেতিয়া তাৰ প্ৰাণত কৃতিত্বৰ অলপ গোপন স্পৃহা, উদ্যমৰ অলপ লুপ্ত জ্বালা, আনে নোৱাৰিলেও সি নিজে অমুভৱ কৰিব পৰাকৈ নিজৰ প্ৰাণৰ ভিতৰতে লুকাই আছিল। কিন্তু ইবেলি সি যেন সম্পূৰ্ণৰূপে বেলেগ প্ৰাণী এটা।

আকৌ সেই দুগম শিলৰ বন্ধা বাট ডোখৰ আৰম্ভ হ’ল। প্ৰাণে অকণো প্ৰাণত উদ্বিগ্ন নোহোৱাৰ দৰে, অতি অসামান্য ভাৱত, সহজ গতিত, বিনা প্ৰয়াসেৰে মটৰ এবি দিলে, যেন তাৰ প্ৰাণৰ ভিতৰত সকলো প্ৰবৃত্তিয়ে নিৰ্লিপ্ত হৈ গৈছে। সঁচাকৈয়ে যেন মটৰৰ দৰমহা খোৱা ঠিকাৰ জ্বাইভাৰ। মটৰৰ আৰোহীৰ শৰীৰৰ দুখ-দুখৰ কাৰণে তাৰ অন্তৰত কোনো অমুভৱই নাই।

এছফাণ্টৰ দৰৰ পৰা বাগৰি পৰি পৰি, মটৰৰ চকা কেৱল বেলেগ একেলগে ধেকেচা খাই মটৰ খন অতি কুৎস্ত অসামান্য গতিত বাধা পাই বাটত থুলা খাই থিয় হ’ল। মটৰৰ মোটেই বডিটোৱেই শব্দ কৰি কঁপি লৰি উঠিল। হাতীৰোৰে নিজ নিজ ঠাইৰ পৰা হুকি আহি গিচৰতি হৈ পৰিল। ইজিনেও যেন জীৱন্ত হৈ উঠিল। তুলি দাবলৈ আপত্তি কৰি ঠাইতে জৰিলে।

বুঢ় জজ চৌধুৰীয়ে প্ৰণৱৰ গাৰ পৰা নিজকে তুলি আনি অলপ অৰ্ধপূৰ্ণভাৱে গল-খেকাবনি মাৰি হাঁহিলে। মিছেছ চৌধুৰীয়ে আকৌ আগৰ দৰে উঠি গাদীত শুবলৈ বস্ত্ৰ কৰি বৰ কৰুণভাৱে বাটত অলম্বা-নতাক এবেলি অলপ গালি শুনালে। কিন্তু জাহ্নবীয়ে পোন হৈ বহি লৈ, ভীষণ দৃঢ়তাৰে প্ৰণৱক পাছৰপৰা বিড়িয়াই চিঞৰি মাতি কলে,—

“প্ৰণৱ দা, মোৰে শপত দহোকুৰি, মটবখন অলপ বখাওক। মই উঠি এবেলি আগলৈ যাব। ইমান খুন্দাত মই এই সুৰ-কা-মোৰণিত পাছত বহি থাকিব লাগিলে সঁচাকৈয়ে “কেইণ্ট” হৈ যাম। পাপা, তই নামি মোৰ ছিটলৈ আহ। তয়ো শকত মাহুহ, পাছৰ ছিটত গা এৰি দি আৰামেৰে বহিব পাৰিলে ভাল পাৰ পাৰ।”

প্ৰণৱে আক কাবো কথালৈ বাট নোচোৱাকৈয়ে, এনেই ইচ্ছিতভাৱে যেন মটবখন বখোৱাৰ দৰে হঠাতে বাধি পেলালে। আক তাৰ নিজৰ একো মনৰ অভিমত নজনাই সেই একেদৰে নিশ্চলভাৱে তাৰ ঠাইত নিৰ্ভিকাব হৈ বহি ব'ল। বিৰাট বন্দুৰ বুঢ় জজ চৌধুৰীয়ে, নিজৰ হুহিতাৰ কথামতে, অতি কষ্টে নিজৰ দেহটো আক এবেলি প্ৰণৱৰ কাষৰ পৰা তুলি আনি, এটা দীঘল আৰামৰ নিশাসেৰে সৈতে পাছৰ মুকলি ঠাইত তাক এৰি দি, এটা ডাঙৰ জুপুকা মাৰি বহিল। মিছেছ চৌধুৰীয়ে, কোনো পৰিবৰ্তন অঙ্গ-ভৱ নকৰাকৈ, সেই একেদৰে হেণ্ডৰ শৈথিল্য আক অৱসাদৰ নিজাতে নিশ্চেষ্ট হৈ ব'ল। অকল জাহ্নবীয়ে কিছু নতুন উজ্জ্বলভাৱে আগৰ জড়তা ভাঙি, নতুন ঠাইলৈ আহি সম্পূৰ্ণ নতুন হৃদয়ত প্ৰণৱে সৈতে কথা কুৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলে।

“প্ৰণৱদা, আজি ইমান অন্যমনস্ক হৈ আপুনি মটৰ চলাইছে কেনেই। আপোনাৰ ডুইভিত্তত তো কোনো দিৱেই এনে কুখচিত

জোকাবণি খোদা বুলি মনত নপৰে। সঁচাকৈয়ে' আপোনাক আজি বৰ মন-মৰা আৰু 'গাভ লৰা' যেন দেখা গৈছে। অধনিবেশৰা কথা নাই বতৰা, নাই, আপুনি যি ধুমধুমকৈ শিলৰ মূৰ্ত্তিৰ দৰে বহি মটৰ চলাই আহিছে—আনকি কাৰো চকুলৈকেও এবেলি মূৰ তুলি চোৱা নাই। বিমানদাৰ আৰু পছন্দ বৰষাৰ বিৰুদ্ধে যে আপোনাক আজি ইমান বিহ্বল কৰিছে, মোৰ কেতিয়াও বিশ্বাস নহয়। ইয়াৰ কাৰণ অইন কিবা—বহুত গভীৰ। কণক, প্ৰণৱ দা, এই সুন্দৰ সন্ধিয়া নৈৰ পাৰৰ পাণ্ডুৰ বাটত আপোনাক এনেকৈ মন মাৰি বিষাদ মনেৰে মটৰ চলাই অহা মই সঁচাকৈয়ে বৰ বেয়া দেখিছো।”

প্ৰণৱে যেন এটা বৰ গভীৰ টোপনিৰ পৰা সাৰ পালে। সি মনতে ভাবিলে, এই সহানুভূতি, এই সান্নিধ্য, এই আন্তৰিকতাৰ আৰু তাৰ প্ৰয়োজন কি? বৰ নিস্পৃহভাৱে সি মটৰ হলোৱাত বেছি মন দিয়াৰ দৰে ক'লে,—

“জাহ্নবী বৰা, এই বেয়া ঠাইডোখৰ মই পাৰ হৈ লও। তাৰ পিচতো তোমাৰ প্ৰশ্নৰ মই লাহে লাহে উত্তৰ দিয়। আজুহাৰ মন তো সদায় একেদৰে সমানে নাথাকে। কেতিয়াবা বিনা কাৰণেও সি এনেয়ে চঞ্চল ভৰি উঠে।”

আগতকৈ বহু বেছি দক্ষতাৰে প্ৰণৱে মটৰখন ভাল আলিবাটলৈ তুলি নিলে। অতি সহজ গতিত, মুকলি বাটৰ ওপৰত মটৰখন একেটা এবলি সুন্দৰ দূতৰ দৰে চলিবলৈ ধৰিলে।

চুপে চুপে চলি থকা মটৰ, আকো-মুখে কোথাই বেয়া অংগলি চোঁচা বতাহৰ ছাটিবোৰত সিঁচৰতি পৰা কপালৰ চুলিহাৰ

হাঁহি হাঁহি হাতেৰে সামৰি জাহ্নবীয়ে ক্ষুৰ্ভিত যেন তুলি পাই কৈ উঠিল।

“চাওক, এয়েই ভো আপোনাৰ অভ্যন্ত কাষ্ট ড্ৰাইভিং প্ৰণৱদা। ইমান পৰে যে কেলেই আপুনি এনেকৈ কানীয়াৰ দৰে মটৰ চলাই আহিছিল কব নোৱাৰো। স্বীকাৰ কৰক, এই চুই মিনিটৰ প্ৰেৰণাতে আপোনাক মই সম্পূৰ্ণ সলনি কৰি দিলো। স্বীকাৰ কৰক, প্ৰণৱ দা !”

উত্তৰ দিয়াৰ আগতে, এনেয়ে যেন প্ৰণৱৰ মটৰৰ গতি আকৌ এবেলি আগৰ দৰে শিথিল হৈ পৰিল। সি মনতেই ভাবি চালে, স’চাকৈয়ে জাহ্নবীয়ে কোৱাৰ দৰে এতিয়াও তাৰ কাৰণে জাহ্নবীৰ সান্নিধ্যত মাদকতা আছে জানো আৰু প্ৰকৃততে জাহ্নবীয়ে এতিয়াও তাৰ প্ৰাণত কোনো প্ৰেৰণা জগাই তুলিব পাৰে জানো ? প্ৰণৱে এটা প্ৰশ্নৰো মনৰ ভিতৰত উপযুক্ত কোনো উত্তৰ নাপালে। স্বাভাৱিকতে যেন আকৌ তাৰ মটৰৰ গতি ক’ববাত বাধা পাই জীঘৰ নৈবাশ্যপূৰ্ণ আৰু গধুৰ হৈ পৰিল।

এনেই এবেলি গাৰপৰা পহি উৰি অহা, ডিঙিৰ গ্ৰে বাক-লাৰখন জাহ্নবীয়ে প্ৰণৱৰ গাৰ ওপৰৰ পৰা তুলি নি, আকৌ অলপ উৰ্দ্ধাসৰ সূৰত কলে।

“প্ৰণৱদা, সেই বশিষ্ঠৰ ওচৰৰ বাটত, আমাৰ পুৰণি গাড়ীখনত মই প্ৰথম দিনা কাষ্ট ড্ৰাইভিং কৰাৰ কথা আপোনাৰ মনত আছেনে ? সেই যে পক-গাড়ীখন সৰুৱাবলৈ গৈ মই গাড়ীৰ চকাত থুকা মাৰি মটৰৰ বাম্পাৰভাল বেকা কৰি দিলো, আৰু যোৰ নিজৰ বুৰটো আপোনাৰ দাঁতৰ ওপৰত থুকা মাৰি পঠিৱালো ! আপোনাৰ দাঁতত

লাগি যোৰ যে মূৰ হুটি তেজ ওলাল আৰু আপুনি যোক যে ধৰি নি আলি-কাষৰ নিজৰাৰ পানীত মূৰটো খুই দি ষেওঁজ কৰি দিলে।”

বহু দিনৰ প্ৰথম যৌৱনৰ স্মৃতি এটা সঁচাকৈয়ে প্ৰণৱৰ মনত পৰিল। কিন্তু সি দূৰ হৈ মনতে ভাবিলে, সেই পুৰণি স্মৃতি উল্কা-টনৰ এতিয়া আৰু কিবা লাভ আছে জানো ?

নকণ্ড নকণ্ড বুলিও কণাষাৰ প্ৰণৱে জাহ্নবীক নকৈ নোৱাৰিলে।

“সেই কথাবোৰ এতিয়াও জানো তোমাৰ মনত পৰে জাহ্নবী ?”

“পৰেতো ? পৰে দেখিয়েই হে কৈছো। আপুনি কেলৈই তেনেকৈ স্মৃতিলৈ প্ৰণৱ দা ?

প্ৰণৱে অলপ বৈ, কণাষাৰ গম্বুৰ কৰিবৰ কাৰণে ঘৰেটো গহীন ভঙ্গীত কলে,

“স্মৃতিলো, পুৰণি স্মৃতি, নতুন জীৱনত তাৰ প্ৰয়োজন হয় কম।”

জাহ্নবীয়ে কোনো উত্তৰ দিয়াৰ আগতেই মটৰ আহি ভৰলুৰ দলং পালে। দলং পাব হৈয়ে, সমুখৰপৰা অহা ল'ৰা এখনক বাট দিব খোজোতেই প্ৰণৱৰ মটৰখন অলপ অসামান্যভাৱে আলিৰ দাঁতিলৈ বেছি হালি গ'ল। মটৰখন সামৰি আনি পোন কৰিব খোজোতেই প্ৰণৱে বৰ অসহ্য হৈ অতৃপ্ত কৰিলে যে অৰ্ভাকতে বহা ঠাইৰ পৰা খোপনি এৰি আহি জাহ্নবীৰ মোটেই দেহটোৱে তাৰ গাত সহায়হীনৰ দৰে বাগৰি পৰিল। প্ৰণৱৰ এই অভিজ্ঞতাৰ পিছত সচাকৈয়ে বৰ বিকাৰ আহিল যে, বাস্তৱিকৈ আজি সি অতি অকৰ্মণ্যতাৰ সৈতে মটৰ চলাইছে। ইমান দিনে মনৰ ক্ষুদ্ৰতা

দেখুৱাই, এতিয়া হঠাতেই এনেকুৱা চক্কৰলতা দেখুৱালে সি জাহ্নবীৰ চকুৰ আগত মুহূৰ্ত্ততে অভ্যস্ত হীন হৈ যাব।

প্ৰণৱে নিজকে নিজে কঠিন হবলৈ মনৰ ভিতৰতে ভীষণ চেষ্টা কৰিলে। কিন্তু তাৰ অহুমান হ'ল, জাহ্নবীয়ে যেন আকৰ্ষিত আকীৰ্ণতাৰে ক্ৰমাগত তাৰ কাষ চাপি আহিবলৈ ধৰিছে। তাৰ গাতে গা লগাই অৱলম্বন নোহোৱাৰ দৰে গা ঢালি দি বহিবলৈ সন্মোগ বিচাৰিছে। তাৰ গাৰ বেছি পৰশৰ উমত থাকি কিবা নতুন সৰ্ব্বকৰ কথা এটি ব্যক্ত কৰি থুলি কবলৈ অভ্যস্ত চকল হৈ উঠিছে। কিবা অভিনৱ অদ্ভুত সন্মোধন এটা কৰিবলৈ গৈ ভাৱা বিচাৰি অন্তৰতে বৰ কষ্ট পাইছে।

প্ৰণৱে এটা গভীৰ চক্ৰান্তত পৰি ভাবিলে, জাহ্নবীৰ এই অস্বাভাৱিক ব্যৱহাৰৰ প্ৰেক্ষিততে ভিতৰৰ গোপন উদ্দেশ্যটো কি? এই অতি ছলনাময়ী মায়াৰ আচল সত্যটো ক'ত লুকাই আছে? সেই চিৰদিনৰ কাৰণে ভাঙি যোৱা পুৰণি বন্ধুত্বক, আজি আকৌ এতিয়া উপৰাচি জোৰা দিবলৈ বিচৰা পুনৰ আবেদনৰে আক সার্থকতা ক'ত।

ভেতৰহলে জাহ্নবীয়ে গঁচাকৈ মনৰ ভিতৰত কি ভাবিছে! সিদিনা সেই বিজয়াৰ সন্ধিয়াৰ পিছৰপৰা, প্ৰণৱৰ লগত জাহ্নবীৰ টো আক কোনো সৰ্ব্বকই সন্ধৰপৰ নহয়। তেন্তে এই আকৌ জাহ্নবীৰ নতুন ব্যৱহাৰৰ তাৎপৰ্য্যটো কি আক ই কিহৰ কাৰণে?

কাঁচা বজাৰৰ নৈৰ পাৰৰ বাট পাৰ হৈ আহি মটত বুকুখৰ থিয় আলি বাটৰ ওপৰত উঠিল । এটা অদ্ভুত, অপ্ৰত্যাশিত জীৱনৰ কঠিন অভিজ্ঞতাত অস্থিৰ হৈ প্ৰণৱৰ হাতত তাৰ মটৰৰ ষ্টিয়াৰিং ভীষণ ভায়ে কঁপিবলৈ ধৰিলে । তাৰ মূৰ আৰু শৰীৰৰ উত্তাপ অতি বেগেৰে হু-হুকে বাঢ়ি আহিল । ভবিৰ খোপনি শিখিল হৈ একেবাৰে নিশ্চেই হোৱাৰ উপক্ৰম কৰিলে । মটৰৰ স্পষ্ট বিজুলি-চাকিৰ পোহৰত প্ৰণৱে ধখেট সংঘত হৈ তাৰ কাষলৈ চাই পালে যে জাহ্নবীৰ গোটেই দেহ-টোৱেই তাৰ দেহৰ ওপৰত প্ৰায় নিশ্চল হৈ চলি পৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছে, জাহ্নবীৰ হৃদয়টি চকুতে এটি অতি অদ্ভুত আৰু তীব্ৰ আবেদন কৰণতাত সিক্ত হৈ উঠিছে ।

অতি কঠে প্ৰণৱে আনি মটৰখন গেটেৰে পাৰ কৰি ঘৰৰ গাড়ী-বাৰাণ্ডাৰ তলত থিয় কৰালে ! তাৰ অন্তৰ্ধান হ'ল, সি যেন এইডোখৰ ঠাই চলাই আহোঁতে তাৰ মটৰৰ গতি সকলো শেষ কৰি পেলাইছিল । সি যেন নগৰৰ ৰাজ-আলিৰ ওপৰেদি মটৰ চলাই নানি সাধু-কথাৰ কোনোবা দেহতাৰ পাখী লগা বধ এখনেহে ঘেৰৰ ওপৰেদি উকুৱাই আনিছিল ।

গাড়ী-বাৰাণ্ডাৰ খটখটিত মটৰৰ পৰা নামি, বৃহৎ জৰ্জ চৌধাৰীয়ে প্ৰণৱক ধন্তবাদ জনাই, তেওঁৰ চিৰ অভ্যস্ত বাতিৰ নিত্য অভ্যাস-মতে, অতি সন্তৰ্পনে নিজৰ কাঁঠালিৰ ভিতৰত লোৱাই, একেবাৰে ভিতৰৰ পৰা ভলা বন্ধ কৰি ললে । বিছেহ্ চৌধাৰীয়েও সামান্য ঘাধোন বৃথেৰে অভিনন্দন জনাই, গম্ব অহুহতাৰ আৰু সুৰ

বিষৰ ওজৰ কৰি, পিন্ধা-উৰা সাজ-পাৰ নসলোৱাকৈয়ে পোনেপোনে শোৱা-কুঠৰীত সোমাই বিচনাৰ আগ্ৰয় ললে। সকলোৰে উঠি যোৱাৰ পিছতো অকল জাহ্নবীয়ে মটৰৰ পৰা নমাৰ কোনো ইচ্ছা নেদেখুৱাই অল্পবোধৰ স্বৰত প্ৰণৱক সম্বোধন কৰি কলে—

“প্ৰণৱদা, আপুনি আৰু অলপ কষ্ট কৰিব লাগিব। বলক, আমি দুয়ো একেলগে গৈ মটৰখন গেৰেজত হুমুৱাই পৈ আকৌগৈ। আপুনিতো জানেই ইমান বাতিলৈ কেতিয়াও আমাৰ ড্ৰাইভাৰ নাথাকে। এই দুই মিনিটৰ মাত্ৰ গেৰেজলৈ বাট। তাৰ পিছতহে আহি একেবাৰে আপোনাক আজিৰ নিমিত্তে শেষ বিদায় দি দৰলৈ যাবলৈ দিম।”

ইচ্ছা-অনিচ্ছাৰ মাজত বাধ্যত পৰি প্ৰণৱে আকৌ এবেলি মটৰৰ “ছেল্ফ ষ্টাৰ্টাৰ” টিপিলে। বহল কম্পাউণ্ডৰ একেবাৰে সিম্ৰত থকা আগুহতীয়া টিনৰ খোলা গেৰেজটোত নি মটৰখন হুমুৱাই দিলেগৈ। চাকি, চাৰি লাহে লাহে সকলো বন্ধ কৰি উঠি, প্ৰণৱে যাবৰ সময়ত মটৰৰ কাষত থিয় হৈ, ভেতিয়াও মটৰৰপৰা উঠি নহা জাহ্নবীৰ ওচৰলৈ গৈ কলে,

“জাহ্নবী, উঠি নাহাঁ জানো; মই একেবাৰে গেৰেজৰো ভলাটো বন্ধ কৰি উঠি তোমাৰ হাতত চাৰি গটাই দি ৰাঙ।”

অতি অনিচ্ছাবে, মটৰৰ গাভ ধৰি থকা প্ৰণৱৰ হুয়োখন হাততে আৱেগেৰে লাহে লাহে ভৰ দি দি, ধৰি ধৰি জাহ্নবীয়ে বৰ কাতৰ আৰু বিহ্বলভাৱে মটৰৰপৰা পিছলি নামিল আৰু কোনোমতে মাটিত অস্থিৰভাৱে থিয় দি, প্ৰণৱৰ বাহৰ মাজত সুবটে। হুমুৱাই, অত্যন্ত ব্যথিতৰ দৰে আৱেগৰ কুৰ্জনাভ কলে,

“প্ৰণৱদা, কি নিষ্ঠুৰ ভাবে আজি আপুনি মোৰ অন্তৰক এইদৰে অৱজ্ঞা কৰিছে। কি নিশ্চয়মভাৱে আপুনি আজি এইদৰে মোৰ প্ৰাণৰ অমুভূতিক প্ৰতিৰোধ কৰিছে। জীৱনত ইমান নিষ্পন্দ হৈ তো আপুনি মোক কেতিয়াও প্ৰাণত এনে কষ্ট দিয়া নাই। আজি কেলেই আপুনি ইমান কঠিন আৰু নিশ্চেষ্ট হ’ল ?”

উত্তম আবেগৰ ধাৰ প্ৰণৱে তাৰ হৃদয়োখন হাতত অবিৰল ভাবে অমুভৱ কৰিলে। আন্ধাৰ, অকলশৰীয়া গেৰেজৰ ভিতৰৰ বন্ধ বায়ুত সি অতি অশান্তি অমুভৱ কৰি, জাহ্নবীক সহামুভূতিৰ ভঙ্গীৰে মাতি কলে,

“জাহ্নবী, ইমান ডাঙৰ কথা এটি ইমান কম সময়ৰ ভিতৰতে মই তোমাক কব নোৱাৰিম। তুমি মোক উত্তৰ দিবলৈ সময় দিব লাগিব। আজি ৰাতি মাথোন মোক ভাবিবলৈ সময় দিয়া। বলা, এতিয়া তোমাক কোঠালিৰ ভিতৰত থৈ আহোঁগৈ। তুমি সঁচাকৈয়ে অত্যন্ত ক্লান্ত।

কান্ধত হাত থৈ থৈ, আবেশত গোটেই দেহৰে ভাৰতো প্ৰণৱৰ দেহৰ ওপৰত থৈ জাহ্নবীয়ে প্ৰণৱৰ লগতে খোজৰ মূৰত খোজ পেলাই ভৰি দিলে। গেৰেজ এৰি, এখুজি দুখুজিকৈ চোতালত ঘাইনিৰ ওপৰেদি খোজ কাঢ়ি আহি আহি, বাৰাণ্ডাৰে ড্ৰিং-কম পাৰ হৈ গৈ ঘৰৰ ভিতৰেদি দোতালাত একেবাৰে নিজৰ কোঠালি পালেগৈ।

সজাই ধোৱা বিচনাত, বিহ্বলভাৱে গীলায়িত দেহটো পেলাই দি জাহ্নবীয়ে প্ৰণৱক নিজৰ গাৰ কাষত বহুৱাই লৈ, প্ৰণৱৰ হৃদয়োখন হাত তুলি নি নিজৰ হৃদয়ো কুমৰ ওপৰত থৈ, হাতৰ তলুৱাৰে প্ৰণৱৰ হাত দুখন কপালৰ ওপৰত বৰ জোৰে হেঁচি ধৰি লৈ, অত্যন্ত কাতৰ স্ফূৰ্ণনত প্ৰণৱৰ চকুলৈ চাই কলে,

“দয়া ! অকণ দয়া কৰক প্ৰণৱ দা ! অকল এফেৰি দয়া আপো-
নাৰপৰা মই প্ৰাৰ্থনা কৰিছোঁ । বোধকৰোঁ কোনো নাবীয়ে পৃথকৰপৰা
ইমান কাতৰ হৈ কোনো দিনেই দয়া ভিক্ষা কৰা নাই ।—উঃ—
কি অসহ্য সুৰৰ কামোৰ । কুমৰ শিৰ ফাটি যেন সুৰৰ মগজু
ওলাই যাবলৈ বিচাৰিছে । দয়া কৰি আপুনি যদি অলপ চোঁচা
পানী বা অলপ অডিকলন্ আনি মোৰ সুৰৰ ওপৰত দিলেহেঁতেন,
বোধকৰো আপোনাৰপৰা পোৱা সেই দয়াৰ কৃতজ্ঞতা মই জীৱনত
কোনো দিনেই পাহৰিব নোৱাৰিলোঁহেতেন ।”

জাহ্নবীৰ কথাৰ প্ৰতিটো শব্দৰ স্বৰূপে প্ৰণৱৰ প্ৰাণত বিয়পি
গৈ তাৰ স্নেহময় যৌৱনৰ বৰ মন্থাম্পলী ঠাই এডুৰষিত আঘাত
কৰিলে । সি তাৰ পোকষৰ সকলো সঙ্কল্প, সকলো দৃঢ়তা পাহ-
ৰিলে, জাহ্নবীৰ কাতৰ আহ্বানৰ আগত সম্পূৰ্ণ নিশ্চেষ্ট হৈ পৰিল ।
নিজে উঠি গৈ, কলৰপৰা চোঁচা পানী পিয়লাত ধৰি আনিলে ;
নানা কষ্ট কৰি অডিকলনৰ বটল বিচাৰি আনি কাপোৰৰ অলপভি
কৰি কপালত পাৰি দিলে । আৰু কিছু তুণ, শাক্ত, ককণাপূৰ্ণ
আধা জাপ যোৱা চকুৰিৰ ওপৰত লাহে লাহে কাগজেৰে পাতল-
ভাৱে বিচি বিচি কবলৈ চেষ্টা কৰিলে, ককণ, গহীন গধুৰ নুহুভাৱে,

“—জাহ্নবী, সঁচাকৈয়ে তোমাক আজি মই বুজিব পৰা নাই, মোক
ক্ষমা কৰিবা । মই জানো, তুমি পঙ্কজৰ লগত বান্ধুদত্তা । আৰু
সেই কাৰণেই তোমাৰ লগত মোৰ সম্বন্ধ বোধকৰো, জীৱনত চিৰ
দিনৰ কাৰণে শেষ হৈ গৈছে ।”

আকৌ এবেলি বিচনাৰপৰা বিহ্বলভাৱে উঠিবলৈ বিচাৰি, কিন্তু
প্ৰণৱৰপৰা পাই, জাহ্নবীয়ে প্ৰণৱৰ হাত ছৰানিকে বৰ উত্তপ্তভাৱে
বুৰ ওপৰত সাৰটি ধৰি লৈ কলে,

“—কিন্তু প্রণবদা, সেই বুলিতো, জাহ্নবীৰ জীৱনটোও তাৰ লগতে একেবাৰে শেষ হৈ যোৱা নাই। তাইৰ প্ৰাণৰ সকলো আশা, আকাঙ্ক্ষা, কামনা এতিয়াও আগৰ দৰেই সেই একে চিৰন্তন বহিৰে প্ৰজ্জ্বলিত হৈ আছে।—”

গল্পটো শেষ কৰি, প্ৰণবে অস্বাভাৱিক ৰকমে এটা ক্ষীণ কৃত্ৰিম হাঁহিৰ চেষ্টা কৰি, বৰ অতৃপ্তিৰ সৈতে বাধ্যত পৰি নিবৰ হোৱাৰ দৰে নিবৰ হ'ল, যেন অন্তৰৰ সকলো নিহিত বক্তব্য ইমানতে সি নিঃশেষ কৰি, মোৰ আগত উজাৰি দিব নোৱাৰিলে। যেন মনৰ বহু ভাবৰ জটিলতা এতিয়াও তাৰ অন্তৰত অব্যক্ত বেদনা তুলি ৰল। যেন জাহ্নবীক, ইমান বৈশ্বেদনৰ পিচতো সি সম্পূৰ্ণৰূপে ৰাস্তা-দৰ চকুৰে বুজিব নোৱাৰিলে।

সহানুভূতিত, প্ৰণবৰ কৃত্ৰিম অন্তৰৰ কথা বুজি পাই মই প্ৰণবক আশ্বাস দিয়াৰ চেষ্টাত, এবোলা বহুৰ লৈকা মাৰি জাৰি চোৱাৰ দৰে উঠি অলপ পাণ্ডিত্যৰ ভঙ্গী তুলি কলোঁ।

‘প্ৰণব, মোৰ মতেৰে জাহ্নবীৰ চৰিত্ৰত অৰোধগম্য জটিলতা বৰ অলপেই আছে। তোমাৰ জাহ্নবী, প্ৰকৃত জাহ্নবীৰ দৰেই সঁচাকৈয়ে দুঃস্থ-ধাৰা।’

দুৰ্ঘোগৰ বাতি

‘চকুৰ আগতে ডাঙৰ হোৱা’ বুলি ঘিঘাৰি কথা আছে মই
ঠিক বাসন্তীৰ বেলিকাও ইচ্ছা কৰিলে তাকেই কব পাৰো।

নিচেই সৰুতে দেখিলো, মূৰত এচপৰা বৰ-কৰা চুলি, গাত
এটা পিঙ্ক বঙৰ ব্ৰুক, আৰু এমুৰি নিপোটল বগা ভাৰ। ঠিক
তেনেকৈয়ে বাসন্তীয়ে দিনটোৰ সৰহ ভাগ আমাৰ ঘৰতে অকণাৰ
লগত লাৰ-ঢাপৰি ফুৰে আৰু বস্ত-বাহানি ইফাল-সিফাল কৰিলে
অকণাৰ লগত ঘৰৰ গৰা-ছোৱালীৰ দৰে সমানে মাৰ-ডাৰ খায়।

কেতিয়াবা মন গলে মই বাসন্তীক চোতালত থিাপং কৰিবলৈ
শিকান্ট, বেড্‌মণ্টন্ খেলোতে মুখত ককুটো জোৰেৰে মাৰ দি
ধেমালি কৰো, আৰু কণামূন খেলোতে অকণাৰ লগত বেগুয়ে
বেগুয়ে সাঙুৰ দি হাঁহি বৰ বং পাওঁ।

তাৰ পিছতে, মূৰ দঙাদি শ্বাসন্তীয়ে দেখাত অলপ দীঘল হৈ
পৰে। গাৰপৰা ব্ৰুক সোলোকাই, নতুন যুগাৰ হুল দিয়া মেখেলা
কঁকালত স্ততাৰ জ্বাৰে টানি টানি বান্ধিবলৈ লিকে আৰু গাত
কোনোমতে থাকিব নোখোজা বিহাৰ জাঁচলটো মাটিত লেটিয়াই
লেটিয়াই চাৰিওপিনে সকলোকে দেখুৱাই লৈ ফুৰে। কৰাই-
বতৰাই, হাঁহি-ধেমালিয়ে এটা নতুন প্ৰকাশৰ জড়িছে দেখা দিয়ে

আক আগৰ দৰে মোৰ সকলো উপদ্ৰৱ নীৰবে সহ্য নকৰি, কথাই কথাই উত্তৰ দিবলৈ সাহ কৰা হয়। দূৰবৰণা ভিডা উলিয়াই, নানা ভেঙুচালি কৰি মোক নানা নাম দি জোকাবলৈ আৰম্ভ কৰে। কেতিয়াবা দুপৰীয়া স্কুলে গাত শিলঙটি দলিয়াই, টোপনি ডাঙে। নাইবা কপালত চিয়াহীৰ ফোট আঁকি দি, চুৰিয়াৰ আঁচলটো টানি নি চকী-মেজত বান্ধি থৈ যায়। ময়ো কেতিয়াবা খৰিব পাৰিলে আগতকৈ বেছি তৃপ্তিৰে পিঠিত খৰি ভুকুৰাওঁ। নাইবা ছয়ো কাণ মলি বঙা কৰি শাস্তি দিওঁ। বাসন্তীয়ে দুখ পালেও কেতিয়াও নাকান্দি ভালপোৱাৰ দৰেই সকলো সহ্য কৰি যায়, আক এৰি দিলেই আকো হুনাই কৰিম বুলি কৈ লৰ মাৰি পলাই নেদেখা হয়।

তাৰ পিছত হঠাতে এদিন গম নোপোৱাৰ দৰে বাসন্তীৰ গাত অলপ গম্ভীৰতা আহি পৰে। চকুত অলপ আন-ভাৱ আহি চকুছটা ক্ৰমে বুজিব নোৱাৰা হয় আক কথাবোৰ নানা ভাৱেৰে ভৰি পৰি আঁচল মানুহটো লাহে লাহে ওচৰবৰণা আঁতৰি যাবলৈ আৰম্ভ কৰে। অকণায়ো মোৰ সকলো খেলাৰ প্ৰকাণ্ড সঙ্গী গুচি লাহে লাহে বাসন্তীৰ লগত নানা গোপন আলোচনাৰ লগৰী হৈ মোৰ প্ৰভুত্ববৰণা একেবাৰে আঁতৰি দূৰলৈ গৈ ধিয় দিয়ে।

।কিন্তু তথাপি বাসন্তী সদায় আমাৰ ঘৰলৈ আহে। অকণাৰ লগত ফুৰিবলৈ ওলালে মোকে সিহঁতৰ লগত যাবলৈ অহুৰোধ কৰে কেতিয়াবা আমাৰ ঘৰত কথা পাৰ্থোতে ভালোমান বাতি হলে ময়েই টোপটো লৈ ঘৰত আগ বঢ়াই থৈ আহিব লাগে বুলি অকণাৰ আগত কয়। দোকানবৰণা এমজুঁতাবী কৰা হুতাৰ বড় ময়ে পছন্দ

কৰি বাসন্তীক আনি দিওঁ । মই ঘৰত নহলে সিহঁতৰ আড্ডা মোৰেই কোঠাত পাতি বাসন্তীয়ে মোৰ বিষয়ে নানা আলোচনা কৰে । টেবিলত কিতাপ-পত্ৰবোৰ বেছি সঁচুৰ্ভিত হৈ পৰি থকা যেন দেখিলে, নিজে খুপাই থৈ অকণাৰ আগত মোৰ জীৱনৰ বিশৃঙ্খলতাৰ কথা কৈ বৰ বং পায় আৰু বিছনা আৰু বেৰৰ কাপোৰ-কানিবোৰ বৰ বেছি হাঁহি উঠা অৱস্থাতে দেখা পালে, মোৰে ডাং-বৰলা স্বভাৱৰ বিষয়ে গল্প পাতে ।

ঠিক এইদৰে বাসন্তীৰ ষোলটি বছৰ মোৰ চকুৰ আগত এটি এটাকৈ ফুলৰ পাহিৰ দৰে মেল খাই আহে আৰু মই তাকে মোৰ জীৱনৰ বাইছটি বছৰে চকুৰে চাই উপলব্ধি কৰো—অল্পভূতিহীন, নিৰ্বিকাৰ এটি প্ৰাণৰ নিলিপ্ত ভাব লৈ,—ঠিক ওচৰ-চুবুৰীয়াৰ বাৰীত বাঢ়ি অহা এজোপা অপ্ৰয়োজনীয় গছৰ দৰেই ।

কলেজলৈ অহাৰ পিছত, ঋন্তেকীয়া এমাহ হুমাৰৰ বাস্তৱানৰ বাহিৰে, বাসন্তীৰ ষোলটি বছৰেই মোৰ কাৰণে সদায় উন্মুক্ত আছিল । তাৰ সান্নিধ্য, পৰশ আৰু আশ্বাদন ইচ্ছাই অনিচ্ছাই জীৱনত মই অত্যন্ত প্ৰচুৰ পৰিমাণে পাইছিলো । কাৰণ, সকতে দেখাৰ দিনৰ পৰাই বাসন্তীহঁতৰ ঘৰ খিলঙৰ আমাৰ ঘৰৰ নিচেই কাষত । সিহঁতৰ দেউতাক আৰু আমাৰ দেউতা হুয়ো একেখন অফিছৰে বৰনুৱাৰী কেবাগী ।

ইমান সহজে বাসন্তীক পাইছিলো কাৰণেই বোধকৰো বাসন্তীৰ নিমিত্তে মোৰ অন্তৰৰ কোনো এটি কোণতে লিপ্সাৰ সৰু পোখা এটিও গজি উঠা নাছিল ; বাসন্তীৰ অৱস্থিতিত মোৰ যৌৱনৰ কোনো এটি ইঞ্জিয়তে অহুৰ্ভূতিৰ শিহৰণ এটিও উঠা যেন অসম্ভৱ কৰা নাছিলো ।

কিন্তু তথাপি যৌৱনৰ ভৰা বানৰ আকাজ্জকৰ সোঁতৰ আগতে মই বাসন্তীক সদায় পাইছিলো। যি বয়সত আঁকি মনৰ যি অবস্থাত যুৱতী ছোৱালীৰ কণ্ঠৰ এটি কথাৰ প্ৰতিধ্বনিয়ে আক দেহৰ এটি পৰণৰ আভাসে ইন্দ্ৰিয়, মন চঞ্চল কৰি তোলে, সেই সময়তে অকণাৰ লগত বাসন্তীক সদায়ে লগত লৈ, খিলঙৰ পাইনৰ তলে তলে মুকাল পাতল বতাহত, গাতে গা লগাই ফুৰিবলৈ সুযোগ পাইছিলো। প্ৰায়ে লেকৰ পাৰত জোনাক নিশা বেঞ্চত বহি কথা পাতিবলৈ ঘৰৰপৰা ওলাই আহিছিলো। শ্বেড ঈগল ফলছৰ কাষত ঘৰ-ঘৰোৱাহে পিক্নিক খাবলৈ গৈ, নিজৰাৰ চোঁচা পানীলৈ খেদি নি, পানীৰ তলত উশাহ নোপোৱাকৈ আঁজুৰি ধৰিছিলো। আপাৰ খিলং পিকৰ আও-ঢলীয়া পাহাৰৰ গাৰে লৰি ফুৰোতে, সৰল গছৰ শিপাত উজ্জট খাই পৰাত, ময়ে হাত-কোলাকৈ বাসন্তীক তুলি ধৰি, হৃথ পোৱা ভৰিৰ গাঁঠিত জেপৰ কমাল বান্ধি দিছিলো।

কিন্তু তথাপি কোনো দিনে বাসন্তীৰ পৰণত মোৰ শৰীৰত তেজৰ সোঁত শিৰে শিৰে কোবাল হৈ বোৱা নাছিল; নাইবা হঠাতে মুখৰ কথা পাহৰি গৈ বাসন্তীৰ চকু ছুটালৈ, অনিমেষ দৃষ্টিৰে চাই থকা নাছিলো। বাসন্তীৰ দেখিবলৈ অগুৱানো নাইবা উচ্ছাসহীন আছিল যে সেই কথা সমূলি নহয়, বাসন্তী মোৰ ওচৰত ইমান সহজলভ্য আছিল কাৰণেই বোধকৰো। বাসন্তীৰ অন্তৰৰ সকলো গুপ্ত কোণ মই অতি সূকলমে মনেৰে ঢুকি পাইছিলো। বাসন্তীৰ মনৰ কথা মনৰ ভিতৰতে মোৰ চকুৰ আগত অতি স্পষ্ট হৈ ফুটি উঠিছিল। বাসন্তীৰ জিতব-বাহিৰে কাঁচৰ মূৰ্ত্তিৰ দৰে মই একে লগে একেটি দৃষ্টিৰে দেখিবলৈ পাইছিলো।

সেই কাৰণে উপধাচি দিয়া বাসন্তীৰ মৰম-চেনেহত মই কোনো দিনে কোনো মাদকতাকে বিচাৰি নাপাইছিলো। যৰং মোৰ মনত সেইবোৰ ধৰা পৰিলে এটা গুপ্ত বিতৃষ্ণাৰ ভাৱ হৈছিল। চকুৰ মণিত বা কধাৰ ঠেঙত বাসন্তীৰ আবেগৰ আভাস যিবিধি উঠা দেখিলে মই তেতিয়াই তাক তৰু কৰি দিবলৈ চেষ্টা কৰিছিলো।

ঘৰলৈ মাহীদেৱে মাতিছে বুলি বুজিব হতুৱাই মতাই নি, নিজৰ কমত অকলে অকলে বহি, কমালৰ পাৰত ফুলৰ দাঁতিত মোৰ নাম তুলি থকা দেখিলে মই সচাকৈয়ে বাসন্তীক এটা দীৰ্ঘল বস্তুতা শুনাই দিবলৈ মন কৰিছিলো। বাৰে বাৰে 'স্নাউছ পিছ'ৰ ৰং অপছন্দ কৰি, ধেমালিতে দোকানলৈ মোক মিছাকৈয়ে পঠিয়াইছে বুলি গম পালে, মই প্ৰায়ে বিদ্বেষ কৰিবলৈ সাজু হৈছিলো। আক সদায় এনেদৰে সুবিধা পালেই হাতখন চাপক বুলি মোৰ হাতৰ ওপৰত পেলাই দিলেই, মই নখেৰে চিকুটি তেতিয়াই হাতৰ তলুৱাত তেজৰ টোপাল উহিয়াই দিবলৈ মন কৰিছিলো। মোৰ অন্তৰ্দৃষ্টিত, মোৰ কোঠালিত সোমাই ফুলদানিত ফুল ভৰাই পৈ, লেতেৰা বিছনাৰ চাদৰৰ পৰিৱৰ্ত্তে ধোবাই ধোৱা নতুন বিছনাৰ চাদৰ পাৰি পৈ ধোৱা বুলি শুনিলে, সচাকৈয়ে বাসন্তীৰ প্ৰতি এটি ধোৱা অভদ্ৰিৰ ভাবে মোৰ মনটো তিতা কৰি তুলিছিল।

কিন্তু তথাপি বাসন্তীয়ে যে সদায় একেটি মনৰ একাগ্ৰতা লৈয়ে মোৰ মৰম অবেষণ কৰিছিল, এই কধাৰ মই গম পাইছিলো। মোৰ হাজাৰ অসহায়ভূতি দেখিলেও সদায় যে মোৰে মৰমৰ স্বেচ্ছত নিজক ধৰা দিবলৈ বিচাৰিছিল, মই ইচ্ছা কৰিও তাকে সুকলৈকৈ থাকিব নোৱাৰিছিলো। সেইখিনি বুজিব পাৰিছিলো বুলিয়েই নিজে

নিশেষ্ট ভাক শুড় হৈ বাসন্তীৰ সকলো অন্তৰৰ প্ৰচেষ্টাক কঠিন নিৰ্মমতাৰে সদায় বাধা দি গৈছিলো। কিয়নো, যি মৰমত কোনে চেষ্টা নাই, যি সৌতত কোনো বাধা নাই, তেনে উপাধি দিয় মাৰদতাহীন মৰমে কাৰো প্ৰাণত আকাজ্জাৰ পৰিতৃপ্তি আনি দি নোৱাৰে।

জীৱনৰ এটি নতুন অধ্যায়ৰ কথা। বৰকৈ খাটি পঢ়ি আৰু অনাছে সৈতে যি,এ পৰীক্ষাটো দি আহি, ভাগৰুৱা মন আৰু দেহটোক আৰামেৰে অলপ এৰি দি, ঘৰত বহি পিতাপি লৈছো অগ্ৰচুৰ জিৰণিৰ মাজত, মানসিক খোৰাক হিছাপে অকল ইউৰো পীয় নাম কৰা সাহিত্যিক কেইজনমানৰ লিখা উপভাস কেইখনৰা ধৰ্পাই লৈ, এফালৰ পৰা এনেয়ে পঢ়ি গৈছো।

এদিন চপৰীয়া, ছদিন ধৰি পোভিদিৰ “ফ্ৰাইম্ এণ্ড পানিছমেন্ট”ৰ মাজত সোমাই, জীৱনৰ আন্ধাৰ ভয়াবহ দৃশ্যাবলীৰ মাজত খুঁ হুঁৰ, ইঠাতে চকু তুলি চাই খিড়ীকিৰে দেখিলো, আমাৰ ঘৰ আগত থকা টিলাটোৰ ওপৰত প্ৰকাণ্ড বঙলাটোৰ গেটত, কেৰাখো মটৰ-গাড়ি আহি বৈছে।

গম নোপোৱা ঘটনা এটি কোঁতুলেৰে চোৱাৰ দৰে যি কিতাপখন জপাই বহিবৰ দৃশ্যটোলৈ অলপ মন দিব খোজোতেই, অকল আৰু ঘৰৰ ছোৱালীকিতাই জীৱণ হাই উকমি লগাই যো কোঠাৰ মাজেৰে গৈ, পটিকোৰ কেইটোকেই কাকত খিৰ হুন্দলৈ

জাভে থিয় হৈ, প্ৰত্যেকে নবাগতবিলাকৰ বিষয়ে ইজনে সিজনে নামা অভিষত প্ৰকাশ কৰিবলৈ ধৰিলে ।

শেষত ময়ো উঠি আহি থিয় দি, মূৰৰ ওপৰেদি বাহিৰলৈ হুগুৰিয়াই চাই প্ৰশ্ন কৰা মাত্ৰকেই অকণাই অতি প্ৰস্তুতৰ দৰেই একে লেখাবিয়ে কৈ গ'ল—

“তাকে কওঁ ইমান দিনে তুমি ডুব দি আছিলি ক’ত ? ভাবী মন্ত্ৰী বিটাৱাৰ্ড জজ বায়বাহাতৰ চলিহাই গোটেই পৰিয়ালে সৈতে ষ্মিলঙত ছেটেল কৰে। বুলি, আমাৰ ঘৰৰ আগৰ এই মৰগ্ৰেণ্ড ছাহাবৰ প্ৰকাণ্ড টিলাটো ঘৰে মাটিয়ে তেৰ হাজাৰ টকাৰে কিনি লৈ, আজি গুৱাহাটীৰপৰা এই মাত্ৰ উপস্থিত হৈছেহি, এই খবৰটো তুমি এতিয়াও পোৱা নাই ? চলিহাৰ ফেমিলিৰ একো একোজনৰে কবলৈ গলে একো একোখন হিষ্ট্ৰী । ডাঙৰ লৰাই আই-ছি-এছ দিবলৈ গৈ আজি ছবছৰে বিলাতৰপৰা উভতি অহা নাই । এজনে ইণ্ডিয়ান মিলিটাৰিভ কাম কৰে । তাৰ সকলনে বৰে কিম্ব কোম্পানীত বোম্বোৱাৰ কাৰণে দেউতাকে তাজা পুত্ৰ কৰি ঘৰৰপৰা উলিয়াই দিছে । কিম্ব সকলোতকৈ চৰা হৈছে তেওঁৰ একমাত্ৰ কন্যা, কলিকতা ফ্ৰেন্স কনভেণ্টত ডাঙৰ হোৱা দীপিকা ৰাণী আইদেউ, গোটেই অসমৰ ভিতৰতে এজনী নামজনা ককেটু ছোৱালী । গলফ ড্ৰাইভিং, টেনিছ খেলাৰ উপৰিও নিতান্ত স্বচ্ছন্দভাবে ইউৰোপীয়ান স্নমত জীজ আৰু ধিয়েটাৰ পাৰ্টিত যোগ দিব পাৰে । সিবেলি পূজা হিজনত ষ্মিলঙলৈ আহি এঙলো-এছামিজ চাৰ্কেলত বৰেট নাম কৰি থৈ গৈছে । আজি তেওঁকে ভোন চাবলৈ মই ফাঁকি দি হুৱাবলৈ ছুটী লৈ আহিছো ।

আক এটি কিবা কবলৈ গৈয়েই অকণাই হাঁহি ঠুঠ কামোৰ মাৰি বৈ আনফালে মুখ কৰি গুচি গ'ল। মই নিজৰ কোতুহল চেলি ৰাখিব নোৱাৰি লাহে লাহে বাৰাঙালৈ ওলাই আহি, বৈ চাই দেখিলো যে ঠিক সেই মুহূৰ্ততে এজনী ক্ষীণ পাতল, ওখ দেহৰ, পাৰ্ছী পেটানে মেৰিয়াই বঙচুৱা জজেক্টৰ শাৰী পিন্ধা ছোৱালীয়ে, উলহত আপ মাৰি মটৰৰপৰা নামি, চকুৰ ক'লা ডাঙৰ গগল্ছ চচমাযোৰ সোলোকাই হাতত লৈ, ঘৰৰ ওপৰলৈ গেটৰপৰা উঠি যোৱা থিয় খটখটিৰে প্ৰায় জপিয়াই জপিয়াই খাপে খাপে উঠি, মূৰৰ আধা বৰ কৰা চুলিৰ আপৰটো নচুৱাই নচুৱাই যাব লাগিছে।

পৰীক্ষা দি আহি ঘৰত জিৰণি লোৱা মোৰ শিথিল জীৱন চাকৰিটো আকৌ কোবাল বেগেৰে চলিবলৈ ধৰিলে। আশ্বাদহী নিৰ্দ্ধাৰ গতানুগতিক জীৱন গুচি নিমিষতে এটি উগ্ৰ, কৰ্মময়, মুহূৰ্ত্ত প্ৰতি বিচিত্ৰ, নতুন জীৱনৰ আৰম্ভণি হল।

দীপিকাৰ দীপ লিখাই মোৰ মনৰ দীপ-কাঠীটো জুইৰ আৰ্জি জালি দিলে।

নতুনকৈ ব্ৰীজ শিকি সদায় হুপৰীয়া ব্ৰীজৰ আড্ডাত বহি গলো। পিণ্ডপণ্ডৰ টেবিলত বল কোবাই আজীৱনৰ কাতৰ জড়তা নোহোৱা কৰিলো। ছদিনৰ ভিতৰতে গিয়েৰ ক্লাছ আৰু এক্সিলেটৰ ক্লাছ আ গিয়েৰ মুপহু হৈ গ'ল আৰু একেধাৰে চকুৰ আগত গল।

চেম্পিয়ানশ্বিপৰ সোণালী সপোন ভাহি উঠিল ! বিগুৰ আকোৱা-পকোৱা নামনিৰ বাটত ছৰ-ছৰাই মটৰ তললৈ নমাৰ দৰেই, মোৰো জীৱনৰ মটৰৰ গতি ঠিক তেনেকৈ কোবাল ধুংহাৰ আগত চলিবলৈ ধৰিলে ।

জীৱনৰ সকলো তল পৰি মোৰ চকুৰ আগত কেৱল ভাহি উঠিল দীপিকা, দীপিকা, দীপিকা । মোৰ সকলো পুৰুষাৰ্থৰ আগত বিষ হ'ল আহি অকল দীপিকা । কাৰণ, দীপিকা ইমান দ, ইমান অবোধ, ইমান কষ্টকৰ ! দীপিকা নিতৌ নহুন । দীপিকাৰ কুল নাই, তলি নাই, শেৰ নাই । দীপিকা ছোৱাণী, দীপিকা দেৱী, দীপিকা দানৱী ।

দীপিকাৰ সামান্য এটা প্ৰাণৰ নাইবা দেহৰ সান্নিধ্য পাবলৈ পাবলৈ কিনান হাবাধুৰি খাব লাগে । সেই কাৰণে তাত ইমান উত্তেজনা উশচি থাকে । কিমান প্ৰতিবন্দী দীপিকাৰ প্ৰেমৰ নিমিত্তে ! সুভেক্তম্—অবিবাহিত মাদাজী আই-এছ-ই ; সুখীন সেন বঙালী—বৰলা ডিভিজনেল পোষ্টেল ছুপাৰিণ্টেণ্ডেণ্ট ; বিজিত বৰুৱা—বিলাত যাত্ৰী কোটিপতি চাহ খেতিয়কৰ একমাত্ৰ গুৰুগীয়া উত্তৰাধিকাৰী । তাৰ বাহিৰেও কিমান আশাহীন, আশাহত নিতৌ নহুন যুঁকৰ অহা বোৱা আৰু প্ৰাণৰ আক্ষেপ !

সেই কাৰণেই সকলোৱে মোক গোপনে হাঁহে । কয়, ই মোৰ বুধা চেষ্টা । আনকি অকণায়ো তাকে কৈ মোৰ জীৱত মোক ইতিহাস কৰে । আৰু বাস্তৱ্যে অকণাব আগত হুঁ ধৰি কয়,—মই নিৰ্দ্ধোষ, অবজৰ দৰে কাম কৰিছোঁ । মই ধন-ভুলৈব পাছ পাছ লৰিছোঁ । দীপিকাই জানি গুনি মোক হুঁহিছে ।

সেই দেখি সকলোৰে ওপৰত মোৰ এটা বিজ্ঞোহৰ ভাৰ জাপি উঠিছে। সকলোকে খোলাখুলিকৈ মই অপদস্থ কৰি দিবলৈ চেষ্টা কৰিছোঁ। বিশেষকৈ বাসন্তীক। বাসন্তী কি স্পৰ্দ্ধাবে দীপিকাৰ লগত তুলনাত আহিব খোজে? দীপিকাৰ তুলনাত বাসন্তী কিমান প্ৰাচীন কিমান প্ৰাণহীন, নিস্পন্দ, নিজীৱ! অকল ছোৱালীৰ দেহৰ আকৃতি থাকিলেইতো ছোৱালী নহয়? দীপিকাৰ নিচিনা বাসন্তীৰ ছোৱালীৰ প্ৰাণ ক'ত? উলাহৰ হিন্দোল ক'ত? দীপিকা স্বচ্ছ, স্পষ্ট, তীক্ষ্ণ বলৰ নিজৰা। বাসন্তী সৰল, সাধাৰণ, স্থবিৰ, শুদ্ধপ্ৰাণ।

গতিকে মই সকলোৰে কথাকে আওকাণ কৰি অকল দীপিকাৰ কাৰণে পুৰুষাৰ্থ কৰিম। কাৰণ, তাত প্ৰচেষ্টা আছে, নিকংসাহ আছে, আৰু কণিক কৃতকাৰ্য্যতাৰ উদ্ভাদনা আছে। তাত যোক কোনেও হাক-বাধা কৰিব নোৱাৰে, বাসন্তীৰতো সাধ্য নায়েই!

পুৰা ছবছৰে একে গতিৰেই জীৱন, ধুমুহাৰ বুকত লবি বোৱাৰ দৰে লবি গ'ল। তথাপি দীপিকাৰ কোনো অন্ত নাপালো। কাৰণ দীপিকা এজনী নহয়, অনন্ত।

এই ছবছৰে নতুন কথা একো ভবা নাই। কলিকতাত এম, এ পঢ়িবলৈ গৈয়ো নতুন একো শিকা নাই। দীপিকালৈ চিঠি লিখিছোঁ। দীপিকাৰ চিঠিৰ উত্তৰলৈ বাট চাই সময় কটাইছোঁ। কটোৱা দেখা-নলৈ পৈ পুৰণি স্মৃতিৰ কটো এন্লাজ আৰু নতুনকৈ প্ৰিন্ট কৰিছোঁ। আৰু ডাকে লৈ এনবাম সজাইছোঁ। নিউ মাৰ্কেটৰ কোনোবা পাৰ্কেট

আগে আগে গৈ, দীপিকাৰ কাৰণে উপহাৰ পছন্দ কৰিছো।
ভিক্টোৰীয়া মনুমেন্ট, চিনেমা-ঘৰ আৰু ঢাকুৰীয়াৰ পাৰলৈ গৈ
দীপিকাক কাষত লৈ কলনাব সপোন বচি কুৰিছো।

তথাপি ভাগৰি পৰা নাই, অহসাদ অহা নাই, প্ৰাণৰ নিকংসাহত
ভাঙি পৰা নাই, বিদ্রোহত তিতা হৈ উঠা নাই।

জগতৰ আন সকলো তল পৰি গৈছে : বহুদূৰলৈও আৰু
বিচাৰি বিচাৰি কাকো পোৱা নাযায়। বাসন্তী ? বাসন্তী মৰি ফুত
হৈ পৃথিৱীৰপৰা সম্পূৰ্ণ তদৃশ্য হৈ গৈছে। অতীতৰ স্মৃতিৰ কবৰৰ
মাজৰপৰাও ভোৰ কৰি আৰু বাসন্তীক উদ্ধাৰ কৰা নাযায়।

ঠিক দুবছৰ পিছত, বি. এ. দি ঘৰলৈ অহাৰ দৰে, এম, এম
এখনি পেপাৰ দি আৰু নিদি আকৌ ঘৰলৈ উলটি আহিছে।
স্মৃতিৰ কলিত, আকৌ সেই দুবছৰ আগৰ প্ৰথম জীৱনৰ ছবিখনি
ভাগ্যত হৈ উঠিছে। মনত সেই একেটি আশা একেটি উদ্যম, একেটি
কামনাৰ সৃষ্টি জীৱন্ত হৈ জলি আছে। স্বতঃসোমানে খিড়িকীৰে চাই
দেখিলো, এইমাত্ৰ হে যেন ঘটৰপৰা নামি খটখটিৰে নাচি নাচি
চুলি উকুৱাই দীপিকা ওপৰলৈ উঠি গৈছে।

আকৌ সেই দৰে একেভাবে জীৱন চলিছে। বীজ, খেতিও
টেকিছ, ঘটৰ গলক আকৌ সেই প্ৰথমৰ দৰে একে দৃশ্যতে আবদ্ধ
থৈছে। দীপিকাৰ, আগৰ দীপিকাৰ অকৰ্ণিত সলনি হোৱা নাই।

সুভেদন, সুখীন আৰু বিজিত সকলোৰে আগৰ নিচিনা একে গতিৰে চলি আছে।

সিদিনা কেলভিনত বেডক্ৰছৰ চেৰিট ঘো'। আবেলি ১১-১০ৰ একছেট হেডি পিঙণ্ড খেলি উঠি, ককোৰ সুগন্ধি পিয়লাটো লাহে লাহে ওঠেৰে চুপি; দুখৰ ঘাম টাৱেপেৰে ম'চি ম'চি, ওচৰ চাপি অহা দীপিবাৰ গাৰ কাষত, অতি আবেগত লেনিয়াই কলো।

“দীপি আজিৰ মুক্ত ৰজনী মোৰ জীৱনত চিবৰজনী হৈ থাকিব। সেয়ে আজি তোমাক মই অকলে পাব খোজো। আজি তোমাক মোক অকলে লাগে। আজি তোমাৰ আৰু মোৰ ব্যৱধানৰ মাজত আইন কোনেও আহিব নোৱাৰে। মাত্ৰ তুমি আৰু মই,—আজি তোমাক নিবিড়ভাবে সম্পূৰ্ণভাবে, ব্যাপকভাবে মই পাব খোজো।

দীপিয়ে এটা ভীষণ তাচ্ছিল্যৰ চুটি হাঁহি মাৰি টাৱেলখন পেলাই পৈ ককোৰ কাপটো মুখলৈ তুলি লৈ কলে,

“একেবাৰে সম্পূৰ্ণ ব্ৰাউনীয়ান আইডিয়া ধাৰ কৰিলে মিষ্টাৰ ছৱৰা! আপোনাৰ স্পিচটো, শুনি মোৰ একেবাৰে ব্ৰাউনিঙৰ “লাষ্টৰাইড টুগেদাৰ” টোলৈ মনত পৰি গ'ল।—হঁ—নিবিড়? সম্পূৰ্ণ?—ব্যাপক? তেনেহলে এইবোৰ সাধাৰণ পোৱাক আপুনি কি পোৱা বুলি কয়. মিষ্টাৰ ছৱৰা?

একে উশাহতে কলো,

“ইমান সামান্য আৰু সংকীৰ্ণ পোৱাত মোৰ প্ৰাণৰ আকুল ভুকা নপলায় দীপি। ডাকো নো তুমি ইমান দিনেও যুজি পোৱা নাইনে?

মোৰ প্ৰাণৰ জুই চিৰ প্ৰজ্জ্বলিত আৰু চিৰস্থায়ী। শ্ৰেণীয়ে কবি-
ভাঙ লিখাৰ দৰে,—

হোঃ হোঃ কৈ হাঁহি বাগৰি পৰি দীপিয়ে মুখলৈ চাই সুধিলে,
“তেনেহলে আমাৰ এই ঐতিহাসিক মিলনৰ ঠাই আজি আপুনি
ক’ত ঠিক কৰিছে, মিষ্টাৰ হুৱাৰ ?

“কেলভিন ছিনেমাৰ আজিৰ চেৰিটি থ’ত।”

“ছিঃ কি আনপ’য়েটিক” বুলি দীপিকাই একেবাৰে নাকটো
কোচাই বিৰক্তি দেখুৱাই কলে,

“পৃথিৱীত যদি কাৰবাৰ লগত কৰবাত মই একেলগে গৈ বহি-
বলৈ আপত্তি কৰোঁ, তেনেহলে এই ছিনেমাঘৰবোৰত। আপুনি
যি মুহূৰ্ত্ততে কোনোবা এজন ডেকা ল’ৰাৰ লগত ভাত গৈ উপস্থিত
নহক, সমবেত মূৰ্খ জনতাই ভাবিলে যে নিশ্চয় আপুনি চোৰাংকৈ
প্ৰেম কৰিবলৈ আহিছে। গতিকে শতকৰা নিবানবৈ জনেই ছিনে-
মাৰ পৰ্দাৰ ওপৰত চকু নাৰাখি আপোনাৰ ওপৰত ৰাখিবলৈ বাধ্য।
সেই কাৰণেই এই ছিনেমাঘৰবোৰক মই মাছৰ বজাৰতকৈও বেছি
যিণ কৰো। আৰু সেয়ে আজি বিজিত বকুৱাই ৰাতিপুৱা চেৰিটিলৈ
লগ ধৰোঁতে, তেওঁক মই একে কথাবে নিৰাল কৰি দিছো।

অলপো নদমি, মই নিজৰ উচ্ছাৰ একেদৰে ৰাখিয়ে কলো,

“কিন্তু দীপি, মই যে আমাৰ হুৱোৰে কাৰণে আজি আগধৰি
টিকেটটো কিনি পেলাইছো। হাজাৰ বেয়া হলেও বহু এটাক
নিজৰ অভিকচিহ্নে ভাল কৰি সজাই লোৱা যায়। ৰবি
শ্ৰেষ্ঠা, ছিনেমালৈ যোৱাৰ আগতে তোমাৰ ইয়াত সৰু এটা
টীপাটী। তাৰ পিছত ‘বো’ ভাঙিলে ঘটবেদি লং বাউণ্ডৰ নিৰ্জন

আলিবাটেৰে স্তন্যৰ ৰাতি এটা মনো-মোহা 'ড্ৰাইভ'। গাড়ীত অকল তুমি আৰু মই,—আৰু কোনো নাই। চিনেমাত দেখ কথাবোৰকে আকৌ আমি দুয়োকে দুয়ো মনৰ তিতবত ভাৱি উলিয়াম। তুমি আমাৰ্টেন্ আৰু মই ফ্ৰেডৰিক্ মাৰ্চ হৈ আমি আকৌ নতুনকৈ দুয়োয়ে “উই লিভ এগেইন্” জীৱন্ত কৰি থুলিম।”

মোৰ উচ্ছাস দেখি দীপিয়ে কুটিল এটা হাঁহি মাৰি, দীৰ্ঘ কপালী মেনিকিওৰ কৰা আঙ্গুলী কেইটিৰে সৈতে হাত এখন আগ বঢ়াই দি কলে, “বাক, তেন্তে গ্ৰেণ্টেদ”,

আৰু ময়ো ঠিক তেনেকৈয়ে অভিনয়ৰ ঠেঙত হাতখন মোৰ হাতৰ মাজত সন্মুখাই লৈ, তাতে গভীৰ কৃতজ্ঞতাৰ চিন এটি ওঠেৰে জনায় লৈ কলো,—

“অশেষ ধন্যবাদ তোমাৰ দয়াৰ কাৰণে দীপি।”

সময় যদি কেতিয়াবা বৰ দীঘল হৈ পৰে, তেনেহলে এই প্ৰেমৰ মিলনৰ আগৰ সময়বোৰ। এটি ঘণ্টাত ষাঠিটাকৈ মিনিট, এটি মিনিটত ষাঠিটাকৈ চেকেণ্ড, এই কথাটো যেন অকল সিদিনাহে মই আবেলি তিনি বজাবপৰা গধূলি ছয় বজালৈ অপেক্ষা কৰি, জীৱনত প্ৰথম দিন ভালকৈ উপলব্ধি কৰিব পাৰিছিলো।

ঠিক পাচোঁটা বাজি দহ মিনিট যোৱাত দীপিকাই সাজি-কাছি সাজু হোৱাৰ কথা। নিশ্চয় সেই বঙচুৱা বঙৰ ভৰ্জেকটৰ নাৰীখন আৰু সেই বঙৰে ব্লাউছটো। প্ৰথম সিদিনা দেখাবপৰাই যেন সেই বস্ত্ৰ দুটাৰ ওপৰত মোৰ গভীৰ এটা প্ৰীতি সোমাই গৈছে। ভৱিত

নিশ্চয় সেই বাটাৰ নতুন শেটাৰ্ণৰ ছেঙেল খুঁয়োৰ। তাৰ বেণ্ট, কিডালৰ ফাঁকেদি ভৰিৰ নিপোটল সৌন্দৰ্য্য আৰু বঙৰ লোভনীয় কমনীয়তা খিনি অতি স্তম্ভৰ বৰমে দেখা যায়। গাত অলপ কালিকৰ্ণিয়ান পণিৰ ম্লান গোন্ধ। ঠুঠত অলপ পাতল লিপটিকৰ আভাস থাকিলেও থাকিব পাৰে।

অতি কষ্টে ঘড়ীৰ কটা গৈ চাৰে চাৰিটা লাগে; কিন্তু তথাপি মোৰ সাজ-পাৰ শেষ হৈ নাই। পুৰুষ মাত্ৰহে পক্ষে এনেকুৱা সময়ত অকলে অকলে নিজকে নিজে সাজিবলৈ কি ডাঙৰ অজুৰি। আমি আমাৰ পছন্দবোৰ ছোৱালীবোৰক ইমান সহজতে কৈ দিওঁ। দীপি, তোমাক এই শাৰীখন পিন্ধিলে, মট বৰ ধুনীয়া দেখে। তুমি তেনেকৈ তোমাৰ চুলিবোৰ আচুৰি ৰাখিলে ষ্টিক ছবিৰ মেডোনাটো যেন হৈ পৰা। আৰু এই মাকলাৰ খনৰ বঙটো তুমি গাত ললে আকোঁ হুগুণে বেছি উজ্জল যেন দেখি। কিন্তু আমাৰ বিষয়ে ছোৱালীবোৰৰ সেইদৰে পছন্দবোৰ জনাব কোনো উপায় নাই। সেইদেখি আমি নিজে নিজেই ইযোৰৰ পিছত সিযোৰ কাপোৰ সলাই ইখনৰ পিছত, সিখন কাপোৰ পিন্ধি নিজৰ কছিমতেই সাজি ওলাব লাগে। কামিজৰ কলাবটো এনেকৈ পেলাই ললে ভাল দেখিব নে তেনেকৈ তুলি ললে বেছি ধুনীয়া হব তাকে আমাক কোনেও কৈ নিদিয়। চাদৰৰ এই আচলটো এইদৰে হাতৰ তলত সূত্ৰবাই ললে ভাল হব নে এইদৰে কান্ধৰপৰা পেলাই ললে বেছি কাৰ্য্যক হব, তাক আমাৰ জনাব কোনো উপায় নাই। নাইবা এনেকুৱা সুহৃৎ চুৰিয়া-চাদৰে বেছি শুৱাই পৰিব নে পেণ্ট-বেকটায়ে বেছি উপযুক্ত হব, তাকো আমি বহুত সময়ত ভাবি নাপাওঁ।

ঠিক পাঁচোটা বাজি পাঁচ মিনিট পাৰ হৈ গৈছে। আৰু পাঁচ মিনিট পিছতেই মই গৈ উপস্থিত হোৱাৰ কথা। সেই বেড্‌কম-বোৰৰ একেবাৰে শেষত থকা অকলশৰীয়া পঢ়া কোঠালীটিত দীপিয়ে মোৰে আজি অকলে অকলে চাহ খোৱাৰ কথা। সৰু একাপ লিণ্টনৰ কাৰা চাহ। এক গ্লাইছ কট আৰু জাম, এটা এগপোছ এটা বসগোলা, এটা কল বা আপেল—বহু। দীপিয়ে নিশ্চয় আজিৰ এনেবুৱা দিনত নিজে কাপত চাহ বাকি দিব। হয়তো আৰু অলপ চাহৰ নতুন লিকাৰ খোজোতে কাপত বাকি দি কব, ‘মিষ্টাৰ দুৱাই কি মাৰাত্মক কাৰা চাহ খোৱাৰ অভ্যাস কৰিছে।’ মই হয়তো হাঁহি উত্তৰ দিম, ‘দীপি! উগ্ৰতাই মোৰ জীৱনৰ ডাঙৰ বিশেষত্ব।’ তাৰ পিছত দুয়োৱে হাঁহিম, অনৰ্গল, উদ্ভুদ্ধাবে মিছামিছি! শেষত ঘড়ী চাই, সময় হোৱাৰ দৰে উৎকৰ্ষা দেখুৱাই দুয়ো লৰালৰিকৈ ওলাই গুচি আহিম। অহাৰ সময়ত উল্লাসে দীপিৰ কণি কঁকালত লাহেকৈ হাতখনি থম। দীপিয়ে কাকৰ ওপৰেদি মোৰ চকুলৈ চাই এটা হুটালিৰ হাঁহি হাঁহিব তাৰ পিছত একেবাৰে মটৰ গেবেজত ড্ৰাইভাৰে গেট খুলি দিয়ে থিয় হৈ বৰ। মই দীপিকাক কাষত বহুৱাই লৈ, মটৰ হবহবা নমাই বতাহত উৰি যোৱাৰ দৰে উৰি যাম।

ইলিন লিণিনকৈ ঘূৰি ফুৰোতেই হঠাতে এৰেলি কেতিয়াবা পাঁচোটা বাজি পোন্ধৰ মিনিট হৈ গ’ল। একেবাৰে পাঁচ মিনি

পলম হৈ যোৱাত, মই প্ৰায় উঠাউল হৈ, লব দিবলৈ বাৰাণ্ডালৈ ওলাই আহিলো। এটা নহয়, দুটা নহয় পাঁচোটোকৈ মিনিট পলম হৈ গৈছে, দাপিকাৰ চাগৈ অস্থিৰতাৰ এতিয়া সীমা নাই। কিজানি মোৰ উপস্থিতিত লাঠে লাঠে সন্দেহ কৰি একেবাৰে স্নিগ্ধমান হৈ পৰিছে। নিজকে নিজে ধিক্কাৰ দি একেবাৰে উৰ্দ্ধ্বাসে ঘৰৰপৰা ওলাই আহিবলৈ কাৰবাৰ কৰিছোঁ, এনেতে পাছৰপৰা অকণাই মাত লগালে—

“বৰদা, অলপ বৈ যা।”

“অলপ বৈ যা,” “অলপ বৈ যা,” এই কথাখিনি মোৰ হৃদয় মগজুৰ ভিতৰেদি কেৰাবাবো ভীষণ জোৰেৰে খুন্দা খাই প’ল। অসম্ভৱ কথা অকণা, সঁচাকৈয়ে এতিয়া বৰলৈ জীৱনন্ত মোৰ সময় নাই। তই মিছাকৈয়ে পাছৰপৰা মাতি মোৰ অমজলৰ সূচনা কৰিলি। মোৰ এনেয়ে বহুখিনি লাজ লগা পলম হৈ গৈছে। দীপিয়ে মোলৈ বাট চাই চাই নিশ্চয় ভাগৰি পৰিছে।

ভীষণ খঙত হুকাৰ দি কলোঁ,—

“বৰলৈ মোৰ সময় নাই আৰু তোৰ কথা মই পিছে আহিও গুনিয়।

“পিছে আহি গুনিলে চলিব কেনেকৈ? বাসন্তীক তই চেৰিটিলৈ বাওতে ঘৰৰপৰা লগত লৈ যাবি। মই জানো তই চেৰিটিলৈ যাবলৈ ওলাইছ। মই নিজে আজি বাৰ নোৱাৰিম। তাইক ঘৰৰপৰা আগ বঢ়াই নিওতা কোনো নাই।”

কবলৈ মন গৈছিল, বাসন্তীক নিবলৈতো নিশ্চয় বম আছে। বাসন্তী? বাসন্তী? আকৌ সেই বাসন্তী। আজি হুবহুৰেটো বাসন্তী মোৰ ঘনৰপৰা একেবাৰে ঘৰি ধোঁৱা হৈ গৈছে। এই হুবহুৰে

বাসন্তীক মই এদিনো চোৱা নাই, মতা নাই, বিচৰা নাই। বৰং
অবহেলা কৰিছো, তাচ্ছিল্য কৰিছো, ঘৃণা কৰিছো, প্ৰাণত আঘাত
দিছো। তথাপি বাসন্তীয়ে মোক এৰা দিয়া নাই। ছোৱালীৰ
প্ৰেম ইমানেই নে মৰিও মৰ-কামোৰ নেৰা ?

স্পষ্ট খঙেৰে মই অকণাক শুনাই কলো,—

“অক তোৰ বন্ধুক নিব নোৱাৰি সঁচাকৈয়ে মই বৰ হুখিত।
মোৰ তাতোকৈ ডাঙৰ অইমু এজনৰ অহুৰোধ আছে।”

উধাতু খাই লৰি আহোঁতে, অকৰ কথা কেইটা, কি কৈছিল
এটাও কথা মোৰ কাণত নগৰিল; কিন্তু মোৰ দৃঢ় ধাৰণা হৈছিল
যে মই কেনেকৈ উদ্ভ্ৰান্তৰ দৰে লৰি আহি দৌপিকাইতৰ ঘৰত
সোমোৱা দেখি, অকণাই বাৰাণ্ডাত থিয় হৈ মোৰ পিনে চাই এটা
ডাঙৰ পুতৌৰ ভীষণ হুখৰ হাঁহি হাহিছিল।

দহ মিনিড পলম হৈ গৈছে—অনাহকত, মোৰ দোষত, অতি
বহুসূলীয়া সময়। লাজতে ঘামি-জামি তাকে ভাবি মই ঘৰত চোৱৰ
নিচিনা আহি উঠিলো ! নিশ্চয় দৌপিকাই মোৰ ওপৰত খঙ কৰি
অভিমানত কৰবাত হুখ কৰি বহি আছে। হয়তো বা মই অহাৰ
সন্দেশ পাই আধে-বেধে আক উঠি নাহিব। হাঁহি আহি উলাহত
মোক সাদৰি নিনিব। কথা নকব, মৰমৰ চুপটি নকৰিব আৰু
ভৱিষ্যতেও মোৰ কথাত কোনো দিনে বিশ্বাস নকৰিব।

ভয়ে ভয়ে, ভৰি টিপি টিপি ইবৰ সিঘৰক দীপিকাক বিচাৰি ফুৰিলো। বাৰাণ্ডা, কৰিদ'ৰ, পটিকো, লাউজ, বেড্ৰুম, দীপিকা কভে' নাই। দীপিকাৰ ছাঁটোও যেন গোটেই ঘৰটোত অনুশা হৈ গৈছে। তেনেহলে দীপিকাই খঙ কৰি নেকি, একেবাৰে সেই নলগৰ পঢ়া কোঠালীত, ছোফাত মূৰটো পেলাই শুই আছে ? মোৰ কাৰণে সজাই ধোৱা চাহৰ সবজীয়া আৰু ধোৱা বজ্জাবোৰ ওচৰতে টিপয়ত নিৰাশভাৱে এনেয়ে নোচোৱাকৈ পৰি আছে ?

বুকুত বহুতো সাহস গোটাই লৈ, হাতত সাৰে ভৰিত সাৰে আঙুলিৰ মূৰত খোজ দি দি, দুৱাৰৰ কাষত থিয় দি পৰ্দাখন লাহেকৈ আঁতৰাই কাঁচৰ কাষেদি ভিতৰলৈ এটা চকুৰে চাই পট্টা-য়ালো আৰু গুনিলো।

“* * * ইহ মিষ্টাৰ বকৰাৰ কি ভেমটো ! খাওকচোন আৰু এটা বসগোলা। এটা এগুপোছ—আৰু ছচকলমান আপেল, মই নিজ হাতে কাটি দিওঁ—নাই, নহয়, এই হুখন কেৰু আপুনি খাবই লাগিব, মৰেলোৰপৰা এই মাত্ৰ অনা—* * * আৰু অলপ চাহ আনি দিম ? গাখীৰ ? ইহ, কি সৰু লৰাৰ দৰে চুপি চুপি আপুনি চাহ খায় !—হৌৱক, মই কাপটো মুখত লগাই দিছোঁ। একে সোহাই আপুনি শেষ কৰিব লাগিব। হোঃ হোঃ হোঃ—আপুনি নোৱাৰিলে। ইহ, কোটৰ কলাৰ একেবাৰে নষ্ট হৈ গ'ল। ৰব, ৰব, মই কমালেৰে মচি দিছোঁ—কালিকৰ্ণিয়ান পপি কেনে লাগে আপোনাৰ গোকটো ? * * * বহু, এতিয়া উঠক। সময় বোধকৰো উকলি গৈছে। আপুনি কোৱাফতে ছিনেমা চাবলৈ যায়। ছিট ? ভয় নাই। মই এতিয়াই কোম্”

ক'ৰি বুকু কৰিছো। কি পক্ষ ? গুল্পপক্ষ নহয় ? উঃ জোনাকত
লঙ বাউণ্ডত আজি কালি বাতি ফুৰিবলৈ কেনে বোমাটিক হয়।
ঠাণ্ডা ? নাই, অকণো নালাগে। লগত লাগিলে বাগ লম। * * *

আন্ধাৰত বগুৰা বাই, পিৰালিৰপৰা সাপ নমাদি মই ছাঁৰ দৰে
লাহে লাহে পিছলি পিছলি নামি, ছাঁৰ দৰেই তাৰপৰা অদৃশ্য হৈ
গলো। * *

গায় গায় লিপিত থাই ধৰা আন্ধাৰ। ছিনেমা ঘৰত অসম্ভৱ
মাগুহৰ ভিৰ। এই অগণিত জন-সমুদ্ৰৰ মাজত কাৰো লগতে
আজি প্ৰাণৰ মোৰ মিল নাই। আক কোনেও গম নোপোৱাকৈ
মই লুকাই আছি, সিহঁতৰে মাজত সোমাই আহোঁছি। সকলোৰে
ভিৰত গেলৈপ থাই, অতি কষ্ট কৰি, ভীষণ উত্তেজনা লৈ একাগ্ৰ-
মনে ছবিৰ বস আশ্বাসন কৰিছে। জগিতৰ কাৰণে হলেও জীৱনৰ
আন সকলো কথা পাহৰি গৈ, ছবিৰ গল্পৰ নব-নাৰীৰ লগতে
সিহঁতৰ মন গাঁথি দি সিহঁতৰ লগতে আনন্দ বা কষ্ট অকৃত্ৰম
কৰিব লাগিছে। মই কিন্তু স্তম্ভৰ দৰে বুকুত এটা সহিব নোৱাৰা
ভাঙৰ কড় লৈ, পৃথিৱীৰ সকলো তিক্ততা মোৰ চকুৰ আগত
পুৰীকৃত কৰি, অকল এহাল বৃথৰ কালে লুকাই আন্ধাৰত একেধৰে

চই আছো। বুকুৰ সকলো তেজৰ শিখা মোৰ চকুৰ সমুখত জ্বলি উঠি সেই ঘোণমৰা আন্ধাৰ ঘৰৰ অন্ধকাৰতো সেই মুখ দুখন মোৰ চকুৰ দৃষ্টিত যথেষ্ট পোহৰ কৰি তুলিছে। সামান্য দাঁতৰ এটা জ্বিলিঙনি, ঠাঠৰ এটা হাঁহিৰ আভাস, দেহৰ এটি মূহু সঞ্চালনো মোৰ চকুৰ আগত শত গুণে ডাঙৰ হৈ, মোৰ জয় বুকুত খুন্দা খাই খাই উঠিছে।

নিৰ্জীৱ, নিৰন্ত, কাঠৰ চকোখনৰ দৰেই নিশ্চল হৈ একে ঠাইতে হৈ একেদৰে বহি থাকিলো। মোৰ চকুৰ আগেদি, দুখনটা ধৰি প্ৰাণহীন ধোৱাৰ ছবিবোৰ আক বেছি ধোৱাৰ দৰে নিবৰ্ধক হৈ একালৰপৰা বাগৰি গল। অভিনয়, অভিনেতা, গল্পৰ সাৰাংশ কলো নিম্ৰাণ হৈ একোৰে মোৰ মনত আঘাত দিব নোৱাৰিলে।

হৈ মাথোন কিবা এটা উগ্ৰ, কিবা এটি আকস্মিক, কিবা এটি শ্লয়স্বৰ দুৰ্যোগৰ কাৰণে অপেক্ষা কৰিবলৈ ধৰিলো। ধুমুহা, বহুপাত, অগ্নিদাহ, ভূমিকম্পৰ কল্পনা মোৰ চকুৰ আগত ভাহি উঠিল। মনতে ভাবিবলৈ ধৰিলো, এই ছিনেমা ঘৰটো যদি উতিয়াই কিবা এটি দুৰ্ঘটনাত সমূলি ছাৰখাৰ হৈ যায় আৰু তাতে ককা আৰাল-বৃদ্ধ-বনিতা সকলো জন প্ৰাণী যদি একেলগে ধ্বংসৰ হুত এক দুৰ্ভুততে বিলীন হৈ যায়, মই মনে মনে কি অপাৰ জ্ঞানক এটি উপভোগ কৰিম! কিয়নো ইহঁতৰ কাৰো প্ৰাণৰ গুণত মোৰ প্ৰাণৰ সংযোজনা নাই, সহায়ত্ব আৰু পৰিচয় নাই!

হৈ সম্পূৰ্ণ এটি বেলেগ, বিভিন্ন, আচ্ছন্ন প্ৰাণী।

কিন্তু মোৰ হাজাৰ প্ৰাণৰ আবেগৰ পিছতো, ধৰণীত সেই মুহূৰ্ত্ততে কোনো খণ্ড-প্ৰলয় নহ'ল, জগতৰ সকলো নব-নাৰী একেলগে কোনো আকস্মিক দুৰ্গোগৰ বিৰাট বুকুত সোমাই নগল। গি কেটলৈ বা কিজানি ক'ব নোৱাৰো, সঁচাকৈয়ে ঠিক সেই মুহূৰ্ত্তৰণ ছিনেমাচ'ৰৰ বাহিৰত, ভীষণ ধুমুহা, শিল-বতাহৰ সূত্ৰপাত হল।

মেঘৰ গৰজনি আৰু শিলৰ শব্দত ক্ষুদ্ৰ বস্তুৰ মাত নিশ্চয় মাৰি কাণত নপৰা হ'ল। বৰষুণৰ পানী বতাহত খিড়িকী, ছক্কাকৈদি সোমাই ঘৰত নিজৰা ববলৈ ধৰিলে। বিজুলীৰ পোম্পা চকু ছাট-মাৰি গৈ ছবিৰ পাতল পোহৰ চকুত নগগা হল। সমস্ত জনতাৰ মিলিত আতঙ্ক আৰু অস্থিৰতাৰ হাই-উকমিৰে গল্পৰ সমস্ত সোৱাদ নষ্ট কৰি পেলালে। ছবিৰ গতি শেষ হলতো, বাস্তৱ এই দুৰ্গোগৰ কাৰণে কোনেও ক'তো সাৰিব নোৱাৰি ঘৰৰ বাৰাণ্ডাৰ ভিতৰতে জুম বান্ধিবলৈ বাধ্য হ'ল।

এটি অদ্ভুত ভূপ্ৰিৰ উগ্ৰ আনন্দ লৈ মই বাৰাণ্ডাৰ একাধৰ দি, জনতাৰ মাজত লুকাই জনতাৰে উথল মাখল আৰু নিঃস্বৰ্ণলতালৈ মন দি চাবলৈ ধৰিলো। প্ৰকৃতিৰ দুৰ্জয়ৰ প্ৰাণ আগত সকলো মানুহেই এটি ক্ষুদ্ৰ অসহায় শিশুৰ দৰে হাল্কা হৈ মোৰ মনত আনন্দ দিবলৈ ধৰিলে।

কিন্তু তথাপি, হাজাৰ দুৰ্গোগলৈও আওকাণ কৰি, লবি দি ভাতি-বুৰি, জুকলি-জুপুৰি লৈ, খোজকাঢ়ি, গাড়ী-ষোড়া লৈ সকলো মানুহেই এটি ছটিকৈ এনি-তেনি গুচি যাবলৈ ধৰিলে।

মই প্ৰতি দৃশ্যটোকে অভি কষ্টে, কৰুণ দৃষ্টিৰে চাবলৈ ধৰিলো। আকাশৰ প্ৰত্যেকটো বৰষুণৰ টোপাল যদি একে লগ হৈ একো একোজন মানুহৰ মূৰত পৰি, তাৰ গতি, মন, শক্তি শেষ কৰি দিলেহেঁতেন, মই বোধকৰো অত্যধিক আনন্দত উদ্ভাবল হৈ, ভেতিয়াই পাৰোমানে নাচিলোহেঁতেন। ইমান ক্ষুদ্ৰ মানুহৰ আকাৰ, ইমান ক্ষুদ্ৰ তাৰ মনৰ পৰিধি, কিন্তু তাৰে ভিতৰতে ইমান জটিলতা, ইমান কপটতা, ইমান শঠতা লুকাই আছে। আজিৰ এই হুঁয়োগৰ বুকুতে এই কলঙ্কময় মানৱ জাতিটো লোপ হৈ নগল কিয়? আক সেই হুঁখনি মুখ, তাৰ হাঁহি, আনন্দ, উল্লাসৰ ঢৌ, হৃদিৰ চিন, তাৰে লগতে ভগতৰপৰা চিৰদিনৰ কাৰণে অদৃশ্য হৈ নগল কিয়?

কিন্তু অভি সোণকালে মোৰ সপোন ভাঙি গল। সেই হুঁখনি মুখ,—কোনোবাই আহি তাৰ ওপৰত ছাটি এটি দাঙি ধৰিলে, ছটি বহুসূত্ৰীয় পানী-কোট ছয়োৰে গাত জাপি দিলে। তাৰে সহায়ত ছয়ো গৈ হাঁহি হাঁহি, প্ৰকাণ্ড ছিডান বড়ীৰ সাজু হৈ থকা বাছেলখনৰ ভিতৰত উঠি বহিল। নিম্নমতে প্ৰকাণ্ড শব্দ তুলি, আলিবাটৰ পানীৰ ওপৰত সোঁত কাটি, আন্ধাৰ আৰু বৰষুণৰ বুকুত ছয়োজন নোহোৱা হৈ গ'ল। মোৰ হাজাৰ প্ৰাণৰ আক্ষেপ, ধুংহাৰ শত বিভীষিকায়ো খন্তেকৰ কাৰণে ধৰি ৰাখিবলৈ সমৰ্থ নহল। ভয়, নিকংলাহ আৰু আহতৰ দৰে ধিয় হৈ বৈ মই মাধোন একেধৰে আন্ধাৰত মিলি যোৱা সেই গাড়ীখনৰ সৃষ্টিটোলৈ দৃবৰপৰা চাই বলো। ইতাল প্ৰাণৰ ভিতৰত মোৰ প্ৰয়ল ইচ্ছা জলি উঠিল যেন যয়ো এই প্ৰলয়-ধুমহা মূৰ পাতি লৈ, এই হুঁয়োগৰ বুকুত, এই বিপ্লৱৰ বুকুত চিৰদিনৰ কাৰণে মিলি য়াওঁ।

এই বাতিৰ অন্ধকাৰ মহাকালৰ আকোৱালত চিৰকালৰ কাৰণে নিজকে নিজে নোহোৱা কৰি পেলাওঁ গৈ।

যাবলৈ ওলাই, প্ৰায় শেষ হৈ অহা বাৰাণ্ডাৰ জনতাৰ পিনে শেষ চাবনি এটা চাই ললোঁ। মোৰ ব্যাকুল গতিকা, হঠাতে বেৰৰ ওচৰত লিপিত খাই থকা এযুৰি ককণ, ম্লিষ্ট, অসহায় চকুৰ দৃষ্টিয়ে একেবাৰে নিবন্ত কৰি পেলালে। কোনো দিনে অসুস্থৰ নকৰা অসুস্থৰ এটি মৰ্মস্পৰ্শী ছৰ্ৱলতাই তৎক্ষণাৎ মোক ছৰ্ৱল কৰি সেই চকুখুৰিৰ ওচৰত হীন কৰি তুলিলে। মই ৰোধিব নোৱাৰা অদ্ভুত এটি সহানুভূতিৰ আকৰ্ষণত পৰি, এখুজি দুখুজিকৈ সেই চকুখুৰিৰ নিচেই ওচৰ চাপি, লাহেকৈ স্নিহিলোঁ,

“বাসন্তী, এই হুগো'গৰ মাজত এতিয়াও তুমি এইদৰে বৈ আছা কিয়?”

এটি ক্ষীণ নিশ্চেষ্ট হাঁহি মাৰি বাসন্তীয়ে উত্তৰ দিলে,—

“বৈ নাগাকি মোৰ একো কৰাৰ উপায় নাছিল তকণ দা অহাৰ সময়ত লগ নোহোৱাৰ কাৰণে দেউতাই নিজে আহি মোক পৈ গৈছিল। এতিয়া ৰোধিবো এই ধুমুহা বতাহৰ কাৰণে নিবলৈ বেথেক আহিব পৰা নাই।”

বাহিৰত যথেষ্ট কহিন হৈ সাধাৰণভাৱে আকোঁ স্নিহিলোঁ, “তাৰ পিছত ?”

বাসন্তীয়ে ভিৰৰ মাজৰ পৰা লাহেকৈ আগ বাঢ়ি আহি গভীৰ বিদ্যাসত মোৰ চকুলৈ চাই এটি ছৰ্ৱল হাঁহি মাৰি কলে,

“তাৰ পিছত, সম্পূৰ্ণ নিঃসহায়ৰ দৰে আপোনাৰ ওপৰতে মই একেবাৰে নিৰ্ভৰ কৰিছোঁ।”

বিশ্বাসৰ ইমান ডাঙৰ এটি সৰল উক্তিৰে, অসম্ভৱত্বৰ ইমান ডাঙৰ এটি আবেদনে, মোৰ ব্যথিত বুকুত অসম্ভৱ বকমে নিমিষতে আবেগৰ এটি সম্পূৰ্ণ সালসলনি কৰি পেলালে। জীবনৰ এটি ডাঙৰ উৎসৰ্গা, অস্তৰৰ এটি নতুন সংসাৰ কৰিবলৈ প্ৰাণত মোৰ উৎকট আকাঙ্ক্ষা এটা জাগি উঠিল। তাৰেই স্ফুৰণৰূপে বাসন্তীকে বুকুত সাবটি ধৰি বুকুৰ ঢাকনীৰে ঢাকি লৈ, সেই মুহূৰ্ত্ততে ধুমুহাৰ বুকুত ওলাই যাবলৈ এটা নতুন উদ্গাদনাই মোক মত্তলীয়া কৰিলে।

শুদা মূৰৰ ওপৰত আকাশ ভাঙি পৰা স্বৰ্ণৰ ধাৰ। প্ৰতি মুহূৰ্ত্ততে বিজুলী আৰু বজ্জপাতৰ চমকনি আৰু গৰজনি। সমুখত মোৰ নিৰ্জ্জন নগৰীৰ জন-প্ৰাণীহীন ডেৰ মাইল বাট। প্ৰতি খোজতে আন্ধাৰ দুৰ্গম পথৰ নানান বাধা। সম্পূৰ্ণ সিক, অসম্ভৱ মোৰ গাৰ কাপোৰ আৰু কাষত নিঃসহায় লতাৰ দৰে মেৰিয়াই অহা নিৰ্ভৰশীল এটা গাভৰুৰ দেহৰ ভাৰ। গোটেই অৱয়ব জুৰি উঠা এটা নতুন মাদকতাৰ উদ্বেজনাই মোক সমুখলৈ ঠেলি লৈ গ'ল আৰু সকলো ধুমুহা মূৰ পাতি লৈ নিঃসঙ্কোচে আন্ধাৰৰ বুকু ফালি তুলি আগ বাঢ়ি যাবলৈ ধৰিলে—যেন মহাকাশৰ বজ্জত মিলি যাব খোলা চুটি কৃষ্ণকূৰ, তুপিত, মিলিত আত্মা।

প্ৰেম আৰু পৃথিৱী

ৰাতিপুৱাতেই সিদিনা মোৰ মনটো বৰ কুৰু হৈ উঠিল।

ইবাই টেবুলৰ ওপৰত থৈ যোৱা চাহ কাপ হাতত লৈ দেখিলো যে ঠিক যি ডোখৰ ঠাইতে মুখখন ধবলৈ বাম, ঠিক তাতেই ইবাৰ হাতৰ এটি অপৰিস্কাৰ আঙুলিৰ দাগ।

কথাৰাৰ হয়তো তেনে একো মাৰাত্মক নহয়। কিন্তু সেয়ে হলেও তাত যে এটি অমনোযোগিতাৰ, এটি ঔদাসিন্যৰ ছুঁপাই দীক্ষিত লুকাই আছে তাক কোনেও চুই কৰিব নোৱাৰে। কিয়নো ইতো ছোটেল নহয়, মেছো নহয়, আইন কাৰো হাতৰ বস্তুও নহয়,—ইবাৰ !

বয়সৰ লগে লগে, সময়ৰ লগে লগে মানুহৰ এনে এটি নিশ্চে-ষ্টতাৰ ভাৱ আহে সেই কথা মই স্বীকাৰ কৰো। কিন্তু ইবাৰ ক্ষেত্ৰত ই জানো ইমান সোণকালে অহা উচিত আছিল ?

কিয়নো ইবাৰ আৰু মোৰ জীৱণ, ইতো গতানুগতিকতাৰ নিশ্চে-ষ্টতাৰ মাজত কেতিয়াও আৰম্ভ হোৱা নাই। আমাৰ জীৱনভিত্তো এদিন যথেষ্ট উচ্চাশ, কৰ্মিতা আৰু ভাৱ-প্ৰবণতা আছিল।

তেনেহলে বিয়াৰ মাত্ৰ এবছৰৰ ভিতৰতেই ইবাই আজি এই দৰে ভাগৰি পৰিল কেটলৈ ?

অকল আছিয়েই নহয়, আজি কিছু দিনৰ পৰা ইবাৰ এনে ভাৱ পৰিবৰ্তনৰ কথা মই মনে মনে লক্ষ্য কৰি আহিছোঁ। ময়ো যে এটা মানুহ মোৰো যে এটা সুকীয়া স্বতা আছে, মৰম চেনেহ আৰু আত্মীয়তা পাবলৈ অস্তবত হাবিয়াৰ আছে, ইবাই যেন এই কথাবোৰো আজি কালি উপলব্ধি নকৰা হৈ আহিছে।

আজি কালি ৰ'তিপুৰা উঠি, সেই গৰম পানী গিলাচৰ কাৰণে মই প্ৰায় এঘণ্টামান বৈ থাকিব লাগে। কুণৰীয়া ভাতৰ পাতভৰ বহিও কেতিয়াবা এগৰাহ ওপৰলৈ ভাতৰ কাৰণে, দহবেলিমান মাতিব লাগে। কেতিয়াবা গধূলি অফিছৰ পৰা আহিও মই দেখোঁ যে, বাধকমত পেলাই থৈ বোৱা সেই লুটি খন আৰু ছেঙেল-বোৰ তেতিয়াও ঠিক সেই একেদৰেই পৰি আছে।

এইবোৰ ইচ্ছাকৃত নে অনিচ্ছাকৃত অৱস্থাৰ লক্ষণ ?

আমাৰ মৰমৰ প্ৰগাঢ়তা, আমি আৱদ্ধৰ বাহিৰত থকা লৈকে একেদৰে থাকে নেকি ? আমি ধৰা দিলে, নিজকে নিজে আত্ম বিক্ৰিত কৰিলে, আমাৰ জীৱনবোৰ এইদৰেই উচ্ছ্বাসহীন আ-অত্মপ্ৰেৰণাহীন হৈ পৰে নেকি ? নে ইবাৰ আৰু কিবা এটি নিঃসহস্য আছে

সিদিনা ঘোৰ মনটো এইদৰেই অকাৰণে বৰ উত্তপ্ত হৈ আহিব ধৰিলে। ৰাতিপুৰা খাবলৈ লোৱা চাহ কাপ সেই দৰেই পেল-থৈ, বাৰাণ্ডাত ৰাতিৰি কাকত লৈ বহিলো পৈ। কিন্তু জা

মোৰ মনটো কোনোমতে স্থিৰ হৈ নাছিল। সেয়ে অইনকাম নথকা দেখি, মই অলপ আগধৰিয়েই বাধকমত সোমালোঁগৈ।

বাধকমৰ পৰা ওলাই আহি দেখো যে মোৰ কথামতেই ইঁৰাই বিছনাৰ ওপৰত নতুন ধোবাই-ধোৱা কামিজ এটা উলিয়াই থৈ গৈছে।

কামিজটো হাতত লৈ দেখিলো, যে তাৰ বুকুত বোতাম থকা ঠাই ডোখৰ সম্পূৰ্ণ উদং।

এটা নহয়, দুটা নহয়, চাৰিওটা বোতামেই কৰবাত উধাও হৈছে। অকল সেয়ে নহয় বুকুৰ জেপখনৰ ঠিক দাঁতিয়ে দাঁতিয়ে বৰ দীঘল কুৎসিত এটা ধোৱাৰ হাতৰ নতুন ফাঁট। কিন্তু আচৰিত কথা এই ডাঙৰ ফাঁটটোও ইঁৰাৰ চকুত পৰা নাই।

এনে ঘটনা বা দুৰ্ভাগ্য মোৰ জীৱনত আজিয়েই এই প্ৰথম নহয়। কত দিন মই ইঁৰাক বুজাই কৈছো—চোৱা, লৰালৰিৰ সময়ত তোমালোকে আমাক এনে বিৰক্তিকৰ বাধাবোৰৰ পৰা আঁতৰত ৰখা উচিত। তাকে কৰিবলৈ হলে তোমালোকে তো একো বেছি কষ্ট কৰিব নোলাগে। লাগে তোমালোকৰ অলপ সন্মেল মনোযোগ, সকলোতে দৃষ্টি আৰু যত্ন।

ইমানকৈ বুজোৱা স্বত্বেও সেই পুৰণি কথাবোৰৰ আজি আকৌ পুনৰাভিগম দেখি মোৰ মনটো আৰু বেছি ক্ষুব্ধ হৈ উঠিল। সেয়ে ধোবাই ধুই অনা ফটা কামিজটো মাটিত খঙেৰে দলিমাৰি পেলাই থৈ, পুৰণি লেটেৰা কামিজটোকে গাত সূমুৱাই লৈ, ভাতৰ পাতত বহিলোঁগৈ।

কিন্তু কিয় জানো সিদিনা তাতো মোৰ শাস্তিৰে বেছিপৰ বহি থকা নহল।

কেইগৰাহমান ভাত খায়ে দেখিলে। বে ডাইল খনত নিমখ দিব-
লৈকে ইবাই একেবাৰে পাহৰি গৈছে। অকল সেয়ে নহয়, মই
কালি বাতি ইমানকৈ মনা কৰা স্বত্বেও, আজিও সেই একে অখাদ্য,
ঙটলগা, নিসিজা বেঙেনাবোৰকে আকৌ ভজা হৈছে।

মই জানো আজিকালিৰ এই আটকৰ দিনত লাগ বুলিলেই
বিশেষ বিশেষ সকলো বস্তুকে পোৱা সম্ভৱপৰ নহয়। কিন্তু সেয়ে
হলেও মানুহৰ ইচ্ছা-অনিচ্ছা, কচি-অকচি বুলিতো এটি কথা আছে।
মানুহৰ প্ৰতি মানুহৰ এইকেবা শ্ৰদ্ধা বা বিবেচনা নাথাকিব কৈল ?

মই আক স্থিৰে বেছিপৰ ভাতৰ পাটভ বহি থাকিব নোৱাৰিলোঁ।

বৰ খঙেৰে কাঁহীখনৰ ওপৰত পানী গিলাচ ঢালি থৈ, হেঙাবত
আঁৰি ধোৱা মোৰ অকিছলৈ নিয়া কোটটো গাত জুমাই ললে।

মই অজুমান কৰিব পাৰিছিলো, মই যেতিয়া সেইদৰে অকিছলৈ
বাবলৈ বুলি ঘৰৰ পৰা ওলাই আহিব বিচাৰিছিলো, ইবাই মোক
কি এটি কবলৈ, কি এটি বুজাবলৈ মোৰ লিছে লিছে আহি,
হুৰাবমুখত থিয় দিছিলে। কিন্তু মই সিদিনা ইবাৰ লগত মোৰ
কোনো বিষয়া-বা কোনো আপোষৰ কাৰণে প্ৰস্তুত নাছিলো।
মই বিচাৰিছিলো ইবাৰ আগত মোৰ মনৰ এটি বিক্ষোভ, এটি
জালা, এটি জ্বজ্বা কিবা ব্যাধি কবিলোঁ।

সিদিনা অকিছতো মোৰ মনটো এইদৰেই এটি অদ্ভুত অশান্তিৰ
সাজেৰে পাব হৈ গল।

যেতিয়া মনটো এইদৰেই অতি উত্তেজিত আৰু বিকল হৈ থাকে
মায়ুহে গতাঃগতিকতাত বা জীৱনৰ কোনো চলিত কথাত, কোনে
আশ্বাদ নাপায়। তাৰ মনটো অকাৰণে যেতিয়া বৰ ককণ হৈ, তি
চুবুজাকৈয়ে, গম নোপোৱাকৈয়ে, অতীতৰ সৈহে হেৰোৱা দিনবোৰলৈ
আকৌ বাগৰি যায়গৈ।

সেয়ে সিদিনা ময়ো অফিছৰ ফাইলবোৰ মেলি লৈ কিবা এট
অদ্ভুত আশ্চ-চেতনাত পৰি, ভীৱনৰ সেই পুৰণি কথাবোৰকে আকৌ
ভাবিবলৈ ধৰিলো।

মনত পৰিল প্ৰথমে উৎপলাৰ কথা।

সঁচা কথা কলেজত যেতিয়া পঢ়িছিলোঁ, উৎপলাই মোক এদিন
প্ৰাণভৰি ভাল পাইছিল আৰু মোকেই ভয়তো জীৱনৰ সঙ্গী কৰি
লবলৈ বিচাৰিছিল। কিন্তু মই উৎপলাৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত নহলোঁ—
হলোঁ ইয়াৰ প্ৰতি। আৰু সেয়েহে বাছি ললোঁ ইয়াক—মোৰ
জীৱনৰ সঙ্গী হিছাবে।

কিন্তু তথাপি দেখিলো উৎপলাই মোক অকণিও বেয়া নাপালে
মোৰ প্ৰতি অকণো বীতশ্ৰদ্ধ নহল। বৰঞ্চ মোক এদিন লগ
পাই, হাঁহি হাঁহিয়েই অতি আবেশত কলে—

—অনন্ত ককাইদেউ! মই বৰ সুখ পালো আপুনি যে মোক
সংসাৰৰ দ্বন্দ্ব গণ্ডালৈ টানি নিবলৈ নিবিচাৰিলে। প্ৰেম আৰু
পৃথিৱী এই দুয়োটা সম্পূৰ্ণ পৃথক বস্তু। এই পৃথিবীখন সটাকৈ
বৰ আপচু ঠাই। ইয়াত কেতিয়াও প্ৰেম সম্ভৱণৰ নহয়। সেই
কাৰণে মোৰ জীৱনৰ ফিলছফি কি হল জানে—যদি আমি কাৰ-
বাক প্ৰাণ ভৰি ভাল পাওঁ - কাৰবোৰ প্ৰেম জবে জীৱনে প্ৰত্যাশা

কৰো। ভেনেহলে তেওঁক কেতিয়াও বিয়া কৰোৱা উচিত নহয়।
বিয়া যদি আমাৰ নকৰালেই নহয়, ভেনেহলে আমি এনে এজন
বাহুহ বিচাৰি লোৱা উচিত, যাৰ প্ৰতি আমাৰ কোনো আকৰ্ষণ
নাই, জেহ নাই, মাত্ৰ নাই,

মই হাঁহি, উৎপলাৰ অন্তৰত কিছু আঘাত দিবৰ কাৰণেই কলো

উৎপলা ! ভেনেহলে তুমি এই পিণ্ডৰি মতেই এতিয়া অজয়ক
বিয়া কৰাবলৈ যাছি লৈছা জানো ? উৎপলাই অন্তৰত অলপো
আঘাত নাপাই, বেছ বিখন্তভাৱে মোৰ আগত কৈ গল,

—অনন্ত ককাইদেউ ! বিশ্বাস কৰক মই অজয়ক কোনো দিনে
ভাল পোৱা নাছিলো আৰু ভাল পাওঁ কাৰণেই তেওঁক মই বিয়া
কৰাবলৈ ওলোৱা নাই। তেওঁক মই বিয়া কৰাবলৈ ওলাইছোঁ,
তেওঁৰ প্ৰতি মোৰ কোনো মাত্ৰা, বোহ আৰু আকৰ্ষণ নাই বুলিয়েই।
তাৰোপৰি মোৰ আৰু এটি ডাঙৰ স্বার্থ আছে। মই দেখিছোঁ
অজয়ৰ দেউতাকৰ অশেষ ধন আৰু সম্পত্তি আছে। স্থলভূত
তিনিটাকৈ ডাঙৰ বঙলা আছে—কেইবাখনো মটৰ গাড়ী আছে।
সেয়ে মোৰ বিশ্বাস এইবোৰ পালে মই মোৰ জীৱনৰ পিণ্ডৰিবোৰ
লৈ বেছ সুখেৰেই থাকিব পাৰিম। আৰু কোনে জানে হয়তো মোৰ
অৱসৰ সময়ত আপোনালোকৰ কাৰণেও দুফোঁটামান কামনাহীন
অশ্ৰুজল পেলাব পাৰিম।

তেতিয়া উৎপলাৰ এই কথাবোৰ মোৰ সম্পূৰ্ণ হৃদোন্মত্ত বেন লাগি-
ছিল। মই ভাবিছিলো অন্তৰত আঘাত পাই, শ্ৰেষ্ঠ প্ৰত্যাখ্যাত
হৈ, উৎপলাই এইবোৰ প্ৰলাপ বন্ধিছে। নাইবা কোনো ইংৰাজী
নভেলত পোৱা নোকৰ ধাৰ কৰা কথা আঙৰাইছে। কিন্তু আমি

দেখিটো উৎপলাৰ সেই কথাবোৰত সঁচাকৈ প্ৰাণৰ এটি গভীৰ পৰল, অন্তৰৰ এটি অনুজ আকুলতা আছিল।

এই পৃথিৱীখন প্ৰকৃততে এখন অতি আপচু কুচ্ছ ঠাই। ইয়াত প্ৰেম সম্ভৱপৰ নহয়। নহলে মই ইবাক লৈ জীৱনত সুখী হবলৈ নোহাবিলো কেনৈ?

জীৱনত এই সুখৰ কাৰণেতো কম কৰা নাছিলো।

সঁচা কথা কবলৈ গলে, ইবাক বিয়া কৰোৱাত, মা-দেউতা বা সমাজৰ আনদহজন কাৰো মত নাছিল। কিন্তু মই তথাপি সকলোকে উপেক্ষা কৰি ইবাকেই বিয়া কৰালো আৰু ইবাকে লৈ, এই ঝিলঙালৈকে আহি, এটি কঠিন আৰু নগণ্য কেবানী জীৱন আৰম্ভ কৰিলো। সেই জীৱন আজিও পৰিমিত একেদৰে চলি আছে।

কিন্তু ইমান কৰিও, ইমান সহিও মই জীৱনত পালো কি? মোৰতো পোৱাৰ ঘৰ একেবাৰেই শূন্য!

আৰু ইপনে উৎপলা? উৎপলায়েই বোধকৰো জীৱনৰ প্ৰকৃত পথ বাছি ললে। কিয়নো আজিও উৎপলাক মই এই ঝিলঙতে লাই-টুমুখাৰ সেই বিৰাট কঙাটোত, ভোগত, বিলাসত আৰু উজ্জ্বলত কেৱল ভাহি ফুৰা দেখিব লাগিছে।

মই আজিও উৎপলাক মাজে মাজে লগ পাত্ত, ঝিলং ক্লাবৰ ছৰাৰ মুখত, পুলিচ বজাৰত, বেছ পেভিলিয়েনত, কোনো উৎসৱ আয়োদত, চেৰাপঞ্জীৰ মাউচমাই ফলছৰ ওচৰত, কিন্তু তথাপি মই উৎপলাৰ মুখলৈ মুখ তুলি চাব নোহাবো, কোনো এযাৰ কথা বুকুডাঠি কৰ নোহাবো। কিয়নো একালে মই দেখো জীৱনৰ অপ-ধ্যাত্বতা, প্ৰাচুৰ্য—আনফালে কেৱল বগতা, বিস্ততা।

এইদৰেই উৎপলাৰ প্ৰতি মোৰ মনটো সিদিনা লাহে লাহে অলপ সিক্ত হৈ আহিল। উৎপলাৰ সান্নিধ্য পাবলৈ, উৎপলাৰ জীৱন ধাৰাৰ লগত, আকৌ অলপ পৰিচিত হ'বলৈ, মোৰ এটি বৃত্তিৰ নোহোৱা ইচ্ছা জন্মিল। আক সৈয়ে মই অকিচ চুটিৰ পিছত, আন কটাকৈ নগৈ, লাহে লাহে আপলেন্ডৰ পাহাৰটোৰ সেই পিছত পিনে থকা উৎপলাৰ বিৰাট বঙলাটো পালোঁগৈ।

মোৰ মনটো তেতিয়াও অশান্ত। মোৰ মনত তেতিয়া ইবাৰ প্ৰতি বা জগতৰ আন কাৰো প্ৰতি কোনো অল্পকল্পা বা কোমলতা নাই। মই কেৱল বিচাৰিছিলো জীৱনৰ এটি নতুন অভিজ্ঞতা, এটি নতুন আশ্বাদৰ সন্ধান।

সৈয়ে জীৱনত কোনো দিনে নেদেখুৱা এটি অদ্ভুত উক্লাস লৈ ক্লোৰেচেন্ট লাইট জ্বলি থকা, পিছ দিষ্টেন্সাৰ দিয়া উৎপলাৰ সেই ত্ৰয়িংকৰটোৰ ভিতৰত সোমালোঁগৈ। আক উৎপলায়ো জীৱনত আজি এই মোক প্ৰথম লগপোৱাৰ দৰেই, বিৰাট সমানৰ কৰি গ্ৰহণ কৰিলে।

সঁচাকথা উৎপলাক মই আজি বহুদিন লগ পোৱা নাছিলো। উৎপলাৰ জীৱন ধাৰাৰ পৰা একেধাৰে আঁতৰি পৰিছিলো। কিন্তু মনৰ এটি অদ্ভুত প্ৰতিক্ৰিয়াত মই আকৌ আজি উৎপলাক বিচাৰি পালো আক অলপ সময়ৰ ভিতৰতে, ছয়ো ছয়োৰে মাজত হেৰাই গ'লে।

উৎপলাৰ লগতে, সেই একে দ্ৰৱিকমতে মই সিদিনা পালো আৰু এগৰাকী গাভৰু। বোধকৰো উৎপলাৰ সেই একেই সমাজৰে একেই স্তৰৰে, কোনোবা অন্তৰঙ্গ বন্ধু—নামটো ডেইজি।

উৎপলাতকৈও মোৰ বেছি ভাল লাগিল এই গাভৰু গৰাকীকেই। কিয়নো বয়সৰ লগে লগে, উৎপলাৰ টেমিনিকিওৰ কথা আঙুলিৰ সেই ভাজ বোৰত, চকুৰ কোণৰ কাকল দিয়া ক'লা নোম বোৰত, লিপষ্টিক ঘঁহা ওঠৰ ছয়ো পাবে, যেন এটি বয়সৰ স্ববিষতা আহিছে।

কিন্তু এই গাভৰু—আৰু বেছি সজীৱ আৰু বেছি প্ৰেৰণিত। কথাবোৰ এনেকৈ কয়, প্ৰতি কথাত এনেকৈ এটি হিল্লোল দিয়ে, যেন প্ৰতি কথাৰ মাজেৰে, অঙ্গৰ প্ৰতিটো সঞ্চালনৰ ভিতৰৰে কামনা প্ৰকাশ কৰাটোকেই জীৱনৰ এটি আৰ্ট কৰি লৈছে।

কোন তেওঁ ডেইজী, কাৰ ঘৰৰ জিয়ৰী বা ঘৈলী, অসমীয়া নে পাছী, ইয়াৰ আগমুহূৰ্তলৈকে মোৰ সম্পূৰ্ণ অজ্ঞাত আছিল। আৰু কোন মই, কি মোৰ পৰিচয়, এই কথাও বোধকৰো তেওঁৰ সেইদৰেই অপৰিচিত আছিল। কিন্তু এতিয়া এই মুহূৰ্তত আমি দুয়ো কথাবে আৰু মনৰ ধাৰাবে এইদৰে পৰিচিত হৈ পৰিছোঁ। পৰস্পৰে পৰস্পৰত আকৃষ্ট হৈছোঁ—যেন আমি যুগযুগান্তৰৰ চিনাকি যেন জীৱনৰ এই মুহূৰ্তটোলৈকেও আমি দুয়ো একেদৰে অপেক্ষা কৰি আহিছিলো।

ভাষিলো এইটোবেই বোধকৰো উৎপলাইতৰ এই সমাজৰ জীৱন-ধাৰী। এওঁবিলাকে জীৱনৰ কোনো গধুৰ বস্তলৈ কোনো স্বামী সজা বা পৰিচয়লৈ বৰ বেছি সুৰ নঘমায়। এওঁবিলাকক লাগে

কনিক হলেও জীৱনৰ উজ্জ্বল পৰিপূৰ্ণ মুহূৰ্ত্তবোৰ। কিয়নো এওঁ-
বিলাক হল কনিকৰ পূজাৰী। সেয়ে জীৱনটো এওঁবিলাকে ইমান
সহজ ভাবে লব পাৰে—আৰু সহজ ভাবে এৰিও যাব পাৰে।

এইদৰেই ডেইজী আৰু উৎপলাৰ লগত সিদিনা গধূলি আৰু
সন্ধিয়াৰ মোৰ সময়কোৰ গম নোপোৱাৰ কায়ে গৈ আছিল।
এনেতে উৎপলাই এবলি হাতৰ ঘড়ীটোলৈ চাই হঠাতে কৈ উঠিল :

—অনন্ত ককাইদেউ ! বহুদিনৰ মূৰত আপোনাক আজি এই-
দৰে লগ পাট মোৰ বৰ ভাল লাগিছিল। কিন্তু দুখৰ বিষয়
আপোনাৰ লগত মই বোধকৰো আৰু বেছিপৰ থাকিব নোৱাৰিম।
কিয়নো আঠোটা বজাত, মোৰ আগৰে পৰাই ঠিক কৰা এটা
‘এপইণ্টমেন্ট’ আছে। সেয়ে মই উঠিলো : আপোনাৰ লগত
অন্ততঃ ডেইজী থাকিল। মোৰ বিশ্বাস আপুনি ডেইজীৰ লগত
থাকি কল্যাণতি বেছ ভালৈ পাইছে। দেখিছেতো কি ‘লাইভলি’
আৰু ‘ইণ্টাৰেষ্টিং’ ছোৱালী ডেইজী জনী ! সেই কাৰণেই তাইৰ
লগত মোৰ এনেকৈ মন মিলে !

আপোনাৰ ভাগ্য ভাল যে আজি এইদৰে হঠাতে আহি আপুনি
ডেইজীৰ লগ পালে, কিয়নো কাইলৈ বাতিপুৱাত্তে শোধকৰো তাই
খিনং এৰি ঘোৱাইলৈ যোৱাৰ কথা—ইণ্ডিয়ান এয়াৰ ছেজত,
‘এয়াৰ চোট্টেছ’ৰ এটি কাম লবলৈ !

তাৰ পিছত ডেইজীলৈ চাই হাঁহি কলে :

—ডেইজী ! তোক এ’ৰ গলোঁ দেই। কিন্তু সাৱধান ! মিঃ
দুখৰাৰ লগত অলপ সতৰ্ক হৈ চলিবি। দেখিছহঁতো সহজলৈ
ছোৱালীক তুলাই নিব পৰা, তেওঁৰ এটি বাবাস্বক আকৰ্ষণ আছে।

এই আকৰ্ষণটোৰ কাৰণেই মই এদিন কলেজত ভেঙিব কাৰণে বলিয়া আছিলোঁ। কিন্তু তেওঁ জীৱনৰ আছিল পথ চিনি নাপালে। এদিন যপংকৈ ছোৱালী এজনীক বিয়া কৰাই দি, জীৱনৰ পৰা অৱ্যাহতি ললে।

কথাৰৰ কৈ অপল জীৱিত গৈয়ে আকৌ ঘূৰি আহি উৎপলাই ডেইজীক কলে :

—ডেইজী! মই যাওঁতে, অকল পুৰণি ছেণ্ডাৰ্ড খনহে লৈ যায়। নতুন হাডশ্বান খন গেৰেজত থাকিল। গতিকে তই যোৱাৰ সময়ত ডাইভাৰক কৈ উলিয়াই লবি আৰু যদি মন কৰ, মিঃ ছুৱাৰাকো সেইপিনে বাটত ‘ড্ৰপ’ কৰি দি যাব পাৰিবি।

বিয়া মানে যে জীৱনৰ পৰা অৱ্যাহতি লোৱা উৎপলাৰ এই ডাঙৰ কথাটো মই আজি জীৱনত এই প্ৰথম উপলক্ষি কৰিলো। ভাবিলো সচাকে হয়, আমি মিছাকে বিয়া কৰাই, অকালতে জীৱনৰ শেষ কৰো মাথোন।

আমি নৰ, বিধৱাই আমাক উদ্ধৃত্ত বৰীণ কৰি জন্ম দিয়ে। আমি মিছাকৈ শূন্যল পিন্ধি, বন্দীৰ জীৱন লৈ জীৱনটো ছৰ্ছ কৰি তোলো মাথোন।

এই পৃথিৱীত আমি কাৰো নহয়। ইয়াৰো নহয়, উৎপলাৰো নহয়, ডেইজীৰো নহয়—আজি জগতৰ সকলো নাবীয়েই। আমাৰ কাম কেৱল জগতত উজ্জ্বল বোৱতী—সুতি বোৱাই বোৱা—কতো নীড়—বচনা কৰা নহয়।

জীৱনৰ এই কিলছকিটোকে লৈ মই ডেইজীৰ লগত কিল্লুশ্ব বৰ ব্যস্ত হৈ আছিলো। ডেইজীয়ে বোধকৰো সেই উল্লানতে এবেলি মোক হঠাতে কৈ উঠিল :

—মি: গুৰুবা! চকু আকাশলৈ 'কেমনে' উভায় জোন- উঠিছে !
বলক উৎপলাৰ ফুলনিৰ স্নাতকত থকা সেই বৰটোত এয়েলি বহোঁগৈ ।
ভাব পৰা! পলো গ্ৰাউণ্ড আৰু গল্ফলিফ্ৰ' সেই মুকলি বাহিৰিবাৰ
বৰ সুন্দৰ এটি 'ভিউ' পোৱা যায় । আজি কেইদিনমান হুল,
উৎপলাই সেই বৰটোত, কলিকতাৰ পৰা 'টাৰ'ত আনি, বহুতো
'টিউবাৰ বোজ' লগাইছে—বাক আপোনালোকে 'বজনী গছা' বোলে ।

কবনোৱাবাকৈয়ে কেতিয়াবা গৈ, উৎপলাৰ সেই ফুলনি বৰটোৰ
কংক্ৰীটৰ বেঞ্চ এখনত বহিলোঁগৈ । চাৰিওফালে বজনী গছাৰ সন্মুখ
কুহক, কাষত ডেইজী—সমুখত জোনাকত ভাহি থকা গল্ফলিফ্ৰ
আৰু পলো গ্ৰাউণ্ডৰ সেই অন্তহীন পথাৰ বোৰ ।

সঁচাকৈয়ে আত্মাটোৱে অসীমৰ এটি গিলাত বৰ কৰুণভাৱে কান্দি
উঠিল । মই ডেইজিৰ মেনিকিওৰ কৰা সেই নিমজ আঙুলি কেইটি
লাহে লাহে পিঠিকি কলো :

—ডেইজী ! সঁচাকৈয়ে আজিৰ সন্ধিয়াটো মোৰ জীৱনৰ এটা
অপূৰ্ণ সন্ধিয়া ! কাইলৈ বাতিপুৰা তুমি বোম্বেল গুছি যাবাটৈগ ;
আৰু কৰো হুহুতো সংসাৰৰ কোন বুলিছে হেৰাই যাম তাৰ ঠিকনা
নাই । গতিকে আৰু কেইবটামান বাণো আমাৰ জীৱনৰ সময়
যাকী । চোৱা, জোনাকত ভাহি থকা গল্ফলিফ্ৰ সেই পথাৰবোৰে,
স্বপ্নলব কলা জোখোহাবোৰে আমাক কেনেকৈ হাত বাউলি দি
যাতিব লগিছে ! উৎপলাৰ হাতলানখনতো তোমাৰ হাতভেঁই ।
পজিক বোলা আমি সেই থৰকে লৈ এটি অজান সমুদ্ৰ পাৰি
ছিছ । কেনে 'জামে' হয়তোবা আমাৰ সাকী টৈ পৃথিৱীৰ শেষ
নীলাত 'লালিৰত' পাবে ।

ডেইজীয়ে উল্লাসত সেই দৰেই কৈ উঠিল :

—মোৰ কোনো আপত্তি নাই মিঃ হুয়াৰ। কিন্তু কথা হল এয়ে যে, মই জোনাকত মটৰ চলালে বহু সময়ত বাট-পথবোৰ ঠিক ধৰিব নোৱাৰো। কেতিয়াবাগৈ বৰ বেয়াতকৈ এক্সিডেণ্ট কৰি পেলাওঁ। এবাৰ সেইদৰে একুনৰ লগত, এক্সিডেণ্ট কৰিছিলো আত্মাত—মোৰ এতিয়াও মনত আছে।

মই হাঁহি কলো :

—ডেইজী ! আগৰ ধূলিময় সেই কুৎচিত আৰু খিলঙৰ গল্ফ-ফিল্ডৰ সেই নিমজ ঘাহনিৰ বাটবোৰৰ মাজত যথেষ্ট পাৰ্থক্য আছে। ইয়াত গড়খাটৈ নাই—যদি পাৰ্বোঁগৈ, হয়তো সেই ঘাহৰ ওপৰতেই বাগৰি পৰিম—আৰু তাৰ লগতেভো তুমি থাকিবাই।

ইয়াৰ পিছত উৎপলাৰ সেই নতুন হাডশান খন, খিলঙৰ অকোৱা পকোৱা বাটেৰে, পাইনৰ তলে তলে, পলো গ্ৰাউণ্ড অভিমুখে হু-হুৱাই নামি বতলৈ ধৰিলে।

ডেইজী, জেই টিয়াৰিং হইলত, আৰু মই,—ডেইজীৰ নিচেই ওচৰত, দেহৰ উত্তপ্ত সান্নিধ্যত।

প্ৰথমে কিছুপৰলৈ মোৰ কাণত সেই নতুন হাডশানখনৰ ইঞ্জিনৰ মন্থন শব্দটো বাজি আছিল। কিন্তু তাৰ অলপ পিছতেই সেই ইঞ্জিনৰ শব্দ, নতুন আপ্‌হোল্ট্ৰাৰৰ গোন্ধ, সমুখৰ উদ্যম বতাহ আৰু বিশেষকৈ ৰাৱে ৰাৱে গাত উৰি পৰা, ডেইজীৰ ডিঙিৰ সেই বঙা বৰফনৰ চাদৰ খনৰ পিছল পৰনে, এটি নতুন সপোন বচনা কৰি তুলিলে; আৰু ডেইজী আৰু মই,—মই আৰু ডেইজী—

সংসাৰৰ পৰা এটি সন্ধিয়াৰ কাৰণে পলাই অহা,—ছুটা পলৰীয়া
আত্মাৰ দৰেই আমি সেই সপোনত মিলি গলোঁ।

ইয়াৰ পিছত কেতিয়া আৰু ক'ত ডেইজীৰ সেই গাড়ীখন বলহি
মই ক'ব নোৱাৰোঁ। কিন্তু এটি সুখস্বৰ, নিব্বন্ধিত ভাৱৰ পৰা
মই যেতিয়া সাৰ পালো, দেখিলো—ডেইজী আৰু মই—আমি
হুয়ো, গল্ফলিফৰ এটি মূৰত, বাহনিৰ ওপৰত, জোনাকত,
ছটি ক্লান্ত নিম্পাপ, নিষ্কলঙ্ক শিশুৰ দৰেই পৰি আছোঁ।
আমাৰ দুয়োৰে মূৰত, মটৰৰ গদিৰ ওপৰত লোৱা ছটা
কুখানৰ গাক.....আমাৰ দুয়োৰো ঝপালত আৰু গাৰ বসনবোৰত,
খিলঙৰ বাতিৰ নিয়ৰৰ শীতল বিন্দুৰাশি।

তাৰ পিছত বাতি তেতিয়া বোধকৰোঁ ছটা।

মই যেতিয়া আকৌ অকলে অকলে উভতি আহি মোৰ লাবানৰ
সেই সৰু জুপুৰি ঘৰটোৰ আগত দিয় দিলোঁহি তেতিয়া গোটেই
ছহৰ খনেই সুস্থল নিদ্ৰাত। আনকি মোৰ সেই ঘৰটোৰেও টোপ-
নিড লাগকাল।

কাকো কতো সজ্জদ নিদিকাকৈ ভিতৰৰ, পৰা ডাং দি বন্ধ কৰা,
মোৰ পটীকোৰ দুৱাৰখনৰ ওচৰত থিয়দি মই তাৰ কপকপি-কাণপাতি
ভিতৰলৈ অলপ শুনিলোঁ।

অজুমান হল—ইবাও যেন টোপনিত নিময়।

হাতত সাৰে ভৰিত সাৰে, দুৱাৰে সেই ডাং খাল মই বাহিৰৰ
পৰাই অলপ চোঁচ কৰি খুলি পেলালোঁ। ভিতৰ সোমাই দেখিলো,
ইবাই আমাৰ শোৱা কোঠাৰ টেবুলখনৰ ওপৰতে দুখাল ভাত চাকি
থৈ, তাৰ ওচৰতে মূৰটো দি, শুই আছে।

কোঠালীৰ চাকিটো তেতিয়াও জ্বলা।

গাৰ কানি-কাপোৰখিনি আগেয়ে দাড়ত সোলোকাই থৈ,
মুখখন বাধকমত ভালকৈ ধুই আহি মই ইবাৰ ওচৰত থিয় হৈ
যাতিলো :

—ইবা ?

ইবাই তৎক্ষণাত্ মূৰটো ডাঙি মোৰ চকুলৈ চকু তুলি চালে।
দেখিলোঁ ইবাৰ চকুত এটি নতুন সম্বোধন আছল।

কিন্তু সেয়ে হওঁও মই সেই আছলৰ তেতিয়া কোনে প্ৰত্যাহ্বকে
দিব নোৱাৰিলো। কিয়নো মোৰ চকুত তেতিয়া এটি নতুন লাজৰ
নতুন জড়তাৰ আঁঠুহা।

হালে-বালে-তোশালে

সময় মাজবাতি ।.....

অচিন্ত্য শোবা কোঠা । ধোবাই ধোবা নতুন কাপোৰ পৰা এখন ধুনীয়া চকুনীয়া পালেং । সুৰ-শিতানত খিড়িকীৰ কাষলৈ এখন ডাঙৰ আয়না লগোৱা হৈছে:-টেবুল । টেবুলৰ উপৰত জ্বলি থকা বগা চিৰনিৰ এটা সৰু বেডকম লাইট । তাৰে কাষত ক্ৰোমিয়ামৰ এটা সুন্দৰ ফুলদানীত কিছুমান নতুনকৈ ছিঙা বঙা গোলাপ সজোৱা আছে ।

বহাগ মাহ । বাহিৰত ভীষণ বৰষুণ আৰু ধুমহা ।

অচিন্ত্য বিচিন্ত । তাৰ পাত মুৰলৈকে তুলি লোৱা এখন 'বাগ' । স্বপ্নখনৰ তলত সি বুকুত এটি পাক ভেজা দি, বিচিন্ত উৰুৰি হৈ গুই আছে । তাৰ কিছু আঁতৰত, একেবাৰে বেৰৰ কাষত ছয়-সাতবছৰীয়া কেঁচুৰা ছোৱালী এটি টোপনিত লালকাল দি আছে । অচিন্ত্য আৰু সেই ছোৱালিকণৰ মাজৰ বিচনাৰ ঠাইখিনি এতিয়াও খালি । অৰ্পণাই এই মাজবাতিলৈকে, সুৰ-শিতানৰ হৈছে টেবুলখনৰ কাষত বহি গৈছে কীদৰ বেডকম লাইটটিৰ পোহৰত, এটা ছোৱাটোৰ ওঁৰি আছে । ইফালে হাতিলৈকে উজাগৰে থাকিলেও অৰ্পণাৰ চকুত এতিয়ালৈকে টোপনিৰ কোনো জড়িমা দেখা যোৱা নাই । বৰং তাৰ পৰিৱৰ্ত্ত

তাত এটি কিবা অস্বাভাবিক তীব্র শোহৰ জ্বলিকি উঠিছে। অৰ্পনাৰ মুখতো যেন এটি প্ৰকাশ আত্ম-গৰিমাৰ ভাৱ।

অচিন্ত্যই টোপনি অহাৰ দৰে তেনেকৈ গাৰুটি দি কিছুপৰ শুই থাকে। তাৰ পিছত এবেলি মূৰটো তুলি অৰ্পণালৈ চাই মাতে,

—অৰ্প !

—হঁ

—তুমি সঁচাকৈ আজি ছোৰেটাৰটো গুণী বন্ধ নকৰোঁ। বুলি ভাবিছা নেকি ?

—এৰা। নকৰোঁ বুলিয়েই তো এই পৰ্য্যন্ত ভাবিছো। নাজানো কৈলৈ ছোৰেটাৰটো গুঁথিবলৈ আজি হঠাতে ইমান ভাল লাগিছে।

—কোনো এটা বস্তু কেতিয়াও মাহুহৰ ইমান হঠাতে ভাল লাগিব নোৱাৰে।

—আপুনি ভুল কৰিছে। ভাল লগা বস্তুটো সদায় এইদৰে হঠাৎ হৈ যায় : তাৰ কোনো হেতু নাথাকে।

—সি বিয়েই নহওক, ই তোমাৰ ঘোৰ অন্তায় অৰ্পণা ! এই সুন্দৰ ৰাতি ! এই সুন্দৰ লেখাৰি নিচিগা বৰষুণ ! তোপনি তুমি মোৰ মূৰ-শিতানত ৰহি এইদৰে ছোৰেটাৰ গুঁথি থাকিবা ?

—কিন্তু কি কৰিম ? আপুনি জানেই নহয়, ক'বতা বোলা বস্তুটো মই কোনোদিনেই ভাল নাপাওঁ। কবিতা উপভোগ কৰিবলৈ মোৰ ঠাণ্ডো নাই যেন পাইছো।

—প্ৰাণ বাক তোমাৰ নাথাকিলেই, কিন্তু চকুত টোপনি বোলা বস্তু এটা তো আছে ? এই মাকনিশালৈ তুমি এইদৰে নোশোৱাকৈ থাকিবা নে ?

—মনভ পৰা দিনৰপৰাচোন কেবল গুৱেই আহিছে! আজি বাক এদিন দুপুলোৱেই। তাতে নো এনে কি অপৰাধটো হ'ব পাৰে?

—অপৰাধ অৱস্তা একো নহয়; কিন্তু তথালি স্পষ্টকৈ বুজা যায় যে, তুমি মোৰ লগত কিবা এটি 'জিদ' ধৰিছা।

—এদিন অলপ দুপুলেই কেতিয়াও মানুহৰ লগত জিদ কৰা নহয়।

—তেনেহলে ভাল বাক আঁঠা, শোৱাঁহি।

—নাই, ইমান সোনকালে মই কেতিয়াও শুৰ নোহাৰো।

—কেলেই?

—বীণুক এতিয়াও তাইৰ বিচনাত শুৱাই ধৰলৈ আছে।

—ইয়াৰ আগতে তুমি বহুদিন বীণুক লৈ এই বিচনাত দেখোন শুইছা।

—শুনেও আজি মই কেতিয়াও শুৰ নোহাৰো।

—তাৰ কাৰণ নিশ্চয় এটা আছে।

—বাকনি ল'ৰাটো এতিয়াও পাকঘৰত সাৰে আছে যেন পাইছো।

—সাৰে থাকিলেইবা, তুমি তো আক ন-ছোৱালী নহয়! একুনী ছোৱালীৰ মাক।

—সেই কাৰণেহে আকো অলপ লাজ লাগে।

—অপু!

—কি?

—মই বুজিছো, এইবোৰ ভোমাৰ মিছা তৰ্ক।

—মিছা নহয়, সম্পূৰ্ণ সঁচা। মই সঁচাকৈ কৈছো, মোৰ আজি শুৱলৈ মন যোৱা নাই। সেই কাৰণে আপুনি অকলে শুৱলৈ অলপ বহু কৰক। মনতে ভাবক, কি সুন্দৰ ঘৰৰ ছালৰ পৰা টোপাটোপে

বয়স্কা অনৰ্গল সব পৰিষ লাগিছে। এক মুহূৰ্ত্তে আপোনাৰ
মুন্সৰ টোপনি আহি যাব। যদি নাহে, তেনেহলে ল'ৰা নিচুকৈবা
গীত এটিও গাই শুনাৰ পাবো।লাই হালে-জালে' আগলি
বতাহে....

—তাৰ মানে তুমি বিচাৰিছা, যি কোনো ঠিকাতো নহ'ব, মোৰ
টোপনি আহিব লাগে। কেলে, ক'বাবলগীয়া বিচাৰি আনি আকিং
অকণমান খুৱাই নিদিয়া কিয়?

—আকিং খুৱালে এটা মদিল আছে।

—কিহু? পুলিচ?

—নহয়, শুনিছো আকিং খালে হেনো মাহুৰৰ বৰ বেছি গাঢ়
টোপনি আহে।

—গাঢ় টোপনিকেই মই বিচাৰিছো যে!

—নাই, গাঢ় টোপনিৰ এটা দোষ আছে। শুনিছো, গাঢ় টোপনি
আছিলে হেনো মাহুৰে কেতিয়াও সপোন নেদেখে; দেখিলেও
হেনো পাহৰি যায়।

—মই সপোন দেখা নেদেখালৈ তোমাৰ ইমান মূৰ কাটোৱাশি
উঠিছে কলেই।

—মূৰ থাকিলে মাজে মাজে কেতিয়াবা কামোৰেই।

—কিন্তু বিনা কাৰণে বাব মূৰ কামোৰে তাৰ চিকিৎসক ক'বাক।

—বিনা কাৰণে কামুৰিব কলেই? নিশ্চয় তাত এটা ডাঙৰ
কাৰণ আছে। মই বিচাৰিছো, আপোনাৰ টোপনি আহক আৰু
সেই টোপনিত আপুনি লগোন দেখক আকিং সেই সপোনত.....

—তোমাক দেখো?

—মোক দেখিব কেলেই? মোক তো সদায় দেখি আছেই।

—ভেনেহলে কাক ?

—মাক সদায় নেদেখে; কিন্তু চাবলৈ বৰ ইচ্ছা হয়।

—বুজিছো, তাৰ মানে মাধুবীক ?

—এবা, আপোনাৰ সেই ডেকা কালৰ বান্ধৱী কলিজাৰ সহপাঠিনী
মাধুবীক ?

—অপু!

—কি ?

—এটি কথা তুমি জানা নে ?

—কি ?

—তুমি সদায় মাধুবীৰ নাম কৈ জোকোৱা; কিন্তু তুমি কোনো-
দিনে মাধুবীৰ নিচিনা হ'ব পৰা নাই।

—কিহত ? “ক্লার্ট” কৰাত ?

—“ক্লার্ট” কৰাত নহয়। এনেয়ে সাধাৰণ ব্যৱহাৰত।

—ভাল, ভেনেহলে মিছাকৈ মোক মাতি আছে কেলেই ? মাধুবীৰ
ভালৈ গলেই হয়চোন।

—খং কৰা কেলেই ?

—খং কৰিম কেলেই ? গঁচা কথা কৈছো। আপুনি আক মোক
নেমাতিব। মাতিলেও আক যই কেতিয়াও ফুৰোঁ।

—গঁচাই ?

—এবা, গঁচাই কৈছো।

—বেছ, ভেনেহলে যম্বো প্ৰতিজ্ঞা কৰিলো, তোমাক তুলিমোই।

—কেনেকৈ ?

—যেনৈক পাৰো—ছলে-বলে-কোশলে।

—বলেবে পাৰিব পাৰে, অইন একোৰে নহয়।

—বাক চোৱা য'ক কিহেৰে পাৰো।

—বাক, আমিও চাই থাকিম।

বাহিৰত ধুমুহা একেদৰে চলি থাকে। অৰ্পণাই আগৰ ঠাইতে একেদৰে বহি, আগতকৈও বেছি খৰক যেন ছোৱেটাৰ গুণা শল ছুড়াল চকুৰে মনিব নোৱাৰাকৈ চলাই যায়। অচিন্তাই কিছুপা নিশকে শুই থাকি এবেলি লাহে লাহে বিছনাৰ পৰা নামি মাটিত টি দিয়ে। আক মুখত এটা অদ্ভুত কোতুকৰ হাঁহি লৈ, হাত দুখ বুকুত বান্ধি কোঠাটোৰ ভিতৰতে অলপ টহলি ফুৰে। তাৰ পিচা ডে ছিং-টেবুলখনৰ আয়নাৰ সমুখত থিয় হৈ মুখত হাঁহিটি লৈ নিজ প্ৰতিচ্ছবি বহুপৰ নিৰীক্ষণ কৰি চায়। ফুলদানীটোৰ কাষলৈ গৈ এনেদৰে ফুলবোৰ লাৰি-ছাৰি চাট শুঙে, মূৰ-শিতানৰ খিড়িকীখনৰ ওচৰলৈ গৈ এনেদৰে বন্ধ খিড়িকীখনৰ ভিত্তি কাঁচৰ ফাঁকেদি বাহিৰৰ আন্ধাৰ আক ধুমুহাৰ বুকলৈ চাই থাকে। আক তাৰ পিচত এবেলি এথোড হুথোজকৈ বিচনাৰ কাষলৈ আহি আকৌ আগৰ নিচিনাকৈ নিশকে শুই পৰে।

কিছু সময় কোনো কথা-বতৰা নোহোৱাকৈ এনেদৰে পাৰ থৈ যায়। তাৰ পিছত অচিন্তাই আকৌ এবেলি অৰ্পণাক মাতে,

—অপু ?

—কি হ'ল আকৌ ?

—একো হোৱা নাই। তোমাক এটা কথা কওঁ বুলি ভাবিছো।

—কি কথা ?

—কথাটো এয়ে যে, মই তোমাৰ লগত আৰু কাজিয়া নকৰো বুলি ভাবিছো।

—ভাল তেনেহলে মনে মনে গুই থাকক।

—অকল মই গুলেই নহয়। তুমিও আহি মনে মনে গুৱ লাগে।

—কেলৈ, অলপ আগেয়েচোন বৰ ফুটনি মাৰি কৈছিল, যেনেকৈ নহওক, মোক তুলি নিবই। এতিয়া হঠাতে কেলৈ ইমান সৈমান হ'ল ?

—সৈমান হোৱা নাই। এতিয়া ভাবি চালো, এনেকৈ যুজ-বাগৰ কৰা মিছা। ইপিনে আকৌ ৰাতিও ভালেমান হৈ গৈছে।

—আপোনাৰ কাৰণে হব পাৰে, মোৰ কাৰণে কিন্তু এতিয়াও একো ৰাতি হোৱা নাই।

—তাৰ মানে তুমি মোক যুজলৈ আহ্বান কৰিছা ?

—অপনিদেপৰা তো তাকেই ক'ৰি আছো।

—বাক, তেনেহলে তুমি মোক স্তুতিবা। মই মোৰ কৌশল এতিয়া প্ৰয়োগ কৰিম। যাৰ ফল তোমাৰ কাৰণে অতি কষ্টকৰ হব। সেই কৌশল প্ৰয়োগ কৰা মাত্ৰকে তুমি তৎক্ষণাত তোমাৰ ছোৱেটাৰ গুধা দলি মাৰি পেলাই এই বিচনাৰ ওচৰলৈ ল'ৰি আহি-বঠৈ বাধ্য হবা। অকল সেয়েই নহয়, তাৰ ফলত বহুপৰলৈ তুমি ইচ্ছা কৰিলেও আৰু নিৰ্কিয়ৈ গুৱ নোৱাৰিবা।

—মুখেৰে নকৈ ইমান পৰে কামেৰে দেখুৱাহেঁতেন হয়তো এটা নতুন বস্তু দেখিলোহেঁতেন।

—অৱশ্যে দেখিলাহেঁতেন। তথাপি মই তোমাক এবেলি সতৰ্ক কৰি দিয়া উচিত হ'ব বুলি ভাবিছো।

—সতৰ্ক কৰাৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই। মই নিজে আপোনাক উপযাচি অসুস্থতি দিছো।

—তেনেহলে এই চোৱা, তোমাৰ বীণ। এইখন বীণুৰ কোমল কৰঙন। মই সেই কৰঙনতে এই চোৱা, এই মোৰ নখেৰে চিকুটি দিলো। শুনিবা, বীণু এতিয়াই ভীষণ ছিঞৰ মাৰি কান্দি উঠিব। তুমি তৎমৎ হেৰুৱাই এই বিচনাৰ কাষলৈ লবি আহিবলৈ বাধ্য হ'বা।

—ছিঃ! সঁচাকৈ কি ল'ৰাৰ ধেমালিখন আৰম্ভ কৰিলে!

—ধেমালি নহয়, এয়ে মোৰ অমোঘ অস্ত্ৰ।

অচিন্ত্যই সঁচাকৈয়ে বীণুক চিবুটিবলৈ তাইৰ ওচৰলৈ হাত মেলি চুচৰি যায়। অৰ্পণাই হ'বালৰিকৈ কোনোমতে ছোৱেটাৰ শুধ সামৰি, প্ৰাণপণে ল'ৰি আহি অচিন্ত্যক বাধা দিয়ে। দুয়োৰে ভিতৰৰ বিচুপৰলৈ মৰমৰ অলপ বৃদ্ধ বাগৰ হয়। অচিন্ত্যই অলপ পিছৰে নি ৰৈ : বস্তু হৈ বিচনাৰ আগৰ দৰে দীঘল দি পৰে অৰ্পণাই ব'ব ভাগৰ লগাৰ দৰে অচিন্ত্যৰ কাষতে বিচনাৰ ব'ৰি অলপ জিৰায়। অচিন্ত্যই দুয়ো হাতেৰে অৰ্পণাৰ কঁকালখনত জোৰে

দাশৰি ধৰি অৰ্পণৰ কোলাত দুবট ধৈ পাবেমানে ইহাছে। ইহাৰি
ইহাৰি ভাগৰি কিছুপৰৰ পিছত আকৌ অৰ্পণাক মাতে,

—অপু, দেখিলা নহয় এতিয়া, মোৰ কোশল কেনে কাৰ্য্যকাৰী ?

—দেখিলেঁ, কিন্তু তাত পুৰণালি অলপো নাই।

—নাথাকিব পাৰে; কিন্তু তথাপি তুমি উঠি আহিবলৈ বাধ্য হল।

—হলেও মই এতিয়াও নিৰ্ব্বিয়ে বিচনাত বহি আছো। আপুনি
প্ৰতিজ্ঞা কৰিছিল, মোক বলৰে শুৱাব।

—তাৰমানে, সেই প্ৰতিজ্ঞাৰ কথা তুমি আকৌ মোক স্মৰাই দিছা ?

—সোৱৰাই দিয়া নাই। আপুনি যি প্ৰতিজ্ঞা কৰিছিল তাকে কৈছো।

—বুজিছো, তাৰ মানে তুমি শুবলৈ বিচাৰিছা ?

—কেতিয়াও বিচৰা নাই। আপুনি যদি ভেনেকৈ কয়, মই
আকৌ উঠি গৈ আগৰ ঠাইত বহিম।

—তুমি বিমানেই চেষ্টা কৰা এই ঠাইৰ পৰা উঠিব নোৱাৰা।

—কি কাৰণে ?

—প্ৰথমতে, তোমাৰ কঁকালখনত দুয়োখন হাতেৰে মই জোৰেৰে
ধৰি আছো। দ্বিতীয়তে, মোৰ দ্বিতীয় কোশলটো ইয়াৰ ভিতৰতে
প্ৰয়োগ কৰা হৈ গৈছে। অৱশ্যে পিছতেই তুমি নিজে নিজেই বিচনাত
ওঠি পৰিবলৈ বাধ্য হবা। এই কোঠাটোৰ ভিতৰতে, তোমাৰ চকুৰ
আগত, এনেকুৱা কিছুমান বস্তু মই দেখুৱাবলৈ কাৰণ কৰিছো,
যাক তুমি জীৱনত আটাইতকৈ বেছি ভয় কৰা।

—কি বস্তু ?

—ভূত।

—হিঃ, এই বাতিখন কি ভূতৰ কথা কৈছে আপুনি।

—কৈছো নহয়, তোমাক দেখুৱাবলৈ আয়োজনো কৰিছো।
তুমি মূৰ-শিতানৰ সেই কাঁচৰ খিৰিকীখন দেখিছা নিশ্চয় ?

—দেখিছো।

—সেই খিৰিকীখনৰ সিপিনে এতিয়া ঘোপমৰা আন্ধাৰ। অকল
আন্ধাৰেই নহয়, বৰষুণ আৰু ধুমুহাও। সেই বৰষুণ আৰু ধুমুহাৰ মাজত
কিমান প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড ভূত, পিশাচ, ঘোৰাপাক, কঙ্কমুঠাই আন্ধাৰত
এতিয়া লিক্লিকাই নাচি-বাগি ফুৰিব লাগিছে ! কাৰণ, ধুমুহাৰ বাতি-
বোৰ সিহঁতৰ কাৰণে এটা ডাঙৰ আনন্দৰ দিন।

—ছিঃ, আৰু যদি ভূতৰ কণা আপুনি বেছিকৈ কয়, সঁচাকৈ
কৈছো, মই চিঞৰি দিম।

—চিঞৰি দিলেও এতিয়া বিশেষ কাম নহব। কাৰণ, তুমি
দেখিছাই সেই মূৰ-শিতানৰ খিৰিকীখন ধুমুহাৰ হেঁচাত কেনেকৈ
ঘটঘটাই গৰিব লাগিছে !

—দেখিছো।

তুমি নিশ্চয় জানা সেই খিৰিকীখনৰ তলৰ খিলডাল অলপ
ভঙা।

—জানো।

—আৰু যদি কিছুৰ ধুমুহাই এইদৰে খিৰিকীখন হেঁচি থাকে,
তেনেহলে খিৰিকীখন হঠাতে এবেলি মেল খাব। আৰু মেল খালেই
বৰষুণৰ ছিটা আহি টেবুলৰ লেমটো জুমাই পেলাব। আৰু জুমাই
পেলালেই বাহিৰৰ আন্ধাৰ আৰু ভিতৰৰ আন্ধাৰে একে হৈ পৰিব।
কিয়নো, তুমি বোধকৰো নাজানা, গাকৰ তলত থকা দিয়াচলাইটোত আৰ
এটিও কাঠি নাই।

—তেনেহলে চাওঁ, মোক ধাবলৈ দিয়ক । মই খিৰিকীখন হেঁচা মাৰি ধৰি থাকোঁগৈ । নহলে এডাল দিয়াচলাইৰ শলাকে ক'বাব-পৰা বিচাৰি আনো ।

—ই তোমাৰ মিছা অহুৰোধ অৰ্পণা । তুমি মনত কৰা, তুমি মোক প্ৰতিজ্ঞা কৰাইছা । মই তোমাক ভূত দেখুৱাই শুৱামেই ।

—নাই, কাবো কৰিছো, মোক এৰি দিয়ক । মই স্বীকাৰ কৰিলো, মই ঘাটিলো । মই এতিয়াই এই শুলো, তথাপি মই ভূত নাচাওঁ ।

—ওবা যে মই ভালকৈ আনো । ওৱাৰ আগতে ছটা ভূত দেখি লাই বা তাতে কি এনে হানিটো হ'ব পাৰে ।

—উঃ, এৰি দিয়ক । আপুনি কি নিষ্ঠুৰ । মই সঁচাকৈ কৈছো খিৰিকীখন মেল খালে মই ফিট্ হৈ পৰি যাম ।

অৰ্পণাই ভয়ত চকু মেলি থাকিব নোৱাৰি অচিন্ত্যৰ গাকও মূৰটো ভাঁজি সৰু ছোৱালীৰ দৰে উচুপিবলৈ ধৰে । অচিন্ত্যই তথাপি মূৰত এটি নিশ্চয় হাঁহি লৈ অৰ্পণাক হাত হুথনেৰে জোৰেৰে ধৰি থাকে । বছৰৰ ধুমুহাৰ লগত সৃষ্টি থাকি সঁচাকৈ মূৰ শিতানৰ আধা মেল খোৱা কঁচৰ খিৰিকীখন এবেলি এটা বিৰাট শব্দ কৰি মেল খাই যায় । আক মেল খোৱাৰ লগে লগে বৰষুণৰ আছাবেকণি আহি টেবুলৰ ওপৰত থকা সৰু লেমটো উকুৱাই নি মজিয়াও আছাৰি জুৰাই পেলালে । অৰ্পণাই চকু মেলাটোৱে আতুৰত এবেলি চিঞৰি বিচনাত অগ্নিৰাই উঠি অচিন্ত্যৰ বুকুত মাজত লোমাবলৈ বহু কৰে ।

আটাই গৰুৰ এটা দীঘল হাঁহি মাৰি, নিজৰ প্ৰশস্ত বুকুৰ মাজত অৰ্পণাক সাৰট লয় । আক বহুপৰে নিচুকাই আশ্বস্ত কৰি, এবেলি উঠি গৈ মূৰ-শিতানৰ খিৰিকীখন জপাই আহি আকৌ লাহে লাহে এবাৰ অৰ্পণাক মাতে,

—অপু, দেখিলা নে তুমি গৈ শেষত কেনেকৈ মোৰ ওচৰত হাব মানিবলগীয়া হ’ল ।

—দেখিছো, কিন্তু আপোনাৰ তাত গৰু কৰিবলগীয়া একো নাই । ধুমুহাই খিৰিকীখন নেমেলাহেঁতেন

—তুমি অৱশ্যে সেইদৰে ভাবি অলপ সান্ত্বনা লভিছা ! কিন্তু আচলতে খিৰিকীখন ধুমুহাই মেলা নাছিল ! মেলিছিলো মই ।

—আপুনি ?

—এবা ময়েই । তোমাৰ আগত তেতিয়া প্ৰতিজ্ঞা কৰাৰ পিছত বিচনাৰপৰা নামি গৈ ময়েই তুমি নেদেখাকৈ খিৰিকীখনৰ ভগা খিলডাল অলপ ঢিলাকৈ লগাই আহিছিলো ।

—কিন্তু সেয়ে হলেও দিয়াচলাইটোত কাঠী থকাহেঁতেন মই কেতিয়াও ইমান ভয় নাখালোহেঁতেন ।

—দিয়াচলাইটোত কাঠী নথকা কথাষাৰো মই নিজে সাজি কোৱা এটা সম্পূৰ্ণ মিছা কথা । তুমি যদি চোৱা, দেখিবা, এন্টি-য়াও দিয়াচলাইটোত কুৰিডালমান নমৰা কাঠী আছে ।

—উঃ ! কি ভীষণ মিছলীয়া আপুনি !

—মিছলীয়া নহয়, মই কেৱল মোৰ প্ৰতিজ্ঞাটো বকা কৰিছো, ছলে-বলে-কোশলে ।